A - a

a mrq. alors, marque de l'aspect d'insistance; nde. Yi akolo hoo a.

pro. il, elle; ye. A adji bhʉgdhʉ

pro dém. ç a; oyo. A ɨnde ngbe 'ngʉ́

a- pp. Variant: o. tns mrq. marque de futur; future. Yesu atsía agó.

mrq. infinitife mrq; ko-. Yesu atsia ago. Yi akpé de. Anɨganʉktʉ Ana adʉpa me....

aa excl.

ababhito n. chenille venimeuse; mbinzo ya kotumba.

ababito n. chenille aux poils piquants; nyama lokola mbinzo na suki na koswa. Ababito ne kopo na 'su 'su. Anɨsutsulu kpala. Anɨ ddʉbhʉlu.

abadha n. sorte de hanneton; ndenge ya makpakalu.

abalia n. sorte de légume; ndenge ya ndunda.

abambito n. sorte de fibrome; ndenge ya nyama na libumu.

sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

abamblɨ n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

abamuyeye n. découcher; kolala epai mosusu.

sorte de danse; ndenge na mabina.

abana cj. bien que; ata. Abana lɨedhu nde lɨ yeye, uo zʉbha anɨmazʉUo bhɨanɨmabhɨde.

abanamange n. plante parasite; kotiana moko ezali kofanda likolo na nzete mosusu. Ete akdɨnɨ́maka abanamange akɨdɨ bhʉ oelá.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

abayito n. jeu de ramassage; lisano ya kolokota biloko.

abebe n. nord; nord. Suda alɨpapa na abebe na Zaire.

abelegʉ cj. bien que; ata. Abelegʉma abhele lɨ bhʉltɨEbhe, ma azɨba nanɨde me Ebhe uu-o de.

abeleguma n. sorte de danse; ndenge na mabina.

abenegʉ Variant: abanagʉ; abanagtʉ ; abelegʉ. cj. bien que; ata. Abenegʉ́dlɨebha adhlɨ, an ɨago kɨpɨ

abhala n. concubinage/fiançailles/fiancé; concubine; makango.

abhauma n. muet; moto asololi te.

abhe loc. loin ou là bas; kuna. A abhe-e nɨ ?

abhie n. champ; bilanga. Abhie, a ko ɓɨɨu ade edylɨ

abhílí n. sorte de danse; ndenge na mabina.

abhlɨ n. maladie rendant les femmes stériles; maladie de femmes; mpasi epekisaka basi kobota.

abhoga n. instrument pour la chasse; ebeteli ntango ya ekila.

abhomagandji n. sorte de serpent venimeux; sorte de serpent; ndenge na nyoka.

abhomʉ cj.

abhotu n. huile d palme de couleur blanchâ tre; mafuta na langi pembe.

abhʉ pp. en, dans; na. Ma adjí abhʉgʉdhʉ

abhʉ n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

abhʉbhʉ loc. dedans; kati. Ma adjí abhʉbhʉ

abhʉga n. matériel de chasse; eloko bakangaka na loboko mpo na bokila.

abhʉgutu n. feuilles utilisées pour massacrer les poissons; kasa basalaka mpo na koboma mbisi.

abhʉ́lá n. en haut, ciel; likolo, lola. 'Dyɨya ɨnde abhʉ́lá ko Ebhe.

abhule n. nom de jumeaux aî né mâ le; nkombo ya mopasa ya yamba ya mobali. Abule, a ko lɨgba bhuko na bhobhoko.

abhulu n. crevette géant; ganga monene.

grand crabe; gros crabe.

abi n. couleur; langi. Na ato abi lɨ'bhebhotɨe ndjɨndjɨ

abgɨa n. poison pour massacrer les poisson; kisi ya koboma mbisi.

feuilles utilisées pour massacrer les poissons; kasa basalaka mpo na koboma mbisi.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

abɨ n. fibrome; fibrome.

maladie empêchant une femme d’ avoir son cycle normal; malali epekisaka basi kobota.

banane plantain; makemba.

abodyɵ n. balanç oire; ndenge na lisano.

abondou n. patte d’arachide mélangée au mais; lotoba na masango ya kokaoka batangiseli mai.

aboyo n. balanç oir; eningiseli. Aboyo lɨngangba.

abudhungu n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

abgʉlʉ n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

abʉla n. dents saignantes; mino ebimisaka makila.

abʉmbʉ n. abeille; ndenge ya nzoi.

abʉndele n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

abʉne n. piment, poivre; pilipili. Abʉne ne lɨehe nami mami bhʉezʉne bhʉbhɵ

abɵ n. partie d'un vieux panier utilisée pour réparer un autre panier; ndambo na kitunga oyo ebebi ekosalisa mpo na kobongisa kitunga mosusu. Abɵne kadha kíli, u akodho-e ngʉnapapa tabhu kíli koko.

abʉmbɵ n. sorte de ver; ndenge ya pambu.

adamba n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

ade neg. pas; te. Agamɨ ne kɵ́maka kopo. 'Su 'su lɨanɨde

adelike n. sorte de haricot; adelike.

adhadhali n. petit fil en dessous de la langue; eteni moke na nse na lolemo.

adhadhalia n. partie de l’intérieur de la bouche; eteni na kati na monoko.

langue liée; lolemo ekangemi.

adhanda n. patte d’arachide; lotoba.

adhanga n. espèce de chenille à poil rouge ou noir, non piquant; mbinzo na langi motane mpe moindo, nsuki, aswaka te. Adhanga ne kopo na 'su 'su, engʉ́bini anɨsutsulu maka ababito de

adhanga biti n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

adheba n. croûte sur la plaie; eteni na miso na pota.

adhɨbɨ n. support; kata. Uo 'o'o kíli lɨ'ngbʉ́padhɨ́bɨ

support; eloko na komemela bozito.

adhidhi n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

adhɨka n. sorte d’igname; ndenge na bisapa.

adhikpa n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

adhɛndɛlo n. sorte d’hernie; kovimba na mangali.

adɨ n. arc; danga. Adɨ a ko gundu gba ya bɨkpala.

arc; danga.

arbre de fabrication d’arc; nzete na danga.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

adɨlɨ n. arc; danga.

adimbi n. culbute; kobeta site.

adjapana n. fantôme; molimo ya kobangisa.

adjengɛmade n. ennemi; moyini.

adji n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

adjɨdha n. adjudant; azida.

adjigidjo n. tremblement de terre; boningani. Doto adykɨne adjigidjo.

adjikidhi n. hoquet; esekuseku. Alɨma ne adjikidhi.

hoquet; ndenge ya malali.

adjokombɨ n. maladie infantile; mpasi na bana.

adjuni n. à genou; kofanda na mabolongo.

adjunu n. petite chaise utilisée parfois pour s'assoir dans la cuisine; ebonga. Ongsidʉpá adjunu bhɨtɨ Ebhe.

adombi n. sorte de fourmis noires; ndenge na fumba moindo.

adunge n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

adutulu n. cache-sexe féminin; kaleso ya basi.

adyɛndɨ n.

adɛndɛlo n. hernie testiculaire; gbamange na kovimbisa mapumbu.

afedhe n. rhume; kosokoso.

sorte de rhume; miyoyo.

afiafia adj. récolte échouée; mbuma ekembi malamu te.

afidhi n. sorte de légume; ndenge na ndunda ya zamba.

sorte de légume; ndenge na ndunda.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

afʉdhʉ n. liane à feuilles piquantes; nkamba na nkasa koswa. Afʉdhʉko ekpʉbhʉlɨ A tsutsulu kpala.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

afulubha n. poumons; pumo.

aga n. clôture; djiliba. Sa aga ne ndula na yiyi.

clôture; zeliba.

agamɨ n. espèce de chenille brune ou verte, non comestible; ndenge na mbinzo, kasi baliaka te. Agamɨ ne kɛ́maka kopo. 'Su 'su lɨanɨde.

agamʉ n. sorte de jeu; ndenge ya lisano.

sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

agba pp. village, de; mboka, na. Ma nganʉagba ma.

agbadha n. danse de la jeunesse; mabina ya bolenge.

danse nocturne de jeunes; mabina na bapalanga (na butu).

sorte de danse; ndenge na mabina.

agbagba n. épervier reconnu pour attaquer les poussins; kombe-kombe. Agbagba ne edhu. Anɨhoholo djedje 'ngʉ

agbagbamtʉ n. migraine; malali na mutu.

agbagɨ n. savon indigène servant d' antiseptique; savo na bamkoko.

savon indigène; agbagi.

agbanda n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

agbodho n. herpès; pota pene na monoko.

agbongulu n. bouc; taba mobali.

chèvre; taba mobali.

agbɵlɵ n. grand ver de terre; nyama bakotiselaka ndobo.

insecte aquatique; nyama na mai.

agoma n. testament; maloba ya suka.

testament; lilaka.

agona n. matière condensée qui empêche la sève de couler dans le pot; n.

agoya n. sorte de serpent; ndenge ya nyoka.

aguala n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

aguba n. gourmandise; lokoso.

agʉgʉma n. peur; kobanga.

agulumana n. sorte d'insecte; ndenge ya banyama mike.

agupa n. quelqu'un qui mange beaucoup; moto aliaka mingi.

agbɵ n. bruyant; makelele.

agbɵtsɵ n. breuvage vermifuge; kisi na banyama na libumu.

ai pp. rive; ngombo. Ma adji ai 'ngu.

abɨhe n. sorte d'igname; ndenge na bisapa.

akakʉ n. aliment pour voyager; lotoba oyo elembi malamu te.

akala pp. en avant de; liboso na. Malimaʉakala okpála ngʉnasuno.

akalala n. sorte d'animal sauvage; ndenge na nyama na zamba.

akaligbondo n. sorte d'abcès; ngenge na kivimbo.

phirorocle amassé; ebele na kivimbo mike mike.

akanayinde n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

akangba n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

akango n. nager; -beta mai. natɨakango (Acts 27:43) .. amba sɨka uo bini akpé ne akango de.

nage; kowagya na mai.

nage; kowagia.

akati n. ouest; sika moi elalaka. Ela tɨne akati.

akazɨ n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

akele pp. derrière; nsima ya. Wo lɨka anɨkekele!

akilidjo loc. déhors; libanda. Elá ngasʉakilidjo kpekpeke.

akisida n. accident; aksida.

a-koko-li-ako n. chant du coq; makelele na soso mobali. Magbanga kuku a-koko-li-ako.

akolo cj. jusqu'à U atsia ato uo bhʉ́kpʉakolo pɨkpɨ

akólo pp. jusqu'à U atsia ato uo bhʉ́kpʉakólo pɨkpɨ́

akpade n. impuissance sexuelle chez l'homme; nzoto na mobali kolemba lemba.

akpakpa n. matériel de chasse; eloko bakangaka na loboko mpo na bokila.

akpelele n. instrument musical; eloko na muziki.

akpelidji n. sorte de palme; ndenge ya mbila.

akpoku n. crapaud; krapo. Uo 'ɨndɨgba akpoku me elɵ

akpɵngbɵ n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

akua n. porte bonheur; nkisi.

sorte de stupéfiant; ndenge na eloko oyo elangwisaka.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

onction d'huile mise dans corne; mafuta ya kopambola etiami kati ya maseke ya nyama.

akuadonga n. sorte d' insecte; ndenge ya nyama.

akuadongo n. sorte de chenille incommestible; ndenge ya mbinzo oyo baliaka te.

akʉdhedhe n. prostitution; kindumba.

akuku n. vent léger; mopepe ya pete.
bruit; makelele.
bruit produit par le vent; makelele ebimi na mbula.

akʉlʉdjʉ loc. à l'extérieur; na libanda. Elá ngasʉ akʉlʉdjʉ kpekpeke .

akʉngʉene n. sorte de mille-patte; ndenge ya nyongolo.

akuo ‘he gba kpála Vb. piller; konduka biloko na moto.

akupe n. forme d’étoiles; ndenge na mioto.

akupe gbɵdhɵ n. sorte d’étoiles; ndenge na mioto.

akɵhɵkɵbhɵ n. sorte de serpent venimeux; ndenge na nyoka.
sorte de serpent; ndenge ya nyoka.
sorte de lézard; ndenge ya muselekete.

ala cj. et alors; mpe ndé Ala mʉ, ʉdje Madyɵgɵ ?

alabatele n. albâtre.

aladja n. argent. .. a ayo nabhʉdja de me Ebhe maka ebhe na padhá u abho e lɨolo, lɨaladja di ne teme de.

alagba n. sorte d’oiseau; ndenge na ndeke.

alagɨ n. arrack; angbalo.

alatale n. altare; lotale.

ale inter. ça va, OK. Ale, ha ngise na maso !

alɨ pp. sur, dedans; à; possession; kati, likolo; na; -zala na. Ena alɨ'bu. Alɨma ne engʉ́bhelé. Yi go ei alɨbhotɨ

alia n. ami; moninga, ndoi. Mbʉa apa pɨalɨe me, "Ńamemene siti 'ngʉ́sʉda ńɨde."Pl: olía.
amis; molingami.

alia gbagba n. intimité; molingami mpenza.

alia lia n. baye; kofungola monoko.

alialia n. baille; ngonga moto afungoli na yango monoko na bolembi.
baille; kofungola monoko mpe kobimisa pema tango na nzala to mpongi.

alianda n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

aliga n. fil de pêche; singa na ndobo.

aliko n. haricot; madesu.

alimeti n. allumette; alimete.

alisi n. devinette, histoire chronique; lisapo. Uo pa 'ngʉ́bhʉalisi. Uo i me, " 'Ta 'ta-a pɨ ?" Uo tsia pa 'ta 'ta ko.

alɨtale n. altare; lotale.

aliwala n. sorte de haricot; ndenge ya madesu.

alo n. numéro, chapitre; mokolo na sanza. Alo, a ko natanga 'he.

aloesɨ n. aloès. Anɨgo ne mʉgotsi ɨnde u amene e lɨmila bhʉ́dabɨbini ne aloesɨ

alomba n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

alʉngasoko n. armistice; kopemisa eloko.

alɵmbɨ n. feuilles de manioc vinaigrées; pondu na makali.

amande n. amande; amande.

amata adv. encore,; lisusu. see "mata"

amba cj. puis, ensuite, donc, c'est que, pour que, que; nde, Ha ezʉpɨolapin amba uo dje gʉnde.

ambadhɵ n. sorte de plaie; ndenge na pota.

ulcère; pota ebelaka te.

ulcère; pota oyo esilaka te.

plaie incurable; pota ebelaka te.

ambakɨlʉ n. quelqu’un qui mange beaucoup; moto aliaka mingi.

ambala n. espèce de rat; ndenge na puku.

sorte de rat; panya.

ambámbá n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

ambangalia n. sorte de maladie; ndenge na malali.

ambasi n. insecte aquatique; nyama na mai.

amba.ngʉ́ngʉ́ula_me cj.

ambedhuka culbute; kobeta site.

ambelengu n. petits fruits de palme; mbuma moke na mbila. Ambelengu, a ko djedje lɨngulu sʉda ngbengbe lɨngulu.

ambilisoso n. sorte d’insecte; ndenge na nyama mike.

ambisoso n. sorte d’insectes; ndenge na nyama mike.

ambito n. sorte de cataracte; malali na kozipa mbuma na miso.

maladie détruisant les pupilles; malali na miso.

maladie d’yeux; malali na miso.

Mosaïques; malali ya kotobolatobola bakasa.

amboko n. nom temporaire d'enfant; nkombo na bebe liboso azwi nkombo solo. Amboko, a ko lɨgba ndɨnde uo 'o nga lɨle de.

nom donné aux enfants nés après une fausse couche; kombo bapesaka na bana oyo babotami sima na kobota ebembe na mwana.

bébé; mwana moke.

ambokua n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

ambombolia n. rousseur cutané; malali na kotelisa poso.

sorte de lézard venimeux; ndenge na nymama moke eswaka.

sorte de lézard rouge; ndenge ya muselekete.

ambuambua n. hasard; na bokebi te.

ambʉdjʉ n. insect qui vit dans les toîts de chaume; insect de toit de chaume. Ambʉdjʉko makukulu na 'ngbʉtɨ

sorte d'asticot; pose.

ambɨla n. ambulant; moteki.

ambulusese n. sorte de souris; ndenge na puku.

ambumbukpele n. sorte de termite; ndenge ne ndonge.

sorte de termite; ndenge ya bandonge.

ambusa n. genre de guêpe qui batit de grands guêpiers; egbabato. Ambusa ne kɵ́anɨdhokpála, ɨke naali.

guépe; nyama ya kotumba.

ana pro. il, elle; ye. Ana anʉbhʉLubutu

analu n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

andago n. sauveur; moto na kobimisa yo na kaka.

andagudha n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

andagudhu n. sorte de chenille; ndenge na mbinzo.

andala n. criquet nocturne avec de grandes pattes en avant et qui vient souvent pendant la saison sèche; likelele. A bhomʉmʉ pɨ́bhɵandala.

grillon; likelele.

andanɨ n. sorte de souris; ndenge na puku.

andasi n. insecte aquatique; nyama na mai.

andayengu n. eau de digue renversée; mai na kofungwama.

andjandja n. sorte d'animaux sauvage; ndenge na nyama na zamba.

andjatɵ n. sorte d' asticot; ndenge ya pose.

andjelu n. ange; bange. malaika gba Ngámá

andjendjekɨe n. scolopendre; ndenge na nyama moke lokola nyongolo mpe eswaka.

scorpion; ndenge ya nyongolo ya kosua.

andjɵdhɨ adj. délicieux; kitoko.

andjɨkɵa n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

andjɨndjɵdha n. sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

andjɨndjɨa n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

andolo n. salive lourde; mata molito.

andkʉe n. sorte d'insectes; ndenge na nyama.

andkʉeve n. petit guépe nuisible après avoir souiller; nyama mike mike etumaka soki azali na motoki na nzoto.

andundu n. panne; nzete ekembisi mokongo na ndako.

deux sticks supportant le toit; nzete mibale esimbi mokongo na dako.

ane comp.

anga Variant: ɨnga. cj. parce que, car, à cause de; zambi. Kele 'kpa ma angbongbo anga ma atɨ

angalangɨa n. sorte de jeu; ndenge ya lisano.

angambulu n. dernière partie de régime de palme; songe na moto na mbila.

angangalibha n. midi; midi.

angangatina n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

angangatɨna n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

angayo n. balançoire; ndenge ya lisano.

angbaalawa n. sensibilisateur; moto ya kopelisa posa.

angbai adj. circulaire; kilili.

angbakuma n. arbre abattu qui tombe en soulevant la partie voisine de sa souche; nzete ekwei mpe etomboli songe na yango.

pli de genou et bras; kokunza mabolongo mpe maboko.

angbalo n. alcool; masanga na moto.

angbamɨ n. Tout-Puissant; Nzambe na nguya.

angbayi n. jeu de tournure; lisano ya kobalukana.

jeu de tourner en rond sur place; kopasana.

angbele n. sorte de carpe; ndenge na ndakala.

sorte de poisson; ndenge na mbisi.

angbokotso n. gourmandise; lokoso.

angbololo n. guêpe; nyama moke asala ndako lokola papier. Angbololo, etɨgba uo ngbengbe maka gba bongo.

sorte d'insecte; ndenge na nyama moke etumbaka.

angboloyo n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

angbongbodhi n. écrire sur la dictée; kokoma ya lombango.

sorte de jeu; ndenge na lisano.

angbotou n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

ange adj. prudence; kokeba. Ɨngadha ne zuo na abhɨlɨ anɨmene ange naali.

n. attention; bokebi.

ango adv. là, là bas, de cet; wana. ...sa 'kpa siti okpála ango-o ko.

n. on-dit; songi songi. Ango me....

angokolu n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

angongobita n. incendie; moto kozikisa.

angongolingo n. crabe; ganga. Angongolingo ko sungu ; 'kpa ambhelé ; k ɨdhɨnkpekpeke

angoya n. premier vin de raphia recueilli; kongolo oyo etangaka na yambo.

angu n. force; makasi. Ńmene kulu gba anɨne angu

puissance; nguya.

anɨ pro. il, elle; ye. Anɨngamene nɨ ?

anokomaɨ n. fête; festo.

festin; elambo.

anvi Variant: amvi. n. vent; mopepe. Anvi ngape.

vent; mopepe.

anvɨgɨvɨgɨ n. sorte d' insecte; ndenge ya nyama.

aoo loc. là bas, loin des interlocuteurs; kuna, mwa mosika na basololi. Ma akʉnda bhende ahoo.

prép. là; kuna.

apakalɨbodjo n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

apakayo n. sorte d'insecte; ndenge na nyama moke.

apekebhe n. scorpion; dapanya.

sorte de scorpion; ndenge ya nyongolo ya kosua.

apepe n. offrande; libonza.

apépé n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

apɨ́ pp. sur; likolo na. Naiki tsa ulu apɨ́ká.

apɨ́kpɨ́ n. Très-haut; Nzambe likolo na nyoso.

prép. sur le ciel; lola.

apigo n. terre par différence à l'eau; mabela.

apilinga n. aliment pour voyager; bilei mpo na mobembo.

apisigala cj. peut-être. Apisigala yi ngakʉnda me o kolo di omkpata gba anɨ

apɨsigala adv. peut-être; tango mosusu.

apolo n. yeux rouges; apolo.

apoto n. son produit par le battement de la main contre l'autre bras; makelele na kobeta loboko na loboko ya likolo mosusu. Bhasa dho enʉne edjɨ anɨ́sʉapoto.

apótó n. pétales du fruit de palmier; nkasa na mbuma na mbila. Apoto alɨ'bhɨngulu; lipombo.

aplʉkʉ n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

asa pp. sous.

asagɵ loc. bas de rive, lieu en aval; na nse. Nalu ehe asagɵalɨngongu.

asaiye n. banane mûre; ntela. Asaiye ko bhʉnde ambe.

asasaua n. goire.

asayie n. banane m¥re; tela.

aselela n. rameaux de raphia tressés sur le toit; kekele bakangi na mokongo na ndako.

asɨbhisi n. deux jours passés; mikolo mibale eleki.

asidi adv. prochain, suivant, derrière, du prochain à cause de; koya. Bhʉmadhoko ko kpálaɨnde ahu engʉ́ ɨnde ngago asidi.

asʉnda pp. entre, dans le milieu, médiane; zala kati kati. Ma 'o asʉnda nɨ ?

asʉʉnda loc. entre, au milieu de; na kati kati. 'O asʉʉnda !

atabhu pp. derrière, arrière, fond; nsima. Yi go ei atabhu 'tɨ

adj. au plus bas niveau; na nse nyoso.

ataga n. arbuste medecinal; ndenge na nzete ya kisi.

atakabhaiso n. sorte de légume; ndenge na ndunda.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

atakabhayiso n. sorte de légume; ndenge ya ndunda.

atɨgala adv. peut-être; tango mosusu.

cj. si. Kaka-a, ma ayi Polo atɨgala anɨba nanʉbhʉ́gʉdhʉna Yelusalema

atitili n. rougeole; magbele.

atotolo n. sensibilisateur; moto ya kopelisa posa.

atou inter. courage!

atsapidhenge n. sorte d’arbre; ndenge ya nzete.

atsia adv. ainsi; boye, ne. Yesu atsia ago lili.

atsía adv. ainsi; boye, ne. Yesu atsía agó mambi.

atsɨkɨdhɨ n. sorte de jeu; ndenge ya lisano.

atsɨkɨ n. espèce de rat; ndenge na puku.

sorte de souris; ndenge na puku.

atsɨkɨtanɨ n. maladie infantile; mpasi na bana.

atsodho n. patte de termite; lotoba na ndonge.

atsokonde n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

atsɵgɵtsɵgɵ n. feuille servant pour conserver les termites; kasa mpo na kotia makakalo.

feuilles pliées pour la récolte; kasa ekunzami mpo na koongola mbuma na elanga.

antenoire en feuille; atonuale ya kasa.

atʉ adv. entre, dedans; kati. Mbʉna ne kʉhatsa u aholo holo nagʉholo atapa atʉ'gʉ

atʉgʉ n. écho; makelele.

atʉngbʉ n. arbre abattu qui ramasse un autre à sa tombée; nzete bakati mpe ekweisi mosusu.

atʉtʉ n. sorte de fourmi noire; ndenge na fumba moindo.

insecte; nyama moke.

avio n. avion; avio.

avɨ n. avion; pepo.

avɨo n. avion; avio.

avkɨa n. avocat; avoka.

avkɨa ludje n. avocat rouge; telezia.

avkɨaludje n. arbre d' avocat rouge; nzete ya avoka ruze.

avulu n. termite préparé pour la conserve; ndonge basali mpo na kobomba.

avedhɵ n. incirconcis; suka bakati te.

ayama n. manquement; bozangi.

ayayamba n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

aye nɨndkɨa n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

aye nɨ̂ ndkɨa n. sorte de danse; ndenge na mabina.

ayele n. tenue féminine en feuille de bananier; elamba ya basi esalemi na kasa na makemba.

ayi 'ngu prép. la rive; ngambo.

azanao n. sorte d'anti-sorcellerie; kisi na komibatela na bondoki.

azanaʉ n. breuvage pour prouver que tel est sorcier; kisi oyo.

breuvage pour prouver que tel est sorcier; kisi oyo ekolakisaete moto oyo azali moto na ndoki.

sorte de poison; ndenge na kisi.

B - b

ba v. fendre, tailleur de pierre; -pasola. Ba enɨnde ne edjɨna elá. Ba bhsʉewa bhisi !

adj. large; monene. ba 'dyɨ

large; monene.

grand; monene.

large; monene.

baa n. pupitre. Yi asíti kɨe 'tɨ́ baʉa -a di ne obaa de.

baba n. ouvert; polele.

babuma n. souci; makanisi ya mawa, ya mpasi, ya komitungisa. Babuma bhɵbhʉe.

affliction; makanisi.

se sentir mécontent; koyoka motema mawa.

être déçu; koyoka motema mawa.

inquiétude; matungisi.

badangba n. écureuil de savane; esende na uma.

grand écureuil; esende ya minene.

bade adj. immense; monene.

grand; monene.

badha num. quatre; minei. Bhisi ne bhisi, a ko badha.

adj. beau; kitoko.

quatre; mine.

badhá n. avoir bon goût; malamu.

bádha adj. bon, bien, délicieux, beau, joli; kitoko, malamu. Ma akʉda nazʉbádha ezʉgba mʉ

n. ê tre propre; bonzenga.

badhá bhʉ́bu n. grâ cieux; boboto.

bádha bongo adj. habit propre; bilamba kitoko.

badhá bua n. générosité; motema malamu.

bádha mase adj. bon marché; talo malamu.

bádha 'ngʉ adj. bonne affaire; likambo malamu.

badhá 'se n. délicieux; solo malamu.

badhe adj. pointu; ya kopela.

badima n. obscène; likambo elongobani te.

baga n. grand panier utilisé pour transporter du riz, du coton, du noix de palmier; litunga, bembo. Uo 'o'o mapunga bhʉ baga.

cage aux volailles; kitunga na soso.

panier; kitunga.

bagala n. petit sticks utilisés dans la construction de toî ts en chaume; nsinga moke. Fito, a 'lɨ'lɨme "bagala" bhʉmaDygo

boeuf; ngombe.

vâ che; ngombe.

bágalá n. vache; ngombe. Bágalá enʉmaka egba.

baka adj. large; monene. baka kpadjɨ

n. igname; bisapa.

igname; bisapa.

baká n. igname; bisapa. Alɨbaka ne 'ndjɨe.

bakɨ n. banque.

bakodhogbo n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

bakpa n. haricot sauvage; madesu ya zamba.

bakpɨ n. porc-épic; nzíngíní Bhɨbakpɨzɨgba bakpɨbhʉdjua, gbe 'zʉngae de.

bakpongbo n. arbre utilisé pour soigner les plaies; nzete basalelaka mpo na kobelisa pota.

sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

bala v. répandre, faire tomber, s'embuer, éparpiller, soupoundrer; -kweisa, -bwaka. Mbukpɨ́ngabala.

balambasa n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

balamine n. bar de mine; balamine.

balangbiti n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

bali n. esclave; moombo, mokangami. Ebhe dʉ bali pɨkilí e de.Pl: obalise.

prisonier; mokangemi.

esclave; moumbu.

esclave; moombo.

balʉa n. lettre, classe; mokanda, kelasi. Ma ngaye balʉa. ndula balʉa

bambakʉya n. dormir à tout lieu; kolala bisika bebo.

adj. branlant; motambola pipa.

banana n. banane de table; bitabe.

bandele n. encens; bendele.

encens; mai na nzete na mbele.

torche traditionnelle; moto na bokoko.

torche traditionnelle; moto ya bokoko.

bougie; muinda.

bandi n. bandit; bandi.

bandjɨ n. fièvre; mutu kobeta.

maux de tête; pasi na moto. A abhaka me a nde lɨ'hi wala Simo ne kpéke bandjɨ

banga v. dresser, planter, piquer; -kotisa na mabele. Banga ndula na etɨe kpekpeke.

bangili n. ndenge na nyama.

sorte de puce; ndenge ya sili.

banza n. dette; nyongo.

dette; nyongo.

basa n. salon d'entretien, paillote, hangar; ndako na kofanda, payota. Ma gbala kpʉlʉ bhʉ basa.

base n. cuvette, bassin; sani monene. Pɨsa, an ɨaha engʉ, an ɨatuko bhʉ́ base.

bastʉe n. écartement de dents; nzela na mino.

bata num. trois; misato. Bini ne bhisi, a ko bata.

adj. trois; misato.

bati n. canif; mbeli moke. Bati ne mboye ngise na sa 'kpa.

petit couteau; mbeli moke.

batisa v. baptiser.

batisimo n. baptème.

bato n. bateau; masua.

bayɨ n. blanc (race), personne respectable; mondele. Ma pa engʉ́ pɨ ma bhʉ Bayɨ, ma ʉde pa mʉa bhʉ maDyʉgo Kʉte bayɨ bubu.

bayiki n. discussion; tembe.

bayonete n. baïonnette; mbeli molai.

be v. évacuer, vider de l'eau, projecter une liquide, assécher; -pepa, -toka. Mgbala ngabe engu maka olɨsɨa memene lɨe

ko.

bedhe v. remplir; -tonda. Ma ngabedhe zini bhʉkandi.

adj. plein, prêt; etondi, tayari. Ma andjɨkawa kɔ́pɨ bhʉkopo bedhe. Mo obedhe-e ngʉnʉ?

plein; ya kotonda.

bedɨ adv. peu; moke. Ma akʉda nagama engʉ́ne mʉbedɨ

adj. peu; moke.

peu; moke.

bele v. être en position de méchanceté; -telema na kotomboka. nabele ne engʉ́

n. béret; bele.

beledji n. banane de table; bitabi.

belegʉ adv.

belekpe n. concubine; makango.

bembʉ n. Panier; kitunga.

sorte de panier; ndenge na kitunga.

bengwa n. sorte d’animal sauvage; ndenge na nyama na zamba.

betse n. arbre qu'on s'en sert pour un poteau-signal; nzete koyebisa nsuka na mboka. Kɔbɨgbele bha pɨbetse. Kɔbɨbhele bha lɨkʉe betse.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

bha v. ramasser; -ndaka. nabha kiti

adv. seulement, encore; kaka. Mene bha maka mo okʉda !

dém. celui de, ce; oyo. Bha gba Mukwali andjia.

bhadi adv.

bhado

bhaka v. rencontrer, trouver, rejoindre; -kuta, -zua. Ɨ dʉme mʉda abhaka kpala azie gba mʉmʉéne p ɨ ? Ma abhaka lɨfungula pɨ́mesa.

bhalala n. espèce de poisson; makoke. Bhalala, a ko sungu. 'Bhɵanɨmbembe.

sorte de poisson; ndenge na mbisi.

tilapia; ndakala.

bhamba n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

bhamba ‘gʉ n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

bhana v.

bhandɵ n. genre de couteau utilisé par des ancêtres; mbeli moko ya bankoko. Bhandɵne ngise gba obhelesɨokpala; 'kpɨkpɨ ndjandja.

couteau de récolte; mbeli na kokata mbuma.

bhapa n. sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

bhapá n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

bhapa bhalɨ n. sorte d'arbre; ndenge ya nzete.

bhapabhalɨ n. sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

bhasa n. pygmée; mombote. Bhasa dho enʉne edjɨ anɨ́sʉapoto.

bhasa de 'dyɨde n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

bhasadedyɨde n. sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

bhata adv. encore; lisusu. Ma zɨa bhata anɨde.

bhayiki n. doute, incrédulité; tembe. nagbe bhayiki I dʉme kpala nda amene ehe, lɨkpala koko zɨa de, a bhombʉhayiki.

bhe dém. cela; yango. Ma akala machete bhe na mbɨ de. Olia bhe gba ma...

adj. prématuré; matsombe.

n. totem; ligina.

bhé n. totem; ekila.

adj. sans maturité; mbuma ekembi malamu te.

bhebhe n. sorte de ver; ndenge ya pambu.

bhebhé n. limaçon.

bhedho interr. qui.

bhekɨ n. un tel; fulani. Bhekɨne da?

bhele v. accroître; -kola. Ndɨna ndja 'kpa bhebhele de.

n. adulte; mokolo.

croissance; kokola.

adj. adulte, la maturité; mokolo.Pl: obhelesɨ. ndai na bhebhele

mûr; oyo ekembi.

bhelé adv. beaucoup, la majorité; mingi. Ezʉbhʉedyɨgba mbʉelé ?

adj. beaucoup; mingi.

bhele kpála n. adulte; mokolo.

adulte; mokolo.

conseiller principal; kumu.

notable; kumu.

bhelé kpála n. adulte; mokolo.

bheli n. divinité traditionnelle; bonzambe ya bakoko.

religion traditionnelle; Nzambe na bokoko.

bhembe n. escargot; mbembe. Uo 'o bhembe lɨ'bu 'lá gandji de.

escargot; mbembe.

bhembʉ n. trompe; bwembo. bhembʉya

bhembʉya n. trompe d'éléphant; zolo na nzoku.

bhe_na_piga n.

bhende pro dém. Ç a, ceci, celui-ci; oyo. Ma akʉda bhende.

bhengetu n. galago; nyama. Bhengetu aholo 'kpa gɨba kpekpeke.

bhe! inter. kosutuka.

bhɨ v. avaler; -mela. Anɨngabhɨngbabi. Ma abhɨkpa ma pɨnʉ Bhɨngu ko!

bhɨwa n. sorte d'arbre; ndenge na nzete.

sorte d'arbre; ndenge na nzete.

bhɨo n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

bhibhi n. première femme de quelqu'un; mwasi na yambo ya moto.

bhïka n. diète; ligina.

bhɨka n. totem; ligina.

régime; ligina.

totem; ekila.

bhɨka gandja n. les interdits de la circoncision; epekiseli na ngenga.

bhike v. jeter; -bwaka. Anɨngabhike bhʉ'zi. Bhibhike !

bhɨkpa n. torture; kobetama.

bhili v. massacrer, détruire; -boma mingi. U abhili uo hana.

bhilibhili adj. robustesse spéciale pour les femmes; (mwasi) mafuta mafuta.

bhiliko n. sorte de fruit sauvage; ndenge na mbuma na zamba.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

bhilingito n. fracas ou bruit de quelque chose; lokito. A lɨnadhʉka eya ne bhilingito.

bruit; makelele.

bruit/son; makelele.

bhɨ́ngito n. bruit des pieds pour sortir les termites; kotuta makolo mpo na kobimisa ndonge.

bhisi num. deux; mibale. Bini ne bini, a ko bhisi.

adj. deux; mibale.

bhita n. la chasse; bokila. Ńʉ́ bhʉbhita ne bhʉɨnde !

bhiteli n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

bhiti n. las; nyomolo.

adj. foule; mingi. Bhiti okpala bhʉtɨnayo Ebhe.

n. lourdeur; kosala pete.

adj. beaucoup; mingi.

mou; oyo ezangi kopela.

bhɨsatsɵ n. sorte de jeu; ndenge ya lisano.

bho v. chasser, faire fuir; -bengana,-zongisa. Ebhe abho doto. Bho omabata abhʉtɨ

bhobhomʉ pro dém. cela près; oyo, yango penepene. Bhobhomakʉda pa pɨ ?

bhobua n. âme; molimo. Bu Bhobua

bhoko v. brandir; -pepa. Egba bhobhoko 'so e maka ndjendjele.

n. homme; mobali. Mene ne bhoko!Pl: obhósɨ̀.

homme adulte; mobali oyo akoli.

homme; mobali.

homme; mwasi.

homme; mobali.

bhoko kalanga n. longue sécheresse; elanga oyo eumelaka mingi.

bhoko lɨkpa n. majeur; misapi ya molai.

bhoko 'nʉ n. mâle d'un animal; nyama mobali.

bhoko 'tɨ n. pilier de la maison; loboko na ndako.

bhoko_lɨkpa cpd n. medius, doigt majeur; lisapi ya katikati. Bhoko lɨkpa ma ngake.

bhokotɨ n. porte; ekuke. 'Ʉ bhokotɨ

bhokuma n. manioc; nsongo. 'Kpá bhokuma, a ko kpadhi.

manioc; songo.

manioc; songo.

bhomba n. cérémonie nuptiale; fete na libala.

bhombila n. sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

bhombɨa n. sorte d'arbre fruitier; ndenge na matonge.

bhonga n. entre côte; kati kati na mikuwa na panzi na nyama.

bhongo n. cerveau, habitude; bongó, ezaleli, motindo. Bhongo mʉdjɨndjɨ Pl: obhòngó.

cerveau; bongo.

bhotɨ n. entrée de la maison; esika na kokota na ndako. Yi go ei alɨbhotɨ

bhoʉ n. bout de nez; nsuka na zolo. Bhoʉmʉ ngadje 'se 'he naali.

bhʉ v. être cuit; elambi. Ɵlɵ abhʉ kpadje e. Ana ato magege bhʉbhʉ nabhʉlɨ kpadhi abhʉ

adj. cuit; ebeli.

bhʉ́ Variant: bhu. pp. en, dans, à, avec, de; na. Uo 'ɨ "maison" pɨ bhʉ́ Madyeɵ?

prép. dans; kati.

bhʉ́djua n. enfer; lifelo.

bhʉholo adj. rapide; noki noki.

bhʉ́makombi/tsa dɵ n. jeunesse; boelenge.

bhʉ́ndɨ n. enfance; bomwana.

bhʉ́kpɨ prép. dans le ciel; likolo.

bhʉ́kpɨ́ adj. époque; eleko.

bhʉ́zʉ n. aliments cuits; biloko ya kobela.

bhubhu n. chauve-souris, sorte peu petite et qui reste dans les maisons; longembu moke. Bhubhu ne edhu. Bhʉ́la anɨ mana zuo.

bhɓhʉ loc. dedans; kati. 'O bhɓhʉ

bhɓ́hʉ́ pp. Ya a'ʉbhɓ́hʉ́

bhɓhkʉ adv. doucement; petepete. Bhembe dhʉhkʉbhɓhkʉ

adj. lent; malembe.

bhɓuhimʉadho n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

bhue v. trainer, retarder; -umela. Mo obhue bhʉda-poso de !

bhgʉ n. banane; makemba. Uo gbe bhgʉbhʉndata lɨbua.Pl: obhgʉ̀́ .

banane plantain; makemba.

banane plantain; makemba.

bhgʉsia n. banane plantain; makemba.

bhgʉ́li n. banane plantain; makemba.

bhuka v. accepter, croire, répondre positivement, affirmer; -ndima, -zongisa. Ma abhuka Yesu ánga a ko Mʉbho gba okpala.

bhka v. commencer; -banda. Abhka lɨnamene kulu na gigina ne da?

bhuko n. jumeau; lipasa. Abule, a ko 'ɨgba bhuko na bhobhoko.Pl: obhukosɨ.

bhuku n. livre; buku. Ma ngatanga bhuku.

bhkʉ n. faiblesse; bopete.

adj. doux, faiblesse; petepete. A ɨnde bhkʉkulu.

faible; pete.

bhkʉ́se n. sentir doux; solo malamu.

bhkʉ_doto cpd n. marais, marécage, riche en fertilité; lisaka. Bhkʉdoto, a ko ɓ́ɨna dobho naali.

bhlʉ́ prép. haut; likolo.

bhʉ́la n. visage, face, sur l'étendue; elongi. Ma ngatsia bhʉ́la ma bhʉbitolobi.

pp. devant. Pɨa, u abhulu bongo ɨnde lɨbhʉ́la ngbe zabʉo ..

bhʉ́lá n. en haut, ciel; likolo, lola. Ma atuto lɨma ne bhʉ́lá.

bhʉla djua pame n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

bhʉla 'kpɨ́ n. météo; eleko.

bhulu v. ouvrir, dénouer; -fungola na lifungola. nabhulu 'bhebhotɨ?

bhʉlʉ adv. personnellement; nkolo. Anɨki etɨgba e ngae bhʉhʉlʉ

n. seigneur, propriétaire, le résponsable; nkolo, mokonzi. bhʉhʉlʉ

bhʉlʉbagala n. vacher; mobateli na ngombe.

bhʉlʉbhita n. chien de chasse; mbwa ya kobengana nyama.

bhʉlʉbolo n. forgeron; motuti mbeli.

bhʉlʉbula adj. palabreur; moto na kosolola mingi.

bhʉlʉimbɨlangʉ n. sage; moto na bwanya.

bhʉlʉkali n. politicien; batu na politike.

bhʉlʉkamba n. prisonier; mokangemi.

bhʉlʉkobha n. sorcier; moto na ndoki.

Sorcier; moto na ndoki.

sorcier; moto na ndoki.

sorcier; moto na ndoki.

bhʉlʉkpata n. évadé; mokimi.

bhʉlʉkpeke n. tireur de vin; moto na kokata masanga.

bhʉlʉkpeke bongo n. soldat; soda.

bhʉlʉkulu n. kinésithérapeute; mosimbi esika ya kobukana.

bhʉlʉkɵ n. énigmatique; kozala an makanisi kaka.

bhʉlʉmayo n. mendiant; senga senga.

bhʉlʉmbedhembedhe n. rebelle; motomboki.

bhʉlʉngʉwe n. antisocial; moto alingi kofanda ye moko.

bhʉlʉnagʉ́ngbe n. pêcheur; molobi mbisi.

bhʉlʉnaye tele n. instrument de scarification; eloko na kokata nzoloko.

bhʉlʉndende n. polygame; moto na basi mingi.

bhʉlʉndɨhɨ adj. pauvre; mobola.

n. pauvre; mobola.

bhʉlʉngeme adj. amusant; mato na lisano.

bhʉlʉpele n. fou; moto na ligboma.

bhʉlʉtamba adj. humoristique; mato na lisano.

bhʉlʉtɨa n. financier; moto na mbongo.

bourgeoisie; mozwi.

riche; moto na mosolo.

être riche; kozala moto na mosolo.

bhʉlʉtitima n. huissier; motindami.

bhʉlʉyala n. adversaire; monguna.

bhłʉ‘gʉ́ adj. le méchant; moto ya matata.

bhłʉ‘ lá n. medecine-man; moto na kisi.

bhłʉ‘ngʉ́ n. antisocial; moto alingi kofanda ye moko.

bhłʉ‘zi adj. Voleur; moto na koyiba/moyibi.

bhłʉ‘zɨ n. voleur; moto na moyibi.

bhłʉ‘zʉ n. bourgeoisie; mozwi.

bhłʉ_ango n. commère; moto na songi songi.

bhłʉ_bolo n. forgeron, mecanique : mobongisi to fundi

bhłʉ_etɨ n. hô telier. : nkolo ndako ya hotele

bhłʉ_kali n. hypocrite : moto na mayele mabe

bhłʉ_'kpʉ n. prisonnier : mokangemi

bhłʉ_ktɨ n. propriétaire,; mokonzi na mboka.

bhłʉ_kɵ n. ***féticheur : nganga nkisi***

bhłʉ_madhoko n. revélateur.

bhłʉ_mambengʉ n. féticheur; moto na soloka.

bhłʉ_nabatisa_okpála n. baptiste.

bhłʉ_nabhɵ n. assassin. «Kpála ɨnde-e bha ndjʉne bhłʉnabhɵ kpála łʉ

bhłʉ_nakobho_kpála n. guérisseur; moto na kobikisa bato, mongonga.

bhłʉ_nangadha n. celui qui déambule.

bhłʉ_pele n. fou. Polo, mʉe bhłʉpele!

bhłʉ_titima_gba_Yesu n. apô tre.

bhłʉ_'tsi n. choriste, chantre; moyembi. Obhłʉ'tsi, u ali 'tsi ɨgbadha.

bhuluvue num. cinq; mitano. Bhisi ne bata, a ko bhuluvue.

adj. cinq; mitano.

bhłʉ_yala n. ennemi.Pl: obhłʉyala .

bhłʉ_'zi n. voleur, bandit.Pl: obhłʉ'zi .

bhumandɵ n. sorcière; ndoki-mwasi.

bhʉnba n. mariage; makwela.

bhundja Variant: -bhúndjà. v. penser; -kanisa. Mo obhundjua pɨ?

bhʉ̲'ngʉ́ v. s'exprimer, parler; -loba. Ndɨiabhɨng ́ʉme anɨde ne kalanga bini

bhsʉ pp. entre, en partie; kati. Gbogbo bhsʉ́nɨ!

bhʉode adv. il y a longtemps, déjà «Ondaise ma, yi mbɨa hana me Ebhe abhʉanɨma bhʉ́ká yi bhʉode ngʉ́ula me..

bhʉsi n. fois; mbala. Bhʉsi 'ngʉ́bhisi ade.

bhʉsi bhʉsi n. fois/multiplier; mbala.

bhʉsi bini n. une fois; mbala moko.

bhutsibhutsi n. mainte fois : mbala nzike

bhuyi n. bouillie; buyi.

bouilli; buyi.

bhʉ́pɨ pp.

bhɵhokotɨ n. porte; ekuke.

bhɵ v. tuer, supprimer; -boma. Kɨabhɵgbelende abhʉ́gʉ

bi v. se couvrir de feuillage, faire sombre; -kola, nzete etundi na kasa. Ma akolo kala nabi ka ekpɨ́

adj. simple; mpamba. Ma ngazʉbhʉna bibi.

bɨ v. avoir de la nausée; penepene na kosanza. Mabɨli ka bali de. Bua ma ngabɨ

n. endroit. (Ulu adʉlɨbɨango-o naali.)

biangbalɨ n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

bibha n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

bibho n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

Bibilia n. Bible; Biblia. Uo ngadji Bibilia bhʉmaDygɵ

bidʉ n. sorte de serpent venimeux; ndenge na nyoka.

serpent noir; nyoka moindo.

bɨeka v. se blesser; zuka. Ma abɨeka lɨkpa ma.

biele n. bière; biele. Biele, a ko pandɨgba obayɨ

bii n. jeu de billes; lisano na bile.

bike n. bic; bike.

bkɨi n. os; monkúwa. Bkɨna ngala 'ngbʉagʉmʉ A ke make.

sorte de maladie bloquant l’utérus de femmes; ndenge na malali ekangisaka yambo na basi.

bikidhi v. boiter; tengwa. Alɨma ne ndu 'dhʉma. Ma bikidhi.

bila n. sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

bɨla n. sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

bili n. rat de maison; panya, puku. Bili kpi bhʉgudho e.

rat; puku.

rat de la maison; panya ya ndako.

bɨlɨ n. endroit; zamba.

adj. noir; moindo. Okpala na ZaÔre ne kʉ na bɨlɨ

n. lieu; esika.

brousse; zamba.

forê t; zamba.

forêt; zamba.

forêt; zamba.

endroit, lieu; esika.

bhɨ́ n. place, brousse, forêt; esika, nzamba. Bɨ́kpakpa bhʉkalanga naali. Bɨ́ne ulu ɨnde uo de-e de.

bhɨbaka n. igname noire; bisapa moindo.

bhɨbini adv. quelque part; esika moko.

bhɨbiti n. nuit noire; butu eindo.

bhɨdipa n. diarrhée amibienne; pulu pulu.

bhɨdoto n. terre noire fertilisante; mabele moindo na kotia mbolea.

adj. argile de peinture; mabele na kotia langi na ndako.

bili na bayi n. cobaye; panya na mindele.

bhɨtɨa kulu n. place des outils; esika na bisaleli.

bhɨlɨ'kpɨ́ n. crépuscule; ebandeli ya molili.

biliki n. brique; biliki. Maso aha ngise gba e, na'o sima pɨ́biliki.

bhɨ́_natsulu_mʉgotsi n.

bhɨʉ n. qui ne brille pas comme il faut; oyo epelaka te lokola ekoki.

bilo n. bureau; esika na mosala na bandombe.

bureau; esika na mosala na bandombe.

bɨdɨ n. sorte d'animal sauvage; ndenge na nyama na zamba.

sorte de rat; nziko.

bindji n. song noir; makila moindo.

bɨgɨa v. roter, éructer; -kálanga. Ɨ dʉme kpala nda a'u, anbɨgɨa.

n. action de renvoyer; tango moto azongiseli bilei na monoko.

rot; beula.

bingo n. suie; putulu ya molinga. Ɨ dʉme nguwa nde ngapʉlɨ kʉe 'he bhombɨe, a bhombingo.

bini num. un; moko. bini bini

adj. un; moko.

bini_ne_bini adv.

bini.koko adj.

bisa n. genre de feuilles mangéables; tololo. Bisa ne 'kpá 'lá na zʉ mazʉ 'Kpá anɨbababa A mbo sʉ

sorte de légume; bilolo.

légume vert; bilolo.

sorte de légume; tololo.

légume; tololo.

bisagu n. bénédiction, grâce; benidito. Tuko bisagu pɨ́a gba ya ko.

bénédiction; mapamboli.

bénédiction; mapamboli.

bisili n. mouche filaire; malikingo. Lɨ bisili dʉ'iyo m, ʉmʉ́sʉ kpekpeke de.

mouche rouge; nzinzi motani.

sorte de jeu; ndenge ya lisano.

mouche rouge; nzinzi motane.

bita n. instrument de maquillage traditionnel; mbiongo.

colorant noir; mbiongo moindo.

ornement de danse; bilateli na mabina.

sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

biti n. ténèbres, obscurité; modidi. Biti holo ogbi e de.

obscurité; molili.

bitolobi n. Miroir; talatala.

bɨsondjo n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

bo v. bouillir, laisser trempé, ramollir en trempant ou en bouillant; -tia na mai. Lucienne ngabo ke dadha ngʉnalɨkpadhi na gbanda-ambomu.

inter. bonne; soko boye. Bo, ya ayo me...

bogodi n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

boke n. banane de table; bitabi.

boli n. cuivre; motáko. Boli ne kalase na mbembe. Uo bho ehe tete. A dʉ́ngbe tɨa.

bolo adj. abîme; ya kobeba.

n. sculpture, forge, mécanique, architecture; eloko moto asali lokolo mbeli, nzete, mobongisi na mbeli. Bhʉbolo gba okpála ko Ebhe. Kpála ɨnde ngabho okalase, a ko bhʉbolo na kalase .

v. asperger. Nabobolo 'ngu tete

bolo 'ngu n. fluide dans pré accouchement; mai ebimaka yambo na kobota mwana.

bolobhoto n. sorte de poisson; ndenge ya mbisi.

boloboto n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

boloso n. brosse à cirer; broso na sapato.

brosse; broso.

brosse; brose.

bombe n. bombe; bombe.

bongo n. étoffe, habit; elamba. Lɨkétuko lɨmʉhʉ bongo, mʉgbé bongo bhʉká djila okpála de.

étoffe; elamba.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

vêtement/habit; elamba.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

bongo_na_mbulu n. chemise.

bonopisi n. bénéfice; benefise.

bénéfice; faida.

intérɛ́t; faida.

bonvu n. fil de raphia; nkamba na peku. Uo memene katu lɨbonvu.

bopulu n. prê t, dette; nyongo.

devoir; nyongo.

botine n. botte; botine.

boto v. bouillir, ramollir en trempant; -tiya na mai. 'Kó 'ya kpekpeke. A yo bha naboto e.

n. bouton; buto.

boto na koti n. haricot de graine platte; ndenge na madesu.

botolo n. jalousie, envie; zua. Ɵlɵngamene botolo ngʉko e.

adj. jalousie; zuwa.

boyɨ n. servant; mosali.

bu adj. saint, blanc; mosanto, pembe. Ebhe na bubu

v. mettre dedans; -tia kati na. Eba bubu me ebha nda adhɨ Koko abu lɨ'ta 'ta. Ɵlɵabu kpadhi bhʉlʉsa.

bua n. coeur, poumon; motema. Bádha ne bua.

cœur; motema.

bua na bhisi bhisi n. doute; motema na tembe.

Bu_Bhobua nom. Saint Esprit; molimo mosanto.

bubu adj. saint; santu.

bubutsengu n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

bʉala n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte d’arbuste; ndenge na zete moke.

bougie; ndenge na muinda.

bʉdhʉdhʉ adv. corps sans ni rude; nzoto ezanga bouton.

budji n. bougie; buzi.

bʉgʉ n. banane plantain; makemba.

bʉgʉbʉgʉ n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

bʉgʉnʉ n. mouche; njinji. Bʉgʉnʉ dʉlɨ'ka padha de.

mouche; nzinzi.

buka v. accroupir, s'agenouiller; -fukama. Lɨpala'ng ʉnda agbo engʉamba 'hi anɨbuka pánɨ

bukele n. boucle d’oreilles; bukle.

buku v. couvrir; -zipa. Ɨ dʉme mʉnda alʉezʉ mʉnde buku 'bhe'bhemabuku.

bukudhu adj. pas encore plein, à moitié, incomplet; oyo etondi te. Ngbangbona emu-o bukudhu, abhedhe de.

bula adv. accent, insistance, force, raison, cause; emphases. Ngʉbula nɨ Ma adjí agba mangʉbula nazʉhe.

n. réunion, assemblée, conférence; lisanga. Bula leke engʉ́

conseil, réunion; likita.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

bulu idéo. absolut; na solo. Ongɨandjilimá bulu ka ts ɨlʉ

bʉlʉ v. éteindre, effacer; -zimisa, -boma. Bʉlʉdjua !

adj. mal cuit; elambami malamu te. Ɨ dʉme mʉda alʉmandjɨngɨɨbhʉndjɨndjɨde, amba a bʉlʉ

n. chien; mbwa.

instrument servant à capturer les poissons; kitunga na kokkanga mbisi.

chien; mbwa.

chien; mbwa.

nasse pour capter les poissons; eloko bakangaka na yango mbisi.

sorte d’escargot; ndenge ya mbembe.

chien; mbwa.

bʉ́lʉ n. chien; mbwa. 'Kpa bʉlʉke de.

bʉlʉbhe n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

buludje n. blouse; buluze.

bulusu adj. qualité de couleur, gris, terne; ndenge na langi. Lɨdjila na bɨlɨgba anɨe bulusu bulusu.

buma n. envie; lokoso.

Envie; fio/lokoso.

bʉna n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

v. passer.

bumu n. sorte d'arbre; ndenge na nzete. Lɨbumu mana lɨebe.

bumʉ n. sorte d’arbre; ndenge ya nzete.

bʉne n. bonnet; bone.

bʉnʉ n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

bʉnʉmayendi n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

busi n. poisson chat; ngolo. Busi, a ko sungu na soso. 'Ndjɨanɨngbengbe. Ktʉ anɨbɨlɨ

sorte de poisson; ndenge na mbisi.

gros poisson sans écaille; ngolo ya monene.

butonakoti n. sorte de haricot; ndenge ya madesu.

btʉlʉ n. boue de marigot; potopoto na mai. Uo nini engu ne btʉlʉngʉ naholo sungu.

bɵhɵ n. pigeon; ebenga. Bɵhɵ ko edhu.

bɵhɵdoto n. sorte de pigeon vert; ndenge ya pizo.

bkɵ n. carnard sauvage; libata na zamba.

sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

bndɵ n. jeu d'animaux sauvages en brousse; lisano ya nyama ya zamba.

D - d

da n. endroit, lieu, chez; esika. daposo

interr. qui; nani. A ko da?

v. ouvrir clairement, diviser; -pusa. Ebhe ada nanɨbhʉsʉ engu na ngbengbe pɨngɨsɨ na Israele.

da djua n. là où on allume le feu; esika bapelisaka moto.

da kukpa n. funérailles; matanga.

da kuo n. deuil; matanga.

da lɨkabhu n. deuil; matanga.

da na'ɨsɨngɨɨ n. urinoir; esika na masuba.

da 'gʉ́ n. champ de bataille; esika na etumba.

da 'zʉ n. crêche; elielo ya banyama.

dabɨ n. une place; esika. Dɨkʉo, ha dabɨ Pl: odábɨ . dabɨbini

dabɨ_bini adv. ensemble.

dabɨ_na_sa-tɨdhʉ n. tabouret.

dadha n. mais; masango. Ma ade edyɨngʉ nalu bhɨbhʉ dadha ne zidhenge bhʉ epe na bata.Pl: odàdhá.

mais; masangu.

mais; masangu.

sorte d'arbre; ndenge ya nzete.

mais; masango.

dadjua cpd n. chapelle; esika na mabondeli. Chef de Poste asuno ngali bhʉ dadjua na Ebhe.

n. feu; esika na moto.

dagili n. belle-famille; esika na bokilo.

dame n. jeu de dame; lisano na busho.

danda n. sorte d'arbre; ndenge ya nzete.

dandá n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

dandu n. sorte d'insectes; ndenge na nyama.

sorte de miel; ndenge na mafuta ya nzoi.

insecte volant; nyama mike ya kopimbwa.

dapo n. avis, conseil, recommandation; ntoli. Mene dapo gba Ebhe hana.

exhortation; pamela.

daposo cpd n. marché; zando.

n. marché; zando.

dasʉdʉ n. habitude, coutume; bizaleli.

site; esika. ... anɨsiadjí di odasʉdʉnde ya asia e ka Moidje ko .»

da' zʉ n. endroit où les animaux se nourrissent; esika banyama bameseni kolia.

de v. était, imparfait d' être; -kata. Engʉde tagolo pɨkilí e de.Variant: dὲ; ade.

neg. non; te. Pala 'ngʉgbo 'hi e de.

pp. tout près de, être à câté; pembeni na. Ma anʉ́masekpe de tulukpe.

prép. à côté; pene. Anɨde su ?

de kɛpɨ n. mi-matin; pene na ntongo.

dede loc. à câté; pembeni. 'O mesa ɨnde dede.Pl: odède.

dekobhɛkaya n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

dekobhɛtso n. feuilles utilisées pour massacrer les poissons; kasa basalaka mpo na koboma mbisi.

dele v. piétiner; nyata. Sa-tɨdhʉdedele doto.

n. toile d'araignée; nsinga ya alulu. Dele gba tʉʉmbele, a hoholo okɛpɨanɨngʉmazʉmazʉ

dele_bua v. faire plaisir.

delekpe n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

delɨdhʉ cpd n. petit orteil; mosapi moke. Idhʉma ndjɨkpa, bhe na ngongo ko delɨ́dhʉ

n. petit orteil; mosai moke na lokolo.

delɨkpa n. auriculaire; linzaka ya moke.

delɨ́kpa cpd n. petit doigt; lisapi moke. Delɨkpa mʉyedí ndundu.

dembu n. le cobe defassa; mboloko. Odembu dʉde engu.

demu n. témoin; temwe.

témoin; temwe.

dendele adj. filon de; eteni ya.

dendo n. dindon; dendo.

dendo; dendo.

denge n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

dengo prép. à côté; pene.

pp. auprès de.

dengo 'dhʉ n. partie de pied; eteni na lokolo.

denglʉ n. épaule; limbeke.

de-nglʉ cpd n. épaule; mambika. Madhaka ne bɨna de-nglʉ

denglʉlʉsa n. partie vers l'ouverture de la casserole; kingo na nzungu.

dha v. embourber, sucer; -kangama. Kamio adha bhʉngbedho

dhadha n. faucille des ancê tres; mbeli ya bankoko. Dhadha ne ngise na bhoko.

sorte de couteau; ndenge na mbeli.

sorte de couteau; ndenge na mbeli.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

dhaka n. louche; lutu monene.

louche; abangi moto.

louche; lutu.

dhalʉ n. nausée; koyoka bisanza.

dhanga adj. distant; ya ndelo.

espacé; ya ndelo.

dhangatɨa n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

dhapa v. lécher; dambola. Bʉbhita dhapa ngʉte.

dhatidhati adj. moins mûr; eteli nyoso te.

dhe v. attraper, capter; -kanga, -kanga eloko ezali kokweya. Ɨ dʉme ma nda ado endɔmedhe.

adj. aigu, aiguisé; epeli. dhe ngise

tranchant; ya kopela.

dhedhe v. allumer; -pelisa. Dhedhe djua !

dhegʉ adj. plus petit; moke koleka.

dhengetu n. sorte de rongeur très doux; ndenge na bapanya ya kimia.

dhepe v. enlevé.ê tre.

dhepedhepe n. Vol; moyibi.

dhɨ v. pleuvoir; -noka. Ebha dhɨmaka nago ka e de.

dhigbi n. danse avec une corde; mabina ya kopimbwa singa.

sorte de danse; ndenge na mabina.

dhɨgbi n. danse en corde; mabina na singa.

dhɨkpo n. rameau tressé pour couvrir le pot de raphia; kekere basali mpo na kozipa nzungu na masanga.

dho v. barrer, bloquer avec les cadenas, fermer à clé, barricader; -kanga na lifungula. Gundu adho sʉdha bhomɨndjuka e. Ebɨne ehe na ndjɨ lɨndjɨ́ dʉmʉdhó eb.ɨ Mo o'ɨ́ Ɨ'to mʉadho bhotɨe de !

n. oncle maternel; noko. Dho ma 'ɨ́ ma me : " dhongba ".Pl: odhosɨ.

interr. quoi, quel, quelle; nini. Ko mangua ekpʉdho ? Papa bhe dho ?

adv. loin/distant; mosika.

dhodho n. babouin; babala. Dhodho, a ko gɨnba. Anɨmene mbedhembedhe naali.

dhodhodu n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

dhoko n. oncle maternel, enfants d'oncle maternal; noko, mwana na ndeko mobali na mama. Dhoko ko ndai 'hi mɨPl: odhokosɨ.

dholo v. marcher; -tambola. Angu ka ma nadholo ade.

dhongba n. nom pour un enfant de la tante paternelle, où nièce; nkombo na mwana na ndeko mwasi na tata, to mwana na ndeko mwasi. Dhongba, a ko ndɨgba ndai na ʉdʉ

dhongbadjua n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

dhongɨ n. cheval; punda.

dhopo v. piquer en masse; -swa. Ɨ dʉme olɨbhɨnda atuko lɨkpala, uo dhopo anɨ

dhu adj. émoussé; motutú, epeli te. dhu ngise

dhuambe n. sorcier; ndoki mobali.

dhudhu n. outre; ndenge na kaya.

dhúdhú n. petite calebasse; kodo moke.

dhʉdhʉ n. racine, sens; ntina. Dhʉdhʉlɨengʉ́mo opa-e ade.

dhuku v. mouvoir, bouger; -bandisana. Anvi ngadhuku 'kpá manga.

dhkʉ v. marcher, aller à; -tambola. Bhembe dhʉdhkʉbhʉhkʉ Ma ngadhkʉ́pɨngbaga. Ngʉ dhʉdhkʉbhʉnia. Kandji dhʉdhkʉbhʉngu.

n. voyage; mobembo, safari. Ma tapa bhʉdhkʉ

dhklʉ n. asticot; ndenge na nyama moke. dhklʉsiti mbɨka

dhʉglʉ n. sorte de fourmi noire qui vit dans les arbres; ndenge na nyama ya kosua. Lɨdhʉglʉtuko lɨkʉ mʉ, uo ha zini pɨ mʉaali.

dhutu n. sorte de gâ le; makulutu.

dhʉgʉ v. louer; -sifa. nadhʉgʉEbhe.

dhʉdʉ adj. bon à manger; kitoko mpo na kolia.

robuste; makasi.

di adv. aussi, également; lokola. Bʉanʉpame. Pame an mʉbʉdí.

v. parler une langue, discuter, médire, calomnier qqn; -solola, -tonga. Anɨadi epo na kuo wala e. Mɨdi maDygʉ ?

di kpadjɨ n. rond point/bifurcation; esika nzela ekutani.

diama n. diamant; diama.

dɨhobho n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

dɨhɨ n. sorte de souris; ndenge na puku.

dɨa n. excréments; máfi. nasi dɨa

selle; nyei.

excréments; nyei.

diki adj. taille moyenne; nzoto molai mpe mokuse te.

de taille moyenne; molai mwa katikati.

dili adj. ancien, d'occasion; na kala kala. Ma akala bongo na dídíli bhʉda-poso.

dɨ n. sorte d’ antilope; ndenge ya mboloko.

dili kpála n. vieux; mobange.

dili kpɵdhɵ n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

dilikpɵdhɵ n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

dima v. le passé de vouloir.

n. calomnié; kotongo. Ma dima kʉda me, ma dje maDygɵ

dimandɵ n. pasteur; pasitele.

pasteur; pasitele.

dimba v. bouger. U adʉdjeke me engu-o dimba.

dimboli n. sorte de fourmis piquant; nyama mike oyo etumbaka.

guépe; nyama ya kotumba.

di_mtʉkono v. ronchonner.

dinda n. singlet; sengele.

dɨgbo n. sorte de matte religieux; ndenge ya kindolo.

dɨgdha v. enflammer; -pela makasi. Djua na fulu ngadɨgdha.

dɨgdhɨ n. langue (de feu). Abhomʉ, u au oehe maka dɨgdhɨ djua.

dipa n. excrément; mafi. Ɵlɵne dipa sungu.

excréments; nyei.

dipa akpoku n. patte de termite; lotoba na ndonge.

dipa godho n. habitat des insectes; ndako ya banyama.

dipa kplɨ n. liquide visqueux sécrété par l’oreille; mosoto kobima na matoi.

genre d’otite; ndenge na malali na matoi.

dipa na busi n. maladie infantile; mpasi na bana.

dipa na madidi n. maladie infantile; mpasi na bana.

dipakplɨ n. asticot secrétant de mucus dans l’oreille; nyama ya kobimisa mafuta na matoyi.

dipangʉ n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

disipasele n. dispensaire; dispasele.

Djablʉ nom. Diable.

djablʉ n. diable; zabolo.

djakadha v. U abha okpála koko na sisiti ɨnde adʉdjakadha lɨokpadjɨ..

djakudha ‘tɨ adj. pauvre maison; ndako na bobola.

djakudhakongo n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

djalɨ Variant: ndjɨ́lɨ . n. joie; esengo. Anɨkpi djalɨnaali.

djalʉma n. isolement; esika batiaka batu na malali mabe.

djandaleme n. gendarme; soda.

djangba n. célibat; likombe.

adj. vague; polele te.

dje v. entendre, comprendre, sentir; -yoka. 'Dje mɨdje'kpʉ́ ndjɨndjɨde. nadje nʉnʉ Anɨadje siti 'se 'he.

djeba n. termite, sorte de qui apparaît pendant le mois de mars, avril et juin; ndenge ya ndongia. Djeba ko eba na gindaginda uo bubu lɨmakpɵ

sorte d'insecte; ndengge na nyama mike.

djedje adj. petit; moke. Mo odolo djedje ndula bhʉhʉhana ?

djege n. sorte de danse; ndenge na mabina.

djeke v. attendre; -zila. Djeke masudha !

djekedhe djua n. charbon; makala na nzete moke.

djele v. pagayer.

djele zidhenge n. aliment pour voyager; ndenge ya lotoba.

djenelale n. général; zenelale.

djene/ngonde n. crodille; ngando.

djenge v. somnoler, avoir sommeil involontaire; penepene kolala mpongi. Ma ngadjenge ne ela.

djengɨ́pɨ́ko n. curieux; moto na koluka luka sango.

djepele v. couper en petits morceaux; -kata moke moke.

adj. état de chose à miniature; eloko ya moke mpenza.

n. stade final de production de raphia; etape ya suka na kokata masanga.

adj. maigre; moke.

plus petit; moke koleka.

dji v. tourner, traduire, changer; -pasa, -balisa. Na adji abhʉdhʉ Ma ago ngʉnadji Bibilia bhʉmaDygɵ

djɨ v. labourer, creuser; -timola. Djɨda nabala bisa !

djɨdjɨlo n. distraction; na bokebi te.

djigbele n. sorte d'arbuste; ndenge na zete moke.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

djɨkɨha n. collier autour de hanche; ndenge na mayaka.

djikidhi adj. encerclé; jengajenga. Obhasa mene bha mbo djikidhi kɨme.

sphérique; pene pene kilili.

djikidjiki kongo n. jeu de saut sur un pied; lisano ya kopimbwa na lokolo moko.

djikidjikikongo n. saut à cloche-pied; kopimbwa na lokolo moko.

djila n. yeux; miso. Djila ha 'he de.

djila 'nʉ n. yeux; miso.

djilia n. gilet; zile.

djipo n. jupon; jipe.

djo v. peigner; -sanola. nadjo sundjo

djodho n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

djodjo n. un peigne; lisanola. Kasa 'ndjɨmʉe djodjo.

djodjolo n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

djodjolokubhapa n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

djoko n. sorte de piège; ndenge na moteko.

djona n. herpès; zona.

djua n. feu; moto. Nane djua sa embɨ

feu; moto.

feu; moto.

djua gba mgbala n. feu de foudre; moto na kake.

djua pame n. sorte de maladie de pédologie; malali na mabele.

maladie des plantes; malali ya nzete.

djudji n. juge; mosambisi.

djʉlʉa n. plastique; sashe.

djɵlo n. joue fonsée; matama ya kokota.

grossir; konepa.

do cj. quant à, selon qqn, puis; epai na. Do mʉe" Ńdje uo de."

v. atteindre; -koma. Ongɨsikʉda nado endenaali. Ma ado 'dhʉma lɨteme. Ńadodo su?

do ‘ngʉ n. chair de fémur; suni ya ebele ya nsoso.

dobho n. compost, fertilité; mbolia. Bhɨkʉdoto, a ko ɓɨna dobho naali.

fertilité; mbolea.

doi ye n. petits-fils; bakoko.

dolale n. dollar; dolare.

dolo v. couper systématiquement, hacher, dépecer; -katakata. Mo odolo djedje ndula bhɨhʉhana ?

dombo n. pagne d'homme; dɔmbɔ Dyedombo 'ta ndɨŋga an ɨngasi dipa naali

dongɨ n. cheval. .. di ne obhende ndjɨkpa manarɨka ɨnde adhɨdhɨkʉpɨngbʉ udongɨ

doto n. terre; mabele. Ngámá ne doto.

pays; ekolo.

sol; mabele.

terre terrain; mabele.

terre; mabele.

sol; mabele.

terre; mabele.

doto na lʉsa n. argile de poterie; mabele basalaka na yango nzungu.

du v. retourner, rebrousser chemin; -zonga. Ńadu ka ebha o.

dʉ v. ê tre, s'asseoir,; -zala, -fanda, -koma. nadʉbongo Mʉdʉbhʉbiti ndɨlɨdjila dʉngbengbe. Dʉkuto!

n. ê tre, origine, existence, sens, ligne, racine; ntina. Dʉna ayie gba Nana. Gbe ndula bhomʉe dʉdʉbomlʉ

dʉkpele n. épaule; mambeka.

dʉlku n. fond de cuissse; suka na ebele.

dʉngámá adj. royal; na libota na mokonzi.

dʉngboglʉ n. base du cou; eteni na tina na kingo.

dʉlá n. composition botanique et chimique d’un produit; tina na kisi.

dʉngʉ́ n. racine; tina na likambo.

dʉso n. partie directement au dessus de fesses; eteni likolo na lisembe.

dubilile n. doublure; dubilile.

dʉengámá n. subordonné; mokitami.

dʉjila adv. aveuglement; miso ya kotoboka.

dudu Variant: dùdú. n. les restes, moitié; biloko etikali, ndambo. nazʉdudu A sɨ́du-e hoo ko.Pl: odŭdu.

dʉlʉna n. éternité, siècle des siècles; mikolo na mikolo, libela. Omaha Satana adʉ́gala 'kpɨbhʉlkabu na dʉlʉna

dʉ n. garde bébé; mobateli na mwana.

domestique; moto na mosala na kobatela mwana.

dukenge n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

dʉkpele n. omoplate; tina na loboko.

dʉkpele cpd n. partie supérieure du bras; eteni ya maboko ya likolo. Mʉa susuo ongɨne mʉana lɨdʉkpele o.

dʉkʉ n. canne de vieillards; nzete na mibange.

béquille; ndete na andikape.

canne; lingenda.

dʉkʉdhʉ adj. énorme; monene.

gros; monene.

dʉkʉndjʉ n. cosette de banane; tela oyo bakausi yango.

banane séchée; makemba ya kokausa.

dʉkʉele n. médecin; monganga.

dʉkuto n. personne paralysée; moto akufeli makolo.

sorte de lampe; ndenge na muinda.

dʉla v. menacer, banger; konyokola, kobandisa. U atsia adʉla satɨ'kpa anɨ

dʉle n. sorte de termites; ndenge ya ndonge.

dʉlele n. sorte d’arbuste; ndenge na nzete.

dulu n. maladie des plantes; malali ya nzete.

dʉlʉ v. s'asseoir en groupe; -fanda na bato. Ya ngadʉlʉbhʉbula.

dulunga n. constipation; fanga.

constipation; fanga.

constipation; koyoka pasi na libumu.

dʉmʉ n. instrument de musique; ndenge na eloko na muziki.

dungame n. panier, type de; kitunga monene. Dungame, a ko ndata na ngbengbe.

dungudhu n. impuissante; mwasi azangi posa na mobali.

légume au parfum naturel; ndenge na ndunda ya solo.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

dupa n. hippopotame; ngubu. Dupa ne enʉna engu. Anɨngbengbe maka eya.

hippopotame; ngubu.

dúsu n. sorte de pot; ndenge na nzungu na bikoko.

dute n. sorte d’arbre; ndenge ya nzete.

dyɨ Variant: dyɵ. v. aiguiser, moudre; -pelisa, -guga. nadyɨbongo Ma ngadyɨngise. Ma ngadyɨzidhenge pɨ́teme.

n. déchet; mosoto na eloko. dyɨkpɨlʉ

dyɨ́ngbe n. stick auquel on attache l’hameçon; nzete na ndobo.

dyɨdyɨdyɨ n. ne pas bien écouter; koyoka malamu te.

dyɨkɨ v. bouger, secouer; -ningana. doto adyɨkɨne adjigidjo

dyɨngbe Variant: dyɨ́ngbe . cpd n. canne à pêche; nzete na ndɔ́bɔ Dyɨngbe gba ma ndjandja naali Ma agbé nedi sungu.

dyudyo v. approcher, faire passer, pousser, elever; -sisa. Dyudyo lɨmʉnasakpa !

dyɵ Variant: dyɨ. v. habiller; lata. nadyɵbongo

dɵngbɵ n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

E - e

e pro. troisième personne du singulier pronom possessif et réflexif; oyo na ye. Anɨsia ezʉgba e.

v. verbe statif; verbe statif. Ekpɨ́ wawa.

e- préf. marque de classe; marque de classe pour les noms. engʉ́

eba n. termite; ndongia. Kpála ka eba ade.

termite; ndonge.

termite; ndonge.

ebá n. largeur, grandeur; monene. Bhʉebá, etɨanʉme.Pl: èbɨ̀.

ebe n. espèce d'arbre; nkombo na nzete. Ebe ne ndula. Abhʉbhʉne emʉNdendende tsi matsi.Pl: ʉ̀bè.

fruit à amande; mbele.

ebha n. pluie; mbula. Ebha adhɨne ɨemelɨ

pluie; mbula.

ebha na sɨngbɨ n. pluie torrentielle; mbula oyo enoki makasi.

Ebhe nom. voir "'bhe"; tala "'bhe".

ebhe n. Dieu; Nzambe.

religion; bonzambe.

ebhɨ n. grossesse; zɛmi. Ɨ dʉme ndɨɨnda abhʉbu ɗo, a bhomʉebhɨ.Pl: oebhɨ.

ebhɵ n. bouche; monoko. Ebhɵapa, edje adje.Pl: èbhɛ́.

Querelle; koswana.

ebi n. ệtre couvert de feuillage; nzete etundi na kasa. Ebi ne ndula ɨnde lɨ'kpá e abedhe bhʉndjɨe bedhe.Pl: oèbi.

ebɨ n. danse; kobina. Ebɨne ehe na ndjɨɨ Lɨndjɨɨdʉɨmʉedho 'bɨ

ebɨ́ n. charge; kilo. Eb́ɨna piga titili.

ebo n. sorte de corde tirée d'ecorce; nkamba na poso na nzete. Uo gbigbite ekpʉna ebo lɨkɨte kíli ngʉnabɨɨtete

espèce de corde; ndenge na kamba.

sorte d'arbuste; ndenge na nzete.

ebu n. ventre, estomac; libumu. Bhʉbu ma ngazʉ.Pl: Ùbŋ.

ventre; libumu.

eda n. oasis, sorte d'étang dans la savanne; esika ya mai oyo na uma. Eda, a ko dabɨɨna teme engu asi tete.Pl: Ùdɪ.

edhi n. la sève qui provient de l'arbre; mai euti na poso na nzete. Kapu ne edhi naali.

edhu n. oiseau, chauve-souris; ndeke, longembu. Edjo ko edhu na sukpe.Pl: odhu.

edhʉ n. jambe; lokolo. Alɨmʉe 'dhʉdhʉbhisi nadhʉkʉedi.

edhʉbini n. un pas; molai na lokolo moko.

edhu_kpolo n. gendarme, noir; ndeke, ndenge na.

edi n. enfant qui ne peut pas marcher et qui ne le veut pas; mwana akoki mpe alingi kotambola te. Egba ne enʉna 'di 'di.Pl: odidi. Edi ko ndɨɨnde lɨkalanga gba e ane, anɨdhʉkʉde.

edje n. oreille; litoi. Uo djedje 'kṕɨne edje.Pl: oèdje.

edjɨ n. flèche; mombai, mbanzi. Ba enɨnde ne edjɨna elá.Pl: odji.

flèche est un prix à gagner; mbazi ezali lifuti.

flệche; mbanzi ya ebembe.

flèche; mbanzi.

edjɨ́ n. sorte de lance; ndenge na likonga moke.

edjo n. chauve-souris; mbabu na mapapa. Edjo ko edhu na sukpe.Pl: odjó.

chauve-souris; mbabu na mapapa.

chauve-souris; mbabu na mapapa.

edo n. hanche; loketo. Ma abɨdɨlɨ'do ma.Pl: èdǒ, oedo.

edu n. trou, fosse; libulu. Mo ogbé bʉbhʉ'du de, amɨ́nʉkpa m.ʉ

trou; libulu.

sorte d'animaux sauvage; ndenge na nyama na zamba.

piège de trou pour attraper les gibiers; libulu ya kokanga nyama.

trou; libulu.

trou; libulu.

edyɨ Variant: 'dyɛ́. n. père; tata. Na'o djua lɨke 'dyɨ.Pl: oedyɵ. Anɨngabɨndɨabhʉedyɨ

père; tata.

champ était un prix à gagner; elanga ezalaki mpe lifuti.

champ; elanga.

champ; elanga.

porte bébé; liputa na komemela mwana.Pl: odyɨ.

edyɨ́ n. sorte de chenille incomestible; ndenge na mbinzo baliaka te.

edyɨne ehi n. être parents; baboti.

edɵ n. sorte d'arbuste; ndenge na nzete.

efo n. sécrétion; motoki ya moke.

efu n. mousse; pofu.

écume sur le vin; pofu llikolo na masanga.

egba n. buffle; nzale. Bágalá ko enʉmaka egba.Pl: ogba.

buffle; nzale.

buffle; nzale.

egbá n. peine, larmes, pleur; mawa, kolela. Egbá gba mʉ Ebhe adje.

egbe n. courge; maboke to maboki. Egbe ngbʉgbʉmaka kongu.Pl: Ùgbè.

vieillesse; bobange.

vieillesse; bobange.

viellesse; bobange.

courge; maboke.

courge; maboke.

egbé n. vieillard, vieillesse; mobange. Egbé akolo lɨma akolo.Pl: ogbègbègbè.

egbi n. rat; mama na mbabu.

egbɨ n. rat de brousse; mbabu.

rat; mama na mbabu.

souris; mama na mbabu.

egbu n. oiseau; ndeke. Egbu ko edhu. Anɨdʉbhʉegʉ

egʉ n. savanne; uma. Ela ngasʉnaali abhʉ'egʉ.Pl: oègʉ.

brousse/savane; ngonda/uma.

egʉ́ n. guerre; etumba. Nankalanʉbhʉedhɨga na egʉ́u adʉaholo obalise naali.Pl: ogʉ́.

egɵ n. bord de la rivière, plage; pembeni na mai. Ngonde holo kpála lɨngo 'gɵ ya atsia akolo lɨbɨɨnde u a'ɨe me «Babadha ngo 'gɵ.Pl: oègɵ́.

ehe n. chose; eloko. Bhʉ'he dʉngbengbe de.Pl: oé, oèhé.

ehe na ebhe ebhe adj. extraordinaire; ya koluta.

ehi n. mère; mama. Pame ango, a ko 'hi 'hi.Pl: èhǐ.

mère; mama.

ei loc. ici; awa. Olia ma mene engʉ́ nde mo ogo ngʉ namene-e, engʉ́ nde mo ogo ei ngʉ ko.

e'ɨ n. alerte/appel; kobyangama.

eka n. blessure; pota. Ndɨnganjɨ'ka 'hi e.Pl: òóka, okà, èkȀ. Eka na gandja ke naali.Pl: ÙkȀ.

sein; mabele.

plaie; mpota.

plaie; mpota.

blessure; mpota.

plaie; pota.

blessure; mpota.

sein; mabele.

sein; mabele.

sein; mabele.

eká n. dépotoire; esika na kosupa matiti. Eká eká bhʉ ade. Nago ne kpala maka embɨ́ ɨká.

eke n. sorte de stick utilisé pour allumer le feu, tison; nzinga. Uo tsutsulu edjo ne eké.

torche traditionnelle; kpanga ya kopela.

flambeau; muinda.

eki loc. ici; awa. Naʉgba mʉ, a kekuto eki.

eko loc. là bas, à ce temps; kuna, ntango wana. Bhʉkpɨ́ kulu badha ya ago lɨ eko.

n. mari de; mobali na. Eko abuku lɨ pɨ́ mbɨka ne bɨɨ A ngaha lɨ́ɨ ade, ánga ko 'ko 'ko.

eko_do n. marié

ekpa n. main, trace; loboko. 'kpa poso Ekpa bini da labhu de.

ekpá n. feuille, branche; mayani, nkasa.Pl: okpákpá. Uo memene embá ne 'kpá ngulu.

feuille; kasa.

feuille; kasa.

feuille; kasa.

feuille; kasa.

feuille; kasa.

ekpá_bongo cpd n. pagne; liputa. Olɨgaga 'kpá bongo.

ekpe n. poux; sili. Ekpe ko kɨ́ abhʉsundjo.Pl: okpé.

poux; sili.

poux; sili.

ekpɨ n. manche; nzete na eloko. 'kpɨgbakpa

manche; esimbeli.

manche; esimbeli.

ekpɨ́ n. jour; mokolo. Ekpɨ́e kɨʉdhʉ Uo djedje 'kpɨ́ne edje. 'kpɨ́poso 'Kpɨ́kulu bini. 'Kpɨ́kulu bhisi. 'Kpɨ́kulu bata. 'Kpɨ́kulu badha. 'Kpɨ́kulu bhuluvue. 'Kpɨ́kulu madhɨa 'Kpɨ́yinga.

ciel; lora.

ciel; likolo.

jour; mokolo.

ciel; likolo.

ekpɨ́libhomʉ n. toute la journée; mokolo mobimba.

ekpɨ́e andje n. coucher du soleil; kokwea na moi.

ekpɨ́_naguo_gba_omaYuda n.

ekpo n. fourmi; lifumba. Ekpo ko kɨ́emaka embʉAnɨnʉkpála.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

fourmis rouge; nyama mike etumbaka.

ekpó n. gaâ le sous les cheveux; panda na se na suki.

ekpʉ n. corde; nkamba. A bhomʉekpʉnagbite etɨnedi. 'kpʉlngbePl: okpʉ́.

corde; kamba.

poison; nkisi ya koboma.

corde; kamba.

fil; kamba.

liane; singa.

corde; kamba.

ekpʉ́ n. poison; kisi.

ekpʉ_na_ludu cpd n. taille, ceinture; loketo. Ilɨgbakpála, ade 'kp ʉludu anɨmasekpe

ekpɵ n. étang, lac; mai moke. Osungu bhʉekpɨnde naali.

eku n. cuisse; makolo. Ndɨadʉpɨ́ku ma.Pl: oku.

piège; motambo.

ekú n. piège; miteko, mitambo. ekú na enʉ

ela n. soleil; moi. natɨna elaPl: èlȀ. 'La tagolo 'ʉluehe de.

soleil; moi.

poison pour tuer les animaux; nkisi ya koboma mbisi.

soleil; moi.

elá n. plante, médicament; nzete, nkisi. 'Lá kpála ne kpála.Pl: oèlá, olá.

fétiche; kisi.

poison; nkisi.

poison; kisi.

ela na kɨi n. médecine traditionnelle; nkisi na bonkoko.

eli n. mot, voix, langage; mongongo, lokota, maloba. Eli kokoto bhʉngboglʉ Ma mbila eli ɨnde de.Pl: oeli.

parole; liloba.

Son; mongongo.

boa; nguma.

boa; nguma.

elí n. python; nguma. Elí, a ko ngbe kpʉlʉPl: oelí.

elɨ́ n. rate; rate. Elɨ́ 'o eka, mʉkpi

elu n. larve, chique; pose. Mbaligi ko elu ɨnde uo zʉʉe mazʉʉ

larve; pose.

asticot; nyama kati na suni ya kopola.

chic; nyanzi.

elɵ n. têtard; mwana na krapo na mai. Uo 'lɨndɨgba akpoku me elɵ

emba n. abri temporaire de rencontres, hangar; ndako na kasa na mbila mpo na makutano. Uo memene embá ne 'kpá ngulu.

sorte de poisson; ndenge na mbisi.

hangars en feuille de palmiers; gbamu na mangalala.

hangar en feuille de palmiers; gbamu na mangalala.

sorte de poisson; ndenge ya mbisi.

embi n. gros intestin; masopo. 'Mbi anɨngakoto labhu anɨ

embɨ n. cendre; putulu na moto. Ngámá kpo bhʉmbɨPl: ombɨ́.

cendre; putulu.

cendre; putulu ya moto.

cendre; putulu na moto.

cendre; putulu na moto.

embu n. foie; libale. Embu, a ko kute ezʉ

chaux; pembe.

chaux; pembe.

caolin; pembe.

foie; lifoa.

embú n. blanc, craie blanche, chaux; mpembe, mpembe ya kokomela. Embú ɨnde u ayeye balua ne di, andjia.Pl: ombú.

embʉ n. fourmi rouge; fumba. Ekpo ko kɵ́maka embʉAnɨmʉkpala

fourmi rouge; fumba.

embɵ n. grenouille, espèce de; ndenge na krapo. Embɵko akpoku na ngbengbe.

eme n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

emi n. langue; lolemo. Emi tlɨmatlɨ mʉde ngagama engʉ́ko.

emʉ n. huile; mafuta. emʉa kambili 'mʉPl: omʉ.

huile; mafuta.

huile; mafuta.

ena n. nombril; montolu. Ena alɨ'bu.

endja n. intestin; mosopo. Endja ngbolongbolo maka ekpʉPl: ondjandja.

ornement de chapeau; eloko babongisaka na yango ekoti.

ornement de danse; bibongiseli na mabina.

sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

queue d'animal pour la danse; mokila ya nyama mpo na mabina.

endjá adj. élancé; molai.

n. longueur; bolai. 'Ndjá 'ndjá ndjɨndjɨade.Pl: ondjándjá.

endje n. mauvais regard; miso mabe. Mʉgatsia ma ne djila na endje.

endjɨ n. tête, regime de fruits; moto. Endjɨa tete ne sundjo.

endjo n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

endjʉ adj. Avarice; moyimi.

n. avarice, égoÔsme; moyimi. Kpala ha ehe de, amba ko kpála na endjʉ

endo n. antilope haranché; mbolongo. A ɨde mbɨka na endo.

sorte d'antilope; ndenge ya mboloko.

endu adj. court; mokuse.

n. champs abandonné, forêt pénétrable; nzamba ya makasi te. Nade endu kpekpeke ade.

brousse en jachère; ngonda balonaki mwa kala.

endɵ n. balle, caoutchouc; kandi, ndembo. Ongɨkʉda nado endɵaali.

enga n. canne à sucre; nkokó Enga, a ko sɨkali.

canne à sucre; koko.

engba n. cadeau special à un neveu/nièce au cousin/cousine; matabisi na bonoko.

engbe n. hameçon; ndobani. Ma agbe busi lɨengbe bhʉEva.

hameçon; ndobani.

engbé n. grandeur; monɛnɛ Engbé gba aɲɨa ne ma.

engbɨ n. caméléon; mongíngíma. Engbɨne magba. Anɨdʉɨdɨ kʉe anɨdʉbha maka ɨdɨbhomʉ

caméléon; kameleo.

engbo n. noeud, tumeur, bosse; esika nkamba ekangami, bibo. Alɨ'bu anɨne engbo.

bosse; kovimba na nzoto.

bosse; kovimba na eteni na nzoto.

engbo tanglʉ n. go¢tre; kivimbo na kingo.

engbʉ n. dos; mokongo. 'ngbʉlɨ Kukunda abɨdhʉe lɨ'ngbʉe.Pl: ongbʉ.

engbɵ n. plume pour un emblème de chapeau; soki na ndeke mpo na sapo. 'ngbɵndua

plumes pour chapeaux de danse; sala ya ekoti na mabina.

engɨ n. insecte piquant, sorte d'; insect ya koswa. Oengɨtuko lɨkʉe ma abhie.

fourmis noires; nyama mike mike etumbaka.

engu n. eau; mai. engu na wawa; wa 'ngu.Pl: ongu.

eau; mayi.

engʉ n. poule ou coq; soso. Bu 'ngʉo kʉde.

poule/coq; soso.

poule; nsoso.

poule; nsoso.

engʉ́ n. problème, affaire; likambo, kula. A ko mangua engʉ́dho ?

engʉ́ayipa n. changement; mbongwana.

engʉ́bini cj. mais; kasi. Ma akʉda naye Madyɛnaali, engʉ́bini ma mbila nayeye de.

enʉ n. viande; nyama. nazʉenʉ

adj. beê te; nyama.

n. animal; nyama.

enʉ́ n. voyage; mobembo. Enʉ́gba ya adhɨkʉndjɨndjɨ

envu n. fil de raphia utilisé pour tisser les nattes; peko. Uo gbɨbɨkadha ne envu.

première étape de tirage de raphia; ebandeli ya kokata masanga.

epe n. lune; sanza. Ma améne epe bini sɨɨ ...bhʉso epe. epe a libhomʉ epe awa lɨ kala elaPl: oèpe.

mois; sanza.

epe na badha n. avril; sanza ya minei.

epe na bata n. mars; sanza ya misato.

epe na bhisi n. février; sanza na mibale.

epe na bhuluvue n. mai; sanza ya mitano.

epe na bini n. janvier; sanza na moko.

epe na madhɨ n. juin; sanza ya motoba.

epe na madjɨna n. ao¥t; sanza ya sambo.

epe na manarɨka n. juillet; sanza ya sambo.

epe na ndjɨkpa n. octobre; sanza ya zomi.

epe na ndjɨkpa ne ká bhisi n. novembre; sanza ya zomi na mibale.

epe na ndjɨkpa ne ká bini n. novembre; sanza ya zomi na moko.

epe na odukpabini n. septembre; sanza ya libwa.

epɨ n. vagin; libolo. 'Pɨ pɨdʉlido

vagin; libolo.

vagin; libolo.

epo n. impaâ t, hommage, tribut; mpako, ntako.

epó n. amas d'herbes ou de lianes, touffu; Libondo ya matiti. Ngbe 'pó abhʉndu.

epondje n. éponge. Osʉdha aha epondje, u ato bhʉ́kpongadha pandɨo.

esa n. pus, infection blanche; busa, mai na bibo. Esa aze bhʉe'u naali.

pus; maina.

pus; tofina.

pue; maina.Pl: esa bhelé.

esase n. essence; esase.

ese n. odeur; solo.

odeur; nsolo.

enclume; ebeteli.

esé n. enclume; gbigbigbi. natʉ esé

eso n. queue, bord, fin, fesse; mokondo, mokila, suka, masoko. Mo ohólo bʉlɨ 'so e de, arɨnʉkpa m .ʉ

queue; mokila.

esó n. chair, viande; mosuni. 'Só meme ka ma ade.

esʉ n. amer; bololo.

esʉ́ n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

eta n. arrière, fesse, montagne; engoto, masoko, ngomba. Gba Nana ngʉeta de.Pl: ota.

fesse; lisembe.

montagne; ngomba.

montagne; ngomba.

ete n. dent; mino. Engu dha bhʉte de. enʉte 'tePl: ote.

eté n. guerre, combat, duel; etumba. nagʉté

eti n. épine; nzube. Nagbe ndu 'ti bhʉdhʉkpala.

pénis; soka.

pénis; soka.

épine; kopeta mbisi.

sorte d'hameçon traditionnel; ndenge ya ndobani.

etí n. penis; soka. Bhoko dhʉʉne 'tí kilí e de.

etɨ n. maison; ndako. Etɨne bhʉbu kpala.

maison; ndako.

maison; ndako.

etɨna biliki n. maison en briques; ndako na biliki.

etɨna doto n. maison à pisée; ndako na nzete.

etɨna ekpá n. maison couverte de feuilles; ndako na kasa.

etɨna magbota n. maison jumelée; ndako mibale ya kokangema.

etɨna ndele n. maison couverte de feuilles de raphia; ndako na ndele.

etɨna ngbudhuku n. maison en briques en dobe; ndako na ngbuluku.

etɨna soli n. maison en paille; ndako na sobe.

etɨna teme n. maison en pierre; ndako na mabanga.

etɨna ‘ngbʉ́ya n. maison en panne faîtière; ndako na mokongo na nzoku.

etɨnakodho ‘ngʉ́ n. cour de justice; ndaka na esambiselo.

etɨnasɨbhʉ́hʉ́ n. maison d’habitation; ndako na kolalela.

etɨ_nadje_lɨ́lɨ_gba_omaYuda n.

eto n. espoir; elikya.

etsi n. chant ou cantique; nzembo. Etsi koto ndjɨndjɨde.Pl: otsi.

chant; nzembo.

chant pour que les termites sortent biens; nzembo mpo makakalo babima malamu.

cantique; nzembo.

slogan; njambo.

slogan; sologa.

etso n. gendarme; ndeke sesela. Oetso ngasiti bɨ́ne ulu gba o.

gendarme; sisila.

etumbu n. punition. Kpála bhende ɨtsia 'kpɨ́ ɨolɨ́lɨbhomʉ de-e, anɨsia etumbu

eu n. mensonge; lokuta. napa ehu

mensonge; lokuta.

e'u n. abcès; bibo, kwimba. na'ʉpa e'u

abcès; bibo.

abcès; kivimbo.

abcès; kivimbo.

eʉ n. nez, narine; nsongo, zolo, libulu na zolo. Ehʉadje 'se 'he.Pl: owʉ.

abeille; nzoi.

miel; mafuta ya nzoi.

abeille; nzoi.

éʉ n. abeille, miel; nzoi. Abhʉlá bhʉndula ehʉ́eko.Pl: oèhʉ.

evandjelizaso n. evangelisation; -panza Sango Malamu. Malɨmʉnʉbhʉevandjelizaso ngʉnasuno Ngali gba Yesu.Pl: ovàndjèlìzàsó.

ewa n. bois; koni. Ewa yala natsi lɨdjua de ?

bois de chauffage; koni.

bois mort; koni.

ewo n. souffle; pema.

souffle; pema. It is (God) himself who gives life and breath and everything else to everyone.

eya n. éléphant; nzoku. Eya ne enʉna ngbengbe. Anɨne ndʉenʉhana.Pl: èyȀ.

éléphant; nzoku.

eyi n. fleur.

eyo n. scrotum; mapumbu.

testicule; mapumbu.

eze n. handicap; kobukana. nabɨze

ezi n. Vol; moyibi.

vol; moibi.

vol; moyibi.

vol; koyiba.

vol/cambriolage; koyiba.

tricherie; koyiba.

ezo n. rire; koseka.

rire; koseka.

rire; koseka.

sorte de piège à colle; ndenge ya mitambo ya kokanga ndeke na kole.

ezʉ n. nourriture; bilei. nalʉezʉ

nourriture; bilei.

F - f

fafala n. instrument musical; eloko na muziki.

fala kongo n. franc congolais; fra kongole.

falamasi n. pharmacie; farmasi.

falanga n. argent; mbongo. Falanga ne tɨa ɨnde lɨobayɨago ne ngao.

faline n. farine.

fatʉka n. hameçon piégé; ndobo batelemisi lokola moteko.

felele n. fleur; felele. Ndjekedhe-bhgʉne felele ɨnde lɨ'bhe'ndjɨbhgʉ

fi n. f¥t; ngbongolo.

figi n. figue.

fii n. fût; ngbongolo.

f¥t; fi.

flɨ n. rein; rein. Ɨlɨgba kpala ade 'kpʉudu anɨmasekpe.

fito n. petits stick servant à la construction; nsinga mokɛ Fito a 'lɨ'lɨme bagala bhʉmaDygʉ

folo adj. jeune; elenge. Engʉna yeye, ko folo engʉ

n. jeune; elenge.

folope n. sorte de légume; ndenge ya ndunda.

fondaso n. fondation; fondaso. naiki etɨpɨ́fondaso

fufu n. oiseau, sorte d'; ndeke, ndenge na.

sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

fúfú n. aigle pécheur; ndenge na ndeke.

fufu ‘ndjɨ n. cerveau; bongo.

fufukudha n. ?

fukawa n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

fukudha adj. dont la sève est vidée; oyo esili mai kati.

fukufuku n. poumon; eteni na kati na libumu na moto.

fukuwa n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

fulu n. four; lituka na mɔtɔ To djua bhʉfulu.

armoire; fulu.

animal aquatique; nyama na mai.

fundi n. spécialisation; moto ayebi mosala.

spécialiste; motu ayebi mosala na ye.

artiste; motu ayebi mosala na ye.

fʉtʉfʉtʉ adj. gras; mafuta mafuta.

fʉfʉtʉ adj. de bonne mine; ya konepa.

fɵ́kɵ́ adj. léger; popolo.

fɵlɵ v. presser; -kamola, fina. Ma ngafɵlɵ bongo amba ma su.

n. espèce d'oiseau; ndenge na ndɛkɛ Fɵlɵko ngua otɨndɨ

fɵtɵ n. jarret; eloko na makolo na nyama atiki na mabele.

sabot; gbagaza.

G - g

ga v. s'enrouler un pagne, plier, encirculer des fils; -lɔkɔ Olɨ igaga 'kpá bongo.

gaa n. gant; ga.

gabgala n. balai; kombo.

gafɨlɨ n. sifflet; piololo.

gaga v. étrangler.

gala v. bifurquer, virer, plier, courber; -kunza, -pasa. Ana agala bongo.

idéo. pressé; noki noki. Nʉá gala !

adj. autre; mosusu. Abhɵenʉna gala 'kpɨ́ne ndɨde.

courbé; ya kokunzama.

gala gala ‘ngʉ́ adj. complication dans le langage; kopasapasa makambo.

gala ‘kpɨ́ n. autre jour; ndele.

galabu cpd n. un autre jour; nkɔlɔ mosusu.

galade n. grade; galade.

galɨ adv. gauche; lobɔkɔ na gauche. nadji bhʉgalɨ

adj. gauche; epai na loboko la mwasi.

gauche; loboko ya mwasi.

gama v. parler à, s'entretenir, causer avec qqn; -solola. Ma akʉda nagama engʉ́ne mʉedɨ

n. bégayement; -solola kili kili. Kpála na gama bhʉhʉngʉ́ndjɨndjɨde.

bégayement; likakama.

gana n. ronce; nganzi.

bambou; nganzi.

bambou; nganzi.

bambou; nganzi.

bambou; nganzi.

bambou; nganzi.

bambou; nganzi.

gandja n. circoncision, alliance entre deux personnes; kondimama kati kati na bato mibale. Uo le gandja lɨkuo de.

circoncision; ngenga.

alliance; boyokani.

amitié; moninga.

gandji adj. étrange; godi. Gandji kɨmana ngɨa.

n. expres, volontairement; nko. Uo teke lɨo lɨetɨbhʉgandji de.

gandji kpála adj. qui n’est pas de votre; oyo azali mopaya.

gandji ‘he adj. inconnu; oyoy eyebani te.

gangɨ n. sorte d’outil; ndenge na esaleli.

gangɵ n. sorte d‘igname; ndenge na bisapa.

sorte d’igname; ndenge na bisapa.

gapa v. partager; -kabola. Ma ngagapa tɨa pɨkpála na kulu.

gasito n. teigne de cuir chevelu; kukulubhete.

gatɵ n. plat; sani.

gba v. couvrir; -kangisa. Ndindi agba bhɨ́á 'kpɨ́

n. colis; liboke. Mabɨko kpadhi nagbagbá.Pl: ogbàgba.

pp. de, possessif; na, epai. ndɨgba anɨ

adv. chez soi; epai na motu.

gbadhokomʉ n. aliment pour voyager; liboke ya loso.

paquet de riz préparé; liboke na loso oyo balambi.

gbagala n. balai; kombo.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

gbagba adv. vraiment; solo. Mo oha ndjʉpaɨ gbagba ?

n. chez; esika. Gbagbá ne oeba. Okpala koko kʉda uo naali.Pl: ogbàgbá. Alɨmʉe gbagba.

sorte de termite; ndenge ya bandonge.

gbagbala biti n. nuit noire; butu eindo.

gbaisu n. sorte d'insecte; ndengge na nyama mike.

gbakadhi n. sorte de légume; ndenge na ndunda ya zamba.

sorte de légume; ndenge na ndunda.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

gbala v. griller, bruler; -tumba likolo na moto. Ma gbala kplʉbhʉbasa.

gbalala n. termite.sorte; ndenge ya ndongia. Gbalala ko eba. Kʉ uo bɨ Lʉo ngbengbengbe.Pl: ogbàlàlà.

sorte de termite; ndenge ya bandonge.

gbanda n. dés; zege. nagʉgbanda na ngala

gbangba n. alcool; masanga na moto.

gbanya n. patte de termite; liboke na ndongia. Kplʉe zʉgbanya de.

gbayisu n. insecte volant; nyama ya moke.

gbe v. vieillir; -koma paka. Ma agbe foto bhisi. Sia gbegbe lɨkukpa e de.

adj. vieux, vieille; paka. Makombi ne angu ane gbe kpála.

gbe kpála n. vieux; mobange.

vieux; mobange.

gbe_bhayiki v. douter; -beta tembe.

gbegbe n. sorte de rat; ndenge ya mama na mbabu.

gbegbegbe n. maladie d'articulations; mpasi na misisa.

gbegbele adj. immature; ekoli te.

éloigné; mosika.

gbegbenge adv. état de chose qui est maigre; eloko ya kokonda.

gbeke v. trainer derrière soi, tirer une branche; -benda. A ayo okpála bhelé ngʉnagbeke ndula na ngbengbe.

gbekengʉ n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

gbekpele n. banane plantain; makemba.

gbekpengʉ n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

gbele v. tirer une corde; benda nkamba. Ńgbele ngambo l ńɨ

n. combat; etumba. nagʉgbele.Pl: ogbèlè.

guerre; etumba.

gbelekindi n. insecte volant; nyama mike ya kopimbwa.

gbelekute matsandɨ n. baguette anti-sorcellerie; lingenda na komibatela na bondoki.

gbelende n. antilope; mboloko. Gbelende pʉlɨkpadjɨbini bhʉsi bhʉsi bhisi de.

antilope; mboloko.

gbelengete n. réussite; kozwa eloko ozangaki.

gbele_'se v. sentir l'odeur; -yoka solo.

gbendala n. instrument musical; eloko na muziki.

gbene n. gourmandise; kowelana.

v. s'empresser, se précipiter. Padhá de, anga u adʉgbene lɨo ka lɨekpɨ́naguo gba omaYuda adʉlɨe maskɨpe-o.

gbenge adj. maigre, laid; kangikangi. Gbenge bʉlusia mangbulunga.

gbe_tolo v. provoquer la bruit; -bimisa makele.

gbe_vʉngo v. être arrogant; -yoka lofundu, -tomboka, -silika.

gbɨ v. tresser; sala. Uo gbɨgbɨbaga lɨkékélé na mabhu.

gbida v. partir.

gbɨdha n. petit marteau en bois; maloto moke na nzete.

gbidhe n. fesse; esika ya kofanda.

gbigbi n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

poisson électrique; mbisi oyo etutaka.

poisson électrique; mbisi yakotuta.

gbɨgbɨgbɨ n. instrument de musique; eloko na muziki.

gbigi n. sorte de danse; ndenge na mabina.

gbili v. tirer; -benda. nagbili ekpʉ

gbɨlɨ n. sonnette; kengele.

instrument musical; eloko na muziki.

gbilikiti n. ? ngʉ́akpe me biti aholo yi bhʉ́gbilikiti de.

gbina n. su-sang; nyama ya komele makila.

gbɨdjlɨ n. chaîne; singa na ebende. A adʉme u nde agbigbite anɨne ogbɨdjlɨbhisi.

gbitaku n. proverbe; masese. napa gbitaku

proverbe; adisi.

gbite v. lier; -wamba, -kanga na kamba. nagbite ewa pɨ́ngbaga

gbo v. terrasser; -kweisa moto. Lɨpala'ng ʉnda agbo engʉamba 'hi anɨabuka pɨ́anɨ. nagbo kpála kuto

gbobhʉsʉ n. séparation; bokabwani.

gbo_bhʉsʉ v. diviser, partager; -kabola. Uo gbo bhʉsʉ'ngʉ́bhisi de.

gboda adv. d'abord, en avance; liboso. Ngene-ngene kpo bhʉsu-ngula gboda.

gbodhɨ n. lèpre; maba.

gbogbo n. forêt avec des champs; zamba bakataki liboso. Gbogbo ne bɨ́lɨnde u ade nanɨe kalanʉ

marteau en bois; marto ya nzete.

sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

gbogbohu adj. tabou, abstinence, interdiction, interdit; ekila. Na azʉzʉna gbogbohu.

gbogbolo adj. large; monene na etando.

gbogbolu n. ancienne chaise; azunina bankoko oyo ya kala. Okpála na kalanʉ adʉnanɨ́gbogbolu.

gbogbou n. possession; kozala na molimo mabe.

gbogolo adj. faible; pete pete. ekpʉna gbogologbogolo

gbogo-piongo n. danse circulaire pendant le deuil; mabina na matanga.

gbogou n. possession; kozala na milimo mabe.

gboko v. gagner sur l'adversaire; -longa. Lɨndɨkoto dhʉnaali, anɨgboko kobha na dipa. Egɨnde bhʉRwanda agboko. Kpála nayoyoko ade. Pandɨnanɨma lu-e agboko padha, uo gɨnde. nagboko gbele

n. impuissance; kokoka kobota lisusu te. De gboko pandɨe kuto ngʉkekele !

gboko ‘kpɨ́ n. saison de pluie; eleko na mbula.

rentrée de pluie; eleko ya mbula.

gboko-kpɨ́ cpd n. saison de pluie; ntango na bula. Gboko-kpɨ́akpokpo bhʉpe na bata bhʉlsiro.

gbokolʉ n. vin de palme; masanga ya mbila.

vin de palme; masanga ya mbila.

gbokʉlʉbhaka n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

gbolo v. disperser; -panzanisa. nagbolo zidhenge

n. espèce d'arbre pour frabriquer les bancs; nkombonkombo. Gbolo ko ndula na titili de.

parasolier; ndenge na nzete.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

gbolodida n. patte d’arachide malaxée; gbolodida.

aliment pour voyager; ndenge ya lotoba.

gbololo n. calebasse de fumeurs; kodo.

instrument utilisé pour fumer; eloko bamelaka likaya kati.

gbolʉ n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

gbomʉ n. sorte de ver; ndenge ya nyama ya libumu.

gbondo n. banane plantain; makemba.

gbonga n. médisance, incantation; -lakela. Bili kpi gbonga de.

adj. imprécation; kolakela mabe.

gbongbolo n. étagère; motalaka.

adj. être éparpillé; epalangani.

adv. éparpillé; epalangani.

gbrʉ gbrʉ adj. qui se casse facilement; oyo ebukanaka noki.

gbrʉagbrʉa adj. rocailleux; na kenze.

gbʉda v. bouillir; -toka. Engu ngagbʉda pɨ́djua.

gbʉgbʉ n. insecte aquatique; nyama na mai.

gbʉgbʉ́ n. sorte d'escargot; ndenge ya mbembe.

gbuku n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

gbkʉ n. sorte de poux; ndenge na sili.

gblʉ v. n. saisir, ravir, désarmer; -botola. nagblʉgundu gba anɨ Osʉdha agblʉkinga gba anɨ

gbundulu n. sorte de souris; ndenge na puku.

gbʉngbʉa v. se reveiller, sursauter.

gbtʉa adj. trapus; mokuse mpe monene.

gbutu n. horizontal; komilalisa pembani.

gbutugbu n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

gbutukpu n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

gbɵ v. crier, aboyer; -ganga. Blʉgbɵnaali.

adj. court; mokuse.

bref; na bokuse.

court; mokuse.Pl: ogbɵgbɵgb[a] .

gbɵbongo adj. court habit; elamba mokuse.

gbklɵngɵ adj. incompréhensif; oyo ayokanaka te.

gblɵngɵ adj. désordre, imprécis, sans ordre, chambardement; kilikili, bebu. Gudho-tɨgba ma bha gblɵngɵ

répandu; epanzani.

gbʉndɵ n. forê t; zamba, ngonda. Gbʉndɵ́nde lu lɨ de.Pl: ogb[a]ndɵ́.

forê t; zamba.

forê t; zamba.

gbtɵlɵ adj. court; mokuse.

gbtɵlɵbua n. colère; kele.

ge v. épier, guê ter; -gete. Yi ngagege ma?

gele adj. mû r; ekembi. Gele bhʉtɨbhʉnvi de.

gelete n. marche lente; etamboli ya malembe.

gene n. sous-vê tement féminin; gene.

gɨ v. suspendre, couvrir; -kanga na likolo. Ma ngagɨngbʉtɨne soli.

gie v. avoir la diarrhée; -pala. Ma ngagie lɨma. Vandɨlɨma. Ma ngagie 'he.

glɨ v. chercher; -luka. Ma ngaglɨkpekpeke me ma mblɨa maDygɵ

n. son, bruit; mongóngó, makelele. glɨnaba teme

bruit; lokito.

bruit/son; makelele.

gɨ‘ngu n. bruit d’eau; makelele ya mayi.

gilo n. sorte de légume; ndenge na ndunda ya zamba.

sorte de légume; ndenge na ndunda.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

gɨnba n. singe; makako. Dhodho, a ko gɨnba. Anɨmene mbhedhembhedhe naali.

singe/guenon; makako.

singe; makako.

gina n. premier; ya liboso.

adj. premièr; ya yambo. Yesu ne gina ndɨgba Malɨa.

gina nguwa n. prémices; mbuma na liboso.

gina ‘zu n. aîné; mwana na yambo.

adj. aîné; mwana na yambo.

gindaginda n. orgueil, fierté; lokumu, lolendo. Djeba ko eba na gindaginda ; uo bubu lɨmakpɵ

gɨɨ Variant: ɨgɨɨ . mrq. voir ɨgɨnɨ; tala gɨɨ

gipi n. fort, (utilisé pour la météo); makasi, salami mpo na mbula, mopepe, moi. Anvi na gipi ngape.

gisila v. reciproquer; -zongisa na. Kpála mene mɨsisiti mo ogisila de!

gisila_'lɨ v. nommer; -bianga. U agisila 'lɨndɨgba mɵ pɨ ?

gɨta n. houe; kongo/gita.

houe; kongo/gita.

houe; gita.

gɨ'to v. croire sur; -tia makanisi likolo eloko. Mɨngagɨto mɨnɨ?

go v. venir, être avec; -ya. Nago ne kpala maka embɨapɨeká.

go lɨ'ɨ n. invité; mobiangami.

godho n. ver de terre; kpoto.

ver; pambu.

godhonvi n. sorte de légume; ndenge ya ndunda.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

golo v. tailler; -papa. Ma ngagolo ndula ngɨbhebhotɨgba ma.

golofio n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

gomago n. invité, visiteur, étranger; mopaya. Gomago, anɨago ngɵnatsia yi.Pl: ogomágo.

gombo n. grand flotteur; eteni na nzete monene kotiola likolo na mai.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

gome n. gomme; gome.

gonia n.

gu v. courir.

gu v. griller avec la peau; -tumba na poso. Ma adji naguholo padhá. nagudadha Anatsia agui u (Jn 21:7)

gu 'zu n. aliment d'hier; bilei na lobi eleki.

gu 'zu adj. repas d'hier; biloko ya kolala.

gudho n. terrier d'un animal, trou; libulu na nyama. izaloabhugudho

trou; libulu.

trou; lidusu.

ouverture; lidusu.

gudho bhou n. narine; pepe na zolo.

gudho labhu n. anus; tungbu.

gudho teme n. caverne; libulu na mabanga.

gudho 'dje n. conduit auditif; pepe na matoi.

gudho 'u n. tou d'abeille; pepe na nzoi.

gudho-ti n. chambre; eteni na ndako. Etigba mu ko gudho-timadho ?

gudhu n. ville; mboka monene. Isiro ne gudhuna ngbengbe.Pl: ogdhu .

gugbanda v. tirer au sort.

gugbele v. se battre; -bunda etumba. Ma ngaguholo ngunanunagugbele. nagugbanda na ngala

guguo adj. état de celui qui est calme; ndenge ya moto ya kimia.

gu'li v. nommer; -bianga. Muagulikuo gba mu

gku v. trembler; -tetemoka. Kuo ngagkuni

gule adj. ancien, propre, intime; na kala kala. ogbi na gule gule

n. variole; magbele.

gulu v. traverser; -katisa. Sigidogulu hi-kpadjide.

glu v. ronfler, suffoquer, tomber en parlant de feuillage; -pema makasi mpo na mpasi. A ngaglukpekpeke ka kuo.

n. sardine; nkakalo. Glutu'ngu.

sorte de poisson; ndenge na mbisi.

sorte de carpe; ndakala.

tilapia; ndakala.

glumasendji n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

glumbetu n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

gmu v. casser, briser; -buka. Bkagmu

n. besoin, faim; nzala. Alima ne gmungu.

faim; nzala.

gḿu n. déménagement; kolongwa.

gʉtʉhe n. être dans le besoin; kozala na bosenga.

Vb. avoir des besoins; kozala na bosenga.

gʉtʉngu n. soif; mposa na mai.

gʉtʉzʉ n. appétit; mposa na bilei.

gunda n. flèche est un prix à gagner; mbazi ezali lifuti.

gʉda n. flèche; mbanzi. Bhasa adho edhu ne gʉda.Pl: ogʉ̀dà .

flèche; mbanzi.

flèche; mbanzi.

flèche sans métal; mbanzi ezangi ebende.

gundu n. fusil; monduki. Adɨ a ko gundu gba ya bɨkpála.Pl: ogundù.

fusil; bondoki.

fusil; mandoki.

fusil; mondoki.

guo v. se reposer; -pema. Bhʉtʉla kulu ,idʉme naguo nda ade, a ha pɨkpála kuo.

adj. tranquille; kimia.

guo kpála adj. doux; moto pete.

guo ‘ngʉ n. paix; kimia.

guo ‘ngʉ́ n. paix; kimia.

guo_'ngʉ́ cpd n. paix; kimia. Lɨkpala bhuka Yesu, an ɨsia guo'ngʉ́

gu'zʉ n. aliment cuit; biloko ya kolala.

gɵgɵ́ n. enclos de protection; efelo na kobatela moto.

forteresse; ndako na kobombana.

H - h

ha v. donner à; -pesa. Ha-he, ha 'he ngʉe. Ha mbo 'ngu mʉna.

haleluya excl. alléluia; haleluya. Haleluya pɨYesu.

ha_lɨ́lɨ v. ordonner.

hana adj. tout; yonso. Anɨgade ndula hana makpe.

ha_dɵbhoko v. épouser; bala. Mʉa bhasa, m sʉ́bhʉ'tɨkʉmbe.

hee inter. oui; boye. Eli ɨnde "heé" ko nabhɨ́ka engʉ́

heni Variant: hedi. adv. merci; merci. Ya atsia agie pɨEbhe me heni.

n. oui; ndiyo.

merci; milisi.

hi adj. mère, grande; mama na. Ma asʉhi-lɨkpa ma ne kpase.Pl: ohihɨ́lɨ.

hɨ excl. C'est vrai !; Solo !

hibhe excl. exclamation d'étonnement, interjection; maloba na kokamwa. Hibhe ! ko mangua buma dho ?

hi-kpadjɨ cpd n. chemin principal.

hilɨdhʉ n. gros orteil; mosai monene na lokolo.

hi-lɨ́dhʉ cpd n. gros orteil.

hilɨkpa n. pouce; lisapi monene.

hi-lɨ́kpa cpd n. pouce.

himandi n. sorte d’insectes; ndenge na nyama.

himboli n. sorte d’étoiles; ndenge na mioto.

hɨa n. petit de singes; makako ya mike mike.

hodha n. manioc.

hoko n. champignon; ndenge na mayebo.

sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

hoko ‘ya n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

holo v. tenir, arrê ter, commencer; -simba, -kanga, -banda. Ndje ndɨ anɨholo naku'gbá ka gʉmʉ

n. course; mbango. Holo bhʉ'dhʉanɨde. nagʉholo

fuite; kokima.

course; mbango.

hkɵo n. perdre quelqu’un; mokufeli moto.

I - i

ibili Variant: ɨbili. adv. encore, déjà, comme ç a, actuellement, dès lors; bongo, ndele. A tiga ibili bini.

idanga n. sorte d’insecte; ndenge na nyama mike.

idjope n. hysope. U agbite lɨndula ɨnde u a'ɨe me idjope.

ie adv. emphase, insistance; emphase. Ɨ dʉme mʉda atse aŋɨmo okobho ka ńɨe ?

íe loc. utilisé quand on parle à distance; mpo na kosolola mosika. Yi akolo íe ! Heni íe !

ilipo n. sorte de serpent; ndenge na nyoko.

sorte de serpent; ndenge na nyoka.

inifolome n. uniforme; iniforme.

K - k

ka v. raser; -kata. Sundjo ma andjandja anga ma ka de.

pp. marque de possession; marque de possession. Kele 'kpa ma angbongo ka kuo. Anɨnʉka nɨ ? Ńyón ɨka Ebhe ? A ka ma ne naama.

ká adj. beaucoup; mingi. ká ongɨsibhʉngeme

pp. avec. kalanga ndjɨkpa madjɨna ne ká badha

ka kplʉ n. morsure de serpent; pota na nyoka.

ka ‘ngu n. sorte de piège d’attrape poisson; ndenge ya mitambo ya mbisi.

kaba n. leper; maba.

termite soldat; makakaro.

termites soldats; makakaro.

termite soldat; makakaro.

kába n. lèpre; maba.

kaba madidi n. sorte de lèpre; ndenge na maba.

kaba mgbala n. sorte de lèpre; ndenge na maba.

kabha n. sorte de légume; ndenge ya ndunda.

sorte de légume; ndenge na bilolo ya zamba.

kabha! inter. kosutuka.

kabombolo n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

kadha n. natte; kanga.

kádha adj. usé, d'occasion; na kala. Aká abɨ́ka l ɨkakadha káka lɨ'ka e apɨ́ká.

kádhá n. natte; kanga. Ongɨe sɨpɨ́ kádhá.

kadha bongo adj. vieux habit; bilamba ya kala.

kadhapuka n. chiroptère; ndenge na mbabu na mapapa.

sorte de chauve-souris; ndenge ya mbabu ya mapapa.

kadhi kadhi n. échelle; nzete ya komatela.

kadhɨa n. kola; angbo ngbolia bololo. kʉhʉ kadhɨa kpɨlɨ

sorte de cola; ndenge na makaso.

cola; makaso.

kadjɨkadjɨ n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

kadjɨkadjɨ n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

kafa n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

kagbele n. sorte de serpent; ndenge na nyoka.

kaka cj. par conséquent; mpo na yango nde. Okpala mene kulu de kaka gɨnaali.

n. poêle, morceau de tâle servant à griller la nourriture; kpinga. na'olo zidhenge bhʉkaka

kákáká n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

kakala loc. devant; liboso. 'O kiti kakala !

n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

kakasa n. espèce de liane; ndenge na singa.

dernière étape de tirage de raphia; etapa na suka ya kokata masanga.

fil dur de raphia; kamba ya kongolo.

insecte aquatique; nyama na mai.

kakpa n. van; lungu. nape mapunga bhʉkakpaPl: okakpá.

kakpa_ulu n. poubelle; kitunga na kobwaka matiti. Kakpa ulu ko kíli ɨnde uo bhibhike ulu bhʉe.

kala v. acheter; -somba. nakala ehe bhʉdaposo

pp. en avant de; liboso na. Bala kala nakolo bhʉPenge.

n. cô té; mopanzi. Kala ma, a ngake, ma abɨili tili ndula ngʉpedu.

c£te; mopanzi.

avant; liboso.

prép. devant; yambo.

kálá adj. sec; ekaoki. kálá ɓ́ɨɨ

kala mako n. montant de lits; eteni na mbeto.

kala nazu yesu n. avant Jésus-Christ; liboso na kobota Yesu-Klisto.

kala ‘gba n. louche; abangi moto.

kálá ‘kpɨ́ n. période d’absence de pluie; mikolo ya kozanga mbula.

kalabhɨ n. dame-jeanne; molangi monene batiaka masanga kati.

kalabʉ adj. rugueux; nzoloko nzoloko.

kalagba n. grabat; kitikpálá Kalagba ne mako na kpele kinga.

kalakile n. calcul; kotanga.

kalakpɨ n. papier hygiénique; kasa na komipangusa masoko.

kalakpɨ́ n. jour ensoleillé; mokolo na moi ya kongenga.

kalalɵ n. caporal; kapolale.

kala_me cj.

kalandjɨndjɨ n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

kalanga n. saison sèche, année; saison na gala, mbula. Ma ne kalanga ndjɨkpa bata.Pl: okalanga.

année; mbula.

année; mbula.

kalanga ane n. année passée; mbula eleki.

kalanga kama bini n. siècle; mbula kama moko.

kalanga ndjɨkpa n. décennie; mbula zomi.

kalanga�ɨngakoya n. année prochaine; mbula ekoya.

kalanʉ pp. avant; liboso. Kalanʉdoto adyɨɨne adjigidjo na ngbengbe...

n. auparavant; liboso.

en premier; na yambo.

prép. en avance; yambo.

kalase n. fer, métal; ebende, mbeli. Uo memene ngise lɨkalase.Pl: okálàsé.

kalaso n. cache sexe; kaleso.

kalati n. carte; kalate.

kalavate n. cravate; kalavate.

kali n. escroquerie; kokosa. Uo zʉndjɨbhʉna kali ndjɨkpa de.

Hypocrisie; mozimbi.

escroc; eskro.

kama v. embrasser; -yamba. Anɨkama nakpata anɨ Yuda akama Yesu.

n. cent; kama.

adj. cent; mokama.

kambɨ adj. beaucoup; mingi.

beaucoup; mingi.

kambili n. huile de palmier blanchie par la cuisson; kambili. emʉa kambili

kambilibho n. sorte de serpent; ndenge na nyoka.

kanyo n. camion; motuka monene.

kana n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

kanada n. sorte de haricot; ndenge ya madesu.

sorte de haricot; lolenge na madesu.

kanala n. canard; libata.

canard; libata.

canard; libata.

kandi n. lance pierre; mizelete.

lance pierre; ebwakeli ya mabanga.

lance à pierre; sambelele.

kandji n. crevette; ndenge na mbisi mokɨlokola pilipili. Kandji dhʉhʉabhʉngu.

crêvete; kosakosa.

insecte aquatique; kosakosa.

kandjo n. sultan; kanzo.

kandlo n. mouton; kandolo, mpate. Kandlongadʉbhʉbhʉkʉɨkpadjɨ

mouton; kandolo.

kangaudji n. appétitif; tangausi.

kangba n. crabe; ganga. Kangba ne sungu. Anɨsɨbhʉgudho.

crabe; ganga.

crabe; ganga.

kangba sʉba n. crabe mou; ganga ya pete.

kangɨ n. sorte de serpent venimeux; ndenge na nyoka.

sorte de serpent; ndenge na nyoka.

mamba vert; nyoka ya mayi ya pondu.

kangbangba n. sorte de serpent; ndenge na nyoka.

kangɨ́ʉ n. sorte de serpent; ndenge na nyoka.

kangu n. sorte de pêche; ndenge na koloba mbisi.

kanisa n. église; lingomba. Kanisa na CECCA-16 bhʉhʉ

ka_nɨngʉ́nɨ interr.

kano n. canon; kano.

kanya n. fourchette; kanya.

kanyaka n. pot-de-vin; kanyaka.

kapa n. sechoir; motalaka. A ko ke sungu pɨ́kapa.

séchoir; motalaka.

kapi n. pagaie; nzete na bwato. Kapi nazele zabʉ

kapita n. chef de localité; mokonzi na lokalite.

kapiteni n. capitaine; kapiteni.

kapʉ n. cola, arbre ou fruit; angbongbolia makasi. Kapʉko ligo na kpekpeke. Anɨne engʉ́bhelé.

sorte de stupéfiant; ndenge na eloko oyo elangwisaka.

kaputula n. culotte; kupe.

kasa v. peigner les cheveux, disputer, feinter; -kanga, -kosa mpo ya kobeta moto. Kasa 'ndjɨmʉe djodjo.

kasele n. cancer; kasele.

kasende n. blénoragie; kasende.

syphilis; kasende.

kasia v. éternuer; -kosola. Alɨma ne sele, ma ngakasia kaka.

n. éternuement; kokata zolo.

éternuement; ekisweli.

éternuement; kokiswa.

éternuement; kiswa.

kasɨ n. acacia; ndenge na nzete.

acacia; ndenge na nzete.

kaskɨe n. casquette; kaske.

kaso n. fruit, sorte de; mbuma, ndenge na. Nadʉmaka kaso.

sorte de condiment sauvage; bikela kela ya bilei.

kasogalɨ n. sorte de plaie; ndenge ya pota.

kasogalɵ n. sorte d'infection de pied; ndenge na malali na makolo.

kata n. support qu'on met sur la tête pour porter quelque chose; elamba bamemelaka biloko kilo.

support; eloko na komemela bozito.

katala n. chaussure; sapato.

kati n. bague; mompɛ́tɛ́ Kati nato lɨlɨkpa.

katini n. sceaux; katini.

kato n. coton; koto. Uo memene bongo lɨkato.

katolike n. catholique. Katolike, u a'o embɨpidi o.

katu n. tapis; tapi. Uo memene katu lɨbonvu.

kau n. camarade; moninga.

kawa n. café; kawa. Uo ndjɨndjɨkawa kɨkpɨka zini.

café; kafe.

cafetier; nzete ya café

cafetier; nzete ya café

sorte d’arbuste; ndenge na zete moke.

kaya n. chimpanzé; mokomboso. Nakpo djua gba kaya.

chimpanzé; mokomboso.

kayá n. chimpanzé; mokomboso.

ke v. piquer douloureusement; -luma. Gɨndɨka ake anɨ Variant: kɛ̀kɛ́.

adj. sec; ekaoki. Na'o djua lɨke 'dyɨ.

ke mbamba n. roseaux secs; gbaka ya kokaoka.

ke mosoli n. pailles sèches; sobe na kokaoka.

ke ’kpá n. papier; papiye.

ke ‘ngɨ́ n. colère; kanda.

kedhe n. déodorant; solo euti na nyei ya libobi.

poison; kisi ebomaka.

sorte d’arbuste; ndenge na nzete.

keke n. furoncle; ndenge na kivimbo.

furoncle; ndenge na bibo.

néosite; kivimbo makasi.

kekele pp. derrière; nsima ya. 'O kekele.

n. ardeur, courage, zèle; mpiko. Mene ne kekele !

devination à l’aide de morceaux de bois; soloka.

raphia; kpanga.

partie de rameaux de raphia; kpanga.

rameau; kpanga.

banane plantain; makemba.

kékélé n. sorte de banane; ndenge na makemba. Uo gbɨgbɨbaga lɨkékélé na mabhu. Kékélé bhende bhɨgbɨbaba 'ndjɨe ndjandja.

kekese n. cymbale; swaswa.

kele pp. derrière de; nsima ya. Yi go ei akele etɨPl: okekele.

v. allonger; -benda, -sala molai. Kekele ekpʉnde a kolo ndjandja.

n. bouture, tige, balle, cosse, section, rashis, rafle; nzete. Ma ngalu kele bhokuma.

prép. derrière; sima.

kele dadha n. sorte de jeu; ndenge ya lisano.

kele lili n. avant hier; lobi eleki mikolo mibale.

keledadhá n. tige de mais; nzete ya masangu.

kelede n. sorte de noix sauvage; ndenge nandika ya zamba.

kembe n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

keneke n. sorte d'insectes; ndenge na banyama mike.

kengʉ cpd n. colère; -tomboka. Kengʉlima pɨnɨPl: olèngʉ́.

n. sixième doigt; manzaka ya motoba.

kengudhu n. aubergine; nyanya. A ko bhʉkengudhu.

aubergine; nyanya.

sorte d'arbuste; nzete na nyanya.

keʉ n. instrument musical; eloko na muziki.

kɨka v. étonner; -kamwa. Mo okɨ́ka ma de !

adj. étonnant; Ya kokamwisa. Kɨkáng ́ʉ

kibila v. tolérer, supporter. Anɨkibila uo bhʉ́egʉngʉ́bula kalanga maskɨpe de ndjɨkpa badha.

kɨdali n. guitare; nzenze.

kidhiki n. sorte d'animal sauvage; ndenge na nyama na zamba.

sorte d'animal sauvage; ndenge na nyama na zamba.

sorte d'animal sauvage; ndenge na nyama na zamba.

kidholo n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

kɨdholo n. clairon; kelelo.

sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

kɨɨ n. hyène rayée; Mbwa na nzamba lokola lion. Kɨɨbhʉgbelende abhʉgʉ

kikiliako v. se supplier de grâ ce; -bondela. Kíkilí a ko !

kikiliki v. se plaindre à qqn, supplier; -bondela. Ma ngakikiliki lɨma pɨEbhe.

kikkilikiki n. supplication; mabondeli.

kɨlaɵ n. pont; gbagba.

kilauli n. verre; verre. Bedhe engu bhʉkilauli.Pl: okilaúlì.

kili n. Panier; kitunga.

kilí n. égal, mon ami; moninga. Bádha 'ngʉ́kpata bha kilí e bádha 'ngʉ́Pl: obɨ.

kíli n. panier; kitunga. Bhʉ 'he bedhe kíli de.Pl: okíli.

kilidjo Variant: kolodjo. loc. de hors, extérieur; libanda. Ma adjí kilidjo.

prép. á l’extérieur; libanda.

kilikili n. cercle; kilili.

cercle; kilili.

kilili adj. rond; rond. To palsngɨkilili lɨtablo.

kɨmalila n. sorte de nuage faisant un cercle autour du soleil; ndenge na kunguku oyo elingamaka pene na sanza.

kilindi n. caisse; sanduku. Ma a'o bhuku bhʉkilindi.

kɨnga n. os d’articulations; mikuwa na ekatelo na nzoto.

sorte d’arbuste; ndenge na zete moke.

kɨngakpa n. éminence thénar; eteni na loboko.

kɨngbo ‘ti n. gland; esika na kokata ngenga.

kilisito n. Christ; kristu.

kɨyo n. crayon; kleyo.

kilo n. balance; kilo.

kilometele n. kilomètre.

kɨnakɨo n. assiette; sani.

kina v. réflechir, se plaindre, se soucier; -kanisa. Dje 'kpɨ́de, kina lɨ

kinga n. palmier qui donne du vin; kongolo. Uo memene pandɨkinga.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

kɨga n. vélo; velo.

bicyclette; vélo.

kingbi n. lion; tambo.

lion; tambo.

lion; nkosi/ntambo.

kinini n. comprimé; kisi na mbuma.

kɨvɨ n. sorte d’animaux sauvage; ndenge na nyama na zamba.

kpɨapula n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

kipi n. poulailler, cage, ferme; ndako na nyama. Kipi ko etɨgba ongʉ

maison pour les bétails; ndako na banyama.

maison de bétails; ndako na banyama.

kita v. s'accroupir; -gunza na nse. nakita kuto

kitambala n. foulard de tête; kitambala.

mouchoir de tête; kitambala.

kɨtambala n. foulard; kitambala. Olɨsɨgbigbite 'ndjɨo ne kɨtambala.

kiti n. chaise; kiti.

chaise; kiti.

chaise; kiti.

kiti na ‘ngbʉ n. chaise longue; kiti na konyolisa mokongo.

pencher sa chaise en arrière; kiti ya mokongo.

kɨmbolo n. instrument musical; eloko na muziki.

ko mrq.

v. être; -zala. nako kpadhi Ndɨe, ako koko nakɨnaali, anɨa ndɨdjɨde. A ko bongo bhe dho ? Tuko bisagu pɨ́a, gba ya ko. Bhisi ne bhisi a ko badha.

n. noeud; esika ekangemi. ko 'kpʉ

époux; mobali na.

noeud; ekangelo.

peau; poso.

ko bisili n. sorte de mouche rouge; ndenge na nzinzi motane.

ko ɨsɨkala n. instrument pour faire sortir les termites; bisaleli mpo na koluka makakalo.

ko mʉele n. habit de la peau d’animal; elemba esalemi na poso ya nyama.

ko ndili n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

ko ndɨ n. beau-fils; mobali na mwana.

ko zidhenge n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

ko ‘bu n. peau de ventre; poso na libumu.

ko ‘nʉ n. peau d’animal; poso na nyama.

kobe n. plante odoriférante; nzete ya solo na zamba.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

kobha n. se dit de rapports illicites; ndoki mpo na oyo akolala na ndeko na ye.

sorcellerie; ndoki; kindoki; bondoki.

kobho v. guérir, sauver, vivre; -bikisa. nakobho kuo

n. digue, barrage, chute; barrage. Má gala gala maka 'ngu kobho.

kobhʉ n. trou, ouverture; libulu. kobhʉlɨetɨ

kobhɵ cpd n. lèvre; libebu. kobhɵna pépé

n. lèvre; mbebo.

kobhɵlʉsa n. ouverture de la casserole; monoka na nzungu.

kobɨa n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

kobisili n. mouche rouge non agressive; nzinzi motane oyo eswaka te.

kobʉ n. sorte d’arbuste; ndenge na nzete moke kisi na pulupulu.

kodhika n. sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

kodho v. couper, circoncire; -kata. Kpʉlʉka 'dyɨma me mʉda akodho 'ndjɨanɨakodho.

kodho_engʉ́ v. juger.

kodhogbo n. sorte d’insectes; ndenge na nyama mike mike etumbaka.

kodhondukpa n. sorte d’insecte; ndenge na nyama moke etumbaka.

sorte d’insecte; ndenge na nyama mike.

kodjila cpd n. paupière; poso na miso. Kodjila abubuku lɨdjila.

n. paupière; poso na miso.

koke n. sorte de fruit sauvage; ndenge na mbuma na zamba.

koko n. toux; bokosoli. Ogbi, a ko "koko" bhʉBayɨ Koko ka sele. Ndɨe, ako kóko nakɨnaali, an ła ndɨdjɨde

adv. peut-ê tre; tango mosusu.

adj. autre; mosusu. Ma anʉ́nakala ka kpála koko.

kokó adj. gourmand/gourmandise; lokoso ya koleka.

n. gourmandise; kolia koleka.

kóko n. toux; kososo.

toux; kosokosa.

rhume; kokosola.

kokoti n. cocotier; ndika ya kokoti.

kokpa adj. droite; epai na loboko la mobali.

droite; loboko ya mobali.

cpd n. câ té droit.

kokpɨ́ n. ciel; likolo.

ciel; likolo.

kokpɨ_akolɨ_ne_doto n. horizon; kongombela (miso na mokili). Ela akolo de kokpɨne doto nde lɨ.

kokʉ n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

kola n. collant; kola.

kole n. colle; kole.

koli adj. unique; moko pamba. Anɨtiga koli e kpi e kpi.

kolɨ n. clitoris; eteni ya libolo.

kolo v. arriver; -koma. Ma akolo agba ma.

adv. rapidement, sans tarder, aussitâ t; noki noki nakozila te. Go kolo má gala !

n. réfrain; refrain. etsi na kolo

kolobhɨ n. dame-jeanne; molangi monene batiaka masanga kati.

kolobhu n. bassin; mokuwa na masoko.

kolobo n. corbeau; korbo.

kolonele n. colonel; kolonele.

kolu n. sorte d'insecte; ndenge na nyama moke.

kombi n. guitare; lindanda.

kombo n. grand flotteur; eteni na nzete monene kotiola likolo na mai.

konde n. haricot; madesu. Uo lulu konde bhʉepe na bhisi ne epe na bata.Pl: okóndè.

haricot; madesu.

konde mbamba n. haricot d'otique de roseau; madesu ewambanaka na gbaka.

kondji n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sorte d'arbuste; ndenge na zete moke.

kondjɨ n. cuir chevelu; poso na motó

kondo n. ceinture; mokaba.

kongoni n. syphilis; supisi.

kongu n. calebasse, tasse; kodo, kopo. Egbe ngbʉgbʉmaka kongu.Pl: òkóngú.

calebasse; kodo na kobomba masanga.

calebasse de fumeurs; kodo.

instrument utilisé pour fumer; eloko bamelaka likaya kati.

calebasse; kodo.

Calebasse; kodo.

pot; kaya.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

kongʉ n. langue; lokota. Anɨdidi kongʉbhe dho ?

kopele adj. complet; kopele.

kopi n. bouclier; nguba.

kopɨ n. bouclier; nguba. Kopɨko ehe na egʉ́

bouclier; nguba.

kopɨ́ n. instrument de musique; eloko na muziki.

bouclier; nguba.

kopo v. cueillir en masse; -buka ebele. nakopo manga

n. sorte de chenille; mbinzo. Ababito ne kopo na 'su 'su. Anɨsutsulu kpala.

chenille; mbinzo.

gobelet; kopo.

gobelet; kopo.

chenille; mbinzo.

kopo _djila v. clignoter l'oeil; -bwete.

kopo pame n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

kopopame n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

kostʉme n. costume; kostime.

kosokolo n. kwashiorkor; kwasokole.

kwashiorkor; kosolokole.

kosʉa n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

kotabele n. comptable; kotable.

koti n. manteau; koti.

manteau; koti.

koto v. sortir, apparaî tre; -bima, -talisama. Ela kokoto ne ndjongu.

n. coton; koto.

kozie n. la limite; ndelo, nsuka. Mene kulu 'o kozie ne ndu bɨ

kpa adj. chaud; moto. kpá 'ngu

kpá bɨ n. chaleur; molunge.

kpá kʉe n. fièvre; fievre.

kpá 'gʉ n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

kpá-balʉa n. papier; papiye.

kpabhapa n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

sorte de poisson; ndenge ya mbisi.

kpabhʉsa n. couvercle; ezipeli.

kpabongo n. pagne; liputa.

kpadhi n. feuille de manioc; kasa na pondu. 'Kpá bhokuma, a ko kpadhi.

feuille de manioc/plat principal; pondu.

kpadhi ne bhokuma n. feuilles de manioc au manioc; pondu na songo.

kpadhi ne bhʉgʉ n. feuilles de manioc aux bananes; pondu na makemba.

kpadhi ne mandjɨngɨ n. feuilles de manioc aux patates douces; pondu na mabenge.

kpadje n. pavillon; libanda na matoi.

kpádje cpd n. pavillon, lobe de l'oreille; nsuka na litoi. Ɵlɵabhʉkpadje e; ana ato magege bhʉhʉ

kpadje kidhiki n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

kpadjɨ n. route, chemin, direction; nzela, balabala. Mʉka dhʉhkʉlɨkpadjɨ Pl: okpadjɨ.

route; nzela.

ligne; nzela.

sentier; nzela moke.

kpadjɨna gudolo n. route pavée; balabala ya gudro.

kpadjɨngubha n. terrasse; esika mai na mbula elekaka.

kpadjɨ'nʉ n. trace de l'animal; sima na nyama.

kpagbe n. sorte de légume; ndunda na kasa ya maboke.

kpagbulu n. verre; kopo. Mo otúko pandɨbhʉ kpagbulu gba ma de !

kpagina n. sorte de légume; ndenge ya ndunda.

kpagʉ n. sorte e citrouille; ndenge ya mbika.

kpagulu n. mesurette pour puiser le vin; kopo batokaka na yango masanga.

kpaka v. gratter, deterrer.

n. piège en ligne; miteko. Gbelende bhele sʉ kpaka. Nakpaka eká.

kpakala v. grater; grater. Ma ngakpakala lɨma ánga kʉ ma ngasa.

n. sorte de palmier; ndenge na mbila.

breuvage anti-amibe; kisi na amibe.

sorte d'arbuste; ndenge na nzete moke.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

kpakɨ n. patte de mais secs; masangu ya kokaoka oyo batuti mpo na kolamba.

kpakpa n. attelle; kokanga esika moto abukani na mwa nzete.

kpakpakopi n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

kpakpanga n. plaie éphémère; pota na nse na misapi.

kpakulu idéo. tellement, abondamment, beaucoup; mingi, koleka ndelo, ebele. Lɨondjo abhiti ne kʉ kpalamá kpakulu.

kpalá n. écureuil, sorte de; ndenge na nyama. Kpalá, a ko zuo. Anɨzʉngulu. Pl: okpalá.

sorte d'animaux sauvage; ndenge na nyama na zamba.

kpála n. personne/homme; motu. okpala na doto Pl: okpála.

personne; moto.

personne; moto.

kpálá n. écureille; esende.

kpála kplʉ n. anti venin; kisi na nyoka.

kpála kɨi n. être humain; moto.

kpála mabetu n. sorte de légume; ndenge na ndunda.

kpálá mambundja n. arbuste anti-malaria; nzete moke kisi na malaria.

kpála na badha adj. le quatrième; na mine.

kpála na bata adj. troisième; na misato.

kpála na bhisi adj. deuxième; na mibale.

kpála na bhuluvue adj. le cinquième; na mitano.

kpála na bini adj. le premier; na yambo.

kpála na kulu n. collègue; moninga ya mosala.

employer; moto na mosala.

main-d’oeuvre; mosali.

kpála na kuo n. malade; moto na mpasi.

kpála na lɨkabhu n. malheureux; mosikini.

kpála na maamolia n. épileptique; moto na malali na kifafa.

kpála na na madhɨ adj. le sixième; na motoba.

kpála na ndɨhɨ n. pauvre; mobola.

kpála na padhá adj. une personne sans valeur; moto azangi ntin.

kpála na tɨ bhelé adv. personne riche; moto na mosolo.

kpála na tɨkpʉ n. prisonnier; mokangemi.

kpála nakodho ‘ngʉ́ n. juge; mosambisi.

kpálá nia n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

kpála sʉbha n. sorte de légume; ndenge na ndunda.

kpála_na_kába n. lépreux.

kpála_nakpo_'li_Ebhe n.

kpalatsitsi n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

kpalikakpalika adj. moins mûr; eteli nyoso te.

kpama n. sorte de haricot; ndenge ya madesu.

sorte de haricot; lolenge na madesu.

kpamadjɨ n. sorte de pêche; ndenge na koloba mbisi.

kpamandjɨngɨ n. sorte de légume; ndenge na ndunda.

kpanga n. chikwangue; kwanga.

chikwange; kwanga.

kpangalakpangala n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

kpangama n. sorte de légume sauvage; ndenge ya ndunda ya zamba.

kpangba v. .. u atsia aholo akpangba ngo kpɨna Kelete.

kpangɨ n. papier hygiénique des feuilles; kasa na kabine. Uo nʉbhʉpedu ne kpangɨ

papier hygiénique traditionnel; kasaa basukolaka na yango mino.

papier serviette; kasa ya kopangusa eloko.

serviette; eswi na bankoko.

outil pour nettoyer les choses; kasa ya kopangwisa eloko.

sorte d’arbuste; ndenge na zete moke.

kpángʉ n. sorte de légume; ndenge na ndunda ya zamba.

kpase n. marteau; ebetelo. Ma asʉhi likpa ma ne kpase.Pl: okpase.

kpaso n. citraille; kokoliko, mbika. Kpaso maka kongu. Uo 'olo ma'olo.Pl: okpaso.

sorte d'insecte; ndenge na nyama moke.

kpata v. suivre; -landa. Mgbala kpata bha 'ndjɨ'ngu.

n. réfugié; ekimelo. kpata ne egʉ́

évasion; kokima.

kpatangbo n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

kpate n. canine; mino ya liboso.

kpatri kpatri n. robuste (propre aux hommes); monene mpe makasi (mobali).

kpaukpa n. sorte d'animaux sauvage; ndenge na nyama na zamba.

kpaze n. papier de verre; papier verre. Uo lilika palangɨne kpaze.Pl: okásè .

papier divers indigène servant pour nettoyer les casseroles; kasa mpo na konika nzungu.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

kpe v. s'enfuir, couler; -kima. Yi akpé de! Ngade 'ngu ɨde ngakpe ne ei.

idéo. sans excéption; yonso penza. Anɨde ndula hanamá kpé.

kpedekpede n. sorte de feuille qui se mange; kpedekpede. Kpedekpede kʉ́dingo 'ká.

kpedhekpedhe n. amarante; ndunda.

amarantes; ndunda.

kpedje kaya n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

kpeke n. force; bokasi.

adj. makasi.

cher; talo makasi.

dur; makasi.

kpéke adj. duû r, trop; makasi. kpeke doto

kpeke bua adj. incrédulité; motedma libanga.

kpeke da adj. Avarice; moyimi.

kpeke da 'ngʉ́ n. difficulté; mikakatano.

difficulté; mikakatano.

kpeke 'gʉ́ n. force d'attaque; makasi na etumba.

kpeke 'kpa adj. Avarice; moyimi.

kpeke 'ndjɨ adj. tê tutesse; moto libanga.

kpeke 'ngʉ́ adj. difficulté; likama.

kpekebho n. doute, incrédilité, incroyance; tembe. Bhoko na bata adʉne kpekebhongʉbula wala e.

adj. endurant; mpiko.

n. discussion; tembe.

kpekekpɨ cpd n. minuit; minuit. Kpeke-kpɨko tulukpe na sukpe.

kpekengbʉ n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

kpele v. gratter, sculpter, couper; -kpela. nakpele bhokuma

n. bras; loboko. 'su 'su na sa kpelePl: okpele.

kpele bongo n. manche; loboko na elamba.

kpele ngulu n. rameau; kasa na mbila.

rameaux de palmiers; kasa na mbila.

kpele payipayi n. branche de papayer; loboko na paipai.

kpele ‘dhu n. aile; mapapu.

kpele ‘nʉ n. palette; loboko.

kpengbe n. huile de qualité supérieure; mafuta ya kitoko koleka.

kpengʉ n. petit pot; nzungu moke.

kpesele v. glisser; -selimwa. nakpesele pɨ́kɨ dhʉmadidi

kpi v. mourir, casser; kufa, buka. kuo na kpi makpi Anɨkpi djalɨnaali.

adv. même; moko. Tuko engu bhʉngbɵngɵngamɨkpi mɨkpí !

adj. différent; ekeseni. Tele anɨkpi.

kpi e kpi n. singleton; kozala yo moko.

adj. seul; ye moko.

kpɨbhandɵ n. guêpe; egbabato. Kpɨbhandɵko kɵ́maka ndugba. Uo dhodho kpála.

guépe; nyama ya kotumba.

kpɨkobhɵ n. lèvre pendante; mbebo monene.

kpɨla makpɵ n. instrument pour sonner le gong; nzete na kobeta ngonga.

kpili n. cachet; eloko ya kotia nzoloko na poki. na'o tele ne kpili

kpíli n. fenêtre; lininisa.

kpɨlɨ n. sucré; sukali.

adj. amer, poisson; bololo. ezʉna kpɨlɨ

n. poison; kisi ebomaka.

poison; nkisi.

poison; ngenge.

sorte de poison; ndenge na kisi.

gibecière; kitunga batiaka mbisi kati.

poison pour tuer; nkisi ya sumo.

kpɨ́lɨ n. doux, sucré; elenge. ezʉna kpɨkpɨlɨ

kpiliga v. frotter; sukola, -kpuluka. Anɨkpiliga 'te e ne boloso.

kpilito n. écorce pour nettoyer les dents; poso na nzete basukolaka na yango mino.

kpina n. Non salé; kozanga mongwa.

adj. froid; mpio. kpina 'ngu na kɨkpɨ

n. sorte de sanglier creuseur de trou; ndenge ya ngulu ya kotimola libulu.

kpinakpadhi n. aliment cuit; pondu pio.

kpingbi n. état assommer; ebembe.

adj. arriéré; zoba-zoba.

kpɨgbɨ n. minuit; butu, pongi makasi. bhʉkpɨgbɨkpɨgbɨ

kpitikpi n. sorte de souris sauvage; ndenge na puku na zamba.

sorte de ecureil; ndenge ya esende.

kpo v. raconter, parler; -solola makambo, molongo. Mɨa tɨbhelé, mɨkpó. Nayo akpo lɨmangua nedhɨga dho ? nakpo djuaPl: to light a fire (join two fires together). Yi kpo lele ngɨpɨdjɨpɨdjɨ

n. ê tre bon; elengi.

kpodho n. oiseaux, bulbul; ndeke. Kpodho dhʉbhisi ka tsʉ

kpodjo n. impuissant; oyo akoki kokutana mwasi na mobali te.

kpogʉ n. fruit rouge qui se serve les desseins médicaux; mbuma sombo sombo. Kpogʉko lɨ'la na mbembe. A kokoto lɨ pipindo.Pl: okpogʉ.

fruit sauvage; mbuma na zamba.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

kpogʉkaya n. sorte de fuit de brousse; tondolo.

kpogʉkpodho n. sorte de fuit de brousse; tondolo.

kpo_'ka v. commencer, amorcer, entâ mer; -banda eloko. Ńkpo 'ka tete !

kpo_'ka_'ngʉ́ v. mediter; -kanisa.

kpokobɨ n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

kpokolokpo n. habitat des poissons; libulu ya mbisi.

kpokpa n. sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

kpokpo_eli_gba_Ebhe v. prê cher.

kpokpolu n. feuilles utilisées pour massacrer les poissons; kasa basalaka mpo na koboma mbisi.

kpokpondu n. sorte de fuit de brousse; tondolo.

kpo_ku v. mettre en ligne; -tia tout droit. Ma ngakpo kuku. Kpokpo kú alo makpokpo !

kpokuto n. pate de mais préparée; libuba ya masangu.

kpolo n. pièce de fruit (d'une banane); mbuma (na bitabe). 'Dyɨma ato kpolo bhʉdhʉ. Anɨtsia ato nedi bhʉmalɨko Kpolo ko ekú na edhu. kpolo bhʉPl: okpokpolo.

kpoló n. sorte de piége; ndenge ya moteko.

kpóló n. instrument de récolte; esaleli ya kobuka mbuma.

kpolo ‘kpɨ́ibhomʉ n. toute la journée; mokolo mobimba.

kpolodhʉ n. huile de lavage; mafuta na kosukola.

kpolo_'dhʉ n. huile, sorte de, obtenue àpres lavage des fibres dans l'eau sans le presser; mafuta oyo azwami sima na kosukola mafuta na mbila. Ma ngavʉlʉkpolo dhʉ

kpomakpo n. ȇtre très riche; kozala na misolo mingi.

kpo-makpo n. fortuné, riche, lemagnat; mozui. Kpo-makpo teke bhgʉne yalaka de.

kpomundo n. masque; elamba ya kobomba elongi.

kpongadha n. fade; ezangi elengi.

adj. aigre. A adʉne kpongadha pandɨbhʉ́e bedhe.

kpongbo n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

kpongu cpd n. puits; liziba. kpadjɨkponguPl: òkpòngú.

kpongulu n. sorte de palme aux grosses graines; ndenge ya mbila na mbuma minene minene.

kpope n. espèce de liane; ndenge na singa.

kpope ‘ngu n. espèce de liane; ndenge na singa.

kpope ‘ngʉ n. espèce de liane; ndenge na singa.

kpopili n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

kpoto n. sorte de légume; ndenge ya ndunda.

kpotokpo n. grand pangolin; pangole ya monene.

kpou n. danse pour manifester la joie qu’on a; mabina ya esengo.

danse de sorciers; mabina ya bandoki.

danse des adultes; mabina na bokoko.

sorte de danse; ndenge na mabina.

système religieux traditionnel; bonzambe ne bokoko.

kpoyo n. arbre utilisé pour soigner les plaies; nzete basalelaka mpo na kobelisa pota.

kpudhu n. échec; botutu. Kpála sia bhʉbalʉ de amba ko kpudhu .

kpʉa kpʉa n. robuste (propre aux femmes); monene mpe makasi (mwasi).

kpʉpʉ adj. enclose; efungwami te. kpʉpʉúlu

kpukuma adj. gros et géant; monene mpe molai.

robuste; monene koleka.

immense; monene.

gros; monene.

kpulito n. breuvage anti-lombalgie; kisi na malalia na mokongo.

kpʉlito n. sorte de racine; ndenge na misisa na nzete.

kpʉlʉ n. serpent; nyoka. Kpʉlʉlɨ'ndjɨe.

serpent; nyoka.

serpent; nyoka.

serpent; nyoka.

serpent; nyoka.

kpʉlʉdjila n. ver des yeux; nyoka na miso.

kpʉlʉkalanga n. sorte de serpent; ndenge na nyoka.

kpʉlʉngele n. sorte de serpent; ndenge ya nyoka.

kpʉlʉ'kpɨ́ n. sorte de serpent; ndenge ya nyoka.

kpʉlʉga adj. rugueux; nzoloko nzoloko.

kpʉlʉka kpʉlʉka adj. rugueux; makwanza makwanza.

kpulukpulu n. brouette, char ou toute autre chose à roues qu'on peut pousser; likaló Ma ánʉnabɨbilikɨe bhʉ kpulukpulu.

adj. moins mûr; eteli nyoso te.

kpʉlʉndo n. sorte de serpent; ndenge na nyoko.

sorte de serpent; ndenge na nyoka.

kpʉlʉngele n. sorte de serpent venimeux; ndenge na nyoka.

kpʉlʉte adj. malaise; bolembu na nzoto.

n. paresse; bolembu. Kpʉlʉte zʉgbanya de.

kpʉmʉ n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

kpʉgbe n. sorte d'arbre; ndenge ya nzete.

kpwe idéo. absolu; na solo. Anɨgakopo djila emá kpwe kpwe kpwe.

kpɵ n. bloc de bois. Anɨtsia atoto'dh ʉo bhʉ́ kpɵkpɵ

kpɵdhɵkpɵdhɵ n. patte de termite; lotoba na ndonge.

kpɵdhɵ v. remuer, mélanger, malaxer; -pota. Mʉ ngakpɵkpɵdhɵlangɨ

kpɵka n. termite; ndongia. 'Ta kpɵka ngbengbe.Pl: òkpɵ́kà .

sorte de termite; ndenge ya bandonge.

kpɵkpɵ n. entrave; nzete bakangisaka na yango moto na ligboma.

kpɵkɵbhɵ idéo.

kpɵlɵ n. bedonnant; libumu monene.

kpɵmɵ n. île.

kpɵndɵ n. calcaire, argile; ndenge ya mabele ya mai. Uo djɨdjɨkpɵndɵ abhʉngu.Pl: okpɵ́ndɵ́ .

argile; mabele ne konika ndako.

argile; ndenge na mabele basalelaka mpo na ndako.

sol argileux; mabele na pondo.

kpɵa n. épinard; ndunda. Kpɵá ko 'kpá ehe na zʉmazʉ

kpʉsa kanga n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

kpʉsa kangba n. sorte de condiment sauvage; bikela kela ya bilei.

arbuste à feuille comestible; nzete moke baliaka kasa yango.

sorte de légume; ndenge na ndunda.

kpʉsakangba n. sorte de légume; ndenge na ndunda ya zamba.

kpɵtsɵ v. réunir, rassembler; -sangana. U akpɵtsɵlɨ ngʉnazʉhe.

kpɵgbɵ n. sorte de légume; ndenge na ndunda ngaingai.

sorte de condiment sauvage; bikela kela ya bilei.

sorte d’arbuste; ndenge na nzete.

sorte de légume; ndenge na ndunda.

kpɵgbɵmbamba n. sorte de légume; ndenge na bilolo ya zamba.

ku v. pleurer, cracher; -lela, -sope. naku 'gba ne ngʉla

n. procédure; lolenge.

adj. ligne; monkoloto. Nagbala sia lɨku 'kpá. Ma ngakpo kuku.

kʉ v. élever, éduquer; -kolisa. Ɨzude kʉbʉlʉ

n. écaille, morceau; poso na mbisi. Kʉhanga, alɨkʉ anɨne kʉkʉ Yi le kʉhe belegʉde bini.

ku adɨ n. fil de chaise; kamba na kiti.

ku bhasa n. éruption cutanée due au syphilis.

ku nakodho ‘ngʉ́ n. procédure judiciaire; lolenge na kokata ngwanga.

kʉ n. baton qu'on utilise pour lisser les pots; ndambo na kodo mpo na kosala poki. Uo kukuo bhʉsa ne kʉ.

kʉ́ n. instrument pour polir les pots; eloko ya kobongisa nzoto ya poke.

kʉaka n. face vers le haut; elongi likolo.

kubele n. rêve; ndoto.

rêve; ndoto.

kʉhanga n. pangolin; pangolin. Kʉhanga, alɨkʉ anɨne kʉkʉ

pangolin; pangole.

kʉhatsa n. perdrix; ndeke lokola soso. Mo odí kʉhatsa de engʉde !

perdrix; esosolo.

perdrix; esosolo.

kʉhkʉ n. sorte d’animal sauvage; ndenge na nyama na zamba.

sorte d’ ecureille; ndenge ya esende.

kʉdalɨ n. sel fade; mungwa ezangi bokenzu.

kʉdha n. espèce de liane; ndenge na singa.

kʉdhenge n. écureuil; esende na zamba.

écureille; esende.

kʉdhetse n. sorte d'oiseau (fr.DRC petade); ndenge na ndeke.

pétade; kanga.

kʉdhʉ adj. couvert, sombre, convexe; ezipami, bombe. Ekpɨ́e kʉdhʉ

n. écorce, écaille; lomposo. Kukunda abɨkʉdhʉe lɨ'ngbʉe.Pl: okʉdhʉ .

kʉdhʉgbe n. Lunette; manete.

kʉdhʉsele n. sorte de mille-patte; ndenge ya nyongolo.

kʉdhʉgbe n. lunette; linete.

kudhukpe n. ecorse d'arbre; poso na nzete.

séchoir; esika bakousaka biloko.

kʉdhʉkpe n. écorce seche; poso na nzete ekaoki. Pɨ̈am hʉ́ kʉdhʉkpe-e, mʉ́pa.

kʉdhʉsele n. sorte d'insecte; ndenge na nyama moke.

ku_'gba v. pleurer, cracher; -lela, -sope. naku 'gbá ne ngʉla

kʉa v. possible, pouvoir; -koka. A kʉa me, yi ha pɨma.

kuko n. sorte d'insectes; ndenge na nyama.

sorte d'insecte; ndenge ya nyama mikemike.

kukpa cpd n. ongle; manzaka. Kukpa ma andjandja anga ma kodho de.

n. ongle; linzaka.

feuilles sèches de bananiers; malembelembe.

feuille sèche; malembelembe.

feuilles sèches; malembelembe.

feuilles sèches de bananiers; malembelembe.

kukpá n. feuille de banane sèche; malembelembe.

kukpa andjandja n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

kukpa olɨsɨ n. sorte d'arbre fruitier; ndenge na matonge.

kukpa 'nʉ n. griffes; manzaka.

kukpabhe n. glaucome; mpasi na miso.

kukpa_'dhʉ cpd n. ongle de l'orteil; manzanga na makolo. Kukpa 'dhʉma agbe ka eka.

kukpaya n. banane plantain; makemba.

kukulu n. perroquet; tsaku. Kukulu kala lɨ ne 'ngbʉe.

perroquet; tsaku.

perroquet; tsaku.

kʉlʉ adj. vrai; sɨmbo. 'Li Yesu ko kʉlʉ 'ngʉ́

vrai; solo.

kʉlʉ 'ngʉ́ n. vérité; solo.

kʉlʉ_engʉ́ n. vérité

kukunda n. tortue; koba. Kukunda zu ndɨne kʉdhʉ.

tortue; nkoba.

tortue; koba.

kukunda akudhu n. sorte de danse; ndenge na mabina.

kukunda ‘ngu n. tortue aquatique; koba ya mayi.

kukuo n. carcasse; eloko akufi. kuo kpala

kukutsu n. intérieur de l'écorce; kusukusu. 'bhʉbhotɨna kukutsu

kʉa n. paupière inférieure; nse na miso. Kʉ asa djila.

kulu n. travail; mosala. Kulu ma, a ko ma de. Kulu nadji maDyʉa bhelé.

travail; mosala.

travail; mosala.

travail; mosala.

travail; mosala.

devoir; mosala.

travail; mosala.

service; mosala.

travail; mosala.

service; mosala.

kulú n. sorte de rat palmiste; ndenge na nyama na zamba.

sorte d’animaux sauvage; ndenge na nyama na zamba.

kúlu n. douleur des os; mpasi na mikua. Kúlu ngamene ma.

kúlú n. faire un profit; mosala ya litomba.

kʉ v. maigrir; -konda. 'Kpá ndula akʉ Okpála na tʉkpʉzʉ'he de, kaka u akʉ

n. reste, reliquat; ndambo na. Kaya abhʉ'lá hu kʉdipa labhu e de .

adv. vraiment; mpenza, solo. Kʉndjʉmʉ

adj. mince; moke moke. Kʉndjʉmʉ

kʉbʉ n. sorte d’insectes; ndenge na nyama mike.

kʉmbaligi n. sorte d’asticot; ndenge na nyama moke.

kulu na edyɨ n. agriculture; mosala na elanga.

kulu zini n. ombre; esika pio.

ombre; molili na moi.

ombre; molili na moi.

kulu ‘he n. dessin; lilimbi.

kulu ‘la n. montre; saa.

kʉ‘ngʉ n. sorte d’insectes; ndenge na nyama mike.

kʉ‘zʉ n. reste de nourriture sur les dents; ndambo na biloko etikalaka na mino.

kʉlʉbha n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

kulubhe n. mortier; libuka. Tʉmapunga bhʉkulubhe !

mortier; libuka.

kʉlʉdjʉ loc. à l'extérieur; libanda. Po bʉ́ikʉlʉdjʉ !

kulu_'la n. montre; saa. Kulu 'la apa pɨ ?

kuluma n. sorte de sanglier; ndenge ya ngulu.

sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

kulumayo n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

kʉlʉna n. sorte d’insecte; mdenge na nyama moke.

kʉlʉnʉ n. amaigrissement; kokondo.

amaigrissement; kokonda.

kulupa n. phacochère; ngandi.

kulupa 'ngu n. sorte d’animal sauvage; ndenge na nyama na zamba.

kulupepe n. flotteur; eteni na nzete oyo eyenga yengaka likolo na mai.

kulusi n. croix; ekulusu.

kʉmbala kʉmbala n. sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

kʉmbalakʉmbala n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

kʉmbe n. camp de pygmées; mboka na bambote. Bhasa kpo bhʉkʉmbe.

kumbolu n. arbre, sorte d'; nzete, ndenge na. Kumbolu ne ndula. 'Kpá 'kpá bhʉlʉndjɨ'ndjɨnaali.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

kumu n. avocat, interprète; jougi avoka. Kumu ne kpála ɨnde akpo engʉ́bhʉda kpala koko.

ancien du village; bapaka na mboka.

kunda n. cimetière; lilita.

kʉda v. aimer, vouloir; -linga. Ebhe kʉda ńnaali.

kʉdje n. congé Ekpa lɨolia asɨe aktɨ na kʉdje gba anɨe, ma adʉasɨlɨ sɨɨe.

kundjelendjele n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

kundjendje n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

kundjendjeliba n. sorte d’ insecte; ndenge ya nyama.

kʉdjʉ n. sesame; songba. Ngʉnabala kʉdjʉndjɨndjɨa yo me ku maku ne 'bhɵmʉ

sésame; sungba.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

kʉdʉ n. Excès; lokoso eleki ndelo.

kʉdʉzʉ n. gourmandise; kolia koleka.

kʉe n. feuilles utilisées pour massacrer les poissons; kasa basalaka mpo na koboma mbisi.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

adj. tout petit; moke koleka.

kʉgbe n. palmier, sorte de; nzete lokola mbila. Mangbele pʉkʉgbe de.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

kʉgʉ n. sorte de feuilles utilisées pour la construction; ndenge na kasa basalelaka mpo na kozipa ndako.

kuo v. essuyer, ramasser, nettoyer; -nduka. Anɨkuo lɨ ne kpangɨnɨ'o pepe.

n. maladie, cadavre; malali, ebembe. kuo na kpi makpi Na azʉhe na kukuo.

maladie; malali.

maladie; mpasi.

mort; liwa.

mort; kufa.

maladie; malali.

kúo n. un accueil; liyamba. Kúo !

kuo bayɨ n. oreillon; malali na mbanga.

kuo glʉ n. sorte de nage; ndenge ya kowagia.

kuo mbe ‘mʉ n. mycose de cheveux; loto na suki.

kuo na manga n. fièvre jaune; malali na manga.

hépatite; malali na manga.

hépatite; malali na manga.

kuo na ndende n. maladie gonflant les pieds; malali na kovimbisa makolo.

kuo na ‘dje n. otite; malali na matoi.

kuo nagbe ‘mbi n. hémorroïde; malali na kobimisa tungbu.

kuo pangu n. sorte de plaie; ndenge na pota.

sorte d’ulcère; ndenge na pota mabe.

plaie incurable; pota ebelaka te.

kuo sungu n. bronchite; koso koso ekangisaka moto pema na panzi.

kuo ‘dhu n. maladie respiratoire; malali na ndeke.

kuo ‘pe n. règle mensuelle; makila ebimelaka basi sanza na sanza.

phase de la nouvelle lune; tango sanza ebimaka ya sika.

kuo ‘ti n. impuissant; mobali soka na ye ekufi.

kuo ‘zu n. fausse couche; kobota ebembe na mwana.

kuo_na_manga n. hépatite; hepatit. Ɨ dʉme kuo na manga nde lɨmɛjila mɛdʉna mandjanɨ

kʉpa n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

kupekupe n. coupe-coupe; mambembe.

kupo n. dièse; mongongo mabe.

inaptitude; kozanga kolonga eloko.

kusege n. sorte d' écureil; ndenge ya esende.

kʉsipa n. sorte d'igname; ndenge na bisapa.

kute n. sacoche; saki. Embu, a ko kute 'zʉPl: okùté.

gibecière; kitunga batiaka mbisi kati.

gibecière; mbagala.

kʉte n. corps, santé; nzoto. Ma adjí navlʉkʉte ma .

kʉtɨ n. village; mboka. A 'lɨkʉtɨnde me Ngeli.

domicile; lopango.

maison; ndako.

kuto adv. en bas; na nse. nakekuto

adj. près; pene.

prép. en bas; na nse.

kutu num. mille.Pl: No pl form?.

kʉa n. mariage; libala. Anɨbhɨkʉa.Pl: okʉ̀à .

kuzembe n. sorte d'animal sauvage; ndenge na nyama na zamba.

kya idéo. très; na solo, noki. Nʉmá kya !

kyɨka 'ngʉ́ adj. difficulté; likama.

kɵ v. diminuer, regresser, baisser, descendre; -kitisa. Nakɵlɨkpála maka ete. U akɵmase.

adj. mince; nzoto moke.

kɵ́ adj. mince; moke.

mince; moke moke.

kɵhɨ n. lézard; kagonga. Kɵhɨgbele bha pɨetse.

kɵdhɵgbɵ n. tapis; litoko. Kɵdhɵgbɵ, uo memene anɨsue.

kɵkpɨ n. matin; ntongo. Mo ogó kɵkpɨPl: okɵkpɨ .

kɵ́kpɨ n. matin; ntongo.

kɵ́kɵ n. insecte; nyama mike mike. Magba ko kɵ́kɵAnɨmaka kɵhɨPl: okᵃkɵ́.

insecte; nyama moke.

pirogue; bwato.

kɵ́kɵ́ n. pirogue; kulungba. Uo kokodho engu ne kɵ́kɵ́

adj. mince; makendo.

kɵkɵasaie n. sorte d'insecte; ndenge na nyama moke.

kɵ́kɵbutungu n. insecte destructeur de planches; nyama eliaka nzete.

kɵdelɨkpa n. sixième doigt; mosai na motoba.

kɵ́dulu n. sorte d’insectes; ndenge na nyama mike.

kɵ́kpangɨ n. sorte de chenille incomestible; ndenge na mbinzo baliaka te.

kɵ́salɨ n. sorte de chenille incomestible; ndenge na mbinzo baliaka te.

kɵ́tʉmbele n. insecte provoquant les gales; nyama na panda.

kɵ'wa n. sorte d’ insecte; ndenge ya nyama.

kɵbu-tungu n. insect blanche, sorte de; nyama moke mpembe. Kɵbu-tungu tsulu kpála de.

kɵnasusu n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

kɵtʉmbele n. sorte d’ insecte; ndenge ya nyama.

kɵya n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

klɵ n. médicament specialisé; nkisi specialisé bhʉklɵ

kɵngɵ Variant: kɵ́ng[a]. n. houe; nkongo, gita. U gbegbe dʉmbamba ne kɵngɵ Pl: okɵngɵ.

houe; kongo/gita.

houe; gita/kongo.

houe; gita.

kɵnglɵ n. boisson de raphia; masanga na kongolo.

vin de raphia; libondo.

ktɵ Variant: kutu. num. mille; mille. kutu kama ndjɨkpa badha ne eka manarɨa ne kama odukpabini ne ndjɨkpa bhuluvue

adj. mille; koto.

L - l

la v. dormir; -lala. nala pɨ́mako

cj. donc, plutôt, mais, malgré, aussi; ndé, kasi, lokola. Wala ma akʉda mandjɨngɨmandjɨngɨla ka anɨde.

adj. complet, entier; mobimba. lá ngbaga

labhu n. calôn, anus; tungbu. Monganga aha elá pɨnɨnato bhʉgudho labhu anɨ

lábhú n. tribut de la belle-famille; mosolo ya kopesa libota na mobali.

butin; biloko ya moyibi ntango ya etumba.

labo n. rabot; rabo.

lada n. escalier.

ladio n. radio; radio.

ladjoala n. rasoir; lame.

ladjʉala n. rasoir; lame.

lakulu 'dhʉ n. partie de la face du molet; elongi na mopende.

lakulu_'dhʉ cpd n. tibia, rollet; makolo. Anɨtʉlakulu 'dhʉ lɨndjukudu.

lame n. lame; lame.

landa n. labour; esika ekomi tayari mpo na kolona.

landji n. tombe; lilita.

tombe; kunda.

tombeau; kunda.

landɵ n. sorte d'excitant; ndenge na bangi.

plante magique; nzete na mazi.

stupéfiant; misisa na zete oyo bamelaka mpo na kosolola na milimo na bokoko.

valium; nkisi.

sorte de cigarette; ndenge na likaya.

langba n. sorte de serpent venimeux; ndenge na nyoka.

sorte de serpent; ndenge ya nyoka.

langɨ n. peinture; langi. Mʉ ngakpɨ kpɨ dhɨ lɵ langɨ

lape n. lapin; lape.

lata n. tombeau; lilita. Uo mbɨ labádha kpala bhʉ lata de.Pl: olàta.

tombe; kunda.

tombeau; kunda.

le v. essayer, apprendre; -meka, -yekola. A ale. A le de. Ma ngale madygɵ

lebʉlebʉ n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

leke v. réparer, préparer, conserver; -bongisa. Leke da nalu ezʉ !

lele n. précis, manière, mode; ntango, ndenge. Mo olú lelele pɨ ?

état; ndenge.

position; lolenge.

lelé n. génération; libota.

appogée; libota.

léle n. sorte de grenouille; ndenge na ligbololo.

lélé n. sorte d'animal aquatique; ndenge ya nyama na mai.

lendelende adj. lisse; moselu.

letele n. lettre; letele.

levile n. levain.

li v. gémir; -lela na pasi,-gagama. nali etsi Kuo lɨanɨaali. Anɨgali kaka mali.

n. pied; makolo. Eya adʉbhʉ́li ndula.

lɨ v. entrer; -ta. nalɨbhʉtɨ

pp. sur, dedans; à, de; possession; kati, likolo; mpo na, epai na, lokola, na; -zala na. Na aha pɨmʉdjɨ́lɨ libhobua mʉ Ńɨ dʉliengʉ́ natsia ehe. Nayo akpo lɨmangua nedhɨga dho ? Uo memene ngbedhɨkedɨngulu. Engʉ́bhelé lɨma.

pro rel. que; oyo. ...siti lɨokpala amene-e.

cj. quand; soko. Lɨia bhike mʉ,mʉ'ʉmbalanga.

adv. alors; nde. Ɨ dʉme mʉda amene kpekpeke ndjɨndjɨ lɨEbhe atúko bisagu gba e pɨ́mʉ

n. rein; fwa.

pièce d’ argent; mbuma na mbongo.

lɨ préf. pronom réfléchi. Ndɨa'o lɨ kuto .

Ĺɨ n. graine, fruit, corps, forme; mbuma. Uo tʉlʉndula bhʉ 'lá a nda aĺɨĺɨ. Ma ahu lɨ'nʉbini bhʉlɨ

adj. graine dénombrable après le décorticage; mbuma bakoki kotanga sima na kobuka.

lɨdjila n. vue; komona.

lɨgundu n. cartouche; lisasi.

lɨ‘lá n. comprimé; kisi na mbuma.

lɨ‘so n. en dernier; suka.

lɨ‘yo n. testicule; mapumbu.

lianga n. aliment fêtriche; bilei na nkisi.

oignon sauvage; matungbulu.

lɨbetse n. ganglion; ndenge ya malali.

lɨbhadja n. acompte sur la dot; avance na kobala.

libho n. pan, fin, terminaison; suka. Engʉdʉyeye, libho andɨkpekpeke de.

pointe; esika ya kopela.

libho 'dhu n. sorte de toux; ndenge ya kosukosu.

libho 'ka n. pointe de mamelle; songe na mabele.

libho kukulu n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

libho ‘ti n. tête de peni; moto na suka.

libho_'ka n. mamelon; monoko na mabele. Ndɨnganvʉlibho 'ka 'hi e.

lɨbhombi n. arbre, espèce de; nzete, ndenge na. Okpála koko uo 'lɨ lɨbhombi me "koki".

fruit sauvage; mbuma na zamba.

sorte de coque sauvage; mbuma lokola koke.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

libhomu adj. total; mobimba. 'kpa poso libhomʉ

libhomʉ adj. entier; mobimba.

lɨbhondɨ n. héritage; libula. Isaka atiga nanɨe lɨbhondɨdyɨ Abalahama.

lieu abandonné après la mort; esika motu atiki tango akufi.

libhubha n. champ renouvelé après jachère; elanga bazongeli sima na kolona mbala eleki.

lɨbhubha n. champs en jachère, saisonnier; esika balonaki eloko. Ma alú bhʉda lɨbhubha na mapunga.

libi n. groupe. Polo kala libi okpála

lɨbia n. aventure; mabaku. Anɨde ngapa lɨbia enʉnako u azʉe.

lɨbite n. saleté qui sort après la naissance de l’enfant; bosoto ebimaka sima na kobota mwana.

lɨdhʉ n. orteil; misapi na makolo. Kpála ne lɨkpa ndjɨkpa ne lɨdhʉndjɨkpa di.

lidji n. sorte de palme; ndenge ya mbila.

palmier tenera; nava.

palmier tenera; nava.

lɨdjila n. cristallin; mbuma na miso.

lɨ́-djila cpd n. globe d'oeil; mbuma na miso. lɨdjila na bubu

lɨ́-djila na bɨlɨ cpd n. iris; mbuma na miso moindo. Lɨdjila na bɨlɨgba anɨe bulusu bulusu.

lɨdjila_na_bubu n.

lɨe adv. aspect accompli; aspect esili. Nedhɨga ɨnde u akolo lɨe lɨkpadjɨe, ...

lietena n. lieutenant; lietena.

lɨfelʉ n. enfer; lifelo.

lɨfʉkʉ n. habitat d’animaux; ndako na nyama.

endroit autour d’un arbre; esika ya petepete pene ya tina na nzete.

lɨfʉngʉla n. clé; fungola.

lɨga n. régime; ekila.

lɨgbanda n. cailloux; mabanga.

ligita n. prison; boloko.

ligo n. cola; angbongbolia makasi. Kapʉko ligo na kpekpeke. Anɨne engʉ́bhelé.

stimulant; kisi ya komela lokola kafe.

cola; makasa.

kolatier; nzete ya makaso.

kolatier; nzete ya makaso.

lika v. frotter; -sukola,-kpuluka. Uo lilika palangɨne kpaze.

lɨkabhu n. malheur, tristesse, souffrance; mawa. Ikɨabhu lɨkpɨanɨakpɨe.

souffrance; mpasi.

malheur; mawa.

soucis; matungisi.

lɨkaka n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

like n. espèce de liane; ndenge na singa.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

lɨke n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

likele n. cuillère; lutu.

lɨkɨlɨmba n. ristourne; likelemba.

likinde n. sorte de termite; ndenge ne ndonge.

sorte de termite; ndenge ya bandonge.

likpa n. avant bras; loboko.

lɨkpa n. doigt; lisapi na maboko.

glande; mosuni makasi.

ganglion; ndenge ya malali.

lɨkpá n. ganglion; ndenge na kivimbo.

lɨ́kpa cpd n. doigt; misapi. lɨkpa bini vʉbhɨ́a de.

lɨkɨu n. sorte d‘igname; ndenge na bisapa.

lila v. surveiller, conserver, garder; -batela, -kengela. Yesu lilila omaklisito. Yesu lilila omaKilisito.

lɨ́lá n. troisième étape de tirage de raphia; etape ya misato ya kokata masanga.

lili adv. hier; lobi. Ma ahu mʉli. A adʉlí ne 'kpɨ́kulu badha.

n. hier; lobi eleki.

lɨlɨ n. conseil; toli.

loi; mobeko.

lɨ́lɨ n. avis, conseil, leçon; ntoli. Kpodho abhele nanɨne lɨ́lɨka 'hi kilí e.

condition; motindo.

lɨ́lɨ́ n. fruit.

lilita n. début; libandeli. bhʉlilita

lime n. lime; lime.

lɨmete n. sorte de maladie; ndenge ya malami.

lina n. nombril; likubu.

linda v. plonger, couler, disparaitre; -zinda. Ndɨe alinda bhʉsiba.

lindji n. sorte d’animal sauvage et venimeux; ndenge na nyama na zamba eswaka.

animal aquatique; nyama ya mayi.

lɨndjɨ n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

linete n. lunette; linete.

lunettes; linete.

Lunette; manete.

lɨnga n. gravier; mabanga mpembe. Uo tutuko lɨnga pɨ́lata.

lɨngbangɨ n. célibataire; moto abala te.

célibat; bozemba.

célibataires qui nettoient les habits; likombe nde basukolaka bilamba.

lingbongbo n. instrument pour frapper quelqu’un; eloko mpo na kobeta moto na yango.

lɨngenge n. sorte de maladie; ndange ya malali.

lɨngo adv. à côté; pene.

autour de; pene, zinga zinga.

ĺɨngo pp. Ya akolo ĺɨe ĺɨngo kpɛmSipele-e, }

lɨnʉ n. rate; malali na libumu.

rate; mpasi na bana.

lɨpaʉ n. cuillère; lutu.

lɨpɨ n. gland; eteni na libolo.

lipila v. dire bonjour, passer la journée, demeurer; -sinda, -umela. Mo olipila su ?

lipilipi n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

lipombo n. fleur; folele. Apoto alɨ'bhelɨngulu; lipombo.

lɨpkʉ n. genou; libóngó, mabolongo. Ndɨatɨ Anɨabɨka lɨlɨpkʉe.

lisa n. piment; pilipili. Lisa ko abʉe bhʉeli gba omaGbai.

lɨsaso n. casserole; nzungu.

lɨse n. incitant à vomir; oyo etindaka na kosanza.

bestialité; bozoba.

adj. répugnant; na zeyi.

n. nocif; zei.

lisuma n. milieu abandonné par quelqu’un; esika motu afandaki mpe atiki.

place abandonnée; mboka ya kala batiki.

lita n. début; ebandeli.

lito n. sorte d’insectes; ndenge na nyama.

sorte d’ insecte; ndenge ya nyama.

lɨwaga n. accrocheur à palmier; maboko na mbila oyo bakata mpo na kokita na yango. Obhosɨdede lɨwaga ngʉnaketete.

lɨyo n. testicule; mbuma ya mapumbu.

lɨzambu n. sorte de légume; ndenge na ndunda.

lɨzanʉ n. douleur post accouchement; mpasi ya sima na kobota.

lo v. choisir, trier; pona. Gudho-tɨgba ma, a bha nganga. Ma aló ehe, ma a'ó ndjɨndjɨ

lobe n. robe de maternité; lobe na matelenité

loko n. farine de maÔ s; masango na kotuta. Loko kole dadha na nʉ

pate de mais; liboke na masangu.

lokoloko n. sorte d’oiseau; ndenge na ndeke.

loloko n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

londjo n. herbe, sorte d'; matiti, ndenge na. Londjo ko ulu na kpekpeke.

londjo 'gba n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

londjo ‘ngu n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

lopo n. robe de maternité; lobe na matelenité

lopolo v. supplier, s'excuser, se plaindre, gémir, lamenter; -senga bolimbisi. Ma alopolo lɨma.

loso n. porte pipe; nzete na kobenda makaya.

pipe; eloko na komela masanga.

loto v. n. rêve; lota ndoto. Ma aloto me ma adʉbhʉ Kisangani.

lu v. semer, planter; -lona. Lu edyɨgba mɨana!

lʉ v. se léver, s'arrêter; -telema. nalʉezʉ Ma alʉmalʉ

lʉkuo n. cadavre; ebembe.

lua n. tourbillon; mopepe makasi.

ludu n. ceinture, rein; loketo. Ludu ma ngbengbe ade.

lʉdʉ n. pont; kilalo.

luka v. progresser; -koba na liboso. Kulu ngaluka naali ade.

n. hémorragie nasale; makila kobima na zolo.

hémorragie nasale; makila kobima na zolo.

hémorragie nasale; makila kobima na zolo.

hémorragie nasale; kobima na makila na zolo.

saignement du nez; makila kotanga na zolo.

saigné au nez; makila kobima na zolo.

luko v. enlever, désherber, arracher; -bimisa, -longola matiti. Luko ulu! Anɨaluko ngise angɵo bh́ʉɨe má vuu!

lʉkpe n. rasoir; lame.

instrument de circoncision; eloko na kokata ngenga.

lukuna n. cordon ombilical; kamba ya motulu.

lukundja gbelende n. espèce de liane; ndenge na singa.

lʉme n. foyer; eloko mpo na kotia poki likolo na yango likolo na moto. lʉme na da djua

lʉngalʉ n. grume; mokoko. Ɨgbadyɨbhe tɨkele lʉngalʉkpekpeke de.

lʉngba lʉngba n. hachoir; nzete bakatelaka biloko.

lungu n. sorte de serpent; ndenge na nyoko.

sorte de serpent aquatique; ndenge na nyoka na mai.

sorte de serpent; ndenge ya nyoka.

lʉsa n. casserole; poki. napo lʉsa

pot; nzungu.

casserole; nzungu.

lute n. carie dentaire; malali na mino.

carie dentaire; pasi na mino.

lɵbhɨ n. guêpe; egbabato. Ɨ dʉme olɵbhɨnda atuko lɨ kpála, uo dhópo anɨ

fourmis noires; nyama mike mike etumbaka.

lɵmɵ n. habit moderne; bilamba ya mindele.

M - m

ma adv. comme; lokola. Ma gbala kplʉbhʉbasa.

pro. je, moi; ngai. A 'lɨma pɨ ?

ma- préf. préfixe d'évidence, assurance, certitude, habitude ou norme. Dele gba tʉʉmbele hoholo okepaningʉmazʉ mazʉ

má adv. comme; lokola. Bongo abɨmá pi.

maadakpa n. pot; poke.

maba n. faucille des ancêtres; likwángola na bankoko. Maba ko ngise na kulu.

mababa n. arbres moyens dans un champ; nzete na elanga.

mabadha n. dynaste; nyama moke.

mabalʉa n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

mabalʉwa n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

mabamu n. athé; mopagano.

mabandungu n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mabangubha n. prostitution; kindumba.

mabasisi n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

mabaya n. arbre, sorte qui est difficile à fendre à cause de sa chair en spirale; nzete, ndenge naa. Mo odʉ́maka mabaya de !

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sorte d'arbuste; ndege na nzete.

sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

mabebete n. récolte échouée de paddy; loso oyo ekembi malamu te.

mabelekendje n. arachide; nguba. Mabelekendje, a ko zidhenge a maka konde.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mabelu n. rhétorique; ndenge na kosolola.

rhétorique; kosolola ya malamu.

arbuste medecinal; ndenge na nzete ya kisi.

mabetʉ n. sorte de légume; ndenge ya ndunda.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mabhakazʉde n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mabhe n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mabholo n. danse accrotique; mabina na kopimbwa.

sorte de danse; ndenge na mabina.

mabhou n. nouvellement circoncis; oyo bakati ngenga ya sika.

mabhu n. rameau de palmier; nkamba na maboko na mbila. Uo gbɨbaga kékélé na mabhu.

mabhubhu n. gonflement de par et d'autre du ventre; 1.2.3.2.

gonflement de part et d'autre de ventre; kovimba na libumu pembeni.

mabhuka n. croyant; mondimi.

mabhundja Variant: mabhundjùa. n. ideés, penseés; makanisi. Mabhundja gba mpɨ ?

pensé; makanisi.

mabhɨo n. criminel; mobebisi.

mabiaga n. maladie paralysante; mpasi ebukaka moto na nse.

mabianga n. grenouille; ligborodo.

mabiangolo n. teigne de la peau; madjomba.

mabibi n. irruption cutanée; fulele.

mabɨ n. feuille de manioc; libumba. Mabɨko kpadhi na gbagba.

aliment pour voyager; libumba.

mabolodi n. lime; lime.

mabongobongo n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

mabu n. filariose; filele.

filariose; filere.

filariose; filaire.

sorte d' asticot; ndenge ya nyama kati na nzoto ya motu.

mabukpatʉngbʉ n. sorte d'asticot; pose.

mabukpatʉngʉ n. larve en métamorphose; pose yambo ebima mapapu.

sorte d' asticot; ndenge ya pose.

mabuku n. sorte de chapeau; ndenge na ekoti.

mabulasa n. immature; matsombe.

mabulaza n. prématuré; matsombe.

maDabhu nom. sous-groupe de Mayogo; eteni na Mayogo epai na Magbai. Tobhɨa madabhu.

madaguda n. sorte de grenouille; ligbololo.

madakpa n. pot; poki. Anɨgapo madakpa.

marmite; nzungu na bokoko.

madangba n. sorte de chenille qu'on mange sans poils; mbinzo. Madangba kpi sa 'lá e.

madangbalili n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

madapo n. instrument musical; eloko na muziki.

madhadhakpa n. sorte de grenouille; ligborodo.

madhaka n. omoplate; omoplate. Madhaka ne bɨna de-ngʉ

clavicule; mapeka.

madhaka 'dhu n. épaule; mapapu.

madhepɨla n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

madhɨ num. six; motoba. Bata bhʉsɨ bhʉsɨ bhisi ko madhɨ.

adj. six; motoba.

madho interr. combien; boni. Mase madho ?

madhoko n. divination; mona eloko na mokili na molimo. Bhʉ madhoko ko kpálaɨnde au engʉ́ɨnde ngago asidi.

madhkʉngbʉ n. sorte de légume sauvage; ndenge na ndunda na zama.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

madhɵmadhɵ n. blénoragie; kasende.

forme d’anémie; malali na kosilisa makila.

madidi n. banane douce; bitabe. 'ndjɨmadidi

banane; bitabe.

banane de table; bitabi.

madilisa n. fenêtre; malilisa.

fenêtre; maninisa.

fenêtre; maninisa.

madima n. médisance; matongi.

madɨga n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

madingbo n. escargot aquatique; mbembe na mai.

maDjedje nom. clan de mayogo; libota na mayogo. MaDjedje dje 'kpɨ́bhʉlo.

madjele madjele n. en détail; moko moko.

adv. progressivement; moko sima na mosusu.

madjelemadjele adv. progressivement; na molende.

madji n. magie; mazi.

madjɨna num. huit; mwambe. Madjɨna gbo bhʉsɨ bhʉsɨ bhisi ko badha.

adj. huit; mwambe.

madjo n. sorte d’escargot; mbembe moke.

sorte d’escargot; ndenge ya mbembe.

madjolo n. major; mazolo.

madjutu n. mazout; mazutu.

madoma n. sorte d’insectes; ndenge na nyama mike.

madɨa n. deuxième étape de tirage de raphia; etape ya mibale ya kokata masanga.

sorte d’insecte; ndenge na nyama mike.

madydyɨ n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

maDyɵgɵ nom. Mayogo; Mayogo. Anɨdi maDyɵgɵ ?

mafika n. cuisine; makusa.

cuisine; makusa.

mafubha n. banane moins mure; makemba eteli moke.

mafʉka n. banane plantain; makemba.

maga n. abattage en escalier; kokweisa nzete tango omati likolo.

maga mbamba n. haricot d'otique de roseau; madesu ewambanaka na gbaka.

magadi v. vin de palme; masanga ya mbila.

vin de palme; masanga ya mbila.

magalipa n. vision croisée; miso etalaka na bogodi.

magandɨa n. mille-patte; nyongolo.

magandɨagbagbá n. sorte de mille pattes; ndenge na yongolo.

magandɨa popo n. sorte de mille-patte; ndenge ya nyongolo.

magandoli n. sorte d'arbre fruitier; ndenge na matonge.

maganga n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

sorte de poisson; ndenge ya mbisi.

magasanɨ n. maison en quatre coins; ndenge na ndako na uku mine.

magba n. lézard, sorte de; lingongombelé, monséleteté Magba kpe kuo me, uo nda azʉnɨu ?

en même temps; esika moko.

magbanga n. coq; nsoso ya mobali. Magbanga kpi bhʉkpʉde.

coq; soso mobali.

coq; soso mobali.

magbangʉ n. sorte de lézard; ndenge na muselekete.

magbelembolo n. sorte d'animaux sauvage; ndenge na nyama na zamba.

magbendɨ n. déformation d'un membre du corps; kokonda na eteni ya nzoto.

magbendjʉlʉ adj. chétif; ekoli malamu te.

magbɨhegbɨhe n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

magbɨ n. variole; magbele.

magbo bhʉo Vb. se divorcer; kokabolana.

magbogbotio n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

magbongbo n. scarabée, sorte de.

magbuke n. banane plantain; makemba.

magbɵgbɵtɵ n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

mage n. banane plantain; makemba.

magege n. boucle d'oreille; magege. Ɵlɵabhʉkpadje e, ana ato magege bhʉhʉ

magɨ n. asthme; malali na kokangisa moto pema na panzi.

magina n. taro; magona, liyika. U zʉ'kpá magina mazʉ
tarot; magona.

magɨama n. légume de la famille d'épinard; ndunda na libota na épinard.
sorte d'épinard; ndenge na pinale.

magombo n. sorcier; ndoki mobali.
sorte d'arbre; ndenge ya nzete.

maguambele n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.
sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

magulu 'kpʉ n. sorte de danse où l'on saute le fil; ndenge na mabina na kopumbwa kamba.

maha n. tribut; libota/kota.

mahologbelende n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

maholokpʉeme n. sorte d'étoiles; ndenge na mioto.

mahoni adj. rebelle; motomboki.
n. rebelle; motomboki.
rebelle; motomboki.

mai excl. salut; mbote. Mai wala mʉai !

maka adv. comme; lokola. Egbe ngbʉgbʉ maka kongu.

makakalɵ n. termite soldat; makakaro.
termite soldat de couleur noire; makakaro moindo.
sorte de termite; ndenge na ndonge.

makala n. charbon; makala.
braise; makala.
salaire; lifuti.

makalá n. récompense, payement, salaire; lifuti. Makalá na siti 'ngʉ́ ko djua.

makála n. charbon; makala.
braise; makala.

makalamba n. tabac; likaya.

makali n. vinaigre; makali.

makana n. vin de palme; masanga na mbila. Makana, a ko pandɨ
vin de palme; masanga ya mbila.

makangɵ́ n. pêcheur; molobi mbisi.

makasi n. ciseaux; ciseaux. A ka mʉe makasi nakodho'kpá bal ʉ nedi .

makasila n. met de palme; loboko na mbila mobesu.

makele n. segment; eteni. Makele makele ko 'ngbo 'nga.

makelekele n. banane plantain; makemba.

makeyi n. banane sèche pour chercher les termites; makemba ya kokaoka mpo na koluka makakalo.

maklaʉ n. arbuste medecinal; ndenge na nzete ya kisi.

maklɨma n. arc-en-ciel; kilima. Maklɨma, 'kpʉnaama lɨ'bu ma.

makilimba n. ristourne; likelemba.

maklɨmba n. ristourne; likelemba.

maklɨngbo n. criquet; ndenge na yalingama.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

criquet; makilingbo.

maKilisito nom. Christ, Chrétien; Klisto, Moklisto. Yesu lilila omaKilisito.

makilisito n. chrétien; mokristu.

makindolo n. sauterelles; yalingama.

sauterelle comestible; makindolo.

makiso n. cadeau; likabo. Yesu ne makiso pɨ́okpala na doto. Yesu ne makiso pɨ́okpála na doto.

aum£ne; makabo.

makɨawa n. antilope; ndenge na nyama ya ekila.

sorte d’antilope; ndenge ya mboloko.

mako n. lit; mbeto. nala pɨ́makoPl: omako.

makokɨ n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

makolokoto n. banane plantain; makemba.

makombi n. jeune homme; palanga mobali. Makombi ne angu ane gbe kpala.Pl: omakombɨe .

prostitution; kindumba.

jeune homme; elenge mobali.

makpa n. sorte d’arbre fruitier; ndenge na matonge.

makpakalu n. scarabée, dynaste; pose. Makpakalu zuzu bhʉkinga.

hanneton; makpakalu.

makpandɨ n. sorte d’escargot; ndenge ya mbembe.

makpe adv. vraiment; mpenza. Ma ngamene kulu makpe.

makpega n. circoncis; oyo akati ngenga.

makpiakolo n. ressuscité; mosekwi.

makpide n. breuvage anti-malaria; kisi na malalia.

makpolɨ n. amitié/réconciliation; boyokani.

makpolo n. front en retrait; eteni na ngbata oyo ekoteli suki.

makpɵ n. gong; gudugudu. Djeba ko eba na gindaginda; uo bubu lɨmakpɵ

makpɵtsɵ n. culte réligeuse; losambo.

associé; moninga ya lisanga.

association; lisanga.

société; lisanga.

association; lisanga.

société; lisanga.

makp ɵbh ɵ n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

makukpe n. matière muqueuse se trouvant sous la peau d'incirconcis; bosoto oyo efandaka kati na suka bakati te.

saleté sur les dents; bosoto likolo na mino.

makukulu n. sorte de larve; pose. Makukulu ko elu. Kdʉankpekpeke.

makʉla n. Seigneur; Nkolo. Makʉla ya, makʉla ya, ya atóko bini mʉ

makululu n. sorte de larve palmiste; pose ya mbila na poso makasi.

makumbolo n. sorte d'ulcère; ndenge na pota.

makumbolu n. sorte de plaie; ndenge na pota.

makʉe n. petits morceaux; eteni mike mike.

malaika n. ange; anzelu.

malalia n. malaria; malalia.

malaria; malalia.

maLele nom. peuple, sorte de; bato, ndenge na. ngbakpa malele

mali n. sorte de termite; ndɔngɛ 'Ta mali dʉne dili eta.

sorte de termite; ndenge ya bandonge.

maliagamba n. Parasite; nzete ebomaka basusu.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

malibha n. sorcière; ndoki-mwasi.

malɨbhombi n. raisin; mbuma na zamba.

sorte de coque sauvage; mbuma lokola koke.

malɨkanɨ n. vê tement blanc de deuil; malikani.

malima n. sorte d' insecte; ndenge ya nyama.

malimʉ n. professeur, predicateur; molakisi. Malinʉngasuno balʉ pɨongɨ

malinda n. sorte de nage; ndenge ya kowagia.

malɨnga n. danse moderne; mabina na mondele.

malingi n. huile de corps, huile palmiste; mafuta na kopakola nzoto. Uo memene malingi lɨndɨa.

huile d noix de palmes; mafuta na ndika.

malogba n. sorte de jeu; ndenge ya lisano.

malonga n. sorte d'escargot; ndenge ya mbembe.

maloto n. marteau; marto.

malugbu n. vin de raphia abattu; masanga ya kongolo oyo bakati na nse.

vin de raphia abattu; masanga ya kongolo oyo bakati na nse.

malɵkɵ n. soulier; sapato. nato malɵkɵ bhʉ'dhɨ Pl: omalɵkɵ .

mama n. mère; mama. mama Suzanne

mamba n. beurre de palme; moamba.

mambabhu n. éléphantiasis; malali na kovimbisa makolo.

sorte d'oedème; mlali na kovimbisa makolo.

partie de rameau taillée pour fixer le pot de raphia; kekele epepami mpo na kotelemisa poke na kongolo.

mambabua n. nom donné aux enfants nés après une fausse couche; kombo bapesaka na bana oyo babotami sima na kobota ebembe na mwana.

mambadjale n. brosse traditionnelle; linoka.

mambagele n. linge pour laver le corps; linoka.

mambasa n. chevron; mambasa. mambasa na 'ngbʉtɨ

traverse; nzete elekeli mokongo na ndako.

mambebhɵ n. sorte d'insectes; ndenge na nyama mike.

mambele pandɨ n. sorte d' asticot; ndenge ya pose.

mambelembele n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mambembegʉ n. amas de gâ les sur le molet.

mambengʉ n. sorcellerie; nganga-nkisi (fetisher). Ɨ dʉme kpála nde ne kuo, aḿʉnabhaka bhʉ mambengʉ

pouvoir de prédire; boyebi koloba likambo yambo.

mambi adv. demain; lobi ekoya. A mambi ne 'kpɨ́sita.

n. demain; lobi ekoya.

mambɨ n. sorte de légume; ndenge na ndunda ya zamba.

sorte de légume; ndenge na ndunda.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mambidi n. sorte de termite; ndenge ne ndonge.

sorte de termite; ndenge ya bandonge.

mambili n. serment; elaka.

mambɨpandɨ n. sorte d'insecte; ndenge na nyama moke.

mambitili n. petits insectes; ndenge na nyama moke.

sorte de moustique; ndenge ya kungi.

mambundja n. breuvage anti-malaria; kisi na malalia.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mambungʉ n. ignorant; zoba.

mambʉkɵ n. sorte de fuit; ndenge ya mbuma.

mamino n. sorte de pê che; ndenge na kopepa mbisi.

mamiwata n. sirène; monama.

mamolia n. épilepsie; kifafa.

épilepsie; kifafa.

épilepsie; kifafa.

mana pp. comme; lokola. Ɨ́bumu mana lɨebe.

manambaɨ n. sorte d'arbuste; ndenge na nzete moke.

manambayɨ n. sorte de légume; ndenge na ndunda ya zamba.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

manamuku n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

maNana n. clan de Mayogo; libota na Mayogo.

mananasi n. ananas; anana.

ananas; ananasi.

mananasi na ndjendje n. ananas sauvage; ndenge na ananasi.

manankɨa num. sept; nsambo. Bata ne bhadha ko manankɨa.

adj. sept; sambo.

manasi n. anti-toux; kisi na kosukosu.

mandala 'bhə n. intraitable; moto oyo ayokanaka te.

mandalombe n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

mandambi n. lance; likonga. Anɨbhəpame ne mandambi.

lance; likonga.

lance; likonga.

mandangaləə n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

mandangangbi n. tendon; mosuni makasi.

manddengele n. feuilles utilisées pour le soin de dents; kasa babongisaka na yango mino.

mandegete n. sorte de légume; ndenge na ndunda.

mandei n. sorte d'animaux sauvage; ndenge na nyama na zamba.

mandekədhʉ n. sorte de palmier; ndenge na mbila.

mandele n. sorte de jeu; libanda.

sorte de sport; ndenge na lisano.

mandeleni n. banane de table; bitabi.

mandende n. espèce d'insectes; ndenge na nyama mike.

mandengele n. sorte de légume; ndenge na bilolo ya zamba.

sorte de condiment sauvage; bikela kela ya bilei.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mandey n. sorte de rat; panya.

mandeyi n. sorte de rat; ndenge na puku na zamba.

sorte de souris; ndenge na puku.

mandɨ pp. sans. Ehe bini ɨnde amene lɨe mandɨanɨde.»

mandilindili n. espèce d'araignée; ndenge na tole.

mandɨdɨa n. sorte de palmier; ndenge na mbila.

mandjakadha n. punaise de lit; nyama na mbeto.

sorte de poux; sili na elamba.

mandjakanɨ n. sorte de grenouille; ndenge na ligbololo.

mandjandja n. imp£t; pako.

mandjanɨ adj. jaune; moóndó ɨ dʉme kuo na manga nde lɨmedjila mʉdʉna mandjanɨ

mandjatigbe n. larve; pose. Mandjatigbe ko elu na ngulu.

larve de hanneton; pose ya mbila.

mandjegu n. sorte de papillon; ndenge ya epepeleba.

sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

mandjekedhelɨpopo n. instrument musical; eloko na muziki.

mandjeku n. chenille en métamorphose; mbinzo tango ezali kopasana.

mandjendje n. poisson, sorte de; mbisi, ndenge na. Mandjendje kpi engu de.

sorte de petit poisson nain; manzenze.

mandji n. barre de fer perçant; eteni na ebende batobolaka na yango eloko.

foreuse; etubeli.

mandjɨbho n. fourmi de petite taille; nyama mike mike.

sorte d' insecte; ndenge ya nyama.

mandjɨgɨalo n. larve de hanneton; pose ya mbila.

mandjɨngɨ n. patate douce; mabenge sukali. Mandjɨngɨmba takilí o pɨ́gʉde.

patate douce; mabenge.

patate douce; mabenge.

patate douce; mabenge.

mandjɨngɨa bayɨ n. pomme de terre; pome de tere.

mandjɨngɨa n. enfant chéri.

mandjoki n. têtu; matoi mangbongi.

mandjombi n. moustique; ngungi. Mandjombi ngazʉma.

moustique; kungi.

mandjomʉdjomʉ n. manioc presque abîme; songo ebebi.

mandjʉmandjʉ n. rhumatisme; mingai.

rhumatisme; mingai.

mandu n. volontaire; volotele.

mandʉ n. hernie; gbamangi.

mandʉdʉ n. sorte de moustique; ndenge ya ngungi.

sorte de moustique; ndenge ya kungi.

mandɵ n. secret de la sorcellerie; mibombamp ya bondoki.

manga n. mangue; mangue. 'Kpá mánga ɨnde abi bhelé.

manguier; nzete ya manga.

manguier; nzete ya manga.

manguier; nzete ya manga.

v. craindre. Yi manga omsʉno gba yi hana ndjɨndjɨamba yi manga di lɨyi sʉda yi mamanga.

mangá n. fronton; eteni na zolo kati kati na miso.

oesophage; eteni na nyama.

mangadholo n. vagabond; motambola pipa.

vagabond; mongaika.

mangama n. Vantard; bongai.

manganga n. herbes de grande taille de feuille étroit; ndenge na matiti na nkasa bɨ́tɨ́mú Manganga ko ulu na ndjandja.

manganga ‘gʉ n. sorte dépailles utilisées pour la construction; ndenge na kasa basalelaka mpo na kozipa ndako.

mangangana n. favori; eteni na mandefu ekiteli matama.

mangapete n. travail effectué en tour de r£le; likemba.

mangazɨ n. medaille; palata. U aha mangazɨ pɨgámá.

mangbalɨ n. caleç on traditionel en écorce d'arbre dans les tribus forestières; dombo. Ongamasɨna kʉato mangbalɨngʉ nadho 'bɨ

mangbangu n. sorte de lézard; ndenge ya muselekete.

mangbanzʉ n. abattage en escalier; kokweisa nzete tango omati likolo.

mangbekeke n. sorte de moustique; ndenge ya ngungi.

sorte de moustique; ndenge ya kungi.

maNgbele nom. clan de Mayogo; libota moko kati na Mayogo. Mangbele pʉkʉngbe de.

mangbele n. pâ tte de manioc cuite servant à la préparation de chikwangue; liboke na songo basalaka kwanga na yango. Uo memene kpanga ne mangbele.

mangbemu n. sorte d’insecte; ndenge na nyama mike.

mangbi n. silence; kimia.

mangbɨngbɨ n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

mangbo adv. plutô t; esika 'te, nde. Ko mangbo nedhɨga naguo ka ńko.

mangbogʉ n. tabac; likaya.

sorte de cigarette; ndenge na likaya.

mangbulunga adj. beau et gros, joufflu; monene, tubi. Gbenge blʉsia mangbulunga.

mangbunda n. sorte de légume; ndenge na ndunda.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

mangbɵ n. sorte d’arbuste; ndenge na nzete.

mangbɵngbɵ adj. croissance arrêtée; akolaka te.

mangele n. matière condensée sur lin vin de raphia; buyi na nse na masanga.

mangɨ n. disette; bozangi.

mangɨmbo n. jugement, culpabilité, problème, affaire; ngwanga, likambo. Uo po tɨ mangɨmbo bhʉtɨde.

mangɨa n. séparé de sa famille; moto akabwani na libota na ye.

mangua n. façon, espèce; ndenge. A ko mangua ndɨdho ?

mangɵa n. sorte de stupéfiant; ndenge na eloko oyo elangwisaka.

mangubho n. punaise de lit; nyama na mbeto.

punaise; nyama na mbeto.

mangudhakpa n. foetus; zemi na ebandeli yango.

manglɨa n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

manggɵ n. taille; loketo.

mangɵngɵ n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

manɨ n. système religieux traditionnel; bonzambe ne bokoko.

manvulu n. parasoleil; manvulu.

mapa n. pain; mapa.

mapakalɨboto n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

mapakapaka n. ciseaux; sizo.

mapakatili n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

mapala n. morceau de bois utilisé pour couvrir les toits; eteni na nzete bazipaka na yango ndako.

mapapandʉlʉ adj. sorte irruption sous cutanée; fulele na nse ya poso.

n. ne pas pouvoir sentir; mongayi.

mapele n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

mapelekese n. sorte de serpent; ndenge na nyoka.

mapendɨ n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

mapengo n. devin; bonganga na koko.

mapi n. sorte d’animaux sauvage; ndenge na nyama na zamba.

mapɨla n. goyavier; nzete ya goyave.

mapinga n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

mapolɨmamamo n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

mapʉ n. clochette; kengele.

grelot; eloko balatisaka mbwa na motambo.

maplɨe n. pigeon vert; pizo.

mapʉepʉe n. ankylostome; nyama na libumu.

mapunga n. riz; loso.

paddy; loso.

riz; loso.

paddy; loso.

mapʉga n. riz; loso. natʉmapunga

masaba n. micro filaire; nyama na miso.

microbe; mikrobe.

insecte; nyama moke.

masadyɨ n. sorte de gale; ndenge na panda.

masakpa Variant: masekpe. adv. près de, vers; penepene. Tuto lɨmʉmasakpa !

masamba n. piment; ketchu. Masamba ko abʉe na blɨ

légume au parfum naturel; kasa ya ketsu.

poivrot; ketsu.

poivron; ketsu.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

masambi n. petites herbes sous les plantes; matiti mike mike nse na banzete.

masángá n. sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

masangayi n. amulette; alisi.

mase n. prix; ntalo. Ko engʉna mase ? olia na mase

vente; koteka.

vente.

masebhu n. allié; moninga.

masengi n. sorte d'igname; ndenge na bisapa.

igname jaune; bisapa motani.

masete n. machette qui sert à creuser; masete mpo na kotimola libulu.

machette; masete.

machette; masete.

machette; likwangola.

machette; masete.

couteau; mbeli.

masi n. courage; mpiko. nadi masi

adj. décisif; mpiko.

maskɨpe adj. près; pene.

adv. proche; pene pene.

alentour; pene pene.

masɨkpe_de Variant: masakpa. pp. vers; penepene. Ma anʉ́ masekpe de tulukpe.

masili n. chanvre; bangi.

chanvre; bangi.

chanvre; bangi.

masindji n. indigène; moto ya bokoko.

masini n. machine; masini.

machine; masini.

machine; masine.

masɨya n. Messie; Masiya.

maso n. maçon; maso. Maso aha ngise gba e na'o sima pɨ́biliki.

maçon; maso.

masogo n. fruit, sorte de; mbuma, ndenge na. Uo ti masogo ne ete me a nde ka mʉe bhandʉ ?

masoi n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

masoyi n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

masʉ n. véhicule; masua. Yi pulu ngele lɨkʉ masʉ gba ngámá.

véhicule; mutuka.

masʉbhʉgʉ n. espèce de rat; ndenge na puku.

sorte de souris; ndenge na puku.

masudha adv. un peu; moke. Djeke masudha !

adj.

masʉgbe n. banane plantain; makemba.

mata v. ajouter, mélanger; -bakisa, -sangisa. Mo omata obongo na sisiti ne bhe na bábádha de !

adv. encore; lisusu.

matá adv. encore,; lisusu. Yesu anɨmata ngago mambi. Yesu amata ago.

matadyɨ n. sorte d'arbre fruitier; ndenge na matonge.

matala n. sorcière; ndoki-mwasi.

matambise n. sorte de chenille incomestible; ndenge na mbinzo baliaka te.

matilitili n. sorte de souris; ndenge na puku.

mato bhʉ́ká yi n. enfant illégitime; mwana manganga.

matobhɨkayi n. parent par alliance; ndeko na boyokani.

étranger; mopaya.

matobhɨ́kɨa n. tir de très près; kobeta eloko pene.

matoko n. sécrétion d'yeux; bosoto ebimaka na miso.

conjonctivite; malali na mpoti.

conjonctivite; malali na miso.

conjonctivite; pasi na miso.

matsandɨ n. sorte de grenouille; ligbololo.

matsanga n. colier; mayaka. Anɨ adyɨ matsanga 'ta ngbʉe.

matsatsamʉla n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

matsetsemʉla n. breuvage vermifuge; kisi na banyama na libumu.

sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

matsiatsia n. féticheur; nganga nkisi.

matsɵdha n. chique; yanzi moke. Matsɵdha, a ko kɵ́ko Uo lɨ ibhʉ udhʉ

sorte d'insectes; ndenge na nyama.

chique adulte; nyanzi moke.

matsɨlo n. globule blanc; mai pembe kobima na pota.

matsɨtsɨkpolo n. sorte de danse; ndenge na mabina.

matsolo n. globule blanc; mai pembe kobima na pota.

matsɵ n. tablette, chaise; tablette, kiti. Matsɵ ko dabhɨ uo dʉepe lɨngo meza.Pl: mátsɵ́.

matubitubi n. espèce de liane; ndenge na singa.

liane spécial pour ligoter le pot de raphia; kamba basalelaka mpo na kokanga nzunguna masanga.

matʉkabetse n. sorte d'étoiles; ndenge na mioto.

matungbulu n. oignon; matungulu. Matungbulu, 'se 'se dʉbhʉ ezʉ ndjɨndjɨ Pl: matungbúlu.

matungudhu n. oignon; matungulu.

matungulu n. poireau; matungulu.

matʉnʉ n. minimisé; ya koatiola.

adj. près; pene.

prép. près; pene.

maubongode n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mautsu n. infection faisant des demageaisons; malali na makolo, esalaka mokosa makasi.

sorte d'insectes; ndenge na nyama mike.

mautsu na bhʉ́bu n. sorte de fibrome; ndenge ya nyama na libumu.

maʉwa n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mavidho lɨpkʉ n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

mavidholɨpkʉ n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

mavutu n. mycoses; mpese.

mayaka n. collier; mayaka.

mayele n. sagesse, intelligence; mayele, bwanya. Abhie, kpala na mayele mene 'tɨngbangbalɨ

mayo n. peignoir; mayo.

demande; bosenga.

prière; mabondeli.

prière; mabondeli.

maziboyi n. banane plantain; makemba.

mazogo n. sorte d'arbre fruitier; ndenge na matonge.

mba v. éclaircir; -monisa polele. Ekpʉ́amba. anɨatsia adʉnamba uo bhʉ́ʉkpʉ

mbadhasʉ n. cour, place publique; lopango. Uo ngadʉbhʉmbadhasʉ

mbagala n. sorte de panier; ndenge na kitunga.

mbaimbai n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mbala n. corne musique, fanfare (clarion) traditionnelle, trompette; liseke. Uo memene mbala ne 'di 'nʉ

sorte de danse de trompête en bois; mabina na ngonga basali na nzete.

trompête en bois; ngonga na nzete.

trompette; ngonga.

mbála n. trompête en corne d'animal; ngonga na maseke na nyama.

mbaladja n. portique, galerie à colonnes; salo. «A adʉne mbaladja bhuluvue.»

mbalandu n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

mbalanga n. fourmi noire; nyama mike efandi na nzete. Lɨsia bhike mʉʉ'ʉ́ mbalanga.

sorte de fourmi noire; ndenge na fumba moindo.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sorte d'arbuste; ndenge na nzete.

sorte de fourmis noires; ndenge na banyama moindo.

mbaligi n. larve de palmier; pose. Mbaligi ko elu ɨnde na zʉmazʉ

Larves; mpose.

asticot; pose.

mbalipa n. colombe; ndenge ya pizo.

mbamba n. roseau; gbaka. Msʉli amata lɨe ne mbamba.

roseau; gbaka.

roseaux; gbaka.

roseau; gbaka.

mbámbá adj. clair; polele.

visible; ya komonana.

n. visible; polele.

Clair; polele.

adj. clair; polele.

adv.

mbana n. tuyau en bambou; tiyo.

mbáná n. tuyeau à roseau pour boir le vin; tiyo ya komela masanga.

mbanda n. croix; ekulusu. U agi Yesu lɨmbanda.

mbangana n. antilope rouge; mbangana.

mbangʉmba n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

mbapu n. gibecière; kitunga na ekela.

sorte de panier; ndenge na kitunga.

sac au dos en feuille de rameaux; kitunga ya kasa ya mbila.

mbasʉ n. jour.au.grand; polele.

adv. visible; polele.

perceptible; polele.

mba_ta v. trahir; -songola. Mandjɨngɨmba takilí o pɨ̀gʉ́de.

mbatande n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mbatsa n. sorte d'arbre; ndenge na zete.

mbe v. rougir, mûrir; sala motane, -tela. A mbe de. A mbé de.

adj. rouge; motane. engʉna mbembe

mbe dipa n. diarrhée jaune due aux vers intestinaux; pulupulu.

mbe doto adj. argile de peinture; mabele na kotia langi na ndako.

mbe kʉ n. au temps des ancêtres; ntango ya bankoko.

mbe 'mʉ n. huile de palme; mafuta na mbila.

huile de palme; mafuta na mbila.

huile rouge; mafuta motani.

mbedhembedhe n. méchanceté, sottises, mal, caprice, farce; yauli. Dhodho, a ko gɨnba. Anɨmene mbedhembedhe naali.

mbele n. sorte de termite; ndenge ne ndonge.

mbelende n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

mbelenguze n. espèce de liane; ndenge na singa.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mbembe n. de même génération; moninga na mbula moko.

pair; moninga na mbula.

génération; moninga.

promotion; moninga.

mbembé n. génération; moninga.

mbene n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

mbengi n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

mbetu n. sorte de poisson; ngolo ya monene.

sorte de poisson; ndenge ya mbisi.

mbeze n. fourmi blanche; ndenge na makakaro. 'Ta mbeze ne tundulu.

mbi n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

mbɨ v. serrer, lier, attacher; -kanga. nambɨkpʉ

mbɨɨ n.

adj. nouveau, maintenant; na sika. Ma akala mbɨɨ ɨnde machete na mbɨɨ. mbɨɨ mbɨɨ ɨnde

mbikpa n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

mbɨla v. connaître, savoir; -yeba. Uo mbɨla siti'z ʉbhʉbu ndaingámá de.

mbili 'he n. cendre de quelque chose; putulu na eloko.

mbili ‘lá n. poussière de produits; kisi ya kobukama.

mbiligbo n. sifler; -beta filele, na'u mbiligbo

Sifflé; fiolola.

mbɨka n. chair; mosuni. 'Ku enʉa tete ne mbɨka.

viande; mosuni.

viande; mosuni.

mbɨma n. sorte de serpent venimeux; ndenge na nyoka.

sorte de serpent; ndenge ya nyoka.

mbilimatsokpa n. sorte de serpent venimeux; ndenge na nyoka.

mbɨnda n. banane plantain; makemba.

mbɨdjombɨdjo adj. moins dur; mwa makasi.

mbindo n. banane plantain; makemba.

mbini n. avantage, bénéfice, résultat; faida. Mbini mbini na kulu ɨnde ne nɨ ?

mbo v. déprécier, dénigrer, diminuer; nyokola. Mʉgambo ma mambo. A ambo te mapunga ɨnde da ?

adv. un peu; mwa. Obhasa mene bha mbo djikidhi kʉme.

peu; moke.

mboli n. domptage; kobokola.

mbolo n. herbes de grande taille de feuille large et de grain purple; ndenge na matiti molai na nkasa monene. Mbolo ngbengbe. Anɨne ogɨba koko. Mbolo ko ulu. Ɨpʉkʉ ma sa naali.

babouin; babala.

mbotɨ n. sorte de couteau; ndenge na mbeli.

mboye adj. petit; mokɛ engʉa mbomboye mboye 'dyɨ

peu; moke.

mboye edyɨ n. jardin; gadi.

mboyo n. sorte de légume; ndenge ya ndunda.

sorte de condiment sauvage; bikela kela ya bilei.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mbu v. oublier, pardonner, ȇ tre en confusion; limbisa, -sala mwa kili kili na moto. Ma ambu lɨengʉ́gba mʉ Ebhe ane ne nambu lɨyi siti 'ngʉ́gba yi.

adj. farine; putulu.

n. farine; fufu.

adj. farine; putulu na eloko.

crevasser; eteni moke.

mbu 'dhu n. gosier; eteni ya misopo ya ndeke.

mbu 'nʉ n. foie; ndoki.

mbudha n. aile; mapapu. Mbudha agbagba ndjandjandja.

mbudhu n. vallée; libulu kati na bangomba.

mbudji n. sorte d' insecte; ndenge ya nyama.

mbu'he n. farine; fufu.

mbɨka n. amas stomatite; panda likolo na lolemo.

maladie de la langue des enfants; malali ya lolemo ya bana mike.

mbukambuka adj. bon à manger; kitoko na kolia.

mbukpɨ n. brouillard; putulu na mbula. Mbukpɨngabala.

mbɨkʉ n. tombe; lilita.

mbula n. tombe; lilita.

tombeau; kunda.

tombeau; kunda.

mbulu n. poitrine; ntólo. Mbulu ma ngake make.

entre côte; panzi.

mbɨlʉ n. angine; anzine.

angine; buto kati na mongongo.

adj. vide; pamba. Mbɨlʉ'kpa dha bhʉgudho de.

mbulumbulu 'kpɨ́ adj. soir; pokwa.

mbɨna n. vipère; nguma. Mbɨna dho bhʉda e.

vipère; mbuma.

mbɨmba n. paillote; payote.

paillote; payote.

paillote; payote.

mbuna n. sorte de fruit sauvage; ndenge na mbuma na zamba.

fruit sauvage; mbuma ya zamba.

mbunga n. espèce d’arbre à fruit comestible; ndenge na nzete.

espèce d’arbre à fruit comestible; ndenge na nzete.

sorte de fruit sauvage; mbuma ya zamba.

mbʉpe n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

mbusu n. cheveux blancs; soki pembe. Mbusu dʉbhʉndjɨogbegbe kpala.

cheveux blancs; suki pembe.

mbʉtʉ n. chagrin; mawa.

mbʉngɵ n. croûte sur la plaie; eteni na miso na pota.

instrument musical; eloko na muziki.

me v. ligoter, lier derrière le dos; -kanga kanga makasi,-kanga maboko na mokongo. Opulusi ame bhʉ'zɨne ekpʉ

cj. que, quand, si, comme ç a; yango. Ma anʉ́me ńnda anʉne mʉ Ma me, "Yaka, malimʉgogo !

mele n. sorte d’animaux sauvages; ndenge na banyama na zamba.

meme n. chèvre; ntaba. Meme ko enʉna kʉtɨPl: omeme.

chèvre ou bouc; taba.

chèvre; ntaba.

mene v. faire; -sala. namene ngeme

n. sorte de poisson sans écailles; mbisi molende. Mene ne sungu na soso. Kʉlɨanɨde.

sorte de poisson; ndenge na mbisi.

sorte de poisson; ndenge ya mbisi.

mene_kpekebhɵ v. disputer, discuter.

metele n. mètre; metre.

mi v. se faire sentir en parlant des épices, brû ler; -tia monana to pilipili, -swa. Ɨ dʉme mʉzʉabʉne a mí bhʉbhɵmʉ mami.

midi n. midi; midi.

milieu du jour; katikati na moi.

mikindolo n. locuste; yalingama.

mikolo n. lance voix; mikro.

mila n. myrrhe. Anɨgo ne mʉgotsi ɨnde u amene e lɨmila bhʉ́dabɨbini ne aloesɨ

mili adj. désert; esika moto azali te.

mili_bɨ n. désert.

miliki n. lait; miliki.

mindja n. arbre utilisé pour soigner les plaies; nzete basalelaka mpo na kobelisa pota.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

miniti n. minute; minite.

misionele n. missionnaire; missionnaire. Anɨ̵nɨ̵naleke engʉ́gba misionele.Pl: He went to prepare something for a missionary..

mita n. tison; eteni na nzete monene. 'O mita djua sa basa.

mita djua n. morceau de bois allumé pour le chauffage; nzete na moto ya kopela.

grume de chauffage; eteni monene na nzete ya kopela.

mita ‘wa n. grand morceau de bois mort; eteni monene na koni.

grume pour le chauffage; eteni monene na nzete bakati mpo na kopelisa na yango moto.

mizo n. arbre servant à la fabrication de mortiers; nzeti basalelaka libuka.

arbre servant à la fabrication de mortiers; nzeti basalelaka libuka.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

mo Variant: mʉ. pro.

adv. alors; boye. A pise nga mo. A mó nɨ ?

moko adv. ainsi, comme ceci; boye. A adʉdʉmoko

mokobho n. vie; kobika.

mondeyi n. royaume; bokonzi. Yesu apa me pɨNicodemo me lɨkpala zu bhʉsiʉnɨna bhisi dʉan lɨú k tʉna Mondeyi gba Ebhe de.

moto n. moto; moto.

mpe cj. et; mpe. Ma atapa a kʉmpe ma atsia atsia 'kpɨ́bhʉBiblia.

mu v. mourir en masse; kufa mingi. Ndʉngʉhana amu.

mʉ v. rire; sekisa. nambʉzo

pp. à, pour; mpo na. Tʉnapunga mʉna.Variant: mo.

pro. tu, toi; yo. Ala mʉndʉje maDyʉgʉ ? Mo ogó mambi.

mu 'te n. gencives; misuni na mino.

mʉbanga n. sorte d’anti-sorcellerie; kisi na komibatela na bondoki.

mʉbele n. sorte de singe; ndenge ya makako.

mʉdele n. modèle; ndenge na eloko.

mʉdheyi n. argile de couleur noire; potopoto na mai na langi motani.

sol noir; mabele moindo.

mʉʉ n. miel; mafuta na nzoi. Oehʉmemene mʉhʉ

mʉFalisai n. pharisien.

mʉfumʉ n. moustache; mandefu milai pembeni na monoko.

moustache; musitasi.

moustache d’une bê te; mandefu ya milai pene na monoko ya nyama.

mʉga n. sorte de légume; ndenge na bilolo ya zamba.

mʉgbala n. libellule; s�tonge. Mʉgbala ngabe engu maka olɨsɨa memene lɨ ko.

sorte d’insecte; ndenge ya nyama.

foudre; kake.

mʉgbálá n. tonnerre, éclaire; nkake. Mʉgbala kʉbha lʉádha ngulu.

mʉgbele n. corde; kamba.

corde pour tirer quelque chose; kamba ya komatisa eloko.

fil pour aligner le plan d’une maison; kamba na kosembolisa na yango ndako.

mʉgbo cj. comme. Eli gba ńʉe dʉnańʉmʉgbo me a kukuo

mugo n. noix de palme mûrs; mbuma na mbila eteli. Lʉngulu mbe nga de, a bala mugo de.

mʉgwe n. péché originel; masumu na ntina. Ńʉmu ka mʉgwe gba ogbi ńʉAdama ne Eva.

mʉkabha n. ceinture; setile.

ceinture; singa na loketo.

mʉkama n. train; 5.8.4.6.

mʉkati n. gâteau; mikate.

mʉkʉlá n. flacon; molangi moke na kisi.

mʉkili n. univers; mokili.

mukina n. accablé; komitungisa.

mʉkina n. souvenir/lamentation; ekaniseli.

lamentation; bileli.

mʉkobho n. sauveur; mobikisi. Ma abhuka Yesu anga a ko Mʉkobho gba okpála.

mʉkongu n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

mʉkpata n. disciple, étudiant; moyekoli. Matayo, a ko sʉka omʉkpata gba Yesu.

mʉkpo n. stick servant à marteler les poisons; nzete babetaka na yango mbisi.

mʉkumba n. ancien; mokumba.

mʉkʉda n. amour; bolingo. Mʉkʉda gba Ebhe ane mane.

charitable; bolingo.

mʉlʉa n. sentinelle; zamu. Mʉlʉa aholo bhʉ'zi.

gardien; mokengeli.

gardien; mokengeli.

muna adj. qui a perdu ses dents; oyo abungisi mino na ye.

mʉndeyi n. gloire; kembo. kʉna mʉndeyi gba Ebhe

bon endroit; esika malamu.

aux bons temps; na ntango makambo ezalaki malamu.

mʉndio n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

sorte de poisson; ndenge ya mbisi.

mʉndja n. sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

mundubi n. arbre utilisé pour soigner les plaies; nzete basalelaka mpo na kobelisa pota.

mʉgala n. sorte d'antilope aquatique; kobe.

singe noir; makako moindo.

mʉganga n. infirmier; monganga.

infirmier; monganga.

mʉgotsi n. encens; malasi.

parfum; malasi.

parfum; malasi.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mʉgulungulu n. murmure; biimaima.

murmure; koimaima.

Murmure; koyimayima.

mʉtʉ n. régime se coupant en deux; moto na mbila oyo ebukani kati kati na biteni mibale.

mʉyama n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

mpʉndja n. instrument pour faire sortir les termites; bisaleli mpo na koluka makakalo.

mpʉnza n. dette; nyongo.

mpe n. prêtre; sango.

prêtre; sango.

mpɨ n. dette; nyongo. Ha mpɨ mʉna. Ma agíe magie ɨdʉme ma nda ahu.

gage; kodefisa.

caution; koboma.

mpɨpiloko n. dernier; ya suka.

dernier; ya suka.

musaa n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

msʉna n. aiguille; tonga. Mɨ susuo ongɨne msʉna lɨdʉkpele o.

msɨgɨ n. sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

msɨyele n. monseigneur; episkopo.

msʉli Variant: soli. n. chaume; esobe. Mʉli amata lɨ ne mbamba. Pl: osòli.

instrument pour faire sortir les termites; bisaleli mpo na koluka makakalo.

chaume; sobe.

pailles; sobe.

msʉlo n. sorte de pêche; ndenge na koloba mbisi.

msʉndo n. balançoire; kamba na kotiela biloko.

fil de conserve; motalaka ya singa.

msʉngolo n. ascaris; asikalisi.

msʉki n. brosse à dent; broso na mina.

msʉlʉ n. sorte de pêche; ndenge na koloba mbisi.

sorte de piège d'attrape poisson; ndenge ya mitambo ya mbisi.

mʉsuno n. leç on; litéya. Mʉsuno ko kpala ɨnde ɨngasuno ehe pɨmɨkʉpata. mʉsuno pɨdjɨnayo

mʉsunu n. chair; nsuni.

mʉtadi n. moutarde.

mʉtangʉla n. somnambule; kolota mpe kosala nini ozali kolota.

quelqu'un qui parle en dormant; kosolola kati na pongi.

qui parle en dormant; moto asololaka na pongi.

plante magique; nzete na mazi.

valium; kisi elalisaka moto pongi makasi mpe elobisaka ye tango wana.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mʉtʉke n. aliment cuit; fufu.

mʉtɨ n. médecin; monganga. Mʉtɨ ko kpala nakobho okpala koko. Mʉtɨ susuo ongsɨne musana lɨdʉkpele o.

mʉtɨndo n. sorte de chapeau; ndenge na ekoti.

mʉtɨti n. vierge; oyo ayebi mobali to mwasi te.

mʉtʉde n. sorte d'arbuste; ndenge na zete moke.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mʉtʉkono n. ? OmʉFalisai di ne omʉsuno na Íɨlɨgba o adʉnadi mʉtʉkono

mʉtsele n. ruisseau; mai moke. Mʉtsele, mʉtsele kɨba 'ngu.

mʉtsɨdjɨ n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

mʉtɨka n. véhicule; masua. Ma aholo mʉtɨka ngama.

mutuma n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

mʉvʉnʉ n. dernier souffle; pema na suka.

mʉyayanɨ n. huellement; boyimi moto.

mʉyou n. fleur de palmier; lombé Mʉyou na ngulu.

mʉzɨgɨ n. arbre, sorte de, qui a ses racines en haut de la terre; nzete, ndenge na, ntina ezali na libanda likolo na mabele. Nadʉmaka mʉzɨgɨ

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

mwasi n. femme; mwasi.

N - n

na pp. pour, de, qui est, en; na, yango. kulu na Polodje maDyʉgo

cj. avec; na. Ya atsia amene na anɨbhʉkʉa, kalanga ndjɨkpa bata.

pro. il, elle; ye. Na adji bhʉgʉdhʉ

na- mrq. infinitif mrq; ko-. nalu ezʉ

na bhʉla adj. visage triste; elongi ya kokangema.

na mʉgʉwe mʉgʉwe adj. extraordinaire; ya koluta.

naa- mrq. prefix des pronons possessif; prefixe de pronoms possessifs. Anɨsia ezɨnaae. A ka ma ne naama.

naagie Vb. repayer; kozongisa.

naali adv. beaucoup; mingi. Heni naali pɨEbhe !

naali.bhelé adv.

naba Vb. chasser; kobeta ndeke to nyama.

tirer; kobeta.

bruyant; namakelele makasi.

fendre; kopasola.

naba dede Vb. manquer le but; kozanga kobeta eloko.

naba lɨ̀ Vb. se déplacer; kolongwa.

naba mbu Vb. écraser; kobukabuka.

naba 'te Vb. sorte de rire; ndenge na koseka.

naba ‘te Vb. tailler les dents; kopapa mino.

naba ‘ti Vb. mettre des écailles tranchantes; kotia banzube ya kopela.

naba ‘wa Vb. fendre le bois morts; kopapa koni.

nababa Vb. morceller; kopapa.

morceler; kopapa.

nababala ka ebha v. pluviner; mbula konoka mokemoke.

nabadha Vb. diluer; konyangwa.

liquéfier; konangwisa.

nabaka Vb. agrandir; kokomisa monene.

ouvrir; kozipola/kofungola.

tendre; kokomisa monene.

élargir; kokomisa monene.

nabala Vb. semer; kolona na kopanza.

parsemer; kobwaka mbuma na bikona.

nabala ‘kpa lɨ‘he Vb. abandonner; kobwaka.

nabambula Vb. frapper; kobeta.

nabbhɨlo kpála Vb. assassiner; koboma moto.

nabe Vb. grossir; konepa.

grossir; konepa.

aiguiser; kopelisa.

aiguiser; kopelisa.

croî̂tre; kokola.

aiguiser par frontement; kopelisa mbeli moko na mosusu.

chasser; kobengana.

nabe ndʉ v. Accroître; kobakisa.

Vb. agrandir; kokomisa monene.

nabe ‘kpa popo Vb. claquer les mains pour une sorte de termites; kobeta maboko mpo na ndenge ya bandonge.

nabe ‘ngu Vb. vider l’eau pour attraper les poissons; kopepa mbisi.

nabedhe Vb. grossissement d’un bébé; kovimba na mwana moke.

nabeke Vb. fermenter; kolamba.

nabele Vb. se pencher en avant; komitia moto na nse.

nabha Vb. ramasser; kopona.

Ramasser; kolokota.

nabha ‘he gba kpála Vb. piller quelqu’ un; konduka biloko na motuna makasi.

nabhakisa v. augmenter; kobakisa.

nabhana lɵ Vb. se dire au revoir; kolakana.

nabhebhendje Vb. briser en petits morceaux; kobuka na eteni moke.

nabhele Vb. grandir; kokola.

croître; kokola.

grandir; kokola.

mûrir; kokemba.

croître; kokola.

nabhete n. fermentation; kobatela masanga mpo ekoma makasi.

Vb. fermenter; kokangisa.

nabhɨ Vb. frapper; kobeta.

battre; kobeta.

battre; kobeta.

frapper; kobeta.

taper; kobeta.

battre; kobeta.

nabhɨbhʉ́tɨ Vb. aplanir la maison; kobeta kati na ndako.

nabhɨlɨ Vb. chercher; koluka.

nabhɨdyɨ Vb. préparer la terre; kobongisa esika na elanga.

nabhɨkange n. sorte de jeu des filles; ndenge ya lisano ya bana basi.

nabhɨkombi Vb. jouer à la musique; kobeta likembe.

nabhɨkuto Vb. démolir; kopanza.

nabhɨnatá frapper encore et encore; kobeta lisusu ns lisusu.

nabhɨ́he Vb. avaler; komela.

nabhike Vb. laisser tomber; kokweisa.

chasser; kobengana.

chasser; kobengana.

nabhike tamba Vb. blaguer; kosakana.

nabhike ‘dhʉ Vb. faire ses premiers pas; kobwaka lokolo mpo na liboso.

avancer au pas; kobwaka lokolo.

nabhike ‘dhʉe Vb. faire ses premiers pas; kotambola mbala na liboso.

nabhili Vb. tuer; koboma.

nabhiti Vb. émousser; kozangisa kopela na mbeli.

nabho Vb. fabriquer; kossala.

sculpter; kobongisa lilingi.

fabriquer; kosala.

fabriquer; kosala.

chasser; kobengana.

nabho bhla Vb. diriger; kokamba.

nabho ‘nʉ Vb. chasser d’un endroit; kobengana nyama.

nabhʉ Vb. inciser; kotobola.

inciser; kotobola.

cuir; kobela.

cuir; kobelisa.

percer; kotuba.

nabhʉgudho Vb. trouer; kotoboka.

nabhʉ́ka Vb. commencer; kobanda.

nabhʉdha Vb. parler avec difficulté; kosolola na matata.

nabhuka Vb. croire; kondima.

croire; kondima.

n. croyance.

nabhkʉ v. affaiblir; kokkomisa pete.

Vb. ramollir; kolembisa.

nabhulu Vb. agrandir; koyeisa monene.

ouvrir; kozipola/kofungola.

faire une ouverture; kotia pepe.

nabhlʉ Vb. Effacer; kosukola.

nabhulu bhʉ́e Vb. s’installer confortablement; kofanda ya kofungwama.

nabhundja Vb. réfléchir; kokanisa.

penser/méditer; kokanisa.

soupçonner; kokanisela.

nabhundu n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

sorte de carpe (court); ndenge na ndakala mokuse.

sorte de tilapia; makoke.

nabhʉgʉ n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

nabhʉgʉbhʉgʉ n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

nabhɵgɵ Vb. mettre un onguent sur le corps; kosala bikelakela.

nabhɵlɵ Vb. tuer; koboma.

tuer; koboma.

assassiner; koboma.

tuer; koboma.

crime; mbeba.

exécuter; koboma.

abattre; koboma.

meurtre; koboma.

assassiner; koboma.

tuer; koboma.

démolir; kopanza.

détruire; kobubuka.

nabhɵlɵlɨ Vb. se suicider; komiboma.

nabɨ Vb. porter; komema.

nabɨka bua adv. nausée; motem kopasana.

nabɨbhɨ Vb. concevoir; komema zemi.

nabɨgʉ Vb. se révolter; kotomboka.

nabɨka Vb. se blesser; kozoka.

nabɨze Vb. boiter; kotengwa.

nabɨla Vb. glorifier; kokumisa.

nabɨle Vb. jeter; kobwaka.

nabiki Vb. attendre; kozela.

nabikidhi Vb. boiter; kotengama.

boiter; kotengama.

nabɨlɨ Vb. noirciir; kokoma moindo.

teindre; kotia langi.

nabɨgɨla Vb. renvoyer; kozongisela bilei o monoko.

faire des renvois; kozongisa bilei na monoko.

roter; kobeula.

nabolo Vb. neutraliser; kokomisa mpio.

abîmer; kobeba.

vin abîmé; masanga ebebi.

naboto Vb. ramollir; kolembisa.

bouillir; kotokisa.

nabu 'dhʉe Vb. s'asseoir confortablement; kofanda malamu.

nabu doto bhʉ́li ezʉ Vb. mettre des ordures sous une plantes; kotia mabele na tina na bikona.

nabu du Vb. exterminer; kosilisa ndambo na.

nabu kiti Vb. mettre des chaises; kotia bakiti.

nabu sa ko 'ndjɨ Vb. créer la peur; kobangisa.

nababuka Vb. voleter; kopimbwapimbwa.

nabubuku 'ngʉ́ V. absoudre; kozipa zipa.

nabudha Vb. palper; koluka na maboko.

tâtonner; kosimbasimba.

palper; kosimbssimba.

nabuka Vb. sa coucher face contre la terre; kolala elongi na nse.

nabʉka Vb. assiéger; kofandela.

nabuku Vb. couvrir de terre; kozipa na mabele.

vb. couvrir; kozipa.

Vb. couvrir; kozipa.

nabuku kuo Vb. couvrir le mort; kozipa ebembe na elamba.

nabuku lɨe Vb. se couvrir; komizipa.

nabʉlʉ Vb. annuler; kozimisa.

effacer; kosukola.

nabʉlʉdjua Vb. éteindre le feu; kozimisa moto.

nabusu Vb. caresser; kobembelisa.

nabʉekpála Vb. soigner une personne; malade.

nada Vb. ouvrir; kozipola/kofungola.

déchirer; kopasola.

nada alialia Vb. bailler; kofungola mongongo na kolemba.

n. bailler; koyoka mpongi.

nada bhʉ́ku v. écarter les jambes de bébé; kofungol makolo na mwana.

nada ká 'kpɨ́ n. lever du jour; kotana ya ntongo.

nadakadha Vb. ouvrir; kozipola/kofungola.

nadamʉ Vb. s'enivrer; kolangwa.

nade Vb. abattre; kokweisa.

couper; kokata.

couper; kokata.

nade bhʉgʉ Vb. récolter les bananes; kolongola makemba na elanga.

nade kpadjɨ Vb. frayer le chemin; kofungola nzela.

nade sungu Vb. tuer les poissons à coup de machette; koboma mbisi na masete.

nade ulu Vb. couper les herbes; kokaata matiti.

nade ‘dhʉ Vb. enlever les débris d’un champ; kokata matiti sima na bilona.

nade ɗɵ adv. accouplement des oiseaux; ndenge ya kolalana ya ndeke.

nadede Vb. picorer; ndenge ya kolia ya ndeke.

tuer à coup de machette; koboma na mbeli.

nadekene Vb. ouvrir en moitié; kofungola moke monoko na ndako.

nadele Vb. piétiner; konyata.

piétiner; konyata.

nadele 'kpa Vb. signer; kotia maboko.

nadha Vb. sucer; kolambola.

sucer; kolambola.

nadha bhʉ́ Vb. dépendre; kotelemela.

nadha lɨ‘ku Vb. attraper par piège; kokangema na mitambo.

nadhaka Vb. mettre côte à côte; kotia penepene.

unir; kosangisa.

nadhapa Vb. lécher; kolambola.

lécher; kolambola.

lécher; kolambola.

nadhapa ne emi Vb. lécher; kolambola.

nadhe Vb. capturer; kokanga na mopepe.

nadhe ‘ka Vb. téter; komela mabele.

nadhedhe Vb. allumer; kopelisa.

s’asseoir de façon stable; kofanda na mwana bebe.

s’asseoir seul; kofanda na bebe.

s’accrocher; kokangana.

s’attacher; kokangana.

nadhdhɨ Vb. publier; kopanza sango.

publier; koloba likambo mpo epesa posa na moto.

nadhkɨa Vb. se cramponner; kotingama.

nadho interr. quand; ntango nini. Na anʉnadho ?

Vb. tirer; kobeta.

nadho kobha Vb. ensorceler; kosala bondoki.

pratiquer la sorcellerie; kosala kindoki.

nadho kpála Vb. piquer quelqu'un; kotuba motu.

nadho lɨe Vb. sauter; kopimbwa.

se lever précipitamment; kotelema mbango.

se déplacer; kolongwa.

nadho lɨkpa Vb. claquer les doigts; kobeta misai.

nadho lɨo Vb. bondir; kopimbwa.

nadho 'bɨ Vb. danser; kobina.

nadho 'kpa e Vb. claquer les doigts; kobeta manzaka.

nadho 'so Vb. remuer la queue; koningisa mokila.

nadholo Vb. marcher; kotambola.

voyager; kotambola.

nadhu Vb. rendre moue; kozangakopela.

devenir mou; kozanga kopela.

n. grenouille; ligborodo.

Vb. émousser; kozangisa kopela na mbeli.

nadhkʉ Vb. se promener; kotomboka.

marcher; kotambola.

nadhgɵ Vb. adorer; kokumisa.

glorifier; kokumisa.

n. publicité; kopanza.

nadhndɵ Vb. rendre bon à manger; kokomisa kitoko mpo na kolia.

nadi Vb. critiquer; kotonga.

nadi epo Vb. payer une amande; kofuta mpo.

nadi gama vb. bégayer; likakama.

nadi kpála Vb. Médire de quelqu'un; kotonga.

nadi mase Vb. négocier; koyokana.

nadi tʉpele Vb. chuchoter; kosolola na londo.

vb. chuchoter; kosolola na mongongo na nse.

nadimba Vb. bouger; koningisa.

secouer; koningisa.

nadingbo n. sorte de mollusque; ndenge na mbembe.

escargot aquatique; mbembe na mai.

sorte d'escargot; ndenge ya mbembe.

nadio Vb. somnoler; kolala likolo na ofandi.

nadiyo Vb. se balancer; kodjembela.

nadjakadha Vb. errer; kotambola.

roder; kongaika.

errer; kongaika.

vagabonder; koangaika.

nadje Vb. sentir; koyoka solo.

nadje botolo Vb. jalouser; koyoka zuwa.

nadje gʉnʉ Vb. ê tre affamé; koyoka nzala.

nadje gʉnʉngu n. avoir soif; koyoka mposa na mai.

nadje lɨ Vb. se négocier; koyokana.

nadje lɨo Vb. se convenir; koyokana.

adv. entente; boyokani.

n. attente; boyokani.

Vb. se convenir; koyokana.

négocier; koyokana.

se mettre d’ accord; koyokana.

réconcilier; koyokana.

négocier un prix; koyokana talo.

se négocier; koyokana.

nadje ndjinga Vb. avoir pitié; koyoka ngolu.

avoir pitié; koyaka ngolu.

nadje tslʉ Vb. avoir peur; koyoka nsomo.

nadje ‘kpɨ́ Vb. écouter; koyoka.

Écouter; koyoka.

nadje ‘se Vb. sentir l’odeur; koyoka solo.

sentir; koyoka solo.

sentir l’odeur; koyoka solo.

nadjeke Vb. attendre; kozela.

nadjele Vb. manger petit à petit; kolia moke moke.

administrer; kokamba.

conduire une pirogue; kotambwisa bwato.

nadjenge Vb. somnoler; kolala likolo na ofandi.

somnoler; kolala na ofandi.

chanceler; kotimba.

nadjepele v. rendre une chose à miniature; kokomisa eloko moke moke.

Vb. ronger petit à petit; kolia moke moke.

nadji Vb. changer/tourner; kopasa.

tourner; kobalusa.

remuer; kopasa.

remuer; kobalusa.

modifier; kobalisa.

nadjɨ Vb. trouer; kotimola.

nadjɨbhokuma/mandjɨngɨbaka Vb. récolter les maniocs/les patates douces/l'igname; kobimisa songo/mabenge/bisapa.

nadji blɨ Vb. faire des va-et-vient; kotatambola.

nadji bua Vb. se repentir; kobongwana.

nadji da o Vb. manoeuvrer; kopasana.

nadji djila Vb. rouler les yeux; kopasa miso.

nadji doto Vb. labourer; kotimola mabele.

nadjɨedyɨ Vb. labourer; kobalusa ,mabele na elanga.

nadjɨlanda Vb. labourer; kobalusa ,mabele na elanga.

nadji lɨe Vb. se mouvoir de gauche à droite; mwana kobaluka.

nadji lɨo Vb. faire un cercle; kopasana kilili.

nadjɨngʉe Vb. être proche; kolingana ya solo.

nadji 'he Vb. tourner quelque chose; kobalusa eloko.

nadji 'ngbʉ Vb. tourner le dos; kopasa mokongo.

nadjia nguwa Vb. exterminer; koboma mpo na kosilisa libata.

nadjɨdha Vb. se déplacer; kolongwa.

nadjidji Vb. malaxer; kopasa.

transacter; kobalusa.

nadjidji 'ngʉ́ Vb. Contredire; kopasapasa maloba na moto.

nadjɨpɨ Vb. chercher; koluka.

nadjo 'ndjɨ Vb. peigner; kosanola.

nadjo 'ndjɨo Vb. se peigner; komisanola.

nado Vb. donner un coup de pied; kobeta na lokolo.

n. filet; kamba na kobombele biloko.

filet; kamba.

filet; kamba.

sorte de pêche; ndenge na koloba mbisi.

filet; monyama.Pl: onado.

nado kandi Vb. jouer au foot; kobenda ndembo.

nado kpála adv. coup de pied; konyata motu na makolo.

n. coup de pied; konyata motu na makolo.

nado lɨe Vb. se déplacer; kolongwa.

nado piga Vb. exterminer; koboma mpo na kosilisa libata.

nado ‘dhʉ Vb. se cogner; kotuta libaku.

nadodhʉ Vb. heurter le pied contre quelque chose; libaku.

nadokodho Vb. ne pas serrer; kokanga makasi te.

nadolɨo Vb. essayer de se déplacer; kosisana.

nadolo Vb. dépecer; kokatakata.

couper en morceau multiple; kokata mike mike.

découper; kokata kata.

morceler; kokata na biteni mike mike.

nadoto Vb. commencer le travail tôt que prévu; koswa na libumu na mwasi mpo na kobota.

nadu Vb. rentrer; kozonga.

nadʉ Vb. éclater; kopasoka.

poignarder; kotobola.

poignarder; kotuba.

rester; kotikala.

vivre; kofanda.

rester; kofanda.

rester; kotikala.

coudre; kotonga.

trouer; kotuba.

percer; kotuba.

vb. se situer, être; kofanda.

Vb. rester; kofanda.

adv. posture; lolenge.

Vb. s’asseoir; kofanda.

rester; kofanda.

trouer; kotobola.

percer; kotobola.

coudre; kotikala.

percer; kotoboka.

nadʉbhʉ́biti n. être dans les nuages; kozala na molili.

nadʉbhʉ́mkʉnda Vb. lier connaissance; koyebana na moto.

nadʉbhʉ́ndɨlɨ Vb. être pauvre; kozala mobola.

nadʉdemu Vb. témoigner; kosangela.

nadʉdjila Vb. crever les yeux; kotobola miso.

nadʉgba kpála Vb. rester chez quelqu' un; kofanda epai na moto.

nadʉkuto Vb. s'asseoir; komifandisa.

nadʉndele Vb. tisser les pailles pour la construction; kosona ndele.

nadʉne badhá bua v. être généreux; kozala motema malamu.

nadʉne bopulu Vb. avoir une dette; kozala na nyongo.

nadʉne djalɨ Vb. être content; kozala na esengo.

nadʉne mɨpɨ Vb. être en dette; kodefa.

nadʉne ndjɨlɨ Vb. être gentil; kozala na koseka.

nadʉne tɨa Vb. avoir de la richesse; kozala na mbongo.

nadʉne ‘he Vb. avoir quelque chose; kozala na eloko.

posséder quelque chose; kozala na eloko.

nadʉne ‘he bhelé Vb. avoir beaucoup de choses; kozala na biloko mingi.

nadʉne ‘he koko Vb. avoir un surplus; kozala na biloko mosusu.

nadʉne ‘he nazʉmazʉ Vb. avoir de quoi à manger; kozala na eloko ya kolia.

nadʉne ‘ndjʉ Vb. être avare; kozala na moimi.

nadʉ́pɨdablɨ v. se tenir assis; kofandela ebonga.

nadʉ́pɨdhʉe Vb. s'asseoir les jambes pliées; kofanda ndenge ya bamusulima.

nadʉɨdi Vb. retard dans les premiers pas; kotambola noki te.

nadɨla Vb. toucher; kosimba.

réveiller; kolamusa.

façon de bouger; lolenge ya koningisa.

toucher; kobandisa.

gêner; kotumola.

nadɨlʉkuto Vb. s'asseoir; kofanda.

nadɨlʉ‘ndjɨ Vb. coiffer au ras; kokitisa suki na nse.

nadɨlʉsa Vb. mourir; kokufa.

nadyɨ Vb. habiller; kolata.

habiller; kolata.

mouliner; konika.

moudre; konika.

aiguiser; kopelisa.

aiguiser; kopelisa.

aplanir; kokomisa moselu.

aiguiser avec une lime; kopelisa na lime.

moudre; konika.

nadyɨbongo Vb. s'habiller; kulata.

nadykɨtʉe 'tɨ Vb. crépir; konika nzoto na ndako na putulu.

nadyɨ'tɨ Vb. crépir la maison; kopakola ndako.

nadydykɨi Vb. secouer; koningisa.

nadykɨi Vb. koningisa.

v. agiter; koningisa.

Vb. agiter; koningisa.

bouger; koningisa.

secouer; koningisa.

nadyngɨ Vb. déstabiliser; kotumola.

nadyudyo Vb. pousser; kopusa.

nadyudyo kalanʉ Vb. pousser en avant; kopusa liboso.

nadyudyo lɨe Vb. s’approcher; kopusana.

se déplacer; kolongwa.

nadyuku Vb. devenir très vieux; kokola ya koleka.

nadɵ n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

na'e v. soustraire; kolongola.

Vb. lever; kotombola.

enlever; kolongola.

na'e lɨe Vb. se déplacer; kolongwa.

na'e ne nayipa oehe Vb. déplacer et changer les choses; kolongola mpe kobalisa biloko.

na'e nguwa moissonner; kolongola mbuma na elanga.

na'e susu écailler; kolongola sala.

na'e té v. diminuer; koongola.

na'e'e mase Vb. hausser le prix; kobakisa talo.

na'e'eʉ Vb. humer; kotombola tombola zolo.

nafuta Vb. paiement; kofuta.

nafɨɵ Vb. pincer; kofina.

presser; kofinya.

essorer; kofina.

nafɨɵ‘dje Vb. presser l’oreille; kofina litoi.

naga Vb. entourer; kozinga.

naga angboklɨ Vb. croiser les jambes; kotia lokolo likolo na mosusu.

naga 'dhʉe angboklɨ Vb. se croiser les jambes; kokunza makolo.

naga ‘ndjɨ Vb. scarifier rituellement; kobongisa mutu.

nagala Vb. coucher en courbant d’un chien; ndenge ya kokunzana ya mbwa.

courber; kokunza.

tourner; kobaluka.

nagama ‘ngʉ́ Vb. parler; kosolola.

parler; kosolola.

faire la cour; kosololisa mwasi.

faire un rapport sur la mort; kosolola likamba ya kufa.

vb. parler; kosolola.

nagapa Vb. servir; kokabola.

distribuer; kokabola.

n. distribution; kokabola.

Vb. distribuer; kokabola.

nagasa n. insecte aquatique; nyama na mai.

nagba djila Vb. fermer les yeux; kokanga miso.

nagba ‘bhɵ Vb. fermer la bouche; kokanga monoko.

nagbagba Vb. emballer; kokanga liboke.

nagbagbala Vb. brûler de façon moins intensive; kozika makasi te.

br¥ler légèrement; kozikisa likolo likolo.

nagbala Vb. br¥ler les poils; kotumba suki.

nagbe Vb. déraciner; kobimisa tina.

vieillir; kokoma paka.

vieillir; kokoma mobange.

produire; kobimisa.

piquer; kobimisa.

vieillir; kokoma mobange.

sortir; kobimisa.

sortir de; kobimisa na.

retirer de; kobimisa na.

retirer; kobimisa.

nagbe bhayiki Vb. discuter; kosala tembe.

nagbe bhokuma/mandjɨng/baka Vb. récolter les maniocs/les patates douces/l’igname; kobimisa songo/mabenge/bisapa.

nagbe bongo Vb. se déshabiller; kobimisa bilamba.

nagbe foto n. photographier; kokanga foto.

nagbe ka Vb. sevrer; kotika komelisa.

nagbe koko Vb. enlever la peau; kolongola poso.

nagbe kpeke ‘ndjɨ Vb. révolter; kotomboka.

nagbe lɨ Vb. se retirer; kobima.

nagbe lɨɨ Vb. adopter une loi; kotelemisa mobeko.

nagbe nglʉpandɨ Vb. préparer le raphia pour extraction; kobimisa kingo na masanga.

nagbe sungu Vb. pê cher; koloba mbisi.

nagbe tɨ Vb. produire la richesse; kobimisa mosolo.

nagbe ‘ka Vb. sevrer; kotika komela.

nagbe ‘ngʉ́ Vb. susciter une affaire; kobimisa likambo.

nagbe ‘te Vb. enlever les dents; kolongola mino.

nagbe ‘to e Vb. perdre espoir; kobungisa elikya.

nagbe ‘ʉ Vb. kobimisa nzoi.

nagbegbe Vb. libérer; kokangola.

adv. libérer; kokangola.

nagbegbele lɨ Vb. se détendre; kominyolisa.

nagbeke lɨ Vb. marcher avec difficulté; kotambola na kobanga.

nagbele Vb. inhaler; kobenda pema.

aspirer; kobenda.

boire; komela.

traîner; kobenda.

tirer; kobenda.

nagbele lɨ Vb. s’étirer; komibenda.

ramper; kobendana na libumu.

se relaxer; kominyolisa.

nagbele ‘dje kpála Vb. avertir; kokebisa.

nagbele ‘ka Vb. téter; komela mabele.

nagbele ‘ngʉ Vb. siester; kolala moke.

nagbele ‘ngʉ́ Vb. Tirailler; kobenda makambo.

nagbene Vb. secourir; kowela moto.

nagbenge Vb. amaigrir; kokonda.

maigrir; kokonda.

perdre sa masse; kokonda.

nagbi Vb. frissonner; kolenga.

trembler; kolenga.

ravir; kobotola.

vibrer; koningana.

nagbɨ Vb. tresser; kolita.

tresser; kolita.

tisser; kosona.

nagbi ulu Vb. déraciner les herbes; kobimisa matiti.

nagbida Vb. s'en aller; kokende.

nagbite Vb. condamner; kokanga.

attacher; kokanga.

boucler; kokanga.

attacher; kokanga.

fixer; kokanga.

nagbite eka Vb. panser; kobongisa pota.

nagbo Vb. couper; kokata.

vb. décortiquer; kobuka poso.

Vb. écorcer; kolongola poso.

décortiquer; kobuka.

fendre; kopapa.

hâcher; kopasola.

écraser; kobuka.

nagbo bhʉ Vb. séparer; kokabola.

partager; kokabola.

v. diviser; kokabola.

nagbo bua e Vb. être sur le point de mourir; kozela kokufa.

nagbo lʉe Vb. se coucher tendrement; kolala na bozindo.

nagbo ndjombe Vb. plaisanter; kosakana.

nagbo ndula Vb. couper les sticks pour la construction; kokata nzete na ndako.

nagbo pala adv. clore des oeufs; kototla makeyi.

nagbo 'dje Vb. prêter l'oreille; kotia matoyi.

nagbo 'wa Vb. fendre le bois mort; kopasola koni.

couper les bois morts; kopapa koni.

nagbobhʉ Vb. diviser; kokabola.

séparer; kokabola.

diviser les gens; kokabolisa batu.

nagbodho n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

nagbogbo bhʉ'he Vb. partager quelque chose; kokabola biloko.

nagboko n. vainqueur; kolonga.

nagbolo Vb. espacer; kolalisa na esika monene.

nagbolo pɨ́labɨ Vb. s'installer confortablement; kofandela ebonga yo moko.

nagbongbolo 'ngʉ́ Vb. ridiculiser; komona pamba.

nagbongolo Vb. disperser/éparpiller; kopanzana.

nagbota Vb. mettre à l’envers; kobalusa godi.

nagbʉda Vb. ronfler; kotoka.

nagbʉga Vb. parler ou chanter à l’unisson; koloba to konzemba elongo.

nagbʉgbʉta Vb. rendre trapus au pluriel; kokomisa mokuse mpo na bomingi.

nagbulu n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

nagblʉ v. piquer une crise; kobwakama na malali.

Vb. arracher; kobikisa.

ravir; kobotola.

extorquer; kobotola.

prendre par force ravir; kobotola na makasi.

nagbʉgbʉ Vb. se lever précipitamment; kolongola na mbango.

nagbʉta Vb. rendre trapus; kokomisa mokuse.

nagbɵ Vb. crier fortement; koganga makasi.

aboyer; konganga.

aboyer; koganga ya mbwa.

nage Vb. jeter un coup d’oeil; kobwaka liso.

nagedhe Vb. se tenir sur ses bouts de doigts; kotelemela songe na misai na mokolo.

s’allonger au moyen de pointe de ses pieds; kotelemela songe na misai.

nagɨ Vb. suspendre; kokanga likolo mpo ekaoka.

suspendre; kokanga likolo.

pendre; kokanga likolo.

nagɨnglʉ Vb. pendre; kokanga kingo.

n. pendre; komikanga kingo.

Vb. se pendre; kokanga kingo.

nagɨo Vb. espérer; kotia elikia.

nagɨto e Vb. compter sur; kotia elikya.

nagɨngbʉtɨ Vb. couvrir le toit d’une maison; kozipa mokongo na ndako.

nagie Vb. faire la diarrhée; kolekisa.

faire la diarrhée; kolekisa.

répondre; koyanola.

rembourser; kozongisa.

rendre; kozongisa.

rendre; kozongisa.

faire la diarrhée; kolekisa.

renvoyer; kobengana.

remettre; kobengana.

nagie bhʉ́da Vb. remplacer; kokombola.

nagie lɨe Vb. rentrer; kozonga.

nagie ngtʉe Vb. dysenterie; kolekisa makila.

nagie ‘he Vb. faire la diarrhée; kosala pulupulu.

faire la diarrhée; kolekisa.

nagie dɵ Vb. répudier; kobengana.

nagie ‘ngʉ́abhʉ́piga Vb. retirer une plainte; kozongisa likambo na libota.

nagɨi Vb. ne pas bien tenir; kosimba malamu te.

nagɨlo Vb. marcher sur la pointe de ses pieds; kotambola na songe na misai.

nagili n. abstinence après le décès de son conjoint; komikangisa sima na liwa na mwasi to mobali.

nagɨ Vb. chercher quelque chose; koluka biloko.

chercher; koluka.

diriger; koluka.

nagɨguo ‘ngʉ Vb. faire la paix; koluka kimia.

nagɨ‘ngʉ́ Vb. Provoquer/provocation; kotumola makambo.

nagɨ‘ngʉ́lɨ‘ngʉ́ Vb. enquê ter; kolukaluka.

nagiliwa Vb. jeûner; koboya kolia.

nagisila 'lɨ vb. donner un nom; kopesa kombo.

nago de Vb. venir près de; koya pene.

nago ne Vb. amener; koya na.

nagolo Vb. tailler; kopapa.

tailler en pointe; kopelisa.

hâ cher; kopasola.

nagʉ Vb. Combattre; kobundisa.

nagʉeka Vb. panser; kobongisa pota.

nagʉgbele Vb. se battre; kobunda.

nagu holo Vb. courir; kokima.

nagʉholo Vb. courir; kokima.

nagʉ'lɨ vb. donner un nom; kopesa kombo.

nagʉktʉe Vb. se baigner; kosukola mayi.

nagʉ́gʉ Vb. combattre; kobunda.

nagʉ́ngbe Vb. pê cher; koloba.

pê cher; koloba.

pê cher; koloba mbisi.

nagʉ Vb. gronder pour décourager; koima moto.

naguba Vb. traiter une maladie; kopesa nkisi.

soigner; kopesa nkisi.

nagʉmʉ Vb. fracturer; kobukana.

v. casser; kobukabuka.

Vb. s’effondrer; kobubukana.

détruire; kobubuka.

nagʉmʉdjɨga Vb. briser des brindilles pour le chauffage; kobukabuka koni mike mike.

nagkʉ Vb. trembler; kolenga.

tremblement; kolenga.

nagulu Vb. traverser; kokatisa.

traverser; kokatisa.

naglʉ Vb. ronfler; konguluma.

hurler; konguluma.

nagmʉ Vb. casser; kobukana.

n. fracture; kobukana.

Vb. décamper; kolongwa esika.

briser; kobuka.

décamper; kolongola.

déménager; kolongwa na esika.

casser; kobuka.

adv. être cassé; kobukana.

Vb. fracturer; kobukana.

briser; kobukana.

nagʉndadha Vb. récolter les mais; kobuka masangu.

nagʉnlli Vb. enfreindre la loi; kobuka mobeko.

nagʉnllɨ Vb. enfreindre la loi; kobuka mobeko.

nagʉnʉglʉ Vb. tuer en brisant le cou; koboma na kobuka kingo.

nagʉnpandɨ Vb. écimer le raphia; kobuka masanga.

nagʉnʉ́tɨ Vb. cambrioler; kobuka ndako.

nagʉnʉ́ngbʉ́tɨ Vb. couvrir le toit (avec les chaumes); kozipa ndako na soli.

naguo Vb. se reposer; kopema.

diminuer; kokita.

se reposer; kopema.

se reposer; komipemisa.

se reposer; kopema.

récréer; kopemisa.

se reposer; kopema.

n. repos.

nagʉwa Vb. gronder pour décourager; koima.

naha Vb. épouser; kobala.

donner; kopesa.

prendre; kokamata.

engager; kozwa.

apporter; komema.

naha angu Vb. venir en aide; kosunga.

vaincre; kolonga.

naha dablɨ Vb. prendre un siège; kozwa esika.

donner un siège; kopesa esika.

naha elá Vb. traiter une maladie; kopesa nkisi.

naha 'gʉ Vb. attaquer; kobundisa.

naha 'lɨ vb. donner un nom; kopesa kombo.

naha llɨ Vb. conseiller; kopesa toli.

adopter une loi; kotelemisa mobeko.

naha ĺɨlɨ Vb. éduquer; kolakisa.

naha mpɨ Vb. avoir une dette; kozala na nyngo.

naha ‘gʉ Vb. attaquer; kobundisa.

naha ‘ka Vb. donner le sein; komelisa.

allaiter; komelisa mabele.

naha `kpa o vb. se donner la main; kopesa lopoko.

nahakɨa Vb. marcher; kotambola.

naholo Vb. saisir; kosimba.

arrê ter; kokanga.

condamner; kokanga.

attraper; kokanga.

attraper; kokanga.

tenir; kosimba.

naholo ewo Vb. venir au secours; kosunga.

naholo kulu Vb. masser; kosisimba esika mokua ezali kosala mpasi.

nahonia Vb. se révolter; kotomboka.

nahopo n. manger; kolia.

Vb. manger; kolia.

na'ɨ Vb. courtiser; kobenga.

appeler; kobenga.

convoquer; kobianga.

appeler; kobianga.

na'ɨ'ɨ Vb. alerter; kobenga.

na'ɨsingɨɨ Vb. uriner; kosuba.

uriner; kosuba.

uriner; kosuba.

uriner; kosuba.

uriner; kosuba.

naɨla Vb. absoudre; kozipa zipa.

na'ɨlɨ‘to Vb. distraire; kobosana.

na'ɨlɨ‘to e Vb. renoncer à une demande; kobosana likambo.

na'ɨlɨ‘to o Vb. oublier; kobosana.

naka Vb. coiffer; kokatasuki.

naka sundjo Vb. coiffer; kokata suki.

tondre; kokata suki na.

naka ‘ndjɨ Vb. coiffer; kokata suki.

nakaka lɛ Vb. s’approcher; kopusana.

se déplacer; kolongwa.

nakala Vb. acheter; kosomba.

sécher; kokaoka.

acheter; kosomba.

payer; kosomba.

rémunérer; kosomba.

acheter; kosomba.

essorer des aliments; kokausa bilei.

nakala ne ngte Vb. au prix du sang; kosomba na makila.

nakala ‘he Vb. faire un achat; kosomba biliko.

nakalinga Vb. griller; kokalinga.

nakama Vb. embrasser; kowamba.

nakasa etɨ Vb. tresser les murs d’une maison; kokanga kpanga na ndako.

nakasia Vb. éternuer; kokiswa.

éternuer; kokiswa.

nakatsia Vb. éternuer; kokata zolo.

nake n. douleur; koluma.

nakenge Vb. espionner; kotalatala.

n. entrer sans faire le bruit; kokota na makelele te.

Vb. faire attention à ses pas; kopeta.

roder; kopeta.

r£der; kopeta.

naki n. sorte de piège; ndenge na moteko.

nakɨ n. aujourd'hui; lelo. Nakɨne'kpɨ́kulu bhuluvue.

nakɨka n. admiration. U abedhe ne nangamba, di ne nakɨka.

nakikiliki Vb. supplier; kobondela.

nakikiliki lɨo Vb. plaider; kolelela.

nakina Vb. se souvenir; kokanisa.

nakita Vb. s’agenouiller; kofukama.

nakita lɨpkʉe Vb. s’agenouiller; kofanda mabolongo.

nakita lɨpkʉo Vb. s’agenouiller; kofanda na mabolongo.

nakiti Vb. attraper; kokanga.

nako tns. passé lointain, avant hier; ntango eleki. Ma akʉda nako anɨne bhobua ma hana.

Vb. tousser; kokosola.

cueillir; kobuka.

cueillir; kokata.

Cueillir; kokata.

v. compter; kotanga.

n. depuis; mokolo eleki.

Vb. cueillir; kokata.

nako dhʉlʉkpadhi Vb. monder les feuilles de maniocs; kosambola.

nako ekpá Vb. cueillir les feuilles; kokata kasa.

cueillir les feuilles; kokata kasa.

nako kóko Vb. kokeswa; 1.1.3.3.1.

nako kpadhi/kawa Vb. récolter les feuilles de maniocs le café; kobuka pondu/kafe.

nako pɨ́ Vb. dominer sur; kokanza.

nakobho Vb. guérir; kobika.

sauver; kobikisa.

nakobho bhʉ́dabɨbini n. vivre avec d’autre personne; kobika elongo.

nakobho lɨ Vb. se sauver; komibikisa.

nakodho Vb. couper; kokata.

couper; kokata.

couper; kokata.

couper; kokata.

nakodho bua Vb. mourir; kokufa.

nakodho ka ngɨe Vb. arrêt de règle; kosila na makila.

nakodho mapunga/kʉdjʉ Vb. récolter le paddy/les sésames; kokata loso/sungba5.2.5.

nakodho ndende Vb. se faire polygame; kobala basi mingi.

nakodho ndula Vb. couper les sticks pour la construction; kokata nzete na ndako.

nakodho ngɨʉ Vb. exécuter; kokata kingo.

décapiter; kokata kingo.

égorger; kokata kingo.

nakodho silika Vb. jurer; kolaka.

nakodho ‘kṕɨ adv. passant; moleki.

Vb. passer; koleka.

nakodho ‘na ndɨ Vb. couper le cordon ombilical; kokata kitufu.

nakokodho Vb. couper en morceaux; kokata kata.

nakolo Vb. arriver; kokoma.

nakopo djila Vb. cligner les yeux; kobeta miso.

nakoto Vb. apparaître; kobima.

sortir; sortir de sa cachette; kobima; kobima na esika obombanaki.

nakoto ka bua Vb. rendre l’âme; kozongisa motema.

nakoto lie Vb. découvrir; kobimela.

nakoto ne Vb. sortir avec les autres; kobima na bausu.

nakpa Vb. chauffer; kokoma moto.

chauffer; koyeisa moto.

v. chauffer; kokomisa moto.

nakpaga Vb. fermenter; kogaga.

nakpaka Vb. façon de manger des rongeurs; ndenge ya kolia ya baesende.

nakpakala Vb. gratter; kokpera.

gratter; koyakola.

nakpakala lio Vb. se gratter; kokperana.

nakpakua Vb. marcher sur ses pieds et mains; kobendana.

nakpata Vb. apprendre; koyekola.

suivre; kolanda.

suivre; kolanda.

nakpata ‘ngʉ́lɨ‘ngʉ́ Vb. examiner; komanyola.

nakpe v. fuir; kokima.

Vb. fuir; kokima.

fuir; kokima.

fuir; kokima.

nakpele Vb. éplucher; kolongola poso.

tondre; kokpera suki.

râper; kokpela.

éplucher; kolongola poso.

gratter; kokpera.

gratter; kokpera.

polir; kokpela.

nakpele ulu Vb. sarcler; kolongola matiti.

nakpesele Vb. se glisser; koselimwa.

nakpi Vb. mourir; kokufa.

mourir; kokufa.

mourir; kokufa.

mourir; kokufa.

n. mort.

nakpɨkpa Vb. loouer avec des gestes de la main; kokumisa.

nakplɨ Vb. fermenter; kogaga.

nakpiliga Vb. frotter; konika.

se brosser; kominika.

frotter; konika.

frotter; konika.

nakpina Vb. refroidir; kokoma pio.

nakpo n. abondance; bomengo.

Vb. s'enrichir; kozwa.

attacher; kotonga.

joindre; kolongisa.

nakpo djua Vb. allumer un feu; kopeliosa moto.

nakpo ka kulu Vb. reliure de fracture; kosila na mpasi ya kobukana.

nakpo ku Vb. dresser un après l'autre; kotanda moko sima na mosusu.

arranger; kotanda.

nakpo pandɨ Vb. attacher la vase pour cueillir la boisson; kotia nzungu nse na masanga.

nakpokpo ku kulu Vb. planifier; kotandisa mosala.

nakpokpo 'ngʉ́ vb. raconter; kosolola.

nakplʉga Vb. frotter; konika.

nakpɵdhɵ Vb. avoir la langue difficile; kosolola namatata.

remuer; kopota.

nakpʉa bɨ Vb. façon de manger d'éléphant; ndenge ya kolia ya nzoku.

nakpʉsɵ Vb. assembler; kosangisa.

rassembler; kosangisa.

v. ajouter; kobakisa.

Vb. mettre quelque chose dans; kotia eloko mosusu kati na.

rassembler; kosanganisa.

naku Vb. cracher; kobwaka mosoto na monoko.

nakʉ Vb. élever; kobokola.

nourrir; koleisa.

élever; kobokola.

élever; kobokola.

élever.

naku mangbele n. sorte de jeu; ndenge ya lisano.

nakʉongsɨ Vb. élever les enfants; kokolisa bana.

naku 'gba Vb. pleurer; kolela.

pleurer; kolela.

naku 'gbá Vb. pleurer; kolela.

naku 'he Vb. cracher; kobwaka eloko na monoko.

naku 'ngu Vb. toast fait à la fin d'un repas; elaka sima na losambo.

nakʉ́ngʉ Vb. aggraver une affaire; kogedisa makambo.

nakʉ Vb. babiller; kobanda kosolola.

barbouiller; kosolola na mwana moke.

nakubha Vb. manger avec excès; kolia koleka ndelo.

naklʉ Vb. égrainer; kolongola mbuma na nzete.

maigrir; kokonda.

maigrir; kokonda.

égrainer; kokanyola.

égrainer; kolongola mbuma na nzete.

arracher; kokanyola.

maigrir; kokonda.

maigrir; kokonda.

cueillir; kokata.

nakʉda Vb. s'accoupler; kosibana.

vouloir; kolinga.

s’accoupler; ndenge ya kolalana ya banyama.

nakuo Vb. amasser; kolokota.

nettoyer; kopangusa.

essuyer; kopangwisa.

ramasser; konduka.

nakuo labhu Vb. passer l’anus; kopangusa masoko.

nakuo tabhu Vb. se notoyer après avoir déféqué; kopangusa masoko.

nakuo tsá ‘dyɨ Vb. ramasser les branches sur un champ; konduka banzete likolo na elanga.

nakʉwa Vb. balbutier; komeka kosolola.

nakʉwa ká ‘hi ‘ngʉ adv. période de gestation d’une poule; eleko ya kotia makeyi ya nsoso mwasi.

nakɵ Vb. diminuer; kokita.

piétiner; konyata.

descendre; kokita.

descendre; kokita.

descendre; kokita.

baisser; kokitisa.

descendre; kokita.

nakɵbhʉ́ Vb. sauter de; kokita longwa na.

nakɵbua e Vb. apaiser; kokitisa motema.

nakɵkuto Vb. descendre; kokita.

nakɵlɨo Vb. se retrouver; kokutana.

croiser; kokutana.

rencontrer; kokutana.

adv. les chemins de deux personnes se croisent.

nakɵmase Vb. baisser le prix; kokitisa talo.

nakɵmboli Vb. comprendre; kososola.

atteindre le but; kokoma na suka.

nakɵmboli de Vb. manquer le but; kozanga kokoma na suka.

nakɵngbili bua Vb. être conscient; kozala na boyebi.

nakɵnglɨa Vb. larmoyer; kobimisa mai na miso.

Larmoyer; kobimisa mpisoli.

nala Vb. dormir; kolala.

dormir; kolala.

dormir; kolala.

nala nglʉla Vb. dormir en ronflant; kolala na konguluma.

nale Vb. apprendre; koyekola.

goûter; komeka.

suffire; kokoka.

n. tentation.

nale ‘zʉ Vb. goûter; komeka bilei.

naleke Vb. arranger; kobongisa.

enterrer; kokunda.

enterrer; kokunda.

orner; kobongisa.

corriger; kobongisa.

arranger; kotanda.

réserver; kobomba.

naleke lɨo Vb. s’embellir; komibongisa.

naleke ‘he n. épargner; kobomba.

naleke ‘tɨ Vb. arranger la maison; kobongisa ndako.

nali Vb. gémir; kolela makasi.

gémir; kolela na mpasi.

pousser; kopusa.

gémir; komilelalela.

nalɨ Vb. discipliner; kotelemisa.

comprendre; kososola.

corriger; kosembola.

pénétrer; kokota.

redresser; kotelemisa.

nalɨlɨe Vb. se redresser; komitelemisa.

nalɨsʉda Vb. pénétrer; kokota kati.

nali ‘tsi Vb. chanter; koyemba.

nalila Vb. veiller; kokengela.

garder; kobatela.

v. garder; kobatela.

Vb. prendre soin; kobatela.

garder; kobatela.

garder; kobatela.

nalila lɨe Vb. se réservé; komibatela mpo na koloba likambo.

nalila nedhɨga n. ponctualité; kobatela ngonga.

nalila onʉ Vb. pâturer; kobatela bibwele.

nalɨɨ Vb. discipliner; kotelemisa.

redresser; kosembola.

se faufiler; kokotakota.

nalinda Vb. noyer; kozinda.

nalinda ka epe v. disparition de la lune; kozinda na sanza.

nalɨwa Vb. occuper; kozwa.

réserver; kobomba.

nalo Vb. ramasser; kolokota.

choisir; kopona.

Ramasser; kolokota.

ramasser; kopona.

ramasser; kopona.

ramasser; kopona.

nalo ‘bhɵ Vb. se chamailler; koswana.

nalo ‘he Vb. ramasser; kopona.

nalo ‘ngʉ́ Vb. bavarder; kosolola mingi.

nalolo n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

naloto Vb. rê ver; kolota.

rê ver; kolota.

nalu Vb. semer; kolona.

planter; kolona.

semer; kolona.

nalʉ Vb. préparer; kolamba.

préparer; kolamba.

préparer; kolamba.

ê tre débout; kotelema.

se tenir débout; koteleme.

s’ arreter; kotelema.

préparer; kolamba.

se tenir débout; kotelema na makolo.

se mettre débout; kotelema.

tenir; kotelema.

nalʉlɨ‘dhʉe bini Vb. rester sur une jambe.

nalʉlɨ‘ngbʉ Vb. défendre; kotlemela.

nalʉlɨe v. ê tre appuyé contre quelque chose; komitelemisa na eloko.

nalʉngbingbili Vb. se tenir droit; kotelema semba.

nalʉpandɨ Vb. distiller l’alcool; kolamba masanga.

nalʉ́pɨ Vb. insister; kotelemela.

nalʉpkpála Vb. défendre quelqu'un; kotelemela moto.

nalu 'dyɨ Vb. cultiver; kolona.

nalʉ'zʉ Vb. préparer; kolamba.

naluka Vb. s'éloigner; kokende mosika.

naluko ulu Vb. déraciner; kobimisa matiti.

naluko zidhenge n. récolter des arachides; kobimisa nguba.

nalungo 'tɨ Vb. piqueter une maison; kotia nzete na ndako.

namba v. fortifier; kokembisa.

namba bhɨa Vb. diriger; kotambolisa.

namba lɵ Vb. entrer dans; kokotela.

namba ta Vb. trahir; kokaba.

dévoiler; kolakisa.

namba ta e Vb. se dévoiler; komilakisa.

nambe Vb. rougir; kokoma motani.

nambe bhʉ́ndjɨ Vb. reprocher; kopamela.

reprocher; kopamela.

nambekudha djila Vb. tourner les paupières des yeux; kobalusa poso na miso.

nambɨa Vb. savoir; koyeba.

atteindre le but; kokoma na suka.

nambɨa lɨ Vb. se conna¢tre; koyebana.

nambɨa ta'nǵʉ Vb. saisir le sens; koyeba tina na likambo.

nambo Vb. diminuer; koomisa moke.

namboye Vb. devenir petit; kokoma moke.

nambu Vb. excuser; kolimbisa.

pardonner; kolimbisa.

nambu lɨ Vb. excuser; kolimbisa.

nambu lɨ'ngʉ́ n. oublie; kobosana.

nambu 'ngʉ́ Vb. se tromper; komikosa.

nambʉdha Vb. palper; kosimbasimba.

namena kulu Vb. travailler; kosala mosala.

namene Vb. faire; kosala.

faire; kosala.

manipuler/faire; kosala.

namene ange Vb. tirer attention; kokeba.

namene kali Vb. escroquer; kosala eskrokeri.

namene kpekebhɵ Vb. discuter; kosala tembe.

namene kulu Vb. travailler; kosala mosala.

namene lɨkúlú Vb. profiter; kosala mpo na litomba.

namene ngeme Vb. jouer; kosakana.

namene wandja Vb. commettre l’adultère; kosala ekobo.

namʉ Vb. ricaner; koseka.

namʉzo Vb. rire; koseka.

namuku n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

Nana nom. ancê tre lointain de clan Manana; koko na libota Manana. Gba Nana ngʉeta de.Pl: omaNana.

nana bhɨa Vb. avoir mine triste; kokanga elongi.

nandala Vb. fatiguer; kolemba.

fatiguer; kolemba.

nandala ‘kpa lɵ Vb. se rendre; komikaba.

nandapa Vb. devenir fade; kozanga elengi.

nandele Vb. rassasier; kotonda.

piétiner; konyata.

nandhɨbhɨlɨ Vb. ê tre en voie de disparaître; komonana mpenza te.

nandɨ Vb. rendre un membre du corps sèche; kokondisa eteni ya nzoto.

nandɨbhɨlɨ Vb. manquer; kozanga.

nandja Vb. cro¢tre; kokola.

nandjakadha Vb. user; kosalela.

nandje Vb. jaunissement; ebandeli ya kobila.

nandjɨ Vb. boire; komela.

boire; komela.

nandjɨpandɨ Vb. boire le vin; komela masanga.

nandjɨ‘ka Vb. téter; komela mabele.

téter; komela mabele.

nandjili Vb. mourir; kokufa.

mourir; kokufa.

nandjlɨ n. sorte de chenille; ndenge na mbinzo.

nandjɨ ngu Vb. boire de l’eau; ndenge ya komela mayi.

nandjo Vb. enfreindre; kozanga kotosa.

nandjondjo Vb. devenir fort; kokoma makasi.

nandjʉlʉ adj. dépérissement; kosila na nzoto.

Vb. exterminer; koboma mpo na kosilisa libata.

nandongbaɨ Vb. manger avec excès; kolia koleka ndelo.

nandulu Vb. écourter; kokomisa mokuse.

rabattre; kokitisa.

nandleo Vb. rassasier; kotonda.

nane Vb. moucher; kobimisa.

v. dépasser; koleka.

Vb. doubler; koleka.

nane bhoʉe Vb. se moucher; kobimisa eloko na zolo.

nane ‘ʉ Vb. faire sortir par le nez; kobimisa.

naneke Vb. manquer; kozanga.

nangadha Vb. déambuler; koangaika.

flâner; koyengayenga.

nangamba Vb. s’étonner; kokamwa.

n. étonnement. U abedhe ne nangamba, di ne nakaɨka.

nangba n. pilier de la maison; loboko na ndako.

pilier de la maison; nzete esimbi mokongo na ndako.

nangbɨ Vb. exciter; koyoka mposa na kokutana mwasi na mobali.

exciter; kotomboka na soka to lobolo.

nangbikima Vb. manger; kolia.

avaler à vitesse; kodunda.

nangbilima Vb. manger avec excès; kolia koleka ndelo.

nangbɨigɨ Vb. être confus; kobulungana.

nangbo Vb. se pavaner; kotelema na lolendo.

nangbodho n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

sorte de poisson; ndenge na mbisi.

nangbuka Vb. manger beaucoup; kolia mingi.

engloutir; komelamela.

nangɨ Vb. occuper; kozwa.

nangaɨ Vb. être dans la disette; kozanga.

nangingima Vb. marcher avec difficulté; kotambola na kobanga.

nangtɨa Vb. mourir; kokufa.

Disparaître; kobunga.

échapper; kolimwa.

dispara¢tre; kolimwa ya libota.

nangtɨa ka bua Vb. s’évanouir; kobungisa makanisi.

nangongobita Vb. incendier; kozikisa.

nangu 'zʉ Vb. manger beaucoup; kolia mingi.

nangulu Vb. murmurer; koimaima.

Murmurer; koyimayima.

nangulumba Vb. grogner; konguluma lokola nyama.

Hurler; kongoloma.

nangumba Vb. s 'incliner; kongunzama.

nanguvo Vb. étouffer; kofubala.

nani Vb. fermer; kokanga.

clore; kokanga.

bloquer; kokanga.

nanɨ adv. autrefois; na kala. Nanɨkalanʉbhʉnedhɨga na egʉu adʉaholo obalise naali.

nani ka 'bhɵ Vb. être dans le coma; kokangema na monoko.

nani ká 'bhɵ Vb. être à l'article de la mort; kozela kokufa.

nani kobho Vb. construire un barrage sur l'eau; kokanga mayi.

nanika ngʉe Vb. embryonner; kozwa zemi.

nanu Vb. plier; kokunza.

plier; kokunza.

nanʉ Vb. voyager; kosala mobembo.

nanʉkɨa Vb. déféquer; kosumba.

déféquer; kosumba.

nanu lɨo Vb. se courber; kokunzana.

nanu lɨpkʉ Vb. plier le genou; kokunza mabolongo.

nanʉnagɨ Vb. aller chercher; kokende koluka.

aller chercher; kokende koluka.

nanʉnatsia Vb. rendre visite; kokende kotala moto.

nanʉnʉ Vb. mordre; koswa.

mordre; kosua.

mordre; kosua.

nanʉsa Vb. inhaler; kunosa.

flairer; konusa.

nanvgɨvgɨ n. insect, sorte de; nyama moke.

nanvʉ Vb. sucer; kolambola.

sucer; kolambola.

nanvʉ́ka Vb. téter; komela mabele.

nanvʉvʉ Vb. façon de manger de pangolin ou sauve-souris; ndenge ya kolia ya longembo.

nanzimba Vb. renverser; kopasa.

na'o Vb. ajouter; kobakisa.

v. ajouter; kobakisa.

Vb. cesser; kotika.

laisser; kotika.

déposer; kotia.

quitter; kotika.

poser; kotia.

na'o bua e abhɨ́lɨ́ v. avoir hâ te; kotia motema likolo.

na'o dhɨdhɨlɨ'ngʉ́ Vb. trancher une affaire; kotelemisa likambo.

na'o guo 'ngʉ́ Vb. tranquilliser; kotia kimia.

na'o ka 'he Vb. laisser quelque chose; kotika likambo moko.

na'o kpɨ Vb. mettre à part; kotia pembeni.

na'o kulu Vb. abandonner le travail; kotika mosala.

na'o kuto Vb. ostraciser; kofandisa.

na'o lɨku Vb. placer; kotia.

na'o lɨngo Vb. mettre à c£té; kotia pene na.

na'o mase Vb. fixer un prix; kotia talo.

na'o pɨ́ v. augmenter; kobakisa.

na'o to Vb. espérer; kotia elikia.

na'o 'to e Vb. compter sur; kotia elikya.

na'o 'gʉ́ Vb. réprimer; kopalela.

na'o 'he Vb. élever; kobokola.

na'o 'ka Vb. cesser de prendre le lait maternel; kotika mabele.

sevrer; kotika komelisa.

na'o 'ka bhʉ́bhɵ Vb. allaiter; komelisa mabele.

na'o 'kpa Vb. prendre rendez-vous; kotia elaka.

prendre rendez-vous; kotia elaka.

signer; kotia maboko.

na'o 'mʉ Vb. oindre; kotia mafuta.

na'o 'nʉ Vb. élever; kobokolo bibwele.

na'olo Vb. ramper; kobendana na masoko.

ramper; kobendana mabolongo.

griller; kokalinga.

griller; kokalinga.

ramper; kobendana na mabele.

na'olo ndjangu Vb. se tra¢ner sur les genoux; kobendana na mabolongo.

napa Vb. étaler; kotanda.

vb. dire; koloba.

napa etɨ Vb. faire le plan de la maison; kosala plan na ndako.

napa eu Vb. Mentir; koloba lokuta.

napa ku Vb. dresser latéralement; kotia na molongo.

aligner; kotanda.

napa suta ‘ngʉ́ n. témoignage; kotatola na tina na.

napadha ‘ngʉ́ Vb. plaisanter; komona pamba.

napaka Vb. coincer; kokangisa.

napaka etɨ Vb. serrer les murs de la maison; kokangisa efelo na ndako.

napana Vb. montrer; kolakisa.

napandjala Vb. disperser/éparpiller; kopanzana.

répandre; kopanza.

briser en morceaux; kobukana bukana.

démolir; kopanza.

détruire; kobubuka.

napapa Vb. publier; koloba polele.

napapa 'dhʉe Vb. s’asseoir confortablement; kofanda malamu.

nape Vb. vaner; kopepa.

n. nappe; nape.

Vb. vanner; kopepa.

s’enrichir; koluka kokoma mozwi.

v. souffler; kopepa.

Vb. exiler; kobombama.

se cacher; kobombana.

nape djua Vb. vanter le feu; kopepa moto.

nape kulu Vb. soin de fracture; kopepa esika moto abukani na moto.

nape mbudha Vb. faire le mouvement de survoler; kopepa mapapu.

napele Vb. ensorceler; koloka.

Ensorceler; koloka.

ensorceler; koloka.

napengele Vb. aller de c£té; kokende pembeni.

napepe Vb. se cacher; kobombana.

napi Vb. rafiner; kofina.

napima Vb. prendre la température; kopima.

faire le plan; kotanda botongi ndako.

mesurer; kopima.

napite Vb. tromper; kokosa.

napite lɨo Vb. se tromper; komikosa.

napo Vb. balayer; kokomba.

balayer; kokomba.

grouper; kosanganisa.

niveler; kosanganisa.

rassembler; kosanganisa.

réunir; kosanganisa.

napo bhɨla Vb. réunir; kosangisa.

ratisser; kokongola.

napo blɨ Vb. balayer; kokomba.

napo 'gʉ́ v. mener une guerre; kobundisa.

napo tɨa Vb. accumuler la richesse; kokongola mosolo.

napobhɨla Vb. rassembler; kosangisa.

napolo Vb. rendre pointue; kopelisa.

tailler; kobongisa.

tailler en pointe; kopelisa.

napolo ndula Vb. tailler les sticks pour la construction; kobongisa nzete mpo na ndako.

tailler les sticks pour la construction; kobongisa nzete mpo na ndako.

napopo Vb. caresser; kobembelisa.

napʉ Vb. fracturer; kobukana.

n. entorse; koyigana.

Vb. offrir; kokaba.

offrir; kokaba.

faire livrer; kokaba.

gaspiller; kobebisa.

luxation; kobukana.

contusion; kokaba.

napʉngbanga Vb. Trahir; kokaba moto.

trahir; kokaba.

trahir; koteka.

napulu Vb. masser; kopakola.

oindre; kopakola.

épousseter; kopupula.

épousseter; kolongola biloko moke moke.

naplʉ Vb. tordre; kokunza.

tordre; kolinga.

napulu kʉte Vb. imbiber; kopakola.

napulu mʉgotsi Vb. parfumer; kopakola parfe.

naplʉsundjo Vb. tresser les cheveux; kolita suki.

napulu ‘mʉ Vb. consacrer par onction; kopakolama.

napulukusu Vb. être dans l’état de dépression; kozala kati na makanisi.

nappʉ Vb. remettre à quelqu’ un; kokabela moto.

napkɵhɵ Vb. collectionner; kokongola.

masser; kokongola.

tasser; kokongola.

napkɵhɵbhlʉ Vb. rassembler; kokongola.

nasa Vb. avoir des demageaisons; kowasa.

entourer; kozinga.

n. banane séchée; makemba ya kokausa.

Vb. aiguiser; kopelisa.

aiguiser; kopelisa.

aiguiser sur l’enclume; kopelisa likolo na ebende.

entourer; kozinga.

nasá n. cosette de banane; tela oyo bakausi yango.

nasa ndende Vb. se faire polygame; kobala basi mingi.

nase Vb. puiser; kotoka.

épouser une femme pour quelqu’un; kobalisa moto.

nase ‘lá Vb. instiller; kotangisa kisi.

nasege Vb. avoir embonpoint; konepa.

nasegele Vb. décliner; kolalisa.

pencher; komilalisa.

naseke Vb. coucher; kolalisa.

naseke ka ‘kpɨ́ Vb. faire jour; kobanda kotanisa tongo.

naseke ká ‘kpɨ́ n. lever du jour; kotana ya ntongo.

nasende Vb. lisser; kokomisa moselu.

nasendele Vb. glisser; koselimwa.

glisser; koselimwa.

trébucher; koselimwa.

nasendele ‘tɨ Vb. crépir la maison; konika nzoto na ndako.

nasɨ Vb. s’accoupler; kosibana.

coucher; kolala.

passer la nuit; kolala.

s’accoupler; ndenge ya kolalana ya banyama.

nasi dɨka Vb. déféquer; kosumba.

nasi dipa Vb. déféquer; kosumba.

déféquer; kosumba.

déféquer; kosumba.

déféquer; kosumba.

nasi ka engu n. inondation; mpela.

nasɨkuo Vb. tomber malade; kobela.

nasɨkɨtɨ Vb. habiter; kofanda mbola.

habiter; kofanda mboka.

nasɨkuto Vb. se coucher; kolala.

se coucher; kolala na mbeto.

nasɨlɨo Vb. s’accoupler; kolalana.

nasɨmangagalɨ Vb. se coucher en dressant les pieds; kolala na kotelemisa makolo.

nasɨne kɨbaka Vb. se coucher en regardant vers le haut; kolala elongi likolo.

nasɨne ‘bu e Vb. coucher à plat ventre; kolalela libumu.

se coucher à plat ventre; kolala na libumu.

nasi pala adv. pondre des oeufs; kotia makeyi.

nasia Vb. recevoir; kozwa.

nasia dablɨ Vb. prendre siège; kozwa esika.

nasia kuo Vb. être affecté de maladie; kozwa malali.

nasia ‘la Vb. faire un traitement; kozwa nkisi.

nasidha Vb. éplucher; kolongola poso.

déchirer; kopasola.

éplucher; kolongola poso.

déchirer; kopasola.

nasika ka ‘bu n. sorte de ascite; ndenge ya malali ya kovimbisa libumu.

nasike Vb. éplucher; kolongola poso.

épulcher; kopalola.

éplucher; kolongola poso.

nasili Vb. manger en chiche; kolia na komipimela.

manger tout en rongeant; kolia mike mike.

nasili ndjinga Vb. jurer; kolaka.

jurer; kolaka.

nasɨlɨsundjo Vb. friser les cheveux; kolalisa suki.

nasisidha Vb. façon de manger des animaux féroces; ndenge ya kolia na ntambo.

nasiti Vb. abimer; kobeba.

barbouiller; kobebisa.

nasolo Vb. se décrocher; komitika.

nasu Vb. étaler au soleil; kotanda na moi.

nasʉ Vb. frapper; kobeta.

frapper; kobeta.

éclater; kopasoka.

frapper; kobeta.

frapper; kobeta.

frapper; kobeta.

v. briller; kongenga na moi.

briller; kongenga.

Vb. briller; kongenga.

frapper; kobeta motu.

nasu ke Vb. sécher au feu ou au soleil; kokausa na moto to moi.

nasʉ'ndjɨ Vb. frapper la tête; kobeta motu.

nasʉ'ngbʉtɨ Vb. construire le toit; kokanga mokongo na ndako.

nasʉ'tɨ Vb. kokanga nzoto na ndako.

kokanga nzoto na ndako.

nasugula Vb. s'incliner; kokunzama.

nasʉla Vb. crier; koganga.

vb. crier; koganga.

nasulogo Vb. arriver au terme de son ardeur de briller; kosukisa bopeli.

nasʉlʉ Vb. serrer; kokangisa.

attacher; kokanga.

plisser; kokangisa.

nasuno Vb. montrer; kolakisa.

instruire; kotangisa.

montrer; kolakisa.

montrer; kolakisa.

pointer; kolakisa.

n. enseignement.

nasuno kpála Vb. présenter quelqu'un; kolakisa moto.

nasuno lɨe Vb. se présenter; komilakisa.

n. se présenter; komilakisa yo moko.

nasuo Vb. piquer; kotuba tonga.

nasuo 'tɨ Vb. piqueter la maison; kotuba nzete na ndako.

nasusu Vb. sécher; kokaokisa.

nasʉla Vb. crier; koganga.

nata Vb. disperser/éparpiller; kopanzana.

natagba Vb. contaminer; kozwa to kokaba mpasi.

natakusa Vb. assommer; koboma.

natambedha Vb. palper; kosimbasimba.

caresser; kosimbasimba bebu.

natana Vb. palper; koluka na maboko.

faire le toucher; kosimbasimba.

toucher; komama.

palper; kosimba.

natanga vb. lire; kotanga.

natangala Vb. essorer des aliments; kokausa bilei.

natapa Vb. partir; kokende.

partir; kokende.

natata Vb. pardonner; kolimbisa.

nateka lɨo Vb. se pencher contre quelque chose; komilalisa na eloko moko.

nateke Vb. piéger; kopeta.

piéger; kopeta moteko.

appuyer; kotengama.

nateke kpála Vb. piéger quelqu'un; kotiela moto moteko.

nateke lɨe Vb. se pencher en arrière; komilalisa na mokongo na nzoto na eloko.

nateke 'kú Vb. piéger; kopeta moteko.

nateteke Vb. aider; kosunga.

secourir; kosunga.

nati Vb. éplucher; kolongola poso.

peler; kopalola.

éplucher; kolongola poso.

natɨ Vb. tomber; kokweya.

tomber; kokweya.

avoir le rapport sexuel; kosibana.

perdre; kokweya.

tomber; kokweya.

tomber; kokweya.

natɨakango Vb. nager; kowagia.

natɨbhʉ́ɨdhʉ Vb. tomber aux genoux; kokwela motu na makolo.

natɨbhʉ́dje Vb. tomber dans l’oreille; kokweya na matoyi.

natɨ'gʉ́ Vb. attaquer; kopesa etumba.

natɨka ela v. coucher du soleil; kokweya na moi.

natɨlɵ Vb. s’accoupler; kolalana.

natɨne ‘la Vb. s’endormir; kolala mpongi.

natɨ‘fo Vb. roser; kododa.

natɨ‘gʉ Vb. attaquer; kobundisa.

natɨ‘pɨnganga adj. prostitué; kindumba.

natɨ‘ti nganga adj. prostituée; kindumba.

natɨ Vb. soigner; kopesa kisi.

traiter une maladie; kopesa nkisi.

soigner; kopesa kisi.

natiga Vb. éjaculer; kosopa mai na mobali.

saupoudrer; kosopa na nzoto kati na mwasi.

natigala Vb. rester; kotikala.

natili Vb. écraser; konika.

tordre; kosukota.

natlɨ Vb. remuer; kobandana.

bouger; kobandana.

natili ‘zʉ Vb. manger beaucoup; kolia mingi.

natiliba Vb. crépir; kokomisa moselu.

frotter; konika.

natiliba tabhue Vb. se netoyer au sol après avoir déféqué; kopangusa masoko na mabele.

natima Vb. envoyer; kotinda.

envoyer; kotinda.

natima ngali vb. communiquer; kotinda maloba.

natɨya Vb. soigner; kopesa nkisi.

nato Vb. introduire; kokotisa.

investir; kobomba.

épargner; kobomba.

introduire; kokotisa.

filer; kopeta.

introduire; kokotisa.

nato bhʉ́ká Vb. insérer; kokotisa kati na.

nato bhɨa Vb. diriger; kokamba.

nato biti Vb. être dans les nuages; kozala na molili.

nato bongo Vb. s'habiller; kulata.

nato djua Vb. mettre le feu; kotia moto.

nato edyɨ Vb. porter dans le bras; komema na nzembe.

nato guo 'ngʉ́ Vb. pacifier; kokotisa kimia.

nato magbanda Vb. pêcher; koloba mbisi.

nato mbolo Vb. ridiculiser; komona pamba.

nato pkɨa 'tɨ Vb. faire la construction de pignon d'une maison; kotonga eteni na efelo na ndako.

construire l'enduit extérieur en feuilles; kotonga eteni na mokongo na ndako.

nato tɨa Vb. encaisser de l'argent; kokotisa mosolo.

encaisser la richesse; kokotisa mosolo.

nato 'kpa sakobhɵ Vb. s'accouder à quelque chose; kotia maboko na litama.

nato 'zʉbhʉ́bhɵ Vb. nourrir; koleisa.

natobhɨa vb. projeter sa voix; kotinda mongongo.

natoholo bhʉ́dhu Vb. chasser; kobengana.

natoko Vb. louer; kosanzola.

louer; kokumisa.

natolo Vb. lasser; kolemba.

parler trop; makelele mingi.

natsambala Vb. disperser/éparpiller; kopanzana.

natse Vb. divorcer; kokabwana ya mwasi mpe mobali.

refuser; koboya.

natse 'ka Vb. sevrer; kotika komela mabele.

natse kulu Vb. démissionner; koboya mosala.

natse 'kpa Vb. céder; kotika.

natse 'kpa lɨ Vb. mettre en liberté; kokangola.

natse 'kpa lɨkpála Vb. libérer quelqu'un; kotika moto.

natse 'kpa lɨ'he Vb. laisser tomber; kotika mpo ekweya.

laisser; kotika.

natsemele Vb. réduire en petits morceaux; kokata mike mike.

briser en petits morceaux; kobuka na eteni moke.

natsi Vb. brûler; kozika.

briller; kopela.

natsia Vb. regarder; kotala.

braquer; kotala.

natsia taso v. prendre la tension; kotala tasio.

natsia ‘kṕɨ Vb. regarder; kotala.

administrer; kobatela.

administrer; kokamba.

natsɨkɨdhɨ Vb. chatouiller; kosekisa.

natsɨndjɨ Vb. vendre; kotekisa.

commercer; koteka.

natsɨndjɨ‘he Vb. marchander; koteka biloko.

marchander; koteka biloko.

natsɨngbʉa Vb. faire la grève; kotomboka kotika mosala.

faire la grève; koboya mosala.

natsɨsa Vb. s’accroupir; kofandela makolo.

natsogbolo Vb. agiter à l’aide d’un stick; kotumola na nzete.

natsolo Vb. couper; kokata.

couper en morceau multiple; kokata mike mike.

couper; kokata.

natsondjolo Vb. évader; kokima.

natsulu Vb. kozika.

br¥ler/consumer; kozikisa.

brûler; kozikisa.

natsulu makala Vb. faire du charbon; kotumba makala.

natsulu ndjekedhe djua Vb. faire du charbon; kotumba makala.

natsuo ‘té Vb. Lutter; kobunda.

natʉ Vb. moudre; kotuta.

piler.

broyer; kobuka buka.

boxer; kotuta mabutu.

piler.

cogner.

piler.

racler.

cogner.

battre; kobeta.

moudre; konika.

natʉbongo Vb. lessiver; kosukola.

presser les habits; kotuta bilamba.

natʉkʉsa Vb. provoquer; kotumola.

natʉlɨe Vb. se heurter; kotutana na eloko.

natʉlɨpkʉe Vb. s’agenouiller; kofanda mabolongo.

natʉmambili Vb. jurer; kolaka.

natu nʉ‘he Vb. concentrer; kokoma lotoba.

natʉpedjɵ Vb. maudire; kolapisa.

natʉsilika Vb. jurer; kolaka.

natʉsusu écailler; kolongola sala.

Vb. enlever les plumes; kolongola kunza.

natʉ'ue Vb. crier par malheur; koganga na mawa.

crier; koganga.

natuko Vb. verser; kosopa.

v. verser; kosopa.

Vb. renverser; kosopa.

saupoudrer; kosopa.

natuko ‘kpá e Vb. se tenir nonchalamment; kotelema na mpiko te.

natuko ‘ngu ṕɨzʉ Vb. arroser le champ; kosopa mai likolo na bilona.

natukp ká e Vb. se tenir nonchalamment; kotelema na mpiko te.

natulu Vb. écraser; konika.

broyer; konika.

natʉlʉ Vb. lancer; kobwaka.

viser; kobwaka.

lapider; kobeta.

natʉlʉndula Vb. enfoncer les sticks; kozindisa nzete na ndako.

natʉlʉ‘tɨ Vb. mettre la boue à la maison; kobeta potopoto na ndako.

natuluba Vb. konika mpo na kolonagola mbuma.

fouler; konika mpo na kolonagola mbuma.

écraser; konika.

natʉmba Vb. rouler; kopusa.

pousser; kopusa.

renverser; kopasa.

renverser; kopasa.

pousser; kopusa.

natʉnʉ Vb. pointer; kotia.

cibler; kotia.

natʉlɨpkʉ Vb. s’engenouiller; kobeta mabolongo.

natutuko Vb. mettre par terre; kosopa na nse.

nau Vb. apercevoir; komona.

découvrir; komona.

trouver; kozwa.

na'u Vb. rassasier; kotonda.

rassasier; kotonda.

gonfler; kovimba na masanga.

naʉ n. royaume.

Vb. gouverner; kokonza.

régner; kokonza.

na'ʉ Vb. grimper; komata.

monter; komata.

galoper; komata.

monter; komata.

monter; komata.

na'ʉdjila Vb. ouvrir les yeux; kofungola miso.

na'u ekpʉ Vb. tordre; kolinga singa.

na'u lɵ Vb. se concentrer; komingangisa.

s’appuyer; komisimbela mpo na kotelema.

na'u mbiligbo Vb. siffler; kobeta sifele.

Siffler; kofiolola.

nau ngtɨe régler; komona makila (mpo na basi).

v. régler; komona makila (mpo na basi).

adv. période de gestation d’une bê te; eleko ya komona makila mpo ya nyama.

na'ʉ ‘bhɵ Vb. ouvrir la bouche; kofungola monoko.

nau ‘kṕɨ Vb. voir; komona.

na'ulu Vb. souffler; kopelisa.

sauter; kopimbwa.

sauter/se lever précipitamment; kotelema mbalakaka.

se déplacer; kolongwa.

s’envoler; kopimbwa.

souffler; kopema.

na'ʉlʉ Vb. devenir sèche; kokaoka.

v. sécher; kokausa.

na'ʉlʉka djila Vb. manquer de sommeil; kozanga mpongi.

na'ulu ka pandɨ Vb. vin abîmé; masanga ebebi.

na'ʉlʉka tanglʉ Vb. avoir soif; koyoka mposa na mai.

naʉmba Vb. mettre un onguent sur le corps; kosala bikelakela.

naʉpa Vb. déchirer/fendre; kopapa.

opérer; kopasola.

dévierger; kolala na mbala na liboso mpo na mwasi.

morceler; kopapa.

fendre; kopapa.

hâcher; kopasola.

fêler; kopasola.

n. déchirure; kopasuka.

naʉpa palangɨ Vb. exploiter le bois; kopasola mbao.

natʉ Vb. rechauffer; koyeisa moto.

réchauffer; kotsamusa.

na'u'u Vb. gonfler; kovimbavimba.

na'u'ulu Vb. bondir; kopimbwa.

naʉpa Vb. rainurer; kokomisa na banzoloko.

nauwa Vb. rendre mauvis de goût; kokomisa mabe.

nava Vb. couper; kokata.

Couper; kokata.

couper; kokata.

couper en morceau multiple; kokata mike mike.

nava masambi Vb. couper les petites herbes sous les plantes; kokata matiti mike mike nse na bazete.

nava ndjolo Vb. jalonner; kokata nzela na elanga.

nava ndula Vb. couper les sticks pour la construction; kokata nzete na ndako.

nave Vb. frotter; konika.

navodho Vb. échapper; kolimwa.

sortir à pas furtifs; kolimwa.

navomua Vb. reprendre conscience; kofungola elongi.

navongolo Vb. diminuer de masse; kokita nzoto.

navu ka ‘bhɵ Vb. symptôme de la faim; elembo na nzala.

navkʉ Vb. décamper; kolongola.

navlʉ Vb. laver; kosukola.

nettoyer; kosukola.

nettoyer/laver/baigner/se laver; kosukola.

ramasser en mettant dans la bouche; konduka na monoko libela.

navlʉbhʉ́bhɵ Vb. rincer; kosukola.

navlʉbongo Vb. nettoyer les vêtements; kosukola bilamba.

navlʉkuo Vb. laver le mort; kosukula ebembe.

navlʉlabhu Vb. se notoyer (avec de l’eau) après avoir déféqué; kosukola masoko.

navlʉlė Vb. se laver; kosukola.

navlʉlȯ Vb. se laver; komisukola.

navlʉmapunga Vb. récolter le paddy; kolongola loso na elanga.

navlʉsani Vb. faire la vaisselle; kosukola sani.

navlʉ‘dje Vb. nettoyer l’oreille; kosukola litoi.

navlʉ‘te Vb. arranger après avoir aiguisé; kobongisa mbeli sima na bopelisi.

navɵ Vb. gratter; kokpera.

navtɵ Vb. pincer; kofina.

diminuer la taille; kotata mpo ekoma mokuse.

nawa Vb. crier fortement; koganga makasi.

nawa lė Vb. défendre; kokengela.

nawo Vb. respirer; kopema.

respirer; kopema.

respirer; kopema.

enterrer; kokunda.

v. cacher; kobomba.

Vb. conserver; kobomba.

conserver; kobomba.

cacher; kobomba.

cacher; kobomba.

exiler; kobombama.

cacher; kobomba.

nawo ngʉ Vb. discrétion; kobomba makambo.

nawo ‘he Vb. épargner; kobomba.

nawo ‘ngʉ́ Vb. cacher ou garder quelque chose en cœur; kobomba makambo na motema.

nawolo Vb. grandir; koyeisa monene.

naya n. prix; lifuti.

Vb. chauffer; kokomisa moto.

couvrir un espace.

nayadha Vb. échapper; kolimwa.

se déplacer; kolongwa.

nayaka Vb. apaiser; kokomisa popolo.

nayaka lɨo Vb. déféquer; kosumba.

nayala Vb. haïr; koina.

contester; koboya.

nayama Vb. sortir à pas furtifs; kolimwa.

nayangala Vb. mourir; kokufa.

se déplacer; kolongwa.

nayangba Vb. disperser/éparpiller; kopanzana.

nayaya Vb. absoudre; kozipa zipa.

hurler; koyimayima.

naye Vb. écrire; kokoma.

vb. écrire; kokoma.

Vb. gratter; kokpera.

flotter; kotsola.

naye balʉa Vb. écrire; kokoma mokanda.

naye edyɨ Vb. apprêter un terrain pour la culture; kobongisa esika mpo na kolona.

naye tele Vb. dessiner; kosala dese.

colorer; kotia langi.

naye ‘dyɨ Vb. préparer la terre; kobongisa esika na elanga.

naye ‘ka Vb. façon de chercher la nourriture d’une poule; ndenge ya kolukela biloko ya nsoso.

naye ‘zʉ Vb. manger en triant; kolia na kopona pona.

nayedhe Vb. grignoter; kozwa moke.

nayege Vb. tamiser; koyengeta.

nayele Vb. fermenter; kotsatsa.

coller; kozipa.

nayenge Vb. somnoler; kolala moke.

nayete Vb. hacher; kokatakata.

tailler; kotana mokemoke.

tailler; kokata mitu.

nayete ngʉe Vb. être affectueux; kozala na bolingo.

nayete pandɨ Vb. tirer la boisson; kokata masanga.

nayi vb. saluer; kopesa mbote.

Vb. demander/interroger; kotuna.

nayi ko n. bâtard; mwana manganga.

nayie Vb. se déplacer; kolongola.

quitter; kolongwa.

quitter; kolongwa.

quitter; kobongwa.

nayie bhɨla Vb. se lever; kotelema.

nayie bhɨ́la Vb. se lever; kotelema.

nayie bhɨ́lá Vb. se mettre débout; kotelema.

se lever; kotelema.

se lever; kotelema.

nayiki Vb. lancer; kobwaka.

construire; kotonga.

viser; kobuaka.

naykɨɨdje Vb. remuer l’oreille; koningisa litoi.

naykɨlɨe Vb. se secouer; komininingisa.

nayiki ‘tɨ Vb. construire; kotonga ndako.

nayikpokpo Vb. avoir des paupières tombantes; koyoka mpongi makasi.

nayipa Vb. échanger; kobalisa.

troquer; kobalisa.

échanger; kobalisa.

troquer; kobalisa.

changer; kobalisa.

nayiyi Vb. interviewer; kotunatuna.

nayylɨa Vb. soulager; kolendisa.

nayo Vb. demander; kosenga.

prier; kobondela.

prier; kobondela.

n. prier; kobondela.

nayo mambu Vb. demander pardon; kosenga bolimbisi.

nayo ‘he Vb. mendier; kosenga.

nayoko Vb. bercer; kopekisa.

reprocher; 3.7.5.

étouffer; kopekisa.

naze ka kɨpala v. sortie des étoiles; kobima na sanza.

nazege Vb. grossir; koya monene.

nazɨ Vb. enterrer; kokunda.

enterrer; kokunda.
enterrer; kokunda.

nazɨdjila Vb. regarder fixement; kotala na bokebi.

nazɨgba Vb. préparer en paquet; kolamba na liboke.

nazi 'he Vb. voler; koyiba.

nazɨ‘gʉ́ Vb. ê tre en colère; kosilika ya nyama.

nazi ‘he Vb. Voler; koyiba.

voler; koyiba.

nazɨ‘ti Vb. pê cher; koluka mbisi.

nazɨa Vb. accepter; koyamba.

ê tre d’ accord; kondima likambo.

répondre; kondima.

admettre; kondima.

nazɨa ‘ngʉ́ Vb. témoigner; kotatola.

nazie Vb. vomir; kosanza.

vomir; kosanza.
vomir; kosanza.
vomir; kosanza.
vomir; kosanza.

nazie kuto Vb. déborder; kotonda koleka ndelo.

naziga Vb. torcher/éclairer/surveiller; kongengela.

contrô ler au moyen de la lumière; kotala na muinda.

naziki Vb. sangloter; kolela makasi.

respirer pour la première fois; kopema na mwanw mpo na mbala na yambo.

vb. hésiter; kosutukela.

nazɨɨ Vb. enterrer; kokunda.

nazu n. naissance.

Vb. accoucher; kobota.

naître; kobotama.

accoucher; kobota.

vb. na¢tre; kobotama.

Vb. naître/mettre bas; kobota.

nazʉ n. manger; kolia.

Vb. avoir de colique; koswa.

v. consommer; kolia.

nazʉka bhʉ́bu n. maux de ventre; pasi na libuma.

nazʉtɨa Vb. détourner l’argent; kolia mbongo.

nazʉ‘he Vb. manger; kolia.

manger; kolia.

manger; kolia bilei.

nazuku Vb. ressusciter; kosekwa.

ressusciter; kosekwa.

n. résurrection.

nazɨkʉ Vb. se réveiller; kolamuka.

se réveiller; kolamuka.

na’ɨ n. appeler; kobenga.

ndai n. frère ou soeur, nom pour un enfant d'oncle paternel où d'une tante maternelle; ndeko, nkombo na mwana na ndeko mobali na tata, to mwana na ndeko mwasi na mama. Ndai ko kpala ɨnde u azu yi ne e, edyɨbini ne ehi bini.Pl: ondaise.

frère; ndeko.

fraternité; bondeko.

camarade; moninga.

ndai na ktɨ n. voisin; ndeko ne lopango.

ndai_na_ɵdɵ n. soeur.

ndaki n. route; nzela na motocar. Yi akoto lɨndaki yi atsia agbite ?

ndakɨ n. boulevard; balabala monene.

route; balabala.

ndala v. fatiguer; -lemba. Eya ndala lɨ'te e de.

n. fatigue; bolembo.

enfant/fils; mwana.

cousin(e)/neveu (nièce); noko.

fatigue; kolemba.

fatigue; bolembu.

fatigue; kolemba.

ndambʉ adj. une partie de; eteni na.

ndanda ‘ngʉ n. mauvaise affaire; likambo mabe.

ndangatɨa n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

ndapa n. fade; ezangi elengi.

ndapa ndapa adv. fade; ezangi elengi.

ndapapa adv. fade; ezangi elengi.

ndata n. chapeau, panier de marché; sapo, ekolo na zando. Ndata na 'ndjɨandjɨndjɨngʉnabuku 'ndjɨkpala ka ela. Dungame, a ko ndata na ngbengbe.

chapeau; ekote.

chapeau; ekoti.

chapeau; ekoti.

petit panier; kitunga moke.

chapeau; ekoti.

chapeau; ekoti.

ndata lɨpkʉ n. rotule; eteni na mabolongo.

ndata_na_lɨpkʉ n. rotule; sapo na mabolongo. Ndata na lɨpkʉ ápɨ ndj ɨ lɨpkʉ

nde cj. quand, alors, à ce moment, conditionel; na ntango wana. Emi atɨlɨmatɨ̨ mʉde ngagama engʉ́ko.

ndegʉ n. sorte d'oiseau; ndenge na ndeke.

ndeke n. paillote en quatre coins; payote na uku mine.

ndéké n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

ndele n. chaume; ndele. Mʉsɨbʉ́ ɨndele de, mʉbʉ́ bɨngayi lɨ de.

feuilles de raphia utilisées pour la construction; ndele.

ndende n. polygame; mobali na mwasi mingi. Ebe ne ndula, abhʉhʉne emʉ ndendende tsi matsi. Anɨgadhɨkʉbhʉndende gba e. Ndɨgba okala ma akodho ndende na olɨsɨbata.

ndenge n. façon, sorte; ndenge. U atsia apa maka ndenge akodho 'kpɨ́ɨ e.

ndengi n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

ndengʉ n. nasse; monyama. A gbe sungu bhʉndengʉne to-ndengʉ

sorte de piège d'attrape poisson; ndenge ya mitambo ya mbisi.

ndlɨbha n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

ndi v. pousser; sukoma. Ndi ulu ɨnde bhʉlɨ

cj. donc; bângó Ńalébha ndi male.

ndɨla n. insomnie; kozaanga pongi.

ndɨ n. enfant; mwana. Ndɨ ndai mana ndai de.

ndɨbha n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

ndɨbhlɨ n. pauvreté; mosikini. Abenegʉuo dʉlɨe ne ndɨbhlɨe, uo papa ehu de.

misère; kozanga.

pauvreté; bozangi.

ndibhindibhi n. sorte d'animal aquatique; ndenge ya nyama na mai.

ndibhondibho n. citron; citron. Ma kala nakɨndibhondibho de, anga mambi Mama Jeanette anɨgago natsɨndjɨkoko mʉma.Pl: ondibhondibho.

citronnier; sitro.

ndii n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

ndika n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

ndɨka n. noyau de palme; ndíka. Uo memene malingi lɨndɨka.

noix; ndika.

amande palmiste; ndika.

amande; ndika.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

ndika na bubu n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

ndika na mbembe n. sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

ndɨo n. liane, sorte de, avec des épines; nkamba na nzube na nzamba. Nane 'kpa ngabhɨsabu ndɨo.

ndili n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte d’arbuste de savane; ndenge na nzete na uma.

sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

ndɨ n. enfant; mwana. Ndɨmaka bʉ Pl: ongɨ́sɨ .

enfant; mwana.

enfant/fils; mwana.

enfant; mwana.

enfant; mwana.

ndɨlɨkpa n. index; mosai mokuse pene na oya monene.

ndɨ_lɨ́-djila n. pupille; mwana na miso. Mʉbhʉbiti, ndɨlɨdjila dʉngbengbe.

ndɨ_na_bhobhoko n. garcon.

ndɨ_na_ɵdɵ n. fille.

ndima n. instrument musical; eloko na muziki.

orange; ndimo.

citron/orange; malala/ndimo.

citron/orange; ndimo.

citronnier; nzete na ndimo.

ndimi adj. jeune. Pa'kpɨ́ bedɨ, ndɨna ndimindimɨe abha tɨa gba e,

ndimi ‘zu n. benjamin; mwana suke.

adj. benjamin; mwana suke.

ndinda n. sorte d’acacia; nzete na kasia.

sorte d’acacia; nzete na kasia.

sorte d’escargot; ndenge ya mbembe.

ndindi adj. beaucoup; mingi.

n. nuage, brouillard; lipata, kunguku. Ndindi dʉbhʉkalanga kɨpɨnaali.

nuage; kunguku.

ndja v. s'allonger; -koma molai. Kukpa ma andjandja anga ma kodho de.

adj. long, haute taille; molai. 'O bua mʉdjandja !

ndja bua n. patience; motema molai.

patience; motema molai.

ndjaka adj. état de la chair déshydraté; eloko ezangi mayi kati.

ndjakadha adj. usé; oyo basaleli.

ndjambala v. disperser. Nedhɨga ɨnde yiandjámbala l ɨ má mʉdʉ

ndjambi n. Dieu; Nzambe.

ndjandjʉ n. abri au marché où on s'assoit, dans lequel les murs ne sont pas creppé; ndako na kekele mpo na kofanda na zando. Uo dʉdʉsa ndjandjʉ abhʉda-poso.

ndjangu n. marcher en quatre pattes; kotambola na mabolongo mpe makolo.

ndjaya n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

ndje v. commencer à rougir; -banda kokoma motane. Mkolo gba obhasa mʉu me u andje má ngua.

n. bébé; bebe.

adj. jaune, rouge; motane. ndɨna ndjendje Kukulu kala lɨ ne ndje 'ngbee.

rougissant; penepene motani.

ndje djila adj. mauvais oeil; miso mabe.

n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

ndje ndɨ n. bébé; mwana moke.

nouveau-né; bebe.

bébé; mwana moke.

bébé; bebe.

ndjeke n. aveugle; motofu.

maladie de plante; malali na banzete.

ndjekedhe bhgʉ n. jouet; pupe ya makemba.

ndjekedhe dja n. braise; makala.

ndjekedhe djua n. charbon; makala.

charbon; makala.

sorte de champignon; ndenge na mayebo.

braise; makala.

braise; makala.

sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

ndjekedhe-bhgʉ n. fleur de banane; folele na nsuka na moto na makemba. Ndjekedhe-bhgʉ ne felele ɨnde lɨ'bhe ndjɨ bhgʉ

ndjekedhe-djua n. braises; makala. Ndjekedhe-djua tsi de.

ndjekendjeke n. cataracte; malali na miso.

cataracte; mpasi na miso.

insecte lumineux; nyama moke ebimisaka moto.

ndjekete n. filet de pêche; ndobani.

ndjekʉ adj. répugnant; na zeyi.

n. qui incite à vomir; oyo etindaka kosanza.

ndjele n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

ndjelendjele n. chasse mouche.

instrument d'ornement pour la danse; eloko lokola kombo, babinaka na yango.

ndjelete n. sorte de carpe grosse; ndenge na ndakala.

sorte de poisson; ndenge na mbisi.

ndjelí n. sorte d'arbre; ndenge na nzete.

ndjendje n. instrument musical; eloko na muziki.

ndjendjeke n. sorte d' insecte clignotant la nuit; ndenge ya nyama epelisaka moto na butu.

ndjendjele n. tapette; tapette. Ndjendjele, ko ehe nabho bʉʉnedi.

ndjengene v. éclater, éclaire; sala nkake, monkalali, mukalikali. Ekpɨ́ngandjendjengene.

n. aigre; ngayi.

ndjengene ndjengene adj. du goût aigre; ngai.

ndjengu n. sorte de grenouille; ndenge na ligbololo.

ndje.mboye adj.

ndji v. pousser; sukoma. nandji uo ne sidi

ndjɨ v. boire; -mela. nandjɨengu

ndjia Variant: andjia. v. achever, finir, se suffir; esili, -sila. Mo ondjia maka ngulu ?

asp.

ndjɨba n. sorte de légume; ndenge na bilolo ya zamba.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

ndjɨdha v. pleuviner, commencer à pleuvoir; -banda konoka mbula. Ebha ngandjɨdha.

ndjie n. sorte de pêche; ndenge na koloba mbisi.

sorte de piège d'attrape poisson; ndenge ya mitambo ya mbisi.

ndjɨga n. brindille; nzete mike mike.

ndjɨkalanʉ adj. le premier; moto na yambo.

ndjɨkpa num. dix; zomi. Kpala ka kpala ndjɨkpa ade.

adj. dix; zomi.

ndjɨkpa badha adj. quarante; tuku mine.

ndjɨkpa bata adj. trente; tuku misato.

ndjɨkpa bhisi adj. vingt; tuku mibale.

ndjɨkpa bhuluvue adj. cinquante; tuku mitano.

ndjɨkpa madhɨ adj. soixante; tuku motoba.

ndjɨkpa madjɨna adj. quatre-vingt; tuku mwambe.

ndjɨkpa manarɨka adj. septante; tuku sambo.

ndjɨkpa odukpabini adj. nonante; libwa.

ndjɨlapanda n. carrefour, bifurcation; nzela pande. Ŋ́gala l ɨndjɨlapanda, ńɨkolo abh́ʉNgeli.

ndjɨlapande n. rond point/bifurcation; esika nzela ekutani.

ndjili v. garder silence.

ndjɨlɨ Variant: djálɨ. n. joie; esengo. Polo apa me omaKilisito dʉndʉkṕɨhana ne ndj́ɨ́lɨ.Pl: ondj̀ɨlɨ .

ndjɨlɨkpa n. doigt; mitu na misapi.

ndjɨlɨ́ɨkpa cpd n. bout du doigt; nsuka na misapi. Kukpa alɨ'ndjɨlɨkpa.

ndjilingbi n. silencieux; moto ya kimia.

ndjimba v. repousser. ..kpála bhende adʉamene kilí e sisiti-e andjimba Moidje..

ndjindji n. moucheron; nyama moke. Ondjindji ngandala ma naali.Pl: ondjindji.

petite mouche nuisible; ndenge ya banzinzi ya mike mike.

ndjɨndjɨ Variant: ndj́ondʄ́ . adv. bien, bon; malamu. Mɨbha ndjɨndjɨ ?

n. bien; elongobami.

ndjindjipo n. petite espèce de chauve-souris; ndenge na longembu moke. Ndjindjipo ne edhu; anisɨɨbhʉbhʉne 'tɨ

ndjinga n. compassion, pitié, clémence; ngolu, mawa. Yesu adje ndjinga bh́ʉdyɨGetesemanɨ

remords; koyoka mawa.

ndjɨngɨ n. sorte d'oiseau; ndenge na ndeke.

ndjingina n. sorte de palme; ndenge ya mbila.

ndjɨnʉ n. le tenant du devant; moto na yambo na etamboli.

ndjiobho adj. méfiant; motioli.

ndjɨplɨ n. sorte d' insecte; ndenge ya nyama.

ndjipo n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

ndjo v. désobéir; -kota te. Mo ondjo okpala azu mʉe !

ndjobhu n. partie terminale de colonne vertébrale; eteni likolo na lisembe.

ndjolo n. jalon; nzela na elanga.

ndjombe n. blague; liseke.

ndjondjo n. mépris; kotala moto mpamba. Adamu dje eli Ebhe de ka ndjondjo.

impolitesse; kozanga kotosa.

révolte; kotiola.

ndjongolome n. maladie infantile; malali na bana.

ndjongu n. est; sika moi ebimaka. Ela kokoto ne ndjongu.

ndju adj. graine inombrables après le décorticage; mbuma sima na kobuka mposo mpe bakoki kotanga te.

ndjʉ adv. seulement, surtout, vraiment; mpenza, kaka. Ma ayo bha ndjʉmʉKilisito, teteke ma ne angu gba mʉ Ko bha matá ndjʉmʉ?

ndju doto n. poussière; mabele.

poussière; putulu.

poussière; putulu na mabele.

ndju ‘ʉ n. partie entre les yeux; eteni kati kati na miso.

ndju_doto n. poussière. .. u atsia adʉbala ndju doto ne abhɨ́lɨ.

ndjuka n. mollet; eteni na makolo na nse. Alɨma ne ndjuka ndjuka.

mollet; mopende.

ndjukudu n. tronc, souche; ligumu. Ndjukudu de hi-kpadjɨ

ndjukudu ndjukudu n. vertical; kotyelema.

ndjula n. poussière anti sorcellerie; kisi na komibatela na bondoki.

ndjʉlu v. disparaî tre, dégénérer, dissoudre, dépérir; -nangwa. Engu andjʉluka ela.

ndjʉngʉmba n. sorte d’igname; ndenge ya gbala.

ndoli n. barbe; mandefu. Ndoli, a ko 'su 'su lɨsa-kobhɵ

barbe; mandefu.

ndou n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

ndu adj. court; mokuse. Delɨkpa mʉeyedí ndundu. Alɨma ne ndu 'dhʉma. Ma bikɨdi.

une partie de; eteni na.

court; mokuse.

morceau; eteni.

ndʉ v. fatiguer, taner; lemba.

n. fardeaux, quantité, excessive; boni na eloko. Ezʉnde andʉma.

ndu bua n. impatience; motema mokuse.

ndu doto n. terrain; eteni ya mabele.

région; engumba.

ndʉpe hana chaque mois; sanza nyoso.

ndua n. aigle; aigle. Ndua ne edhu. Anizɨgʉnaali.

sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

ndʉa n. noce; kobalana/libala.

ndu_blɨ n. partie; ndambo. Mene kulu 'o kozie ne ndu blɨ

ndudji n. sorte de civette; ndenge ya libobi.

ndugba n. sorte d’insecte avec des ailles; nyama mike epumbukaka mpa etumbaka.

guépe; nyama ya kotumba.

ndu_hana adj. tout; yonso. Ndʉuo hana alɨpapa na abhʉgedhʉ

ndɨkpɨ́ n. chaque jour; mokolo nyoso.

tous les jours; mikolo nyoso.

ndɨkʉ n. sorte de rhumatisme; ndenge na mingai.

ndula n. arbre; nzete. Anɨdede ndula hana makpe.

bois; nzete.

arbre; nzete.

stick; nzete.

arbre; nzete.

ndula_balʉa n. crayon; crayon.

ndulugbo adj. court; mokuse.

ndulukpe n. pluie matinale; mbula na ntongo. Ba ndende bubu bhʉndulukpe.

ndumba n. okapi; okapi.

gebre; ndenge ya mboloko.

ndumbu n. nudité; bolumbu.

nudité; bolumbu.

nudité; bolumbu.

adj. nu. u atsia aze bhʉ́tɨango-o ndumbu di ne oeka lɨkʉe o.

nduta n. morceau; eteni.

ndute cpd n. gencive, espace où les dents restent dans la machoire; esika na mino. Uo gbo bhʉndute ne ngagɵde.

n. molaire; mino minene na suka.

ndɵmbɨ n. écrivain.

ndɵmbɨna_mandjandja n. collecteur d'impâ ts.

ne cj. pp. vers, pour; na. Bhisi ne bhisi, a ko badha. lɨkpadjɨna kpi ne lɨkpadjɨna mʉkobho Ɨ dʉme kpala nde ne kuo , anɨ́ʉ nabhaka bhʉmambengʉ́ ndjɨkpa ne eka bhuluvue. Ń siti 'ng ́ʉne ndʉngʉ́hana. Ma a'ulu ne bhʉ́á. ne mʉ

v. ê tre, avoir; -zala, -zala na. Ma akʉda mapunga nane bhʉgʉ Mʉkʉda gba Ebhe ane mane. Mʉe Madyɵgo ? Ma ne kalanga ndjɨkpa bata.

ne_angu adj. puissant.

nebidino n. malaria; mpio.

nebɵ n. bois noir; ndenge ya nzete.

bois noir; ndenge ya nzete.

pière noire; mabanga moindo.

nedhɨga n. temps; ntango. Nedhɨga ka ma ade.

nedhɨga bini n. en mê me temps; na tango moko.

nedhɨga hana n. n’ importe quand; 7.6.3.

nedi pp. avec; na. Alɨmʉe 'dhʉdhʉbhisi nadhʉkʉnedi.

nedjodho n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

nedundu n. maladie de gonflement de pied; malali ya kovimbisa makolo.

negbe n. feuilles sèches tissées pour la danse; elamba ya bokoko ya mabina.

nego n. marteau pour tirer le vin; zete oyo babetaka na yango miso na masanga.

neito n. maladie poussant à faire pipi au lit; pasi epesaka kosuba na mbeto.

neke v. manquer. Bhʉ́ká uo-o, kpála bini dʉaneke 'he de.

nekobhu n. tissu fabriqué de l'écorce d'arbre; elamba na bokoko. Uo bhobho nekobhu lɨkʉe 'lá bongo.

vêtement traditionnel; elamba na bokoko.

nekoki n. collier au pied; brasele.

ornement de danse; eloko balataka mpo na mabina.

nekokɨ n. le bracelet; brasele. Olɨsɨ dyɵ nekokɨ bhʉ'dhʉo.

nekpandjɨ n. sorte d’escargot; ndenge ya mbembe.

nekpo n. couteau décoratif dans les maisons des ancêtres; mbeli ya kitoko kati na ndako na bankoko. Nekpo ne ngise gba obhelesɨ okpala.

nekpongu n. malaria; malaria. Lɨ nekpongu dʉlɨkpala, a yo me uo tɨa anɨ

nekpɵ n. civette; libobi. Nekpɵ dhɵ dhɨ kʉsʉ kpe.

civette; libobi.

ne_kʉe_na_angu adj. sain et sauf.

nelikpo n. os pour tresser les cheveux; mokua mpo na kolita nsuki.

nembata n. malaria; malili.

nembelemʉ n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

neme v. partir; -kenda. U aneme ne 'nʉ

nemʉanda n. femme aimée du roi; mwasi na bolingo na mokonzi.

nemlʉ n. ornement de danse; bilateli na mabina.

nemwanda n. femme la plus aimée; mwasi oyo balingi koleka.

nendjɵngɵ n. paillote; payote.

paillote; payote.

paillote; payote.

nendutu n. sorte d’animal; ndenge na nyama na zamba eswaka.

sorte de rat; panya.

nengangɵ n. instrument de musique; eloko na muziki.

nengite n. le bracelet; brasele. Uo gbigbite nengite bhʉ'kpa ne 'dhʉo lɨsɨ

ornement de danse; bilateli na mabina.

nengongoyi n. l’au delà; mokili mosusu.

nepanda n. pilier, poteau; nzete. Bhele kpala ne nepanda.

pilier de la maison; nzete esimbi mokongo na ndako.

nesu n. lance perceur de poissons; likonga na kotuba na yango mbisi.

ne_toto adv. de nouveau. Yi ngakʉnda me ma pá matá ne toto ka nɨ?

neuto n. maladie infantile; mpasi na bana.

petites plaies des aisselles; mpota mike mike na kati kati na makolo.

nevanda n. bois noir; ndenge ya nzete.

bois noir; ndenge ya nzete.

nga adv. d'abord, encore, un peu; liboso, naino. Ŋ́gbele nga mbo l ńɨ

v. plaire; sepelisa. Eli gba Ebhe nga naali.

nga- préf. pronom emphatic; pronoun emphatique. Ńan ́ ʉnganɨ́ne mʉ

mrq. en train de, maintenant; kwanza. Mʉngamene nɨ ?

nga ‘la n. nuit noire; butu eindo.

ngabhɨ n. antilope, sorte de, qui peu grand; mboloko monene. Mo oí ma ngua bhe gba dupa ne ngabhɨde !

ngabhɵ́du n. payé une tribut mortuaire; kofuta mpo na banoko.

ngade n. nappe; esika na ebale. Ngade 'ngu ɨnde ngakpe ne ei.

ngade ‘ngu n. baignade; esika ya kosukola nzoto.

ngadha v. déambuler, flâner; -tambola pamba. Kaina ne bhʉnangadha

ngadhʉ n. empreinte; sima na mokolo na nyama.

ngagina n. sorte de canne à sucre; ndenge na koko.

ngagɵ n. mâchoire; mbanga. Uo gbo bhʉndute ne ngagɵde.

ngaiza n. d’ abord; liboso nyoso.

adv. d'abord. Ebhe abhʉbali gba e, anɨtsia atima ngaiza anɨpiyi omaIsalaele.

ngaɨza adv. d'abord.

ngaka n. pièce d'une chose; ndjange na eloko. ngaka ngaka ngaka madidi

ngala adj. clair; polele. Ekpɨ́ngangala.

n. centre; kati kati. U agʉgbanda nanga la lɨbongo gba anɨu agapa sʉnda o. bɨkina ngálá 'ngb ʉ

ngálá n. fenêtre; maninisa.

ngalangbʉ n. colonne vertébrale; mokuwa na mokongo.

bardière; mokua na mokongo.

ngali n. nouvelles, message, communiqué; sango. Ngali nakpi gba ndɨgba Ebhe.

ngalɵ n. cartilage; mokwa na zolo. Ngalɵabhʉdje ne eʉ

ngama n. sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

ngamá n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

ngámá n. chef, Seigneur; Mokonzi. Heni naali pɨ Ngámá Yesu.Pl: ongámásɨ̀.

gouvernant; mokonzi.

chef; mokonzi.

Seigneur; Mokonzi.

ngamba v. étonner, tourmenter; -kamwa. Anɨngangamba lɨma.

adj. admirable, étonnant, miraculeuse, prodigeuse; na bikamwa. ngamba 'ngʉ́

ngamba bua adj. Manque du sérieux; kozanga bomoto.

ngamba 'ngʉ́ n. miracle; ekamwisi.

ngambu n. signe (postérieur); elembo oya sima.

ngana n. reste de saleté après l'accouchement; eteni na mosoto sima na kobota.

nganda n. trajectoire, trace; sima na. Kpata nga nganda ! Anɨkpata nganda anɨbhʉtɨ

nganga n. mouche tsé-tsé; nganga.

adv. dispersé; bebo.

ngangá adj. désordre, imprécis, sans ordre; kilikili, bebu. Gudho-tɨgba ma, a bha ngangá.

ngánga dém. pour ç a, ce; yango. Jean akala mapunga ngánga.

nganga 'gʉ n. sorte de chaume; ndenge na sobe.

ngangagʉ n. sorte de canne à sucre; ndenge na koko.

sorte d'arbuste de savane; ndenge na nzete na uma.

ngángángá n. avant dernier étape de tirage de raphia; etape pene na suka ya kokata masanga.

ngangba n. etendu; esika. Aboyo lɨngangba.

ngangbalusuma n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

ngano n. blé

ngasa n. occasion; libaku.

surprise; pwasa.

prospérité; bozwi. A bha ndjʉe bádha ngasa.

ngayi n. banane plantain; makemba.

ngba n. escalier. Abhomʉ, Polo alʉlɨngba 'tɨoPl: ongba.

ngbabi n. tambour; mbonda, bibitá Uo ngabhɨngbabi bhʉtɨnayo Ebhe.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

tambour; mbonda.

ngbaga n. vélo; kinga. nadhkʉ́pɨngbaga

col pastoral; kole.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

bicyclette; vélo.

ngbaga 'gʉ n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

ngbakpa n. hache; soka. Uo baba ewa ne ngbakpa.

hache; gbono.

hache/cognée; soka.

hache; gbono.

ngbala n. sorte de palmier; ndenge na mbila.

ngbalina adv. autour.

ngbandingba n. instrument musical; eloko na muziki.

sorte d'insectes; ndenge na nyama mike.

ngbandji n. sorte d'insectes; ndenge na nyama mike.

ngbandjɨ n. balai-éponge; kombo na b akoko.

ngbanga n. sorte de secret; ndenge ya sekele.

jugement; kosambisa.

trahison; koteka.

ngbangba n. cercueil avec cadavre; seleke na ebembe.

corps sur brancard; nzoto na mowei.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

insecte volant; nyama mike ya kopimbwa.

ngbángba n. corps, dépouille mortelle, cercueil; ebembe, nzoto ya mowei. Okpála abɨngbangba

ngbangbalɨ n. sorte de maison moins durable; ndenge na ndako.

ngbangu n. instrument utilisé pour fumer; eloko bamelaka likaya kati.

ngbangɵ n. sorte d'insecte; ndenge na nyama.

ngbapala n. étage; ndako na etaze. Okpála koko sɨbhʉtɨna ngbapala

ngbe v. ramasser, bécher; pusa mabele, matiti. Ngbe doto ne akilidjo !

adj. grand; monɛ Bhʉ'he dʉngbengbe de.

grand; monene.

ngbe bua adj. avarice; motema monene.

ngbe ngámá n. roi; mokonzi.

Roi; Nkolo.

ngbele n. genette; móseka. Ngbele maka páka. Anɨoholo oengʉ

sorte d'animaux tabous; ndenge na nyama ya ekila.

chat sauvage; pusi ya zamba.

ngbelé n. sorte d'animal tabou; ndenge na nyama ya ekila.

ngbeledji n. sorte d'arbuste; ndenge na zete moke.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

ngbende adj. audacieux; mpiko.

ngbengbe n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

ngbesabʉ n. bateau; masua.

baleinière; bwato monene.

ngbi idéo. silence; nye, kimia. A má ngbi.

ngbɨ́kpɨ́ n. journée; mokolo.

ngbɨdjɨ n. sorte d'oiseau; ndenge na ndeke.

ngbɨka n. sorte de jeu; ndenge ya lisano.

sorte d'insectes; ndenge na nyama mike.

ngbɨkpɨ n. journée; moi.

ngbɨ́kpɨ cpd n. journée; moi. Ńmene kulu ne ngbɨ́kpɨ́.

n. banane plantain; makemba.

ngbɨkpɨ́ ne sukpe n. jour et nuit; moi mpe butu.

ngbili n. juste, droit; alima. ngbili kpála

adj. juste; sembo.

droit; sembo.

ngbɨlɨ n. panier pour les poissons; kitunga moke. Ma aholo sungu bhʉngbɨlɨgba ma bedhe.

ngbili 'ngʉ́ n. justice; bosembo.

ngbɨnda adj. nain; akolaka te.

ngbɨngɨ adj. confus; ya kobulungana.

v. troubler.

ngbɨngɨbua adj. Incontrôlable; azanga moto.

ngbo v. s'accroupir, se tortiller; gunzama, papasana. Kele 'kpa ma angbongbo anga ma atɨ

ngbo 'dhʉ n. cheville; eteni na lokolo.

ngbo 'kpa n. poing; eteni na maboko.

ngbo 'ngu cpd n. vague. Padhá de, anga kpála ɨnde ne bua na bhisi bhisi-e, anɨmaka ngbo'ngu ɨnde lɨanvi ngatʉmba e pɨ́djila ngbe 'ngu ne ndʉpápá hana.

ngbo 'dhʉ n. tarso-métatare; makolo.

ngbo 'ngbʉ adj. avoir le dos vo¥té; kozala na mokongo engunzami.

ngbobhu n. socrum; moko na mikuwa na masoko.

pointe de filet; base.

ngbobhu 'dhu n. croupion; suni ya makolo ya ndeke.

ngbobi n. sorte de liane; ndenge na kamba.

espèce de liane; ndenge na singa.

fil de chaise; kamba na kiti.

ngbobi doto n. espèce de liane; ndenge na singa.

ngbodhʉ cpd n. cheville; mikua na makolo. Kplʉade ngbodhʉnɨ

ngbodhʉngʉ n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

ngboglʉ cpd n. gorge; mongongo. Eli kokoto bhʉngboglʉ

n. pomme d'Adam; kingo.

oesophage; singa ya kingo.

ngbokopi Variant: ngbókípí. n. grenier, grange; ebombelo. Uo bubu zidhenge ne dadha bhʉngbokopi.

Grenier; ndako ya kobomba biloko.

grange; esika na kobomba mbuma.

grange; ndako na biloko na banyama.

grenier; ndako na kobomba mbuma.

grenier; ndako na kobomba mbuma.

ngbokpa cpd n. poignet; nkingo na loboko. Ngbokpa ma angbongbo ánga ma atɨ

n. poignet; eteni na loboko.

ngbolo adj. long; molai. Endja, a ngbolongbolo maka ekpʉ

ngbolo 'dhʉ n. partie près de cheville; eteni na lokolo.

ngbologe n. stick de portage; nzete na komema na yango biloko.

ngbolope n. rein; lifoa.

ngbongbo n. orgueil; fio. Ngbongbo uo zʉʉengʉne kplʉ 'Dyɨmdʉnagama engʉpɨ,ʉmdʉna ngbongbo de.

adj. inégal; oyo ezali esika moko te.

ngbongbó n. insecte; nyama moke.

ngbongolo adj. long; molai.

élancé; molai.

ngboti bhasa n. espèce de liane; ndenge na singa.

ngboua n. sorte d'arbre; ndenge ya nzete.

ngbtɨ n. poutre; songe na efelo.

ngbʉ́tɨ n. toit; mokongo na ndako.

ngblʉ adj. rond, entier; rond, mobimba. Egbe ngbʉngblʉmaka kongu. Ma aha paɨngblʉsaboni.

ngbʉngbʉ v. tonner, pluie va commencer; makelele liboso na mbula, mbula ezali kobanda. Ebha ngangbʉngbʉ

n. arrogance; kofúnda. Nasɨnatanga ngbʉngbʉ Anɨngatapa ne ngbʉngbʉ

panne fa¢tière; motondo.

ngbɏa n. sorte de toiture; ndenge na mokongo na ndako.

ngbɵ idéo. intensité; na makasi. 'Ndjɨma ngaba má ngbɵ ! ngbɵ ! ngbɵ !

ngbɵdhɵ n. boue; potopoto. Ngbɵdhɵasiti kpadjɨasiti.

boue; potopoto.

ngbɵdhkɵ n. beurre de palme; mosaka. Uo memene ngbɵdhkɵɨngulu.

beurre de palme; moamba.

ngblɵ adj. vigoureux; monene mpe makasi.

gras; monene na mafuta.

ngbɨngbɨɨ n. gigantesque; monene.

ngbɨngɨɨ n. boîte de conserve, fût; nbungulu. 'Se emɨa ngbɨngbɨɨ pupu ndjɨndjɨde.

toneau; ngbongolo.

ngele Variant: ngelɛ. adv. long; molai. Ebha ngadhɨ ngengele.

n. instrument de maquillage; mbiongo motani.

colorant; rouge.

cramoisi traditionnel; langi motani na bokoko.

couleur d'une fleur; langi na felele motani.

sorte de légume; ndenge na bilolo ya zamba.

arbre à abattre dans un champ; nzete ya kokweisa o elanga.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sorte de légume; ndenge na ndunda.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

ngelé n. arbre; nzete. Mɨɨ ngelé naali-e, tɨkpa mɨɨɨke

ngéle n. boite rouge, espèce de; alalaga langi motani. Yi pulu ngéle likɨɨ masɨa gba ngámá.

ngeleyo n. sorte d'arbre fruitier; ndenge na matonge.

ngeme n. jeu; masano. Ongɨɨ ngamene ngeme mbadhasɨɨ Pl: ongeme.

théâtre; lisano.

ngene n. grimace; elongi mabe. Ngene-ngene kpo bhɨɨ su-ngula gboda.

ngengele adj. plusieur. Pɨa ekpɨ ngengele, omaYuda adje lɨ me o bhɨɨ Saulo .

ngɨ v. refuser, empêcher, bloquer; -kangisa. Anɨ ngɨlɨ gba ya.

ngɨlɨ adj. non manché; ezangi immbelo. ngɨlɨ ngise

ngɨlɨmandambi n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

ngɨlɨlɨ idéo. clair, facile à comprendre, propre; polele. Engu bhomɨɨá ngɨlɨlɨ

adj. clair; polele.

ngiliso n. furoncle; ndenge na kivimbo moke.

phirocle; kivimbo mike mike.

ngɨmbolo n. sorte d'insectes; ndenge na nyama.

sorte d'insecte; ndenge ya nyama mikemike.

ngɨmbolo n. insecte, sorte de qui est jaune, piquant; nyama moke na langi jaune eswa moto. Ngɨmbolo ko kɨɨ Uo dhodho kpála.

ngine n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

ngingi n. idiot; zoba.

adj. stupide, dérangé, troublé; buba. Kpala ɨnde ɨbhɨɨ ngɨɨde, ko ngingi.

n. Stupide; zoba.

ngɨgɨ n. meule, enclume; gbigbigbi. nabhɨehe pɨngɨgɨ

enclume; ebeteli.

ngɨgɨgɨ n. insecte volant; nyama mike ya kopimbwa.

ngise n. couteau; mbeli. Bati ne mboye ngise na sakpa.Pl: ongísé.

ngɨa v. perdre, être perdu; -bunga. A angɨa su ?

n. perdition; libunga. Gandji kʉmana ngɨa.

perdition; mabunga.

nglangbʉ n. colonne vertébrale; kati kati na mokongo.

ngo pp. près de , à côté de; pembeni na, penepene na. Ma adjɨ́ lɨngo bɨ

ngo 'bu n. c£té; ngambo moko pembeni.

ngobongo n. bordure; pembeni na bilamba.

ngonde n. crocodile; ngonde. Abhʉngu ɨnde ne ngonde.

crocodile; ngonde.

ngongo n. frontière, près, bord, rive; pembeni. Ɨdhʉma ndjɨkpa, bhe na ngongo ka deɨdhʉ

ngongu cpd n. bord d'une rivière, rivage; penepene na mai. Edyɨna ngongu.

ngopala n. joue; mbanga.

ngu n. plantation; plantation. ngu kawaPl: ongungu.

adj. champ; elanga.

ngʉ n. liberté; bosomi. .. u 'o anɨme anɨdʉmbo bhʉ́ngʉe.

ngʉ́ pp. pour; mpo na. Ha-he, ha 'he ngʉe.

ngua Variant: ngue. idéo. intensité; na makasi. Mɨkolo gba obhasa mɨku me u andjɨmá ngua

n. façon, espèce; ndenge. A ko ngua nɨ ? Ńdodo l ɨngua nedhɨga dho ?

qualité; lolenge.

ngʉnini n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

ngʉ́bula pp.

cj. pendant.

ngudha adj. prématuré; oyo ekembi malamu te.

ngufo n. sueur; motoki.

ngula n. sourcil; suki likolo na miso. Ebhe aha pɨmʉngula ngʉnayoko engu akpe bhʉdjila mʉe.Pl: ongula.

ngɨla n. larmes; mai na miso, pinzoli. Ngɨla bhʉdjila olɨsɨnaali.

larme; mpisoli.

ngule n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

ngulu n. noix de palme; mbuma na mbila. Uo memene ngbedhɨkɨngulu.Pl: ongulu.

noix de palme; mbuma na mbila.

palmier; nzete ya mbila.

palmier; nzete ya mbila.

nglʉ n. cou; nkingo. Nabhlɵmeme mkodho nglʉanɨ Pl: onglʉ̀ .

poison; kisi ebomaka.

sorte d’arbre; ndenge ya nzete.

poison pour tuer les poissons; nkisi ya koboma mbisi.

nglʉbongo n. col; kingo naelamba.

ngulu na 'ɨ n. sorte de palme aux grosses graines; ndenge ya mbila na mbuma minene minene.

nglʉ‘dhu n. cou; kingo ya ndeke.

nglʉ’nʉ n. cou; kingo ya nyama.

ngʉla n. ronflement; konguluma.

Vb. ronflement; konguluma.

n. ronflement; konguluma.

nguma n. ceinture dame; singa na loketo na basi.

ceinture dame; singa na loketo na basi.

étoffe en forme d’une cravate; nguma.

ngʉmake n. être surnaturel; zabolo.

ngumba v. se courber, se pencher. Polo akɵanɨ ngumba pánɨ

ngunde n. ascite; pasi na kovimbisa libumu.

ascite; malali na kovimbisa libumu.

ngʉdʉ n. feuilles utilisées pour massacrer les poissons; kasa basalaka mpo na koboma mbisi.

ngune n. rosée; londende. Ngune naali lɨulu.

ngungbe n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

ngungbɨ n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

ngʉnʉ n. fruit sauvage; mbuma na zamba.

sorte d’arbuste; ndenge na nzete moke.

nguo n. façon, espèce; ndenge. onguo ogbi ma

ngsʉ n. salive; nsoi. ngsʉbhʉ'bhɵ

salive; soi.

ngtɵ n. sang; makila. Ngtɵ dhɵhkʉbhʉnia.

sang. makila; 1.1.3.3.1.

n. sang; makila.

sang; makila.

ovulation; komona makila.

sang; makila.

sang; makila.

ngʉ n. sel; mongwa. Ehe maka ngʉne abʉe mimi bhʉzʉmamimi.

sel; mongwa.

sel; mungwa.

nguwa n. fumée; molinga. nguwa na mapʉga Nakpe nguwa ṕɨkapa.

aliments à base de graines; biloko ya mbuma.

semence; mbuma na kolona.

nguwa tʉbe n. fumée de cigarette; milinga na likaya.

ngɵ v. se vanter; -kumisama. Anɨngangɵnaali.

ngbɵ n. entouré; kozinga.

ngɵya n. le daman d'arbre; balóka. Ngɵya ngasʉla.

ni v. fermer; -kanga. nani 'bhebhotɨ

nɨ interr. quoi; nini. A ko nɨ ?

pro. il, elle; ye. Pastɨele apa me nɨ mʉnai. Na ambɨla lɨe me kuo akolo alɨnɨ

ńɨ pro. nous-tous; biso-yonso. Ńyɨo ndlɨgba Ebhe

nia n. vaisseau de sang; nkamba na makila. Ngʉe dhedhɨkʉbhʉnia.

nimagbobotio n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

nɨsuote n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

nivo n. niveau; nivo. Maso a'o biliki gba e lɨnivo ndjɨndjɨ

ńɨya pro.

no cj. avec; mpe. Kangba ne sungu. Anɨsɨno osungu bhʉgudho.

noko n. fêtiche; bonganga na mboka.

magie traditionnelle; soloka.

nokoto ka ela v. lever du soleil; kotana na tongo.

nokoto ka epe v. lever de la lune; kobima na sanza.

notabele n. chef de groupement; mokonzi ya groupement.

nu v. plier; -kunza. nanu bongo

adj. plié; ya kokunzama.

nʉ v. aller; -tambola. Ńan ʉabhʉgedhʉ

adj. pate; etutami. nʉzidhenge

ńʉ adj. pâte; lotoba.

nʉzidhenge n. patte d’arachide; lotoba.

nʉ́ba n. aliment pour voyager; lotoba ya ndonge.

nkʉ adj. résistant; ya makasi.

nɨnʉ v. mordre; swa. Ekpo ko kɵ́maka embʉ Anɨnʉnʉkpala

n. honte; nsoni. Lɨhele kpala tɨbhʉka okpala, nʉnʉene anɨnaali.

honte; nsoni.

nɨaholo anɨ n. baisser la tête de honte; kokunza motu na sonni.

nʉʉ n. sorte de termite; ndenge ne ndonge.

sorte de termite; ndenge ya bandonge.

ntɨe n. animal féroce; nyama na matata.

nvʉ v. sucer; -nuno. Ndɨe nganvʉlibho 'ka 'hi e.

nvʉvʉ n. fougère; ndenge na miloni na nzamba. Nvʉvʉne ulu abhʉ'gʉdi ne sa ngulu.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

nyeli n. clou; nsete. U abhɨanɨne nyeli lɨmbanda.

nyepele idéo. exact; alima. Anɨakodho ndulaɨa má nyepele.

nyomba! inter. kosutuka.

nyonga v. broyer, conduire; nyonga, tambwisa. Uo nganyonga lɨkawa. Anɨmbɨa nanyonga ngbaga ndjɨndjɨ

nyonyo n. échec; kozanga elonga.

O - o

o pro. eux; bango. U agie lɨo.

loc. distance; mosika. Ndɨe su o ie ?

o- Variant: a. tns mrq. voir "a", temps futur; mona "a", temps futur. Mo ozɨku yie ?

mrq. pluriel; bomingi. ositi okpála

obhelesɨ adj. adulte; mokolo. Bhandɨne ngise gba obhelesɨ okpala; 'kpɨ'kpɨndjandja.

obhelesɨkpála n. gouvernement; bakonzi ya mboka.

obhosɨ n. hommes; babali. Piga obhosɨne obhosɨade ndula bini bini.

obhʉkpeke 'ndjɨ n. rebelles; batomboki.

obhʉ_ndɨhɨ n. personnes pauvres, les pauvres.

obhʉ_tɨa n. personnes riches, les riches.

obɨ n. compagnons.

odhu n. oiseaux; ndeke.

odhu na kʉɨ n. oiseaux domestiques; ndeke ya mboka.

odhu ‘ngu n. oiseaux aquatiques; ndeke ya mayi.

odi n. enfants, descendants, postérité, progéniture; bana na. Egba ne engʉna 'di 'di. Nayo pɨndj ɨ́nɨodi e.Pl: odidi.

odi bhosɨ n. associés; batu na lisanga.

odi obhosɨ n. associés; bandeko kati ya libota.

odi ye n. petit-fils; bakoko.

odukpabini num. neuf; libwa. Bata bhʉsi bhʉsi bata ko 'o-du-kpa-bini.

adj. neuf; libwa.

oezʉ n. aliments; bilei.

ogbi n. beau-parent, ancêtre; baboti na mobali na yo. 'Hi wala ma ne ogbi ma.

beau-père/belle-mère; bokilo.

ogili n. beau-frère; mokilo. Ndai wala mʉ, ko ogili mʉ. Pl: ogilise.

ogodho n. vers; pambu.

okala n. tante paternelle; ndeko mwasi na tata na yo. Okala, a ko ndai 'dyɨ mʉa odo

oko loc. tout près, là-bas, là; awa, kuna, 'O oko.

okpála n. humanité; bato.

okpʉlʉ n. reptiles; nyoka.

okɵkɵ n. insectes; nyama ya mike mike.

olia n. homonyme (personne), personne adoptée, ami intime; ndoi, bondeko. Anɨtapa agba olia gba e na mase ko. Ńɨkolo olía Ebhe ka Yesu.

olɨsɨ Variant: olɵsɵ . n. femmes; basi. Olɨsɨna sidi uo maka olɨsɨna kalanʉade.

olo n. or; wolo. .. a ayo nabhʉdja de me Ebhe maka ebhe na padhá u abho e lɨolo, lɨaladja di ne teme de.

oma- mrq. partisans de, pluriel. Yesu, ana alila omaKilísito.

omaha n. famille, partisans de; libota. Yesu líla omaha e naali.

omaYuda n. Juifs; Bayuda. ekṕɨnaguo gba omaYuda

ondaise n. des frères ou des soeurs; bandeko. Yi nʉpa pɨondaise ma me uo nʉbhʉ Galilaya.

ongɨsɨ n. enfants; bana. Ongɨsɨna nakɨngakpata odyɨo no ohi o ade.

onʉna bɨlɨ n. animaux sauvages; nyama ya zamba.

onʉna fɵtɵ n. les animaux à sabot; nyama ya gbagaza.

onʉna kɨtɨ n. animaux domestiques; nyama ya mboka.

onʉna tɨkpa n. les animaux sana sabot; nyama ya gbagaza.

onʉna ‘ngu n. animaux aquatiques; nyama ya mayi.

onʉ́te n. animaux féroces; nyama ya matata.

oo loc. là-bas, loin des interlocuteurs; kuna, mwa mosika na basololi. Yi hoo ie.

opɨ n. vagin; libolo. 'Pɨ'pɨdʉdʉlɨdɵ

ose Variant: sese. n. odeur; solo. 'Se 'se lɨma ndjɨndjɨade. Ma adje 'se 'he.

oso n. queue, bord, fin, fesse; mokondo, mokila, suka, masoko. Mo ohólo bʉlʉlɨ 'so e de, anɨnɨkpa m .ʉ

osu n. poil, plume, écorse; mosuki, lonsala, poso na eloko. 'su 'su na kpele 'su 'su na djila 'su 'dhu Alɨzidhenge ne susu.Pl: osu.

osungu n. poissons; mbisi.

oto n. pensée; makanisi. Mʉngagɨ'to mpɨ ?

oyo n. scrotum; mangali. Eyo asa eti; a ne Ɨ́lɨ bhisi bhʉhʉ

ozi n. vol; moyibi. Bhʉlʉ'zi azi ehe.

ozo n. rire; -seka. namɨzo Pl: tx engʉ́na 'zo fr something to laugh at .

P - p

pa v. étaler.

pp. dire; -loba. pa bʉ́ Apa ehe bhʉmaDyogo? Napapa

pabhɵ n. pommette, joue; mitama. Olɨkoko uo yeye langɨpabhɵ. Pl: opábh[a].

pabu n. caȃ té, verrant; epai na. Ma abɨNandjɨlɨpabu ma.

pábu n. sorte de légume; ndenge na ndunda.

pabu kɵhɨ n. vaccin; mangwele.

pabu lʉa n. partie intermédiaire de la casserole; libumu na nzungu.

pabu 'ta n. escarpement; ngamba komata.

pabu ’tɨ n. mur; efelo.

pabu ‘tɨ n. mur; efelo.

mur; efelo.

pabubu n. sur la caȃ te de cela; epai na eloko. 'O bhende lɨpabubu !

pabu_'tɨ n. mur. .. ngamkpála ɨnde maka pabu 'tɨnde u ato embú lɨ!

padha v. se rendre vide, eȇ tre vétéran; -koma pamba. Bhasa padha bhʉsɨnɨ

padhá adv. rien, vide, menace; pamba, monyoko. Ma adji nagʉholo padhá.

adj. vide; pamba.

padhapadha n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

pagano n. paien, non-juif, étranger; pagano.

paipai n. papaye; paipai.

paka v. pincer; -kanga. Paka ndjekedhe-djua na ewa ! Uo papaka fito ne mambasa dalɨbini.

n. chat; pusi.

chat; nyao/pusi.

paká adj. réalité, vrai; solo. Engʉ́nde ko engʉ́na paká ?

n. vérité; bosolo.

páka n. chat; pusu. Ngbele maka páka. Anɨhoholo oengʉ

pakɨpakɨ n. sorte de jeu; ndenge ya lisano.

pala adj. partie de; embusu ya.

n. oeuf; makeí engʉkpo bhʉpala.

oeuf; like.

oeuf; like.

pála n. morceau; litama. Anɨhapála bongo, an ɨagbite ludu e

pálá adj. partie; eteni.

pala bongo n. serviette; eteni ya elamba.

pala ‘wa n. morceau de bois; epasoli na koni.

paladhu n. maladie infantile; mpasi na bana.

paladjulu n. journalier; parzulu.

pala'ɨlo n. haricot sauvage de couleur rouge et noire; madesu na zamba na langi motani mpe moindo.

palanga n. insecte volant; nyama mike ya kopimbwa.

palanga 'ngu n. insecte aquatique; nyama na mai.

palangbaga n. maison en pente; ndako ya pate.

pente; ndako na pate.

palangɨ n. planche; palangi. To palangɨkilili lɨtablo.

pala'ngü n. œuf; makey.

palangɵdje n. tympan; mbonda na matoi.

palata n. collier avec une médaille; paláta, modái. Palata ko ehe ka ongamasɨ

palo n. poireau; poalo.

palʉ n. tabouret; ebonga. nadʉ́pɨpalʉ

pamba n. stick pour le travail du jardin; nzete ya mosala. Pamba ngʉnadjɨbaka.

insecte aquatique; nyama na mai.

pambala n. morceaux de bois servant d’éternités; eteni na nzete bazipaka na yango ndako.

morceau de bois utilisé pour couvrir les to¢ts; eteni na nzete bazipaka na yango ndako.

pambanɨ n. légume au parfum naturel; ndunda ya solo kitoko.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

pame n. cochon; ngulu. Pame ne enʉankʉda nasɨbhʉngbɵhɵnaali.

porc; ngulu.

porc; ngulu.

sanglier; ngulu.

pame na bayɨ n. porc; ngulu na mboka.

pana v. montrer; -talisa. Pana kʉgba Pasɨele pɨanɨ

pandɨ n. vin de palme; masanga. Uo memene pandɨɨkinga.

boisson; masanga.

boisson; masanga.

pandɨna djua n. alcool; masanga na moto.

pandɨna kinga n. vin de raphia; masanga ya kongolo.

pandɨna tsɨ̈ n. vin de raphia de marécage; kongolo na mai.

pandja v. eparpier, faire sortir; -panza, -bimisa. Ndɨapandja ehe pɨ́mesa.

pandjala adj. épave; ebembe.

v. détruire.

pao n. bêche; pao.

papa n. coupe de calebasse; kopo ya kaya. Ma andjɨengu bhʉpapa.

pápá n. à câte de; epai. Mo o'o bhuku lɨpapa gba ma.

coupe de calebasse; kaya.

papanalʉma n. pape; pape.

papata n. sorte d'arbuste; ndenge na nzete moke kisi na pulupulu.

pastɨele Variant: pàsteur. n. pasteur; pasteur. Pastɨele atapa bhʉlʉɨEbhe.

pa_suta v. clâturer; -sila. Opastɨele apa suta bula ndjɨndjɨ

pata n. sticks de mur; nzete na efelo na ndako.

patalo n. pantalon; patalo.

payipayi n. papaye; paipai.

pe v. se cacher; bobami. Anvi ngape. nape mapʉnga bhʉkakpa Bili ape bhʉgudho.

pedhe n. désir de manger des aliments délicieux; posa ya kolia mosuni.

appétit; mposa na bilei.

pedu n. WC; libulu na kabine. Uo nʉʉbhʉpedu ne kpangɨ

latrine; WC.

pele v. ensorceler, envoûter; -sala ndoki. napele kpála

n. folie; ligboma.

folie; ligboma.

folie; ligboma.

folie; ligboma.

catalepsie; ligboma.

pelege 'ndjɨ n. crâne; mokuwa na motu.

pelegendjɨ n. crâne; mikuwa na mutu.

pembele adj. morceau de; eteni ya.

pendjie n. tissage de capture de poissons; kosona eloko mpo na kokanga mbisi.

pengele n. épingle; epengle.

pepe n. secret; bibomba.

cachette; kobombana.

adj. cachette; bibomba.

n. cachette; ebombelo.

pépé adv. au-dessus; likolo. kobhɨna pépé

pepele n. sorte de piège d'oiseau; ndenge ya mitambo ya kokanga ndeke.

pepelʉ n. sorte de siffler; ndenge ya piololo.

pete n. signe (antérieur) dans la brousse; elembo basalaka na zamba.

peti n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

pi v. presser.

idéo. idéophone qui veut dire d'une manière grave; -fina. Bongo abɨmá pi. Tina de ngapi ngulu bhʉdu.

pɨ pp. pour, à; na, mpo na. Na aha pɨmʉdjɨlɨbhʉbua mʉ Tʉmapunga paɨnɨ !

interr. quelle; nini. Engʉ́hoo pɨ ?

n. pour; kozala mpo na.

prép. sur, dessus; likolo.

ṕɨ pp. sur; likolo. A ṕɨmedja ehe? nasu bongo ṕɨla

prép. dessus; likolo.

pɨdhʉ dessus de pied. likolo na lokolo; 1.1.1.3.

ṕɨdi 'nʉ n. front; elongi.

pidhengeli n. légume sauvage; ndenge na ndunda ya zamba.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

pidi n. front; ngbata. Katolike, u a'o embɨpidi o.Pl: opídì.

pidjama n. pyjama; pizama.

pidjo n. colombe; pizo ya mboka.

pigeon; pizo/mamu.

pidjovele n. haricot vert; pizovere.

pigeon vert; ndenge na madesu.

piga n. famille, tribu, groupe; libota. U azu Yesu bhʉpiga gba Daudi.Pl: opigǏ.

piga ɨkpi n. famille du défunt; libota ya mowey.

piga onʉ n. troupeau; ngulupa na banyama.

pigo adv. en haut; na likolo. nalʉlɨngongu apigo

pii idéo. tranquille; nye. Bua anɨngadɨa ade A má pii.

pkɨa n. poitrine; mopanzi, ntolo. Pkɨa bhoko ne 'su 'su.Pl: opḱɨà .

poitrine; panzi.

ṕkɨa 'dhu n. chair coracoïde; suni ya panzi ya ndeke.

ṕkɨa 'nʉ n. torse; panzi.

piki n. pioche; piki.

pikipiki n. moto; moto.

pkɨsio n. association/comité; lisanga.

association; lisanga.

comité; lisanga.

pkɨo adv. Anɨtsia adʉayo Ebhe pkɨo.

pili n. oiseau, sorte de; ndeke, ndenge na. Mbhɨlepilɨe, mʉ́ɨkíli teme.

vêtement noir de deuil; elamba na mokuya.

sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

pilote n. pilote; pilote.

pima adv. vainement.

pimbili n. suie; putulú ya molinga. Pimbili na nguwa agba lɨsa.

pimbo n. fouet; fimbo. nabhɨne pimbo

pinali n. épinard; épinard.

pɨali n. épinard; pile.

épinard; pinale.

pɨdjɨ n. sommet; moto na ngomba. Pɨdjɨ eta ndjandja.

pɨ́djɨ pp. au sujet de; na, mpo etali. Yi kpo lele 'ngɨ́ pɨdjɨ pɨdjɨ

piniso n. punition; etumbu.

pipiloko n. fin; mokila.

pipindo n. plante qui produit des petits fruits rouges au niveau de terre; sombo sombo. 'Kpá tangausi mana 'kpá pipindo.

espèce d’arbuste; ndenge na nzete bazipaka na yango ndako.

pipipndo n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

pɨta adv. après; nsima. Pɨta, mɨgo natsia ma.

n. en suite; sima na oyo.

pɨta-a adv.

pise v. suffir; -suka. A apise nga moko.

pɨse n. pubis; likolo na suka.

pubis; nse na libumu.

pɨso n. dessus de fesses; eteni likolo na lisembe.

pɨta pp. après; nsima. Ma adjí bhɨgɨ dhɨ pɨta tulukpe ndɨakɨ pɨ́ta ma

n. après; sima.

pɨta midi n. après midi; sima na midi.

pɨta nazu yesu n. après Jésus-Christ; sima ya kobota Yesu-Klisto.

pɨta tulukpe n. après midi; sima na midi.

pɨta ‘kpɨ́ n. quelque jour; sima na mikolo.

pɨtalo n. hôpital; opitale.

pite v. tromper, introduire en erreur.

pɨte bɨdɨ n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

pɨtebɨdɨ n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

pɨtoku n. dessus de cuisse; likolo ya ebele.

pɨ́toku cpd n. jambe supérieure, cuisse; likolo na lokolo. Pɨtoku asʉda eku ne lɨpkʉ

pitolo n. pétrole; petrole.

pétrole; petrole.

piyiyo n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

pɨ́la.pɨ́ndjɨbhʉ́lɨ pp.

po v. balayer, ratisser, disposer; -komba, sanganisa, sala poki na mabele. Po ɨ́dɨabhʉtɨ ! Popo lʉsa ! Na apopo 'ta ɨ́ɨ́lɨ.

po_bhɨ́la v. ratisser, rassembler, réunir; sanganisa. Tagolo po bhɨ́la kpála.

pokoli n. cicatrice, stigmate; sima na pota. Pokoli lɨngbodhʉma ánga pikipiki atɨnapɨ́dhʉma.

poli n. impolitesse; kozanga botosi.

impolitesse; kozanga kotosa.

polisie n. policier; polisie.

polo v. rendre pointue; -pelisa. Ma ngapolo gʉda ngʉnaba odhu.

n. lit; mbeto. Anɨgasɨpɨ́polo.

pólo n. lit; mbeto.

polopolo n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

poloto n. planton; motindami.

pome n. pomme; pome.

pomme; pome.

pomme; pome.

pommier; nzete ya pome.

pondjo n. sorte d’arbuste; ndenge na nzete.

poo n. banane de table; bitabi.

popo v. bercer, caresser, calmer, aider à faire qqch; -salisa. Popo ma masuda ! Ebhe ya ngapopo lɨya kala mʉ Napopo ndɨamba anɨa.

n. termite qui se mange, on les ramasse vers avril; ndongia baliaka yango, bazui yanga na sanza ya minei. Popo ko oeba. Uo dɨdʉmbembembe. Uo bubu bhʉepe na badha.

sorte de termite; ndenge ya bandonge.

poso n. marchandise, chose à vendre, ration; nzando. daposoPl: opósò.

poso bini bini n. hebdomadaire; poso nyoso.

poso nago n. semaine prochaine; poso ekoya.

poyo idéo. doucement, ramolli, affaibli; petepete. 'Kpa bhʉgatɨmá poyo.

pu adj. petit montant, qqch de valeureux; moke na eloko. Ndɨbhoko ne pu kpɨ

v. sentir mauvais. 'Se anɨaholo napu aholo.

pʉ v. donner, livrer, offrir, trahir; gabola, gaba. Gbelende pʉlɨkpadjɨbini bhʉsi bhʉsi bhisi de. napʉezʉ Yuda apʉYesu.

pʉkadja n. sorte de haricot; ndenge ya madesu.

pukupuku n. écorse sèche sur le bananier; nkamba na makemba. nagbite ne pukupuku

pulu v. essuyer, colorer; pangusa. Yi pulu ngele likɨte masʉ gba ngámá.

plʉ v. tresser, tordre, faire souple; -wamba, -kámola. Engu aplʉnanka kpi e kpi.

adj. oblique; etengami.

n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

adj. tordu; ya kokunzama.

plʉ'ngʉ́ n. obscène; likambo elongobani te.

adj. déconnant; makanisi ya pembeni.

pulukusu n. dépression; kokota na nzoto.

pulusi n. policier; polise.

punda n. âne; punda.

punga n. Le colobe noir; makako ya moindo. Punga ko gɨnba. Anɨgbengbe, bɨlɨ

pupu n. valeur; mituya.

pusi n. chat; paka.

ptɑ v. mélanger; -pota. Uo pptɑ doto ne edhʉ

ptsʉ v. fondre, écraser, ce qui est dissolvant/dissoud; -niangola, -petemana. Pala 'ngʉtɨ A aptsʉ Ebha dhɨgba ngʉkilidjo, a aptsʉ

puvoale n. pouvoir; puvale.

pʉwa n. partie de la maison; eteni na ndako.

pədjə n. malediction; libabe.

pkbhə v. réunir; -sanganisa. napkbhətsa ulu

plə n. petit trou, fente; libulu moke na nzoto na ndako. Alɨ'bu 'tɨne plə

plə́ n. fenêtre; lininisa.

R - r

ru idéo. avec force, d'un seul trait; mbala moko, na makasi yonso. Eti alɨbha sa 'dhʉma má ru.

S - s

sa pp. sous, desous; nse na. A sa 'kpa ma-e nɨ ?

v. construire, clôturer, entourer; sala. nasa ngise A ngasa lɨma. Yi sa engʉbhomʉ yi holo anɨná gala.

prép. sous; nse.

sa dɨgba n. deuil; matanga.

sa ko 'bhə adj. presque plein; pene na kotonda.

sa kpele n. aisselle; masasamba.

sa mbudha 'tɨ n. la partie extérieure cote à cote du mur; pembeni na ndako.

sa ngba 'tɨ n. terrasse; mwa gbamu babendi pene pene na ndako.

saa n. heure; saa.

montre; motre.

saaa n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

saambo n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

saanɨ n. assiette; sani.

assiette; sani.

assiette; sani.

sabeke n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sabha n. cible; ekatelo.

sabhuni n. savon; savo.

sabu pp. dessous, sous le ventre de; nse na. Nane 'kpa ngabhɨ sabu ndɨo.

sabu ‘ta n. pied de montagne; nse na ngomba.

sabʉa n. savon; savo.

sabuni n. savon.

sadɨgba n. deuil; matanga.

deuil; matanga.

deuil; matanga.

danse de deuil; mabina na maatanga.

safu n. sorte de fruit; safu.

saki n. sac; saki.

sakɨ n. sac; saki.

sac; saki.

sakobhɵ n. menton; esika na mandefu.

sa-kobhɵ cpd n. menton; esika na mandefu. Ndoli, a ko 'su 'su lɨsa-kobhɵ

sakondjɨ n. en dessous de cheveux; poso na nse na suki.

sakosi n. sacoche; kitunga.

sakota n. partie en bas de fesse; eteni na suka na lisembe.

sakpele n. aisselle; masasamba.

sakṕɨ n. paysage; lolenge na esika.

saku n. sorte d’arbuste; ndenge na nzete.

sala n. partie du dessous des yeux; eteni na nse na miso.

salabete n. salopette; salapete.

salamba n. instrument musical; eloko na muziki.

salandua n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

salapate n. charpentier/menuisier; mosaleli mabaya.

salɨ n. poils du pubis; suki nse na libumu.

sali-atʉgʉ n. échos; elongo, langambole. nadje sali-atʉgʉ

salisali n. musique, ton, resonnance, mélodie; muziki. Ye salisali !

samba adj. miséricordieux; moto na motema na ngolu.

n. grand ami fidele qui vous a sauvé; mokosoli. Samba ma ne Yesu Klisito,

sanduku n. maâle; sanduku.

sangala adj. transparent; polele.

sangu n. gloire.

sapɨ n. petit couteau; mbeli moke.

instrument de scarification; eloko na kokata nzoloko.

sorte de couteau; ndenge na mbeli.

sapɨna teya n. couteau en ivoire; mbeli ya pembe ya nzoku.

sasa loc. en dessous; nse na eloko. 'O sasa!

sasi n. sorte de citrouille; ndenge ya mbika.

sasili n. sabotage; kotiola.

impolitesse; kozanga kotosa.

saso n. état du corps; lolenge ya nzoto.

satana n. satan; satana.

satɨ n. boiîtier; nse na ndako. Satɨ'dhʉdedele doto.

satɨ'dhʉ n. bas de pied; nse na lokolo.

sa-tɨdhʉ cpd n. plante.

satɨkpa n. pomme de la main; nse na loboko.

sa-tɨkpa cpd n. paume de mains; nse na maboko.

satu n. saint; santu.

satɵ n. profond dans la terre; bozindo na nse. Satɵne ɓɨgba okpala ɨde amu.

adj. souterrain; ya nse na mabele.

se v. puiser, répandre, donner par fiançaille; toka. nase 'ngu

se dulunga n. odeur de constipation; solo na fanga.

sege n. bonne santé; nzoto elamu.

bonne santé; nzoto kolongono.

segele n. pente; ngomba ya kokita.

segele ‘la adj. après-midi; sima na nzanga.

segonde n. second; segonde.

seke v. lever/coucher du soleil, mettre par terre; -tana na tongo, -kenda na nse. Ekpɨseke nakɨndjɨndjɨ

sele n. mucus, rhume; kofokofoko, kosokoso. Gudho bhowʉma anini ka sele.

rhume; kosokoso.

rhume; koso koso.

seleli n. cerelli; seleli.

sende sende adj. lisse; sembe sembe.

lisse; moselu.

sendele v. glisser, patiner; -glisser. Anɨsendele lɨ́dɨna sendesende.

sendesende adj. glissant, lisse; glissant. Anɨsendele lɨ́dɨna sendesende.

senete n. chaînette; senete.

sengʉte n. couteau; mbeli.

sesese n. sorte de chenille incommestible; ndenge ya mbinzo oyo baliaka te.

si v. déféquer; -kenda cabiné Ma adjí nasi dɨa

sɨ v. coucher; lala. Gbelende sɨbhʉ'ń ʉna kɨpɨ

adv. alors, que; nde. Ńamɨne mbɨa ɨnde sɨ́pɨ ?

sia v. recevoir, obtenir; -zwa. U akʉda nasia tɨa. Sisia ndʉndʉhana!

n. léopard; koyi. Sia holo lʉngalʉsa e de.

léopard; nkoi.

sia mbalandu n. guépard; ndenge na koi.

sorte de léopard; ndenge ya nkoi.

sɨbada n. sorte de souris; ndenge na puku.

sɨbata n. sorte de souris; ndenge na puku.

sɨbotʉ n. flaque de boue; esika na potopoto.

sida n. SIDA; sida.

sidha v. déchirer; -pasola. Ma ngasisidha 'kpá balʉa .

adj. déchiré; epasolomi.

sidha bongo adj. habit déchiré; bilamba epasuki.

sidi adj. dernier; suka.

adv. après. Yi agó sidi de.

v. être à la fin.

sidjo n. ciseaux; sizo.

sie n. racine; ntina na nzete. Gbe sie manga pɨna bini.Pl: osísíé.

sie kinga n. raide de raphia; misisa na kongolo.

sie kpʉege n. racine vermifuge; misisa lokola kisi na banyama.

sie masamba n. racine de poivron; misisa ya ketsu.

siga v. éclairer, inspecter, regarder, attentivement; -pelisa mwinda, -tala penepene. Ma ngasiga etɨnde. Mʉngasiga ma ngʉ

nɨ ?

sii n. scie; si.

sɨɨ loc. ici; awa. Ma améne epe bini sɨɨ

sika v. gonfler; -vimba. 'Bu anɨsika ka kuo.

sike n. sable; kenze, zelo. Nadʉmaka pala ṕsike.Pl: osikè.

sable; kenze.

sable; zelo.

sɨkipɨ cpd n. aube, aurore; kotana na ntango. Nayo Ebhe bhʉskippɨmaKilisito ndjɨndjɨnaali.

n. aurore; natongotongo.

aurore; ntongo mingi.

sikio n. pot; poki molai. Sikio ko lʉsa na bhobhoko.

sili n. sorte d'insecte; ndenge na nyama mike.

sɨlɨ n. vésicule biliaire; somo.

liquide visqueux de go¥t amer sécrété par la foie; mai bololo kati na nyama to moto.

venin; ngenge.

venin; somo.

v. passer la nuit.

siliba n. serpent, sorte de qui est vénimeux; nyoka na kisi mabe.

sorte de serpent noir; nyoka.

sɨlɨdja n. sergent; seleza.

silika n. serment; elaka.

sili_ndjinga v. faire un voeu. obhosɨbadha ɨde asili ndjinga me }

sɨlɨngbɨ n. pluie battante avec vent; mbula makasi mpe mopepe. A ko ebha na sɨlɨngbɨ

sima n. ciment; sima. Maso aha ngise gba e na'o sima ṕbiliki.

simisi n. chemise; simisi.

sina n. espèce de liane; ndenge na singa.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sɨndanɨ n. aiguille; tonga.

aiguille; tonga.

sɨŋgɨɨ n. urine; masuba. na'ɨsɨŋgɨɨ

urine; masuba.

urine; masuba.

sipisi n. blénoragie; supisi.

sita num. six; motoba. A mambi ne 'kṕsita.

siti adj. mauvais; mabe. Bh́ʉa mʉsiti anga mʉlʉde

v. salir.

siti bongo adj. habit sale; bilamba mosoto.

siti bua n. rancoeur; motema mabe.

siti kpála n. malfaiteur; moto mabe.

siti 'ngʉ́ n. mauvaise affaire; likambo mabe.

siti ‘he n. avoir mauvais goût; eloko mabe.

siti ‘ngʉ́ n. péché; lisumu.

siti_'ngʉ́ n. mal, péché, lisumu; makambo mabe. Nasobho kpála ko siti 'ngʉ́

siya n. léopard; koi.

léopard; koi.

sizo n. ciseaux; sizo.

so n. viande; nsuni.

adj. lisse; molende. Soko ko so sungu. Anɨdhodhokpála.

so ‘pe n. fin du mois; suka ya sanza.

sobho n. insulter par parole, injurier; -finga. Ma a'o sobho hana ngbʉla nakpata anɨ

outrage; mafinga.

v. injurier.

sobhlʉ n. crampe; pasi na lokolo/maboko kobenda.

soblʉ n. crampe; ndenge ya mongai na loboko.

sodja n. soja; soza.

sofele n. chauffeur; sofele.

soko n. poisson chat, espèce de; ngolo. Soko ko so sungu. Anɨdhodho kpala.Pl: osoko.

sorte de poisson; ndenge na mbisi.

poisson sans écaille; ngolo.

sokonyama n. herbe qu'on plante sous le caffier; sokonyama.

sokpɨ cpd n. fin du monde, date limite; suka na mokili. Lɨsokpɨ́ Yesu ngago.

soli n. paille; sobe.

chaume; sobe.

chaume; sobe.

solongo n. crochet; eloko na kobenda na yango.

somba n. croyance; kondima.

sopisi n. blénoragie; sopisi.

sosete n. chaussette; sosete.

sositomate n. sauce de tomates; sosi na toamte.

soso n. partie de manche; eteni na esimbeli.

soso gbɵdɵ n. sorte de brousse; ndenge na zamba.

soso 'gʉ n. sorte d'arbuste; ndenge na nzete moke.

sorte d'arbuste; ndenge na nzete moke.

sosote n. société; sosiete.

su interr. où; wapi. Yi ayie su ?

v. sécher, étaller; -kaokisa. nasu bongo ṕɨla

n. poil.

sʉ v. lier; -kanga. Mo osʉkpʉlʉlɨ'so e. Ma ngasʉ'ngbʉ'tɨ

pp. entre; kati kati. Gbelende bhele sʉkpaka.

adj. amère; bololo. Kawa-a sʉʉanga sukali ade.

su 'dhu n. plume; manyonyo ya ndeke.

plumes; suki ya ndeke.

su 'nʉ n. laine; suki na nyama.

poils d'animal; suki ya nyama.

sʉba n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sʉbhʉ n. sorte d'arbuste; ndenge na nzete moke.

sorte d'arbuste; ndenge na nzete moke.

sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

subu n. effet d'être rassasié; sima na kotonda.

sʉbʉ n. sorte de termite; ndenge ne ndonge.

sorte de termite; ndenge ya bandonge.

sʉdha n. soldat; solda. Gundu adho sʉdha bhomʉndjuka e.

soldat; soda.

soldat; soda.

sue n. tige utilisé pour fabriquer les nattes, rosier, liane; nkamba na litoko. Kdhgbɵuo memene anɨsue.

sʉe n. fourmi noire; ndenge ne fumba moindo.

fourmis noire; ndenge ya nyama mike moindo.

sugula adj. incline; ya kozinda.

sugula bɨ n. ravin; esika ezindi.

sʉka pp. parmi; moko na. Matayo, a ko sʉka omʉpata gba Yesu.

sʉkali n. sucre; sukali. Enga, a ko sʉkali.

sukpe n. nuit; butu. Sukpe a ngʉbula nala.

nuit; butu.

sukpe bhisi n. lendemain; lobi sima na mikolo mibale.

sukpe_bhisi n. le lendemain; nsima lobi ekoya.

sʉkʉ n. saison, période; ngala, eleko. Nakolo bhʉsʉkʉnalu ezʉ

sukutu n. tenue militaire; sokoto.

sʉla v. crier; -nganga. Mgbala ngasʉla ánga ebha ngadhɨ naali

suledjo n. sous région; etuka.

sʉlʉ adj. étroit; ekuke moke. kpadjɨna sʉlʉ

étroit; moke.

serré; ya kokangema.

plissé; ya kokangisama.

v.

sʉlʉ'dhʉ n. intervalle ds orteilles; ekabwaneli na misai na makolo.

sʉlʉ'kpa n. intervalle de doigts; ekatelo na misai.

sʉlkpa n. intervale entre les doigts; ekaboli na manzaka.

sʉlʉsʉlʉ adj. plus ou oins sucré; mwa elengi.

sʉnda pp. entre; zala kati kati. Tʉngʉa ko bɨsʉnda pɨa.

sunda poso n. par semaine; kati na poso.

sundjo n. cheveux; soki na moto. Alɨkute 'ndjɨkpála ne sundjo.Pl: osundjò.

cheveux; suki.

sunga n. branche taillée de raphia pour canaliser le vin; loboko na kongolo bakati mpo na kolekisa masanga.

partie de toit; eteni na mokongo na ndako.

sungu adj. beaucoup; mingi.

n. poisson, crabe; mbisi. Angongolingo ko sungu. 'Kpa anbhelé. Kɵdhʉankpekpeke Pl: osungú.

poisson; mbisi.

sungula n. sourcil; makiki.

su-ngula cpd n. sourcil; nsuka na soki likolo na miso. Ngene-ngene kpo bhʉsu-ngula gboda.

suno v. montrer,; -talisa. Ɨ dʉme ma nda apa sisiti, mʉde suno mʉna. Suno bini !

suo v. injecter, percer; -tobola. Motɨa susuo ongɨne musana lɨdʉkpele o.

supu n. soupe; sosi.

susu n. poils; suki.

susu na djila n. cil; suki na miso.

sʉʉnda loc. entre, parmi; zala kati kati, okati. 'O sʉʉnda !

sʉwa n. civette; libobi.

sɵngɵ n. sorte de poison; ndenge na kisi.

poison; ngenge.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

sɵngɵ́ n. poison; nkisi.

T - t

ta n. cause, racine, le pourquoi, signification, sens; ntina, "Elé' tata pɨ ? Ta engʉ́nde pɨ ? Tata lɨengʉ́gba yi ade ?

ta galɨ n. sorte de jeu; ndenge ya lisese.

taba n. termitière; lindonge.

tabhu n. partie de manche; eteni na esimbeli.

tabhu lʉsa n. fond de la casserole; masoko na nzungu.

tabhu 'ndjɨ n. nuque; suka na mutu.

tabhubhembe n. banane plantain; makemba.

tabhundjɨ n. le derrière de la tê te; songe na motó

tabɨa n. sorte de serpent venimeux; ndenge na nyoka.

sorte de vipère; ndenge ya mbuma.

tabolo n. tableau; tablo.

tabu cpd n. le bas ventre; nse ya libumu. Tabu ma ngake make.

tá-galɨ n. histoires; lisapo.

tagba v. ?

tagolo n. soir; pokwa. Tagolo po bhʉ́la kpála.

soir; pokwa.

tagolo má vio tard le soir; pokwa koleka.

tainga pp. avec, après. .. anɨzia de mekpála bini l ɨtainga nɨabhʉ́tɨe de, bha bini Piele .. Anɨtsia au bhʉ́he maka loto kpála bini .. alɨbhʉ́tɨtanga nɨ

taksɨ n. taxe; takise.

takpa cpd n. coude; nsima na maboko. Mbhápa takpa m ɨde

n. coude; songe na ekunzeli na maboko.

takpele n. coude; eteni na maboko.

taku n. le derrière de la cuisse; sima na ebele. Taku sʉda 'ta kpala ne eku.

takuu n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

tala n. lampe; muinda.

talabhayi n. travailleur; mosali.

tali n. gorge; nkingo. Mboye bɨadha tali anɨ

talia n. ê tre en deuil; kozala na matanga.

période de deuil; mokuya.

talko n. nuque; sima na moto. Talko ma, a ko ma de.

partie inverse; ngambo mosusu ya mbeli.

tamba n. blague; lisano.

badinage; kousana.

tambe n. poison; nkisi.

sorte de poison; ndenge na kisi.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

tambilidhʉ cpd n. talon; talo, etindi. Tambili 'dhʉa ko nandjia ka edhʉhana.

n. talon; suka na lokolo.

tanamapɨ n. innocent; azanga tina.

innocent; moto azali na ekweli te.

tanda v. arranger, étaler; -bongisa. Tanda biliki !

tandju n. fruit, sorte de; mbuma, ndenge na nzamba. Tandju pɨa 'ya.

tandudje n. terminaison de mâchoire sous l'oreille; eteni na mbanga nse na matoi.

tanga v. lire, compter; -tanga. natanga bhuku

pp. avec, après.

tangausɨ n. le gingembre; tangaúsi. 'Kpá tangausi mana 'kpá pipindo.

tangbei n. quinquina; ndenge na zet moke bololo.

quinquina; ndenge na nzete moke bololo.

tangbey n. sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

tangɨɨ n. hanche; loketo.

tango n. heure; saa.

tangɨʉ n. gorge; kingo.

cpd n.

tapa v. partir; -kenda. natapa bhʉdhʉ

tapi n. tapis; tapi. nala pɨ́tapi

tasɨ n. tasse; tasi.

tata n. marcher commme un enfant; -tambola na mwana. Nadhɨʉka ndɨbhʉtata.

Vb. tenir l'enfant pour ses premiers pas; kobenda mwana mpo atambola.

tatanɨatanɨ n. jeu de cache- cache; lisano ya mbo.

sorte de jeu; ndenge na lisano.

tate cpd n.

tatu n. mâchoire; mbanga. Tatu, a ko bɨɨna ngo pabhɵ

tatu 'nʉ n. mâchoire; mbanga ya nyama.

tatʉnʉatʉnʉ adj. délicieux; kitoko mpo na kolia.

tayele n. tailleur; tayele.

te n. une partie de, de cela; ndambo. Vɨe 'nga ! Anɨha te tɨa ango-o, a'o pɨe.

adj. redoutable. ... okpála ɨde maka onʉe-e aɨ́ bhɨ́ʉká yi.

té adj. une partie de; eteni na.

teke v. supporter, assister, poser sur ou contre qqch; -telema, -sunga. Teteke ma masudha !

teko n. maladie sexuelle; malali na nzoto na kobota.

tele n. scarification, cicatrice, stigmate; nzoloko. tele sia

ornement; bikelakela.

texture; lolenge ya bosoni.

tele na satɨkpa n. cicatrice de la pomme de la main; nzoloko nse na maboko.

telefone n. téléphone; telefone.

televizio n. télévision; televizio.

teme n. pièrre; libanga. Faro agbite nanɨbua e maka teme.Pl: oteme.

pierre; libanga.

témé n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

temu n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

sorte de poisson; ndenge na mbisi.

tété n. à ceci, à cela; na yango. Ńkpoka tete.

tetele adj. important; na tina.

teteleɲʉ n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

sorte d'insectes; ndenge na banyama mike.

ti v. peler, éplucher, décortiquer, écorcer, enlever; -palola. Ma ngati bhokuma.

tɨ v. tomber; -kwea. natɨkuto

tɨa v. soigner; pesa kisi. Lɨekpongu dʉlɨkpala, a yo me u tɨa anɨ

n. argent, valeur, fortune; mbongo, mosolo. Tɨang´ʉne eli ade.Pl: otɨ́a .

l'argent; mbongo.

finance; mbongo.

richesse; misolo.

biens/richesse/propriété; biloko misolo ya...

argent; mbongo.

tɨa kulu n. outil; bisaleli.

tɨa lɨbhondɨ n. héritage; misolo ya mowey.

héritage; mosolo ya mowei.

tɨa na kulu n. rémunération; kofuta.

tɨa 'gʉ n. armes; bibundeli.

tɨa 'gʉ́ n. arme; bibundeli.

tɨa dɵ n. prix de la mariée; mosolo ya libala.

tɨ_akango v. nager; -beta mai, -nana. natɨakango

tɨa_kulu cpd n. outils, outillages; eloko na mosala. Ha tɨa kulu pɨmaso.

tibha n. droit; sembo.

tibhilingiti n. sorte de serpent; ndenge na nyoko.

sorte de serpent; ndenge ya nyoka.

tibhombili n. sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

tɨ̱da v. pouvoir, devoir; -koka. Ogbi mʉ, mɨtɨda nakpe anɨmakpe. Anɨtɨbha da nagɨ lɨ ne holo.

tiga v. rester; -tikala. Tiga ndjɨndjɨ ! A atiga la ma hu anɨ

n. sperme; mai na kobota kati na mibali.

spermatozoïde; mai na mobali.

tigala Variant: dígàlà. v. rester, demeurer; -tikala. A atigala bedɨ

tii pp. jusqu'à; tii. Tii natapa ka 'bu 'tɨabhɨ́lá.

tɨka kulu n. division du travail; ekaboli ya mosala.

division du travail; ekaboli na mosala/biteni na mosala.

tɨkpa cpd n. main; maboko. Mɨde ngele naali-e, tɨkpa mɨdʉnake.

n. interosseaux dorseaux; maboko.

patte; makolo.

dos de la main; mokongo na loboko.

tɨkpa 'dhʉ n. plat de pied; lokolo.

tɨkpa sia n. sorte d’arbre; ndenge ya nzete.

tɨkpádhʉ cpd n. parti du pied en haut; likolo na makolo. Ma ade tɨkpádhʉne kɵngɵ

tɨkpʉ cpd n. prison; mboloko. Okpála bhʉtɨkpʉzʉ'he de, kaka u akɨlʉ

n. prison; boloko.

tila n. tremblement à la suite de peur; kolenga na bobangi.

tɨla v. être endormi; -kwea na mpongi. Antɨla.

tilete n. tirette; tilete.

tili adj. lourd, pesant; kilo. Kala ma, a ngake, ma abɨlili tili ndula ngʉpedu.

n. poids; bozito.

adj. pesant; molito.

tɨlɨ v. agiter, bouger; bandaka. 'So blʉtɨlɨmatɨlɨ

tili bua adj. souci; mawa na motema.

tilibinale n. tribunal; esambiselo.

tiliko n. tricot; triko.

tricot; triko.

tilo n. objet de maquillage servant à tirer des lignes; tilo.

tima v. envoyer; -tinda. Anɨtima kpala na kulu gba-e.

timbomboli n. sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

timolo n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

tɨna ‘tɨ n. chambre; eteni na ndako.

chambre; sambele.

chambre; sambre.

tɨna_'tɨ cpd n.

tindi n. bouquet de conserve; libokr ya ebombelo.

tɨndɨ n. faucon; ndeke na kolia mosuni. Tɨndɨ a'ulu, aholo folo engʉ

faucon; ndenge ya kombekombe.

tɨndɨkpaŋgʉ sorte de faucon. ndenge ya kombekombe; 6.2.1.

tindje n. espèce d’arbre; ndenge na nzete.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

colone au niveau d’omoplate; mikuwa na mokongo na banyama.

tipo n. chaise, sorte sur laquelle on transporte un chef, hamac; ndenge na kiti komema kapita. U abɨgámá p̍ɨ tipo.

titi adj. avec des épines; lokola nzube. ti ndula

tɨɨ adv. seul, specialement; kaka. Yi mene bha ngayi tɨɨyi.

tɨɨmbolo n. instrument musical; eloko na muziki.

tiye n. sorte de termites; ndenge ya ndonge.

to v. introduire, mettre; -tinda, -kotisa. Ma ato djua lɨedyɨ

adj. neuf; na sika. Dili 'tɨ'tso mana to 'tɨ'tso de.

cj. ou; to. Ko akpoku to embɵ ?

toblɨa v. transmettre un message; nsango. Toblɨa madabhu.

n. message; sango.

to_bhʉ́gandja v. circoncire.

todʉ n. parole, rapport; masolo.

toko v. bénir, adorer, louer; -sanzola, -fukama, -kumisa. Natoko Ebhe!

toku n. vin de raphia extrait en bas; masanga na kongolo oyo bakati na nse.

toku ‘nʉ n. jambonneau avant; eteni ya ebele.

tolo v. bavarder inutilement, criailler; -solola ezangi tina, -nganga, -sopasopa. Mo otólo bhʉndjɨma de!

n. bruit, vacarme; makelele. nagbe tolo

bruyant; makelele.

tolosi n. torche; muinda. A adʉsa 'kpa uo ne otolosi, ne oeke, di ne otɨa 'gʉ́ Pl: Otolosi.

tomate n. tomate; tomate.

tomate; tomate.

to_mbolo v. malmener.

tondobhɨ n. polémique; bilobaloba ya mpamba.

tongotongogbi n. devinette; s�mbólé Tongotongogbi: gbi!

tono n. nom générique de légumes; kombo na bandunda nyoso.

légume; ndunda.

légume; ndunda.

tono bengwa n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

tonobengwa n. sorte de légume; ndenge na ndunda ya zamba.

tonogba n. sorte de légume; ndenge ya ndunda.

totɨ n. instrument musical; eloko na muziki.

tsa adj. jeune; palanga mwasi. tsa dɵ

tsá n. coupe, coupure, fibre, bouture, campe; eloko nsima na kokata, suki, monkinga. tsa ulu tsa nɨ́ Pl: otsátsá.

tsa ngulu n. déchet de noix de palme; makanvu ya mbila.

rebus de palme utilisé pour coller le contour de roseau de distillation; makanvo na mbila batiaka pene na nganzi na lotoko.

déchet de palme; makanvu.

débris de noix de palmes; makanvu na mbila.

tsá ngulu n. bechet de raffinage de l'huile de palme; makanvu.

tsa 'dyɨ n. les branches sur un champ; banzete likolo na elanga.

tsa dɵ n. jeune fille; elenge mwasi.

jeune fille; elenge mwasi.

tsa 'ngʉ n. poulet; soso elenge.

tsabulakongo n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

tsagala idéo. désordre, bizarre; tsanga-tsanga, bebo. 'Ndjɨaminá tsagala.

tsagala bkɨi n. squelette; etongeli ya mikuwa.

tsai n. thé; tsai.

tsaka n. étagère; motalaka.

étagère; esika ya kotia basani.

tsakaliba n. sorte de chaise; ndenge na kiti.

tsakalɵ n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

tsakpa adj. peu profond; bozindo te. tsakpa 'du

tsakulu tsakulu n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

tsakulutsakulu adj. carbonate; mwa makasi.

tsakutsa n. s'accroupir sur les pointes de ses pieds; kofandela makolo.

tsala n. natte; litoko. U memene tsala lɨsue.

natte; etoko.

natte; etoko.

tsala mbɨa n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

tsambaka n. sorte de poisson; ndenge na mbisi.

tsambala v. disperser; -panzana. Okpasa atsambala na sa 'kpa lɨ

tsangba n. fille; mwasi na kobala. Tsangba kpata nguwa.

demoiselle; elenge mwasi.

tsangbakode n. sorte de légume; ndenge na bilolo ya zamba.

tsanɨ n. maison de la campagne; ndako na mokila.

sorte de maison moins durable; ndenge na ndako.

grenier de petite taille; ndako na kokausa bilona.

tsapa n. marque. Padhá de, anga Ebhe 'Dyɨma atʉtsapa na angu gba e lɨkʉe ma.»

tsaukpa n. habitat des poissons; libulu ya mbisi.

tsalo n. jeune fille; elenge mwasi.

jeune fille; elenge mwasi.

jeune fille; elenge mwasi.

tse v. refuser, laisser, abandonner; -tika, -boya. Ana atse wala e, ɨnde wala anɨbhue gba o naali.

tsegele n. tamis; kaingele. Tsegele ɨnde ko ngʉnape kawa.

tsekele n. sorte de légume aigre; ndenge na bilolo ngaingai ya zamba.

sorte d’arbuste; ndenge na nzete.

sorte de légume; ndenge na ndunda.

sorte d’herbe; ndenge na matiti.

tse_'kpa_lɨ v. lâcher; tika. A bhomɨ Pilato atse 'kpa lɨ Balaba pʉo.

tsekpo n. canne; nzete na moto na mpasi.

impolitesse notoire; kozanga botosi.

impolitesse; kozanga kotosa.

tsele n. sorte d’arbuste; ndenge na nzete.

sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

tsele tsele n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

tseletsele n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tseletsele djeba n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tseletsele popo n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tsembe n. piège à poisson fabriqué des branches d'un palmier; moteko na mbisi esalami na etapi na mbila. Tsembe, a ko ekú na osungu.

piège à barrage pour attraper le poisson; mitambo ya koboma mbisi.

tsengedhe n. barbare; gedegede.

faire la grève; kotomboka kotika mosala.

tsengele n. tamis, van. Tsengele ɨnde ko ngʉnape kawa.

tsetse n. petit bidon; bido moke.

petit pot pour conserver l'alcool; poke na kobomba masanga.

tsi v. tonner; -sala nkáké Maria atsi ne ko e ngʉbula tɨa. Engu andjɨa bhʉkpadhi bhʉdjua, a ngatsi. Ebha ngatsitsi.

adj. brûlé; yakozika.

tsɨ v. ramasser, attrapper; -nduka, -zwa, -kanga. Natsɨeba lɨndu 'ke.

tsɨdjua n. braise; nzete ne moto.

morceau de bois br¥lé; nzete ye moto oyo ezo pela.

tsi 'kpʉ n. sorte d'arbuste; ndenge na nzete moke.

tsɨ'wa n. une pièce de bois de chauffage; mbuma na koni moko.

tsia v. regarder, visiter; -tala, -tala moto. Djila tsia 'kpɨ́ngʉehe de.

adv. ainsi; boye, ne. Yesu atsia ago lilí. A atsía a'ó ma abhʉlá mambi.

tsiba n. profond trou dans une rivière; libulu na mai. Ndɨe alinda bhʉsiba.Pl: otsìbà.

profondeur; bozindo.

tsie n. fruit sauvage; matonge.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

tsie kpalá n. sorte d'arbre fruitier; ndenge na matonge.

tsɨgbʉlʉ n. chaise; kiti. Ebhe ne tsɨgbʉlʉgba ma.

tsɨkɨ n. feuilles utilisées pour massacrer les poissons; kasa basalaka mpo na koboma mbisi.

tsɨkɨdhɨ v. tisonner pour provoquer un rire; -sekisa. Tsɨkɨdhɨ anɨamba anɨmʉezo.

tsɨkpa n. graisse; mafuta.

graisse; mafuta.

graisse; mafuta.

tsɨndjɨ v. vendre; -tekisa. A ngatsɨndjɨpala 'ngʉo da?

tsɨndjɨlɨmakakalɵ n. pilier de la maison; nzete esimbi mokongo na ndako.

tsi_ne_holo v. s'enfuir, détaler; -kima. Ongɨshana atsi ne holo.

tsɨngbanga n. sorcier; ndoki mobali.

tsingʉ n. conte; lisolo. Tsingʉ́pɨndjɨ Pindjo ne 'dyɨe

histoire; masapo.

histoire; lisese.

tsɨnɨ n. à l'arc; -beta banzi. Bhasa padha bhʉtsɨnɨ

tsɵ n. raphia qui vit dans l'eau; mbila na mai. Tsɵ ko kinga na abhʉngu.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

tsiwa n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sorte d' arbre; ndenge ya nzete.

tsɨwa n. brindilles; koni moke. Ma adjí nagɨtsɨwa mʉna ablʉdy .ɨ

tsi.tsulu v. brûler; -zika. Engu andjɨa bhʉkpadhi bhʉdjua, a ngatsi.

tsobi n. maladie infantile; mpasi na bana.

tsoka n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

tsokodho v. tomber.

tsongi adj. impressionnant; ya kokamwisa.

tsoti n. fourchette; kanya.

tsotsolo v. casser, briser, rompre, couper. Abana lɨosungu adʉlɨ bhʉ́hʉ́bhelé-e, nado ango-o tsotsolo de. (Jn 21:11)

tsu n. éruption; malali na miloni.

adj. loin; mosika. Vube, a tsutsu ?

distant; mosika.

tsudetɨ n. coin intérieur de la maison; uku na ndaka epai na kati.

tsukudhu_'kpa cpd n. milieu du coude; kati na maboko. U a'o termometre bhʉsukudhu 'kpa anɨ

tsulo n. orphelin; azali na mama te to tata te, etike. Tsulo 'ngʉkʉlɨ ne 'bhɛ.Pl: otsulosɨ.

orphelin; etike.

adj. orphelin; mwana etike.

tsulu v. faire brûler; -tumba. Banda atsulu edyɨgba e lili.

tsʉlʉ n. peur; kobanga. A a'o lɨma tsʉlʉ

peur; bobangi.

tsupa n. bouteille; molangi. Lɨsupa tɨkuto, amba akpi.

bouteille; molangi.

bouteille; molangi.

tsutsu adv. loin; mosika.

tsegbekongo n. sorte d'oiseau; ndenge ya ndeke.

tsekpɵ n. roseau ou paille non mature; sobe to gbaka oyo ekembi malamu te.

tsengɵ n. sorte de piège; ndenge na moteko.

tu idéo. très; mingi mingi. Bongo avu má tu.

n. minime; moke. tu 'zʉ

tʉ v. piler, broyer; -tuta. -kongola poso na nyama to miloni lokola nguba. Anɨatʉ́ mapɨnga. Ma ngatʉsusu lɨzidhenge.

pp. entre, dedans; kati. Gʉlʉtʉengu.

adj. moitié; katikati.

prép. milieu; kati kati.

tube n. tabac; likaya.

tʉbe n. tabac; likáyá Tʉe mene kʉe kpála sisiti.

tʉbhatʉbha n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

tʉdhʉ n. proverbe, enigme; masese.

tʉndje n. igname; gbala ndenge ya moindo, esapa. Tʉndje ne bɨbaka.

sorte d'igname; ndenge na bisapa.

tʉ_engʉ́ v. brouiller, être en problème, créer des problèmes; -tumola makambo. Ebhe kʉda okpala natʉengʉ́de.

tʉfa adj. de mauvais goût; mabe na kolia.

tugba n. sorte d'herbe; ndenge na matiti.

tuko v. verser; -sopa. Tuko engu bhʉkilauli bedhe.

tʉkla n. partie frontale; eteni na katikati na miso.

tukutuku n. policier; polise.

tula n. sorte de légume; ndenge na bilolo ya zamba.

sorte d'arbuste; ndenge na zete moke.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

tʉla n. lieu, surface, section, cours, place, coupe, traversal; esika, ekalelo, na. Bhʉtʉla kulu ,idʉme naguo nda ade, aha pɨkpála kuo.

adj. beaucoup; mingi.

tulu n. champignon; mayebo.

champignon; mayebo.

tulú n. sommet.

túlu n. champignon; makombo. Alɨtúlu ne 'dje e.Pl: otúlu.

tʉlʉ v. lancer, mettre en bane, lapider, empiser; -bwaka. Uo tʉlʉndula bhʉ́lá, a nda alɨ́lɨ́.

tulu 'bha n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tulu kinga n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tulu 'kpá n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tulu kpɨka n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tulu mabia n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tulu ndende n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tulu ngulu n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tulu sia n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tulu tele n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tulu 'bhe n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tuluba v. frotter.

tulukayele n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

tulukpe cpd n. midi; nzanga.

n. midi; midi.

midi; midi.

tulundende n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

tulundjɨ n. sommet; songe.

tulundjɨ'ta n. sommet de la montagne; songe na ngomba.

tulundjɨa n. sorte d'arbuste; ndenge na nzete moke.

sorte d'herbe; ndenge na matiti.

tʉmba v. pousser, secouer; -pusa. Tʉmba anɨsutsʉ an ágó s ɨɨde .

tʉmbati n. sorte de jeu; ndenge na lisano.

tʉmbele n. gale; panda, makwanza. Tʉmbele lɨ'ta ndɨ

gale; panda.

tumbula n. soutien; sutie.

tundu n. île; kisanga. Abhʉ Bukavu ma au tundu bhʉ lac Kivu.

tundulu n. termitière ayant la forme d'un parapluie; ndako na ndongia na uma. 'Ta mbeze ne tundulu.

tʉndʉlʉ n. une chose mal formée; eloko ezali na maboko te, makolo te. Tʉndʉlʉ ne ehe ɨde, lɨ'kpa 'kpa tete ade, 'dhʉdhʉ tete ade.

tungu n. poudre.

tʉngʉ n. sternum; mikua kati kati na pandji. Tʉngʉ a ko bɨsɨ ʉda pɨa.

tʉnʉ v. mettre. Ma ngatʉnʉ mapa bhʉ́ 'nzʉ o,

tʉnʉ_lɨ v. se toucher.

tʉpele n. chuchotement; londo.

chuchotement; kosolola na mongongo na nse.

chuchote; koloba na malembe. On Falisai adje engʉ́ɨ nde lɨ okpála adʉ apa e bhʉ́ tʉpele lɨ 'nǵgba Yesu-o.

tuto v. pousser, passer; -sukoma, -pusa. Tuto mase ango ko ! Tuto lɨmʉ masakpa !Pl: Come closer!.

tutu n. sorte de forêt; ndenge na zamba.

tʉtʉ pp. entre, dedans; kati.

n. milieu; kati kati.

moitié; kaktikati.

tʉ́tʉ n. énorme; monene.

tutukpe n. minuit; minuyi.

tʉtʉmbele n. arraignée; tule. Dele gba tʉtʉmbele hoholo okpa kpe ɨ ngʉ azʉ mazʉ

araignée; tule.

tutusukpe n. minuit; minwi.

tʉtʉ_sukpe minuit.

tɵndjɨ n. sorte de champignon; ndenge ya mayebo.

tɵndjɵ n. sorte de champignon; ndenge na mayebo.

tɵmatɨ n. tomate; tomate.

tɵmatɵ n. tomate; tomate.

tɵɵ n. fournaise; moto makasɨ

four de forge; moto ya motuli.

U - u

u v. voir; -mona. Ma ngau 'kpɨ́ndjɨndjɨ

pro. ils, elles; bango. U adʉsu ?

udji n. fil; nsinga na bilamba. Anɨʉnakala udji ngʉbongo ko.

ule n. arbre, sorte d'; nzete, ndenge na. Ule ne ndula. A dʉabhʉngu.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

sorte de feuilles utilisées pour la construction; ndenge na kasa basalelaka mpo na kozipa ndako.

espèce d’arbre; ndenge na nzete.

ulu n. herbe; matiti. Bɨ́ne ulu ɨnde uo de-e de.

ulu ndende n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

uo pro. ils, elles; bango. Uo dʉsu ?

uu loc. present, aussi; -zala, lokola. Pindjo djeke ma uu. Mo olu zidhenge lɨkalanga ɨnde uu ?

uupolʉsa n. espèce d’insectes; ndenge na nyama mike.

uuwa adj. déodorant et de mauvais goût; mabe na kolia.

V - v

va v. couper beaucoup avec une faucille pour diminuer la hauteur; -kata mingi na eloko. Ma ngava ulu.

vandʉ n. diarrhée; pulupulu. Vandʉlɨma. Ma ngagie ehe.

diarrhée; pulupulu.

diarrhée; pulupulu.

vatili n. voiture; voatile.

vaye n. coupe-coupe; mbeli molai.

ve Variant: -vɵ. v. voir -vɵ; tala -vɵ

vele n. verre; vere.

vidho adj. très court; mokuse mingi.

vino n. vigne, vin; vinyo.

viti v. avorter; -sopa nzemi. Ndɨna odhukpabini aviti.

n. ressembler; ndenge moko. A viti bini de, ka nɨ ?

vodho v. s'échapper de la main, glisser; -buja. Anɨvodho bhʉngulu. Bhʉlʉ'zi avodho sa 'kpa ma nakɨsukpe.

n. feuille utilisée pour faciliter l’accouchement; kasa basalelaka mpo na kobotisa mwasi na kimia.

sorte de légume; ndenge ya ndunda.

hibiscus; dongodongo.

volo volo adj. non tendre; moselu moselu.

vu v. deviner blanche; -koma mpembe. Bongo avu má tu.

vʉlʉ v. laver, récolter; -sukola, -kata (loso). Engʉvʉlʉ'dhʉko e de. navʉlʉmapʉnga.

n. écorce du bananier; mposo na nzete na makemba. Uo haha vʉlʉ Uo vʉlʉ'bhʉdʉsa nedi.

vuluvulu adj. très actif, caprice; -sana mingi. Ndɨna vuluvulu.

vʉde n. millet; malu.

vɵ Variant: -ve. v. couper une petite partie d'une chose, griffer, diminuer; -kata mokuse. Vɵ enga !

vɵgɵ n. orgueil; motema na likolo mabe. kpála nagbe vɵgɵ

vɵɵ v. pincer; -nvita. navɵɵko kpala

adj. très court; mokuse mingi.

W - w

wa v. trancher, blesser légèrement; -selemoa. Ulu awa 'kpa ma, ngɵ akɵbhʉbhʉ

adj. chaud; moto. Ekpɛ́ wawa.

wa ‘ngu adj. eau chaude; mayi moto.

wai n. ami; moninga.

wakaka idéo.

wala n. épouse; mwasi. Wala mʉtapa su ?

épouse; mwasi na.

wandja n. aventure sans lendemain; mobulu na bilingalinga.

bâ tard; mwana manganga.

wata n. beaux-parents; mwasi to tata na mobali/mwasi na yo. Wata gba mʉ, mʉda nakpe anɨmakpe.Pl: owàtá.

way bhoe n. promotion; motu oyo bobandi na ye mosala esika moko.

wede n. instrument pour tailler les dents; mbeli na kobangisa mino.

burin, ciseaux; sizo.

ciseau; mbeli na kotuba nzete.

wema n. tente.

wewewe idéo. intensif; makasi. Ndɨɨnde ngadhʉmá wewewe.

wo v. cacher; -bomba. Uo wowo bhʉlʉ Ńwo l ńbhʉ Yesu ka Satana.

woba n. ciseaux de tireur de vin; aze.

instrument pour tirer le raphia; mbeli ya kokata masanga.

outil pour extraire le raphia; mbeli na masanga.

wobi adj. malchance; lisuma mabe.

wongulu n. sorte de légume; ndenge na ndunda ya zamba.

wope n. maladie gonflant les pieds; malali na kovimbisa makolo.

wopo n. ê tre dans les nuages; kozala na molili.

wowo n. chute d'eau; bokpei na mai. Wowo 'ngu ngatuko.Pl: owòwò engú.

wule n. sorte d’ arbre; ndenge ya nzete.

X - x

xxx

Y - y

ya pro. nous-seulement; biso-kaka. Ko bha ya.

v. se multiplier, reproduire, gagner une compétition; -bota. Okpala aya pɨ́a doto.

n. partie d'une chose; biteni na eloko. Ma akʉda nambʉ yakpála bini bini. ya 'lá naya gbanda

yá n. membre; eteni.

yá kpála n. partie du corps; eteni na nzoto.

yadha n. difficulté; mikakatano.

rébellion; botomboki.

yaka adv. vite; noki. Yaka gogo ! Kplʉ ! Kplʉ !

adj. léger; popolo. .. u atsia abala ngano bhʉ́ngu ngʉ́bula me ngbe zabʉo kolo yayaka.

yala v. refuser, haÔ r; -boya, -yina. Bhuku gba Ebhe apa me mʉyala kpala de.

n. dedain, mépris, haine, rancume; kanda, koboya, motema mabe, kozanga bolingo. bhʉyala.

yalá n. haine; moina.

yalaka n. support; nzete kotelemisa eloko. Kpo-makpo teke bhgʉne yalaka de.

yalanga cpd n. ruisseau; mai na mozindo te. Yalanga na engu na sungu gba ohi ma.

yama n. moto; tukutuku. nadhkʉ́pɨyama

yamaha n. moto; pikipiki/moto.

yambu n. longue robe; lobe.

soutane; sutane.

sultan; kanzo.

yangaka n. prostitution; kindumba.

dormir à la belle étoile; kolala libanda.

adj. instable; motambola pipa.

yangambi n. sorte de palme; ndenge ya mbila.

yangba v. répandre. .. eli gba Ebhe-e adʉyangba naali.

yangɨ n. sorte d’oiseau; ndenge ya ndeke.

ye v. écrire, peindre; -kòma, -pakola, -kata. Ye da nalu ezʉ Ma ngaye balʉa.

adj. petit; mokɛ ye 'dyɨ ye 'ngʉ́

n. progéniture; bana na bana.

adj. petit; moke.

yege ‘ndjɨ adj. avoir la tête penchée; kozala na motu ya kotengema.

yele adj. fermenté; oyo etsatsi.

n. espèce d'arbre; ndenge na nzete.

espèce d'arbre; ndenge na nzete.

sorte d'arbuste; ndenge na nzete.

yele 'zʉ adj. aliment fermenté; bilei na kogaga.

yesu n. Jésus; Yezu.

yi v. suinter; -tanga. Anɨi yi mai. Msɨblʉ'ʉ ɨndele de, mʉnbʉ́a bʉ́ɨɨngayi lɨe de.

pro. vous; bino. Ndʉyi hana.

n. fleur; folɨɛ Ligo ngayi. yi ndula yi 'lá

adj. cru; mobesu. Uo zʉʉezʉkoko yiyi.

yibhe! inter. kosutuka.

yibu n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

yie v. venir de, quitter; -longela, -uta. Ɨ dʉme ńɨnde ngali etsi, ńɨde yie bhʉ́lá. Yi ayie su ?

yie_bhʉ́lá v. se lever.

yiki v. lancer, construire; -bwaka. Yiki kpasé mʉna !

yila n. jeune homme ou femme; bilenge.

yinga n. dimanche, jour férié; eyenga. 'kṕɨyinga

yipa v. échanger; -balisa. nayipa tɨa bhʉbakɨ

yo v. demander, prier, être nécessaire; senga, -sambela, -sengela. A yo me anɨa. Ngʉnabala kʉdjʉndjɨndjɨ a yo me ku maku ne 'bhemʉ nayo mpɨ

yoko v. apaiser, interdire, intervenir, prodiguer des conseils; -pekisa. Yoko-ma-de sɨbhʉtɨne kehʉbhembe.

n. reproche; pamela.

yolo n. érosion; boliani. Yolo 'ngu 'bha bhomʉ akolo sisiti.

yolo 'ngu 'bha n. érosion; nzela na mai na mbula.

yoyoko n. sud; sud. Yoyoko ne papa bhe na asagɵ

Z - z

zabhe n. adultère; posa na nzoto.

adultère; pitai.

adultère; ekobo.

adj. Adultère; ekobo. Ɵlɵna zabhe

zabʉ n. pirogue; kulungba. Kapi nazele zabʉ

zaua n. sorte de chenille; ndenge ya mbinzo.

zauo n. chenille en métamorphose; mbinzo tango ezali kopasana.

ze Variant: -se. v. sortir; -bima. Ya ze bhʉtɨkɨpɨ

zege n. gros; konepa.

zekelenge n. sorte d’animal sauvage; ndenge na nyama na zamba.

zele v. barboter; tambisa bwato. Kapi nazele zabo.

zezege loc.adv. état de ce qui est à bonne santé; eloko ezali na nzoto malamu.

zi v. voler, pourrir; -yiba, -pola. Enʉzi lɨ'kpɨ́bini de.

adj. pourri, humide; malili. zi ngulu

zɨ v. enterrer, raâ tir; -kunda, -pola na mai, -lamba na moto. nazɨkpála bh'ʉlata nazɨbongo bh'ʉngu nazɨbhokuma

n. éclairage, valeur; pole, lokumu. Ma a'ʉzɨ'kpɨ́ Anɨaha kama bini bhʉkp'ɨ́ zɨ falanga ko.

zɨkpala n. lumière des étoiles; kongenga na moi.

zɨ'kpɨ́ n. aube; esika ezali kofungolama.

zɨba Variant: -sɨbà . v. convenir, être d'accord, affirmer; -ndima. Ma azɨba 'li mʉ I dʉme ma nda apa bábádha, mʉde zɨba

zibho n. saleté secrétée par la bouche lors du someil; bosoto ebimaka na monoko tango na pongi.

zidhenge n. arachide; nguba. Ma ade edyɨnalu bhʉbhʉdadha ne zidhenge bhʉpe na bata.

zidhenge ‘ngu n. sorte d’herbe; ndenge na matiti.

zie v. n. vomissement; kosanza. Mʉa ezʉpɨndɨe kɨkpɨnaali de anga anɨzie. 'Se 'he ɨnde, a ngamene ma ne zie.

vomi; bisanza.

vomi. bisanza; 1.2.3.

n. vomissement; kosanza.

adv. vomissement; kosanza.

zɨgʉ adj. cruel, dangéreux, fâché; mabe, eloko na kotomboka. Ndua ne edhu; anɨzɨgʉnaali.

zikio n. vase; ndenge na nzungu na mai.

récipient pour contenir le vin; nzungu ya kotia masanga.

grand pot; poke monene.

pot; poke monene.

zikiyo n. sorte de pot; ndenge na nzungu na bikoko.

zɨmgbala n. éclat, éclair; ekake.

zɨndjɨ n. sommet; songe.

zɨndjɨa n. lumière soleil; pole na moi.

zɨne n. sécrétion liquide; mai kobima na nzoto.

zɨngbe n. fil de chaise; kamba na kiti.

zini n. froid, air; mpio, mopepe. Ekpɨ́na zini. Ma ngabedhe zini bh'ʉkandi.

froid; malili.

froid; mpio.

zopo n. caiman; motombilo.

zu v. engendrer, enfanter, accoucher; -botama. Yesu apa pɨNicodemo me lɨkpala zu bhʉsɨanɨna bhisi dẹan ʉ̂ Ktɨna Mondeyi gba Ebhe de. zu-doto

zʉ v. faire la douleur, piquer au-dedans, colique; -yoka pasi. Ma ngazʉkpadhi. Ma akʉda nazʉta. nazʉtate Bhʉbu ma ngazʉ

zuku v. ressusciter; kosekwa. Yesu azuku bhʉata.

zkʉ v. se reveiller; -lamuka. Mo ozkʉíe?

zklʉ n. trace de nourriture sur les dents; bosoto na bilei na likolo na mino.

substence blanche sur les dents; mosoto pembe likolo na mino.

zukutu n. hibou; esulungutu. Nago enʉ́gba kɨhatsa ne zukutu.

zulubho n. cruche en pot de terre; nzungu na mai.

petit pot; poke moke.

sorte de marmite; ndenge na nzungu.

zʉmʉ v. arrê ter. Ma azʉmʉbhosɨdi ne olsɨ.

zuo n. rat, rongeur surtout de brousse; mbabu, poko. Nadʉmaka zuo bhʉbu kplʉPl: ozuo.

zʉ̱pedhe cpd n. viande, aliment luxieux; nyama. nazʉezʉna 'zʉpedhePl: ozopedhe.

ztʉe n. gencive; gencive. Ztʉe abhʉbhɵEte aketete.

ztʉi n. ver de bananier; kpoto.

sorte d’insecte; ndenge na nyama moke.

zzʉ n. accompagnement; biloko na kolia na ndunda.